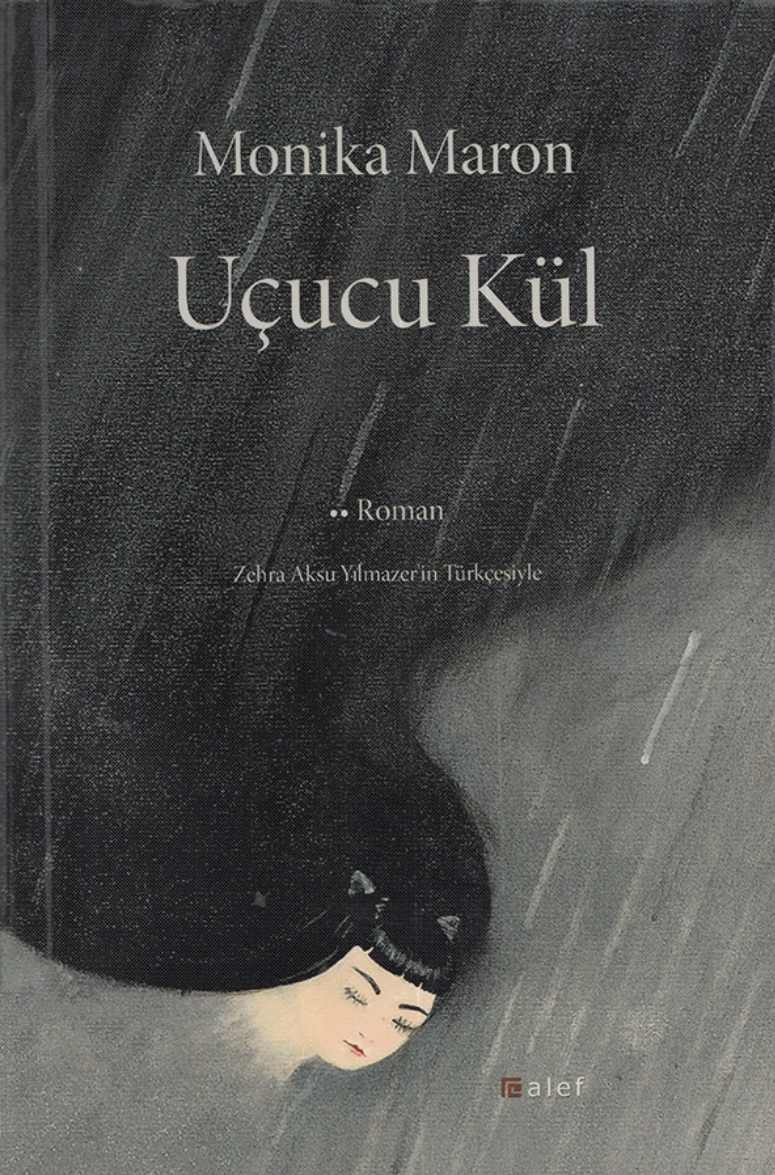
Monika Maron

Uçucu Kül

Roman

Zehra Aksu Yılmazer'in Türkçesiyle

alef

Monika Maron

1941'de Berlin'de doğdu. 1951'den 1988'e kadar Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde yaşadı. Tiyatro ve sanat tarihi eğitimi gördü, gazetecilik yaptı. *Animal Triste* ve *Acayip Bir Başlangıç* adlı romanlarıyla büyük yankı uyandırdı. Yazdığı çok sayıda roman, deneme ve öykü Danca, Felemenkçe, Fince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca, İsveççe İtalyanca ve Türkçenin de aralarında bulunduğu pek çok dile çevrildi. Eserleriyle Grimm Kardeşler Ödülü, Kleist Ödülü, Friedrich Hölderlin Ödülü, Alman Ulusal Ödülü ve Lessing Ödülü gibi çok sayıda önemli ödül kazandı.

İlk romanı *Uçucu Kül* kendi ülkesinde yasaklandığından, 1981'de Batı Alman yayınevi S. Fischer tarafından yayımlandı.

Zehra Aksu Yılmazer

1966'da Giresun'da doğdu, ortaokul ve liseyi Almanya'da okudu, Ankara Hacettepe Mütercim-Tercümanlık Bölümünden mezun oldu. Almancadan Türkçeye kırk kadar kitap çevirdi. Bunlar arasında en sevdiği çevirileri şunlardır: Stefan Zweig, *Macellan*; Hermann Hesse, *Doğu Yolculuğu*; Carl Gustav Jung, *Dört Arketip*; Herfried Münkler, *Yeni Savaşlar*; Monika Maron, *Acayip Bir Başlangıç*; Wilhelm Genazino, *Mutsuzluk Zamanlarında Mutluluk*; Melinda Nadj Abonji, *Güvercinler Havalanırken*; Hans Belting, *Floransa ve Bağdat*.

KURGU KİTAPLIĞI DİZİSİ 40

Uçucu Kül

Monika Maron

Orijinal adı: *Flugasche*

Haziran 2016

ISBN 978-9944-494-91-5

© S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1981

Eserin telif hakları uluslararası yasalarca korunmaktadır. İzinsiz çoğaltılamaz.

Telif hakları Onk Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Çeviri hakları © S. Fischer Vakfı, Hamburg

© Alef Yayınevi, yayıncılık sertifika no: 24965, İstanbul, 2014

Almanca aslından çeviren: Zehra Aksu Yılmazer

Yayına hazırlayan: Çiçek Öztek

Kapak tasarımı: Sinan Kılıç

Kapak resmi: Banu Birecikligil

Gri Kedinin Ölümü, t.ü.y., 90 x 110 cm, 2009

Baskı: Mutlu Basım Yayın (sertifika no: 18569)

Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 256 Topkapı/İstanbul

tlf. (212) 577 72 08

Alef Yayınevi

Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han no: 24/17 Cağaloğlu/ İstanbul

tlf. (212) 245 56 27 • info@alefyayinevi.com

MONIKA MARON

Uçucu Kül

•• Roman

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
Zehra Aksu Yılmazer

alef yayınevi

Bu kitap Çağdaş Alman Edebiyatı Dizisi ADIMLAR/SCHRITTE Projesi çerçevesinde, S. Fischer Vakfı (Berlin), Ernst Reuter Girişimi ve Pro Helvetia desteğiyle Sezer Duru (İstanbul) ve Egon Ammann (Berlin) editörlüğünde yayımlanmıştır.

H. Kl. için

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Büyükannem Josefa ben doğmadan bir ay önce ölmüş. Ondan bir yıl önce de kocasını, büyükbabam Pawel'i Polonya'da bir buğday tarlasında kıstırmışlar. Büyükbabamla diğer Yahudiler buğday tarlasının ortasına vardıklarında, tarla dört bir yandan ateşe verilmiş. Büyükannem Josefa'yı düşündüğümde aklıma hep uzun bir saç örgüsü, mavi bir gökyüzü, yeşil bir çayır, ikizler, bir inek ve Vatikan gelir. Odamın duvarındaki fotoğrafta büyükannem siyah kenarlı beyaz bir emaye leğende bulaşık yıkıyor. Örgülü saçından kıvrılmış ağır bir topuz sarkıyor ensesinden. Büyükannem tıknaz, kolları güçlü, saçları siyah.

Odamı toplamak istemediğimde ya da okula gitmemek için boğazım ağrıyor numarası yaptığımda, annem ibret almam için büyükannemin çocukluğunu anlatırdı bana. Büyükannen okula gidebilmeyi çok isterdi, derdi annem ve ikizlere bakmak, inek gütmek zorunda olduğu için okuma yazma öğrenmesine fırsat verilmeyen altı yaşındaki Josefa'nın hüzünlü hikâyesini anlatırdı. Yoksul olduğu için hayatının sonuna kadar üç çarpıyla imza atmak zorunda kalan büyükannemden daha şanslı olduğumu kabul ederdim. Zavallı Josefa'yı kıskandığımı kendime bile itiraf edemezdim. Ama onu kıskanıyordum herhalde, çünkü imrendiğim köylü kızının hayalimdeki imgesi renkli, neşe doluydu: Çocuk Josefa mavi bir göğün altında, kır çiçekleriyle kaplı yemyeşil bir çayırda oturu-

yordu. Sıska bir inek aptal aptal geviş getiriyor, ikizler çayırda yan yana uzanmış, uyuyorlardı. Josefa geniş, çizgili eteğini dizlerine kadar sıyırmıştı, uzun saç örgüsüyle oynuyor, inekle konuşuyordu. Yalınayaktı, okula gitmek zorunda da değildi.

Sonra, büyükannem kocasıyla Lodz yakınlarındaki Kurow'dan Berlin'e taşınmış ve en küçükleri annem olan dört çocuk doğurmuş; her öğün lahana turşusu pişirir, domuz yağı, soğan ve un kattığı lahanayı yumuşacık ve kahverengimsi olana kadar kavururmuş. Annemle Ida Teyzem, tıpatıp büyükannemin tarifine göre pişirilmeyen lahanayı bugün de hâlâ ağızlarına sürmezler.

Büyükannemi her düşündüğümde aklıma neden Vatikan sözcüğünün geldiğini tam olarak bilmiyorum. Ailenin dini yapısı mazbut Prusyalılar için fazla karmaşıktı. Büyükbabam Yahudiydi, büyükannem Katolik olarak vaftiz edilmişti ama sonradan bir Baptist tarikatına girmişti, çocuklar da Baptistti. Büyükannem Vatikan'a sık sık verip veriştirirmiş. Okuma yazma bilmese de zeki bir kadınmış.

Büyükannemin yeşil çayırdaki çocukluğunu kıskanmama ve bize miras bıraktığı yemek pişirme sanatından gayet memnun olmama rağmen, çocukluğumun sonuna doğru bir gün, kişiliğimin başat özelliklerini kocasından, büyükbabam Pawel'den aldığıma karar verdim. Genetik bileşimimde babamın anne babasının payını dikkate bile almadım. Babamın babası sıradan bir hademe, annesi sıradan bir gündelikçiydi. Bana anlatılanlardan anladığım kadarıyla, ikisinin de özenilecek bir tarafı yoktu.

Büyükbabam Pawel'in tabiatı, hem kendi geleceğimi kurgulamama, hem de kişiliğimle ilgili eleştirileri büyükba-

bamın huyuna suyuna havale etmeme müsait bir sürü karakter özelliği sunuyordu bana. Büyükbabam hayalperesti, gergindi, aklına eseni yapardı, çabucak öfkelenirdi. Kedi kucağına yerleşmişse yerinden kalkmazdı, sabahları çocukları kahvaltıda ne içmek istiyorlarsa, çay, süt, kahve ya da kakao, her birine ayrı ayrı hazırlardı; genelde biraz kaçık olduğu söyleniyordu. Annem, büyükbabamın hiç dinmeyen huzursuzluğundan bahsetmiş, bazen Rusya'ya, bazen de Amerika'ya göç etmeye kalktığını, bunun da sırf büyükannem Josefa'nın köylü inatçılığı sayesinde engellenebildiğini anlatmıştı. Büyükbabamla büyükannem kavga ettiklerinde, büyükbabam temelli göç edip gideceği tehdidini savururmuş. Ama anneniz çamaşırlarımı valize koymuyor ki, der, gitmezmiş. Bir gün gerçekten gitmek zorunda kaldığında, isteyerek gitmemiş ve büyükannem de onunla birlikte gitmiş. Ama ondan önce, büyükbabamın kendini yollara vurma sevdası pazar günleriyle sınırlı kalmış. Pazar günleri bisikletine atlar, arkadaşlarına da uğrarmış. Mevsimlerden yazsa ve arkadaşlarının bir bahçesi varsa, akşam eve dönerken büyükanneme çiçek getirirmiş.

Büyükbabamın kaçıklığı beni cezbediyordu. Kaçıklar normal insanlardan çok daha özgür geliyordu bana. Kaçıkları anlamaya çalışmaktan bir süre sonra vazgeçen insanların bunaltıcı yargılarından muaf oluyorlardı. Bunlar kaçık, diyordu insanlar ve onları rahat bırakıyorlardı. Büyükbabama çekmeye ve onun gibi kaçık olmaya karar verdikten kısa bir süre sonra, annemle Ida Teyzemin anlattıklarından bildiğim semptomları kendimde de görmeye başladım. Gergin, çabuk öfkelenen, hayalperest biri olup çıktım. Ve Ida'nın an-

neme, "Babama çekmiş olmalı," diye fısıldadığını ilk duyduğumda, zaferimin tadını çıkardım.

Annemin ailesinin yoksulluğu bile cazip geliyordu bana. Doğum günümde bana bir bisiklet hediye ederken, henüz on yaşındaki birine aslında bisiklet hediye edilmemesi gerektiğini, yoksa şımarığın teki olacağını sitemle söyleyen babamın sözünü ettiği yoksulluktan başka bir şeydi bu. Babam kendi bisikletini çalışarak hak etmek zorunda kalmıştı. Okuldan sonra evlere gazete dağıtmıştı ve alın teriyle kazandığı bu parayı eve teslim etmek zorunda kalmadığına şükretmişti. Bu tür söylevlere hiç itiraz etmeden katlanabiliyor, babamı dinlerken alaycı alaycı gülümsemeye başlayan annemin bu sözlere itiraz etmesini sakince bekleyebiliyordum. Anlamıyorum doğrusu, diye riyakârca söze başlardı annem, sadece iki çocuk, ana baba çalışıyor. Oysa onlar dört kardeşti, babası evden çalışan konfeksiyon işçisiydi, ağabeyleri işsizdi. Ama çocukken kendisi para kazanmak zorunda kalmamıştı hiç, on yaşındayken bisikleti vardı, eski püsküydü gerçi ama bisikletti işte; on iki yaşında bir fotoğraf makinesi olmuştu ve sınıfıyla kayak tatiline gideceği zaman ağabeylerinden biri bir yerlerden kayak takımı, diğeriyse çizme bulmuş, babası gece oturup ona bir pantolon dikmiş, annesiyse hırkasını söküp bir kazak örmüştü. Ağabeyleri onu otobüs garına götürmüşler, kız kardeşlerinin sınıfın en güzel kızı olduğunu ağızları kulaklarında tespit etmişlerdi. Biz sizden çok daha yoksulduk, demişti annem, ama biz Prusyalı değildik.

Prusyalılardaki Prusyalılığın aslında ne olduğunu bilmesem de, büyükbabam Pawel'in tam zıddı olduğunu düşündüğüm Prusyalılığı tüm kalbimle aşağılıyordum. Prusyalı-

ların kaçık olmadığı kesindi. Prusyalılar ilk bisikletlerinin parasını kendileri kazanıyor, bütün gün ellerini yıkıyor ve devamlı bir görevi yerine getiriyorlardı. Prusyalılıktan hoşlanmamıştım. Büyükbabamın genetik tek vârisi olarak kendimi gördüğüm için bendeki Yahudi kanı oranını iki katına çıkarmış, yarı yarıya Yahudi olduğumu iddia etmeye başlamıştım. Çeyrek Yahudi olmak kulağa inandırıcı gelmiyordu. Her fırsatta Polonya kökenli olduğumu söylüyordum. Polonyalı olmak gibi bir derdim yoktu—ulusal aidiyetle ilgili bir gurur duyduğumu hatırlamıyorum—ama Alman olmak istemiyordum. Bugün düşünüyorum da, Prusyalılığın bana itici gelmesi büyüme korkusundan kaynaklanıyordu, çünkü büyümek genelgeçer normlara tabi olmak anlamına geliyordu. Tehditkâr baskılardan kaçmanın en kolay yolu, kökenime başvurmaktı.

Büyükbaba Pawel ölmüştü, bir buğday tarlasında yakılmıştı. O artık bana aitti. Hoşuma gitmeyen hiçbir şey söylemiyor, düşünmüyor, yapmıyordu. Bir insanda önemli bulduğum tüm özellikleri atfetmiştim ona. Büyükbabam zeki, yaratıcı, neşeli ve cömert, korkaktı. İçinde bir korku yaşattığı inkâr edilemezdi ve bunu kabullenmem çok uzun sürdü. Büyükbabamın Polonya'daki küçük bir çiftliğin önünde çekilen fotoğrafını bulmasaydım, onun cesur bir adam olduğunu düşünmeye devam edecektim. Fotoğrafta büyükbabam sıska ve kır saçlı, dudakları çekingen bir gülümsemeyle çarpılmış, gözleri kaygıyla, korkuyla bakıyor. Fotoğraf 1942'de, büyükannem Josefa'nın doğduğu, Almanya'dan sınır dışı edildikten sonra, bir gettoya kapatılmadan önce büyükbabamın da yaşadığı köyde çekilmiş. Büyükbabamın korkusu üzüyordu

beni. Bir kez keşfettikten sonra bu korkuyu büyükbabamın terzilik yaptığı ve pazar günleri arkadaşlarına gittiği Berlin döneminden kalma daha eski fotoğraflarda da gördüm. Hemen hemen her fotoğrafında görülen kuşkucu, dikkatli bakışı ve büyükbabanın kendini fotoğrafa bakan kişiden geriye çektiği izlenimini veren duruşu. Büyükbabamın korkusunu keşfettiğim sıralarda, matematik sınavı ve karanlık bodrum korkusundan başka bir korku bilmiyordum pek. O sıralarda okuduğum kitaplarda da korkudan ziyade cesaretten, direnişçilerin, kâşiflerin, Sovyet partizanların cesaretinden söz ediliyordu zaten. Korku sevilesi bir özellik değildi, elimden geldiğimce bastırmaya çalışıyordum korkuyu.

Daha sonra, büyükbabamla aramdaki benzerliği korkuda da buldum. Mohnhaupt beni partiye almak istemediğinde, onu sırtından bıçaklayacağımdan korktuğunu söylediğinde ben de ondan korkmuştum. Kimlik belgemin bir sayfası koptuğu için beni azarlayan her kapı görevlisinden korkarım. Köpekleri çimlere rahat rahat sıçabilsin diye parktaki çocukları bastonlarıyla kışkışlayan yaşlı kadınlardan da korkarım. İlkel ruhlu insanların iktidar hırsı karşısında korkudan titrerim. Büyükbabam çabuk öfkelenen biri olduğundan, korkusuna kulaklarının uğultusu, kafanın içini dolduran ve korku düşüncesi dışında bütün düşünceleri bastıran o uğultu da karışmıştır herhalde. Korku büyür, benden daha büyük olur, dışıma taşmak ister. Öfkeye dönüşene ve ben patlayana kadar şahlanıp kudurur. O zaman kapı görevlisine bağırırım, o da homurdanarak kulübesine çekilir. Hatta bir keresinde, şişko sosis köpekli kocakarının tekini, kolundan kavradığı çocuğu derhal bırakmazsa dövmekle tehdit ettim.

Bir de diğer korku var, etrafımda kocaman kara bir delik açan, uçurumunda süzüldüğüm simsiyah korku. Tutunacak bir yer aramak boşunadır. Neye dokunursam elimde kalır ve benim gibi boşlukta sürüklenir. Ölümü düşündüğümde. Hayatımın akıl almaz anlamını aradığımda. Büyükbabam içine sürüleceği buğday tarlasından korkuyordu. Ben neden korkuyorum? İçinde öleceğim yataktan. Yaşamadığım hayatlardan. Çöküşe ve sonrasına kadarki monotonluktan.

II

Yarın B.'ye gidiyorum. Bu şehri daha önce hiç görmedim; tek bildiğim, B.'de doğmanın kaderin bir sillesi olarak görüldüğü.

Görev tanımı şu: B. hakkında bir röportaj. Hoş bir ifade. Oysa şöyle yazsaydı: Filanca İşçi'nin bir portresi, parantez içinde de: 7 Ekim'de "İşçi Nişanı"yla ödüllendirildi; o zaman B.'ye gitmeme gerek kalmazdı. Son yıllara ait benzer bir yazıyı bulup çıkarır, Filanca İşçi'nin yaşını, saç ve göz rengini, gerekirse başka fiziksel özelliklerini de telefonla öğrenir, yazmaya başlardım: B.'li Filanca İşçi kırk yaşlarında (veya otuz veyahut elli), mütevazı (veya enerjik) bir adam; işi hakkında konuşurken bana mavi (veya kahverengi) gözleriyle ciddiyetle (veya neşeyle) bakıyor. Vesaire vesaire. Filanca İşçi bu nişanı hak etmiştir ve örnek bir insandır elbette. Ama gazetede ismi geçtikten sonra başka seçeneği yoktur zaten.

Küçümseyen bir tebessümle karşılayabilir beni, kibirli değil de, daha ziyade acıyan, eğlenen bir tavırla, çünkü onunla görüşmeye gelen altıncı ya da yedinci kişiyimdir ve şunu bilir: Onu nasıl bulursam bulayım, hakkında sadece iyi şeyler yazacağım. Ama Filanca İşçi nazik bir insan da olabilir, o zaman beni tereddütte bırakmaz, sağlam işçi kolektifi, sağlam ustabaşısı, sağlam evliliği hakkında bir şeyler anlatır ve çalışmaya devam eder.

Ya da meslektaşlarının kurbanı olmuştur çoktan. O zaman kendisi hakkında ne yazıldıysa onu anlatır, efsaneyi kendi geçmişiymiş gibi sunar, kendi dilini kullanmaktan, kamuoyunun bildiği bir kişi olmanın gereğini yerine getirememekten korkar.

Nadiren karşılaşılan bir talihsizlik de şu: Nişanı armağan değil, hakkı olarak gören, kendine ve yaptığı işe önceden de çok değer verdiği için ödülü hiç iplemeyen bir nankör.

Yarın B.'ye gidiyorum. "Git bir bak bakalım," dedi Luise o yayvan Berlin şivesiyle. Böyle kısa kestiği zamanlarda, o anda bana kafa yormayı mı canı istemez, yoksa o gün her türden konuşmayı anlamsız mı bulur, asla emin olamam. Belki de o anda bana sonuna kadar güveniyordur.

Luise teşvik edercesine, neredeyse sevgiyle baktı bana. İrili ufaklı kırışıklarla bezeli yüzündeki masmavi çocuk gözlerine bir kez daha hayret ettim. "Git bakalım."

Bavulumu hazırlıyorum, altı yıldan beri ayda bir kez. İki kot pantolon, dört bluz, iç çamaşırı, bir iki kitap. Annemle zorunlu telefon konuşması, evet, oğlanı yarın kreşten alacak, perşembe görüşürüz o halde. Tamam, çantasına fazladan bir kazak koyarım.

Bodruma inip kömür taşımam lazım. Perşembe döndüğümde evin içi soğuk olur, ben de yorgun. Ama bodrumdaki lamba yanmadığından bazen aşağıya inmeye korkuyorum. Muğlak bir korku bu, çocukça bir ürperti, ama kalbimi küt küt attıran, omuzlarımı kasan, başımı omuzlarımın arasına gömen bir korku. Perşembeye daha çok var, varsın soğuk olsun.

Bir şeyler yesem iyi olur.

İş seyahatleri daha yola çıkmadan sıla özlemi çektirir bana. Yabancı bir şehirde üç dört gün; ardında yabancı insanların oturduğu kapılar, kapılar. "İyi günler, ben Josefa Nadler, *Illustrierte Woche*'den geliyorum..." Yaşantılar, izlenimler, insanı sarsan şeyler; üstelik de bunları değil paylaşabileceğim, anlatabileceğim biri bile yoktur. En geç bir gün sonra, yolda gördüğüm, belli ki birbirini yakından tanıyan herkesi kıskanırım. Belki de hiç sevmiyorlar birbirlerini ama tanıyorlar.

Ailelerin akşam yemeği yediği, ağızların konuşurken hareket ettiği, insanların sesi kısık televizyon ekranındaki kişileri andırdığı tüm pencerelere aç gözlerle bakarım.

Sinemaların önündeki iki ayaklıların nasıl iç içe geçip dört ayaklılara dönüştüğünü, güldüklerini, sigara içtiklerini giderek artan bir özlemle izlerim. Ben de bir sigara yakmak isterim ama bir kadın elinde sigarayla sokakta tek başına? Macaristan'da mümkündür belki ya da Paris'te.

Bazen, sırf biriyle konuşmak için bir sokağı ya da saati sorarım.

En yakın müttefiklerim devasa, taştan heykeller, şehrin meşhur ölüleridir, benim dışımdaki tek dilsizler. Son çarem: terk edilmişliği hazza dönüştürmek, yalnızlığın doruğuna çıkmak: ben, insanların en yalnızı, en yitiği.

Madem evdeyim, bundan yararlanayım bari. Telefon hemen elimin altında, önümdeki masada. İletişim sistemimizin yapay kalbinin atıp atmadığına bakmak için ahizeyi elime alıyorum. Ama belli ki benimle konuşmak isteyen biri yok. Sigaramın filtresini işaretparmağımla başparmağım

arasında yuvarlıyor, filtre lifinin yapısını inceliyorum, olmayan külü silkeliyorum.

Lanet olsun böyle bekleyip durmaya. Neyi bekliyorum ki?

Meşhur masal prensinin kapının ziline basıp, iyi günler güzel kadın, yarın B.'ye gideceğiniz için yalnızlıktan mı korkuyorsunuz, lütfederseniz, emrinize amadeyim, demesini mi?

Geriye, umutsuzların tek çaresi kalıyor. Yatağımı hazırlıyorum, temiz bir çarşaf seriyorum, yanına solgun güllü bir vazo koyuyorum, en güzel, en uzun geceliğimi giyiyorum—valide hanımın otuz yaşındaki kızına doğum gününde verdiği anlamlı bir hediye. Acı çeken biri için fazla canlı canlı görünüyorum. Yüzüme hafif bir pudra, gözkapaklarıma koyuca bir far sürüyorum, en iyi parfümümün son damlalarını bitiriyorum ve aynada kendime beğeniyle, kuşkuyla, masal prenslerine ve kalan herkese oh olsun edasıyla bakıyorum. Kendi suçları. Bir gün bütün bunlar bitecek ve farkına bile varmayacaklar. Bir kadehe kırmızı şarap dolduruyorum, zehirli bir içkiymiş gibi dikkatle solgun gülün yanına yerleştiriyor ve tabuttaki Pamuk Prenses gibi yatağa uzanıyorum.

Ah Luise, her zamanki gibi akıllı davrandın. Beni o sefil yere göndermeden önce içimi iyimserlik ve çalışma şevkiyle yumuşacık doldururken bir bildiğin vardı. Top namluları gibi göğe nişan alan bacalar şehri gece gündüz kirlilik bombardımanına tutuyorlar; hayır, gümbürtüyle değil, ya-

vaş yavaş yağan, yağmur oluklarını tıkayan, çatıları kaplayan, rüzgârın küçük dalgalarla estirdiği kar gibi usul usul. Yazları kuru, siyah toz halinde havada savruluyor bu kar, insanın gözüne giriyor; burada sen de yabancısın Luise, tıpkı benim gibi. Durup gözlerini oğuşturanlar sadece yabancılar. B. halkı şehirde gözlerini kısarak dolaşıyor; sanırsın ki gülümsüyorlar.

Ve o buharlar da adeta rehber gibi. Amonyağa kadar dümdüz ilerleyin lütfen, sonra sola sapıp nitrik asite kadar yürüyün. Boğazınızda ve bronşlarınızda keskin bir acı hissederseniz, kükürt dioksitle karşılaşmışsınız demektir, hemen geri dönün ve doktorunuzu arayın.

Ve insanlar nasıl da siliyor pencerelerini. Her hafta, tercihan her gün. O berbat kirliliğe rağmen pencereler tertemiz. Herkes beyaz gömlek giyiyor, çocuklar beyaz çorap. Düşünsene, kapkara, yağlı yağmurda beyaz çoraplarla. Burada en çok da beyaz kazak satılır, demişti satıcı kadın. Git bir bak bakalım—bakmaktan gözüm çıkacak, ortalık kirden geçilmiyor. Kreş çocuklarının tek sıra halinde sokaktan geçtiklerini görünce, kaçının bronşit olduğunu düşünmeden edemiyorsun. Ölmemiş her ağaca şaşırıyorsun. Bir şey değiştiremeyeceksem burada ne işim var benim, Luise. Duyduğum her söz, gördüğüm her yüz içimi acımayla dolduruyor. Ve utançla. Utanıyorum, çünkü böyle bir yer olduğunu biliyordum ama o kadar gurur duyduğum hayal gücümü bu şehirden esirgedim. Hayal gücümle Venedik'te gondola binmiş, New York'ta ölümüne korkmuş ya da Fas'ta ağaçlardan portakal toplamıştım. Ama burnumuzun ucundaki B.'ye sokmamıştım hayal gücümü.

Yazı masasının ardındaki adama, B.'nin pisliğini ve orada yaşayan insanları yazmak istediğimi söyleyince, adam beni gamlı baykuş gözleriyle süzüyor. Alfred Thal, müdürün basın görevlisi. Silik bir adamcağız, enseye doğru taranmış seyrek, düz saçlar, sıska, düşük omuzlar. Bozuk dişlerinden ötürü gülerken eliyle ağzını kapatıyor.

Nişanı alan Filanca İşçi'yle görüşmek istediğimi söyleseydim, şaşırmazdı herhalde. Ödülün yeni sahibini ararken yolları daracık odasına düşen radyocu ve televizyoncu meslektaşlarımdan her gün duyduğu bir şey bu. Filanca İşçi onlar için biçilmiş kaftan. Bir işçinin devlet nişanı alması, resepsiyona katılmak için başkente gitmesi görülmüş şey mi. Egemen sınıfın layık olduğu onur bahşediliyor bu işçiye. Oysa babası daha kırkındayken meslek hastalığından ölmüştü. Filanca İşçi işletmenin polikliniğinde düzenli olarak sağlık kontrolünden geçiriliyor. Annesi denizi ilk defa emekli olunca görmüş. Filanca İşçi'nin çocukları her yıl göl kıyısındaki bir tatil kampına gidiyor. Bunun farkında olmadığımı ya da kıymetini bilmediğimi sanma Luise! Ama Filanca İşçi'nin karısıyla birlikte bir takım elbise satın aldığını canlandırıyorum da gözümde; yok, fazla pahalı bir takım elbise değil, bir daha ne zaman giyecek ki bu takımı, ama çok ucuz da değil, ne de olsa nişan bu ceketin göğsüne takılacak. Eski siyah ayakkabılar idare etmez artık, hele hele bu yeni takımla. Sonra Filanca İşçi Berlin'e gidiyor. Hatta müdürün büyük siyah arabasını almasına izin veriliyor. Sıra F harfine gelince ismi yüksek sesle söylenirken bütün salon çınlıyor: B.'deki kimya fabrikasında çalışan Filanca İşçi ağlayacak gibi oluyor. İşi yüzünden hastalanıp ölen babası aklına geliyor belki de, babasının adı

sadece bir kez geçmişti gazetede: öldüğünde. Her gün tepesine tonlarca kurum yağmasını o anda affediyor belki de. Resepsiyonda açık büfenin önünde tereddütle ilerliyor. Tavuktan almıyor. Heyecandan sakarlık etmekten, hayvanı yeni takım elbisesinin üstüne düşürmekten korkuyor; rezil olmak istemiyor. Arsız görünmek istemediği için tabağına her şeyden azıcık koyuyor. Eve dönünce, her şey olağanüstüydü, diyecek, resepsiyon, açık büfe, kültür mantarları, şampanya; ziyafette yok yoktu. Ve bakanın elini nasıl sıktığını anlatacak. Birisi ona, fabrikayı teftiş ettiği o sıcak yaz gününü, sıcaklığın 76 dereceye çıktığı yeri görünce işçilere birkaç koli portakal suyu getirttiğini, sonra da çekip gittiğini bakana hatırlatıp hatırlatmadığını soracak. Herkes bu soruya, sanki çok iyi bir espriymiş gibi gülecek. Filanca İşçi bakana bundan söz etmemiştir tabii, kim olsa lafını etmezdi zaten.

Hayır, Filanca İşçi'yi bir de ben mağdur etmeyeceğim.

Alfred Thal başını ağır ağır sallıyor. Gülümserken bile üzgün görünüyor. "Eski santrala gidebilirsiniz. Arkadaki şu dört bacayı görüyor musunuz, orası. Bütün bu pislik oradan geliyor. Çoktandır yeni bir santral kurulması gerekiyordu ama bir türlü bütçe bulunamadı. Tam buraya sıra gelmişti ki, başka bir yerin santralı çöktü. O zaman bizim yeni santral oraya yapıldı, eskisi de bizde kaldı. Ama şimdi bize de yeni bir tane inşa edilecek; doğalgazla çalışacakmış." Thal'in sesinde alaycı bir tını var.

"Ne zaman?" diye soruyorum.

"Altı ay sonra tamamlanacağı söyleniyor, ama belli olmaz. İnşaatı görmediniz mi? Şu büyük açık mavi bina." Thal kıkırdıyor. "Açık mavi, peyzaj mimarlarının önerisiy-

di. Burada bizim mavi bir gökyüzümüz yok ya, onlar da bize hiç olmazsa gök mavisi bir santral yapıyorlar..."

"Ondan sonra kurum yağmayacak mı artık?"

Thal, kırık sarı dişlerini göstermeden gülüyor. Ama büzük dudakları ve gözlerindeki alaycı pırıltıyı anlatmak için doğru ifade değil gülmek. Üstünlüğünün tadını çıkarıyor, sabırsızlığımı belli edene kadar bekliyor.

"Aynen devam edecek," diyor Thal, tekrar dudaklarını büzüyor ve sözlerine şaşırmama seviniyor. Sırıtkan suskunluğunda bir meydan okuma var. İstiyor ki, sormaya devam edeyim, kendiliğinden hiçbir şey anlatmayacak bana.

"Neden?" diye soruyorum.

"Eskisine ihtiyaç var."

"Kim söylüyor bunu?"

Thal'in sırıtışı genişliyor. Elini yumruk yapıp başparmağını havaya dikerken gözünü tavana dikmesi şu anlama geliyor herhalde: en tepedekiler.

Santraldan otele giden yol boş şimdi. İkinci vardiya bir saat önce başladı. Köprüden gümbürtüyle geçen bir iki kamyon ve inşaat aracının motor gürültüsü fabrika duvarına sertçe çarpıp yolun öbür tarafına savruluyor, inşaat alanının düzlüğünde yankılandıktan sonra yavaş yavaş kumda ve ufukta kaybolup gidiyor. Duvarın ardından bir tıslama sesi, bir gümbürtü geliyor, buharlar yükseliyor, makinelerin boğuk, ritmik sesi duyuluyor.

Tıpkı bir golem gibi, diye düşünüyorum, ürkünç bir dev, gerçi eli kolu bağlı ama her an kendini kurtarmaya, zehir

yeşili gözlerinin gördüğü her şeyi ateşten soluğuyla yakıp kül etmeye hazır.

Daha hızlı yürüyorum, uzaklaşmalıyım buradan, bu leş kokudan, pislikten, kül depolarında iki büklüm çalışan insanlardan, ardına kadar açılmış ateşten gırtlakları cehennem sıcağında kömürle besleyen insanların mülayim kahramanlığından uzaklaşmalıyım. İçimde ılık su gibi çalkalanan, boğazıma, gözlerime kadar yükselen bu acıma duygusundan uzaklaşmalıyım. Mühendisin söylediğine göre, santralın şimdiye kadar çökmeden ayakta kalmasını sağlayan Hodriwitzka'dan uzaklaşmalıyım.

Thal dün bana santralı gezmemi söylerken bu yüzden gülümsüyormuş demek. Şimdiye kadar hiçbir gazetecinin santralda iki üç saatten fazla kalmaya dayanamadığını söylemesinin nedeni buymuş. 1890'da ya da 95'te kurulmuş santral, artı eksi beş yıl, ne fark eder ki. O zamanlar yeniymiş, şimdiyse harap, bundan yirmi yıl önce bir ateşçi iki fırını besliyormuş, şimdiyse dört fırını; üstelik de bugün ateşçilerin çoğu kadın. Olsun ama, şimdi sosyalist bir toplumda yaşıyorlar ya, sen ona bak. Bu mu ilerleme, Luise? Yüce adaletimizin, zenginliğin, işin, havanın daha adil dağılımı bu mu? Yeni bir santral yapılmasına rağmen bu canavarı kapatmamaya kim cüret edebiliyor? Sentetik kazağa ya da belirli bir tür sinek ilacına ihtiyaç duyulduğu için insanları geçen yüzyılın koşullarında çalıştırmaya kimin hakkı var? Ben buna cüret edemem, ben böyle bir hakkım olsun istemem; o çatlak duvarları, kadınların paslı tenekelerle engellemeye çalıştığı rüzgârın uğuldadığı o gri hangarları düşünmeden çamaşır yumuşatıcısı falan kullanamam artık. Kül depola-

rını, cehennem sıcağını, topraksı kömürü düşünmeden edemem. Peki bütün bunları ben neden bilmiyordum? Gazetelerde her hafta B.'den, yeni bir üründen, kültür sarayındaki bir etkinlikten, zamanından önce gerçekleştirilmiş planlardan, Filanca İşçi'nin aldığı nişandan söz ediliyor. Santral hakkında, beterin beteri kül depoları hakkında tek laf edilmiyor ama. İki gömlek için çamaşır makinesi çalıştıran temizlik hastası kadınlar övgüye değer titizliklerinin bedelini kimin ödediğini neden bilmesinler? Azimli hobi bahçıvanları iyi gübrelenmiş güllerinin bedelinin kimin sağlığıyla ödendiğini neden düşünmesinler? Belki de bilmek isterler, belki o zaman daha dikkatli davranırlardı.

Trenim iki saat sonra kalkıyor; B.'den ayrılacağım için çok memnunum. Kafama bir yumruk yemiş gibiyim, başım dönüyor, dinlenmem ve düşünmem lazım, evet, her şeyden önce düşünmem lazım. Vedalaşırken Thal'in ağzının kenarında belirecek gülümsemeyi düşünmek bile utanç verici. Buraya benden önce gelen, buradan benim gibi üzülüp sarsılarak ayrılan meslektaşlarım gibi azat edecek beni. Thal benim ne yazacağımı bildiğini sanıyor, o yüzden gülümseyecek.

Koltukta oturuyorum, soğuktan uyuşmuş parmaklarım arasında bir sigara, mantom hâlâ üstümde. Bodrumda hâlâ ışık yanmıyor, çiçekler solmuş, tereyağı bozulmuş.

Yalnız yaşamak istiyorum, diye düşünüyorum. Sanki bu gerçek ısıtacak beni.

Tanrım, ısıtılmış bir eve gelmeyi, kurulu bir sofraya oturmayı düşünemiyorum bile. Ah sevgilim, nihayet geldin, derdi. Beni kollarına alırdı. Sevgilim, öyle korkunçtu ki. Bana bir konyak koyardı, dinlen biraz, yüzün ne kadar solgun. Az sonra mutluluktan ayaklarım yerden kesilirdi. Sıcacık ayaklarla, midede konyakla B.'yi bambaşka düşünür insan. Elbette, feci bir durum, ama insanlar alışmış artık, her şey bir anda olmuyor işte, tarihsel zorunluluklar vesaire, biraz daha konyak koysana aşkım, birazdan kendime gelirim.

Ama ayaklarım sıcak değil, B.'nin dehşeti, buz kesmiş yorgun kemiklerimin içine işlemiş, kadehimi de kendim doldurmam gerekir.

Birinin beni beklediği zamanların nasıl olduğunu unutmaya başladım. O beş yılla ilgili somut bir şey hatırlamakta zorlanıyorum. Zamanın bağışlayıcılığı her şeyi olduğundan daha iyi gösteriyor, üç yıl önce artık yalnız yaşamaya yemin ettiğimde durum o kadar da kötü değildi belki de, diye düşünüyorum bazen. Tek bildiğim, birinin bana devamlı *nedüşünüyorsun*, *neredengeliyorsun*, *nereyegidiyorsun*, *nezamandöneceksin*, *nedengülüyorsun* diye sormasını istemediğimdi. Sadece iki kafayla düşünebilen, dört bacakla dans eden, ortak kararlar alan, tek yürek hisseden Siyam ikizi olmak istemiyordum. Ama bağımsız kadınlar üşümez, ağlamazlar, özlem sözcüğünü zaten lügatten silmişlerdir. Ben üşüyorum, ağlıyorum, özlüyorum. Telefon defterini karıştırıyorum, moral bozukluğuma, ağlamaktan şişmiş gözlerime katlanmasını kimden isteyebilirim. "Benimki" diye birinin tartışılmaz avantajı şu: İstese de istemese de katlanmak zorunda. G. —Grellmann, Christian.

Annem onun iyi bir delikanlı, Ida Teyzemse vefalı bir insan olduğunu söylerdi. Yakışıklı ve iyi huylu Christian'la evlenseydim çoktan mutlu bir kadın olacağımı Ida Teyzem bugün de hâlâ hüzünle söyler. Ben de, o tatlı, yakışıklı Christian'a böyle bir kötülüğü nasıl reva gördüğünü sorarım. O zaman, benim yapayalnız yaşlanacağımı düşünen Ida'nın açık mavi gözleri yaşlarla dolar.

Christian'la asla evlenmeyeceğimiz, okuldan mezun olduğumuz ve özlemle beklenen bu müthiş olayı kutladığımız gün belli olmuştu. Ben o zamanlar yakışıklı Hartmut'a âşıktım, Hartmut okulun en iyi sporcusuydu, üstelik de başarılı bir caz grubunun piyanistiydi. Ama Hartmut'un seveni çoktu, o gece muzaffer bir edayla kollarına aldığı, beyaz dantel bluzlu, siyah tafta etekli solgun yüzlü sarışın da seviyordu onu. Bense bir köşede oturmuş, ağlıyordum. Gecenin sonunda beni eve götüren Christian'dı. Hava aydınlanmıştı, uzaktan bir yerden tramvayın uğultusu geliyordu, sokağın karşısında bir süt kamyoneti duruyordu. Hepimiz henüz uykudayken, külüstür şişe sandıklarını dükkânların önüne bırakan süt kamyonetlerine bayılıyordum. Büyük şehre özgü bir güven saçıyorlardı etraflarına ve benim gözümde romantik bir sabahın simgesiydiler. Ağlamayı kesmiştim, kendimi çok mutsuz hissediyor, kaybettiğim aşk için acı çekiyordum. Birdenbire, bizim eve varmadan hemen önce, o âna kadar tek kelime etmemiş olan Christian utangaç bir tavırla başımı okşamış, "Üzülme, ben seni seviyorum," demişti.

Hartmut'un yerine Christian. Bu düşünce mutsuzluğumu doruğa taşımış, adeta felakete dönüştürmüştü. Eve koşmuş, üç gün hiçbir şey yememiş, sonra da tatile gitmiştim.

Hartmut'u bir daha hiç görmedim. Ida Teyzemin en büyük arzusunun gerçekleşmeyeceği de kesin. Christian Halle'deki üniversitede okuyordu. Bir yıl sonra mektupları gelmeye başladı, sonra bir gün kendisi de geldi. Bir kızla birlikte. Kızın kısa, koyu renk saçları, biraz köşeli, geniş omuzları vardı, gözleri griydi, ince olmasına rağmen güçlü kuvvetli görünüyordu ve herkes bana benzediğini iddia ediyordu. Daha sonra evlendiler, çok daha sonra da boşandılar, sancısız; kadın çekip giderken Christian ona engel olmaya çalışmadı. O zamandan beri tek odalı dairesinde yalnız başına yaşıyor, Birinci Dünya Savaşından önce inşa edilmiş bir binada, tuvalet, apartmanın koridorunda. Evlenmeden başka bir daire olmaz, demiş Konut Kurumundaki kadın. Süt kamyoneti sabahını aramızda hiç konuşmadık.

Christian'ın dairesi bende sakinleştirici bir etki yaratıyor. Oysa ilk bakışta karman çorman görünüyor: Tavana kadar tıklım tıklım dolu kitaplıklar, köşelerde gazeteler, kartoteks kutuları, raflardan artakalan her santimi resimlerle kaplı duvarlar, keskin bir ışığın aydınlattığı, yekpare ahşap devasa bir çalışma masası, eski bir pelüş kanepe ve kahverengi çini sobanın yanında iki koltuk. Biraz daha yakından bakıldığında kitapların titizlikle düzenlendiği, köşelerin derli toplu ve tozsuz olduğu, odanın her santiminin kullanıldığı görülüyor; bu kaosun kendi içinde bir düzeni var.

Etraflarına bir ahenk ve sıcaklık yayan, içlerindeki denge ve sükûneti bulundukları ortama da yansıtan insanların bu özelliğini öteden beri kıskanmışımdır. Sıcak bir ev ortamı

yaratma çabalarım hep başarısız oldu. Bu yetersizliğimi başkalarını taklit ederek gidermeye çalışmama rağmen, farklı koordinatlarda bile hep aynı soğukluğu, uyumsuzluğu, aynı yarım kalmışlığı yarattım.

Elektrik sobası ayağıma büyük gelen keçe terlikleri ısıtıyor; konserve gulaş çorbasını kaşıklarken hüzünlü Alfred Thal'i, beyaz çorapları ve santralı anlatıyorum.

"Ne yazmayı düşünüyorsun?" diye soruyor Christian.

"Bilmiyorum."

"İki versiyon yazsana. Birincisinde, gerçekte nasıl olduğunu yaz, ikincisi de basılabilecek bir metin olsun."

"Delilik bu," diyorum, "şizofreniden medet ummak,"—sanki entelektüel ikiyüzlülük sıradan ikiyüzlülük kadar iğrenç değilmiş gibi. Gerçeklerden sinik bir ironiyle vazgeçmek. Entelektüel sapıklık.

Christian hiç oralı olmuyor. "Devamlı söylenmeyi bırak." Ağzının kenarı bir an o meşhur Grellmann alaycılığıyla seğiriyor, hafif hafif, kibirle. "Senin kendine uyguladığın sansürden iyidir: sağ elde tükenmezkalem, sol elde kırmızı kalem."

Birazdan bana, yazarken gazeteyi aklıma getirmememi, kurduğum mantığı yayın yönetmeninin olası itirazlarını hesaba katarak yıkmamamı söyleyecek ve bu iğnenin nihayet derine saplanıp saplanmadığını görmek için gözlerini benden ayırmayacak. Bende hafif bir kararsızlık sezer sezmez de ağız değiştirecek, önerisini geri çekecek, hatta beceriksizlikle suçlayacak beni. Ve kapana kıstıracak. Aniden onun fikrini savunmaya başlayacağım, o da kuşkucu bir tavır içine girecek. Bir noktadan sonra, tamam, denerim, diyeceğim, Christian ise zafer duygusunu zorlukla gizleyecek. Ha-

yır canım, yemezler, bugün olmaz. Kimse öğrenmeyecekse ne yapayım senin gerçeğini. Hem, bu sahtekârlık ne işe yarayacak ki. Susuyorum, elimdeki ataşı sonunda kırana kadar eğip büküyorum.

Christian esniyor, bu sefer başarılı olamadığına kızıyor. "Git yat," diyor, "uykulu bir tavuğa benziyorsun."

Ben de kendimi tavuk gibi hissediyorum zaten, ama ölü bir tavuk gibi, tüyleri yolunmuş, kafası koparılmış, buz kesmiş bir tavuk gibi.

Demek bugün kaderde tabutundaki Pamuk Prenses değil, derin dondurucudaki tavuk olmak varmış.

Christian kanepeye yatağını hazırlıyor. Çarşafı üzerinde tek bir kırışık kalmayana kadar dikkatle sıvazlıyor. Cenin pozisyonunda kıvrılıyor, ellerimi karnımda ısıtıyorum, bacaklarımı bitiştiriyorum. Nevresimler buz gibi. Üşürken ayrı yataklarda yatmak çok saçma.

"İki ayrı yatak saçma," diyorum.

Christian bir an başını kaldırıp bana bakıyor, sonra pürüzsüz yorganı çekiştirmeye devam ediyor.

"Bir yatağın olduğuna şükret. Tavuklar tüneklerinde uyur çünkü."

"Ama ben ölü bir tavuğum, beni ısıtacak kanatlarım da yok."

"Ölü tavuklar üşümez zaten."

Duvara dönüyorum. Haklı. Yüz yıl önceki bir süt kamyonu sabahından beri birbirimiz için cinsiyetsiziz biz. Odanın sıcaklığı da değiştiremez bunu.

Ama sonra sağ omzumdan koluma ve boynuma bir sıcaklık yayılıyor. Christian'ın yanıma uzandığını anlayın-

ca korkudan kasılıyorum. Christian değil bu, bir erkek, herhangi bir erkek gibi yabancı. Birazdan elleri tenimi ve etimi kolaçan edecek, genel taleplere karşılık verecek durumda olup olmadığıma bakacak, doruğa ulaşmam beklenecek, ulaşamazsam da frijit ya da anorgazmik yaftası yapıştırılacak. Benden geriye kalan sadece bir parça kadın, soğuktan ve gerilimden kasılmış bir kadın.

Christian bir sigara yakıp dudaklarımın arasına iliştiriyor, kolunu boynumun altına itip sessizce gülüyor. "Matematik dersinde tahtaya kaldırıldığında da aşağı yukarı böyle görünürdün."

Olabilir. İsmim söylendiğinde midemde hissettiğim sancı, arkamda kavuşturduğum, heyecandan morarmış ellerim, Blessin'in zevkten dört köşe sesi: "Eee, Froylayn Nadler, jeton düşmedi mi hâlâ?" Kafamın içi, beynimi zonklatan bir baskı dışında bomboş. Tekrar yerime otururken, etlerini kopardığım için kanayan başparmaklarım. Ama şimdi tahtada değilim. Tek yapmam gereken, elimi uzatıp Christian'ın sıcak tenine dokunmak. İstemediğim bir şeyi yapmak zorunda da değilim üstelik. Ama daha bana dokunulmadan kendimi kullanılmış gibi hissediyorum.

Aralık duran pencereden sarhoşların tekdüze sesleri duyuluyor, köşedeki bar kapanmak üzere. "Pantolonunun paçasını yukarı sıyır," diye peltek peltek söyleniyor biri, "paçanı yukarı sıyır da üstüne işeyeyim dedim sana."

Kahkahayı basıyor, bu zırva laflara gereğinden fazla gülüyoruz; ve ben elimi uzatıyorum. Robert Merle'nin bir kitabında, bizim yatmak dediğimiz şeye Haitililerin oynamak dediğini okumuştum. Oynamak daha güzel. Çayırla-

rı ve çiçekleri, neşeyi ve gülmeyi çağrıştırıyor, havasız yatak odalarını, duygusal yeminleri ya da uykuya dalmadan hemen önce yanındakinin yorgun dokunuşunu değil. Hadi gel Christian, oynayalım, B.'yi ve Blessin'i unutalım, seni de unutalım Luise. Hayatı düşünmeyelim, hayatı hissedelim, acı çekene kadar, bitkin düşene kadar, bütün düşünceleri duygularla silip atalım, sadece bacak, karın, ağız ve tenden ibaret olalım.

Dükkânının jaluzilerini açan kuaför, sarışın küçük sakalının altından davetkâr bir biçimde gülümseyerek, yapılı saçlarıyla berber reklamı gibi kapıda duruyor. Hayır, hayır, ben müşteri değilim. Başımı onun ellerine teslim etmek yerine, ben de gülümsüyorum. Buraya özgü, güneşli bir sarılık var havada, yorgun rüzgâr ağaçlardaki solmuş yaprakları, çınarların ponponlarını sallıyor. Kıyamet falan koptuğu yok; ya da koptu da ben uyuyakaldığım için kaçırdım. Varsın gitsin tramvay, yürürüm. Kilise ile belediye binası arasındaki yaya bölgesine pazar kurulmuş. Kırmızı elli, topaç gibi şişman kadınlar duruyor stantlarda, devamlı ayak değiştiriyorlar. Kilisenin önünde beyaz bir fayton bekliyor, belediye binasının önünde çiçeklerle süslenmiş bir taksi; birileri evleniyor. "Taze balık, nefis balık," diye bağırıyor biri. Ve: "Hanımefendi, sizde nasır var, hemen anlarım ben. Gelin hele." Çeşitli kokularla yüklü bir bulut süzülüyor meydanın üzerinde, portakal, balık, baharatlar, körili sosis ve çiçekler, her şey iç içe; kumaşlara dokunmak, elmalara bakmak için kalabalıkta birbirini sıkıştıran, ittiren insanlar. Caddenin üst tara-

fındaki sebze kooperatifi neredeyse bomboş. Sadece pazarda dokunabilir, hissedebilir, seçebilirsiniz. Ardından köşedeki eczaneye gider, bir haftalık hap ihtiyacınızı karşılarsınız. Pazarın kurulduğu günler eczane hep tıklım tıklım dolu. Sonbaharın son kasımpatılarından üç buket satın alıyorum, eflatun, beyaz ve sarı.

Kapının üzerindeki kâğıt yine yırtılmış, ah şu arsız kızlar. Josefa solda, Nadler sağda, ismimin her parçası bir raptiyeden sarkıyor. Bu görüntü simgesel yorumlar yapmaya itiyor insanı. Ama bugün olmaz, bugün programda daha alelade işler var. Pazartesi tesisatçıyı nihayet çağırırım artık. Ida Teyzem, "O kadar arkadaşın var ama evde her şey bozuk," der hep. Doğru, Ida, işimi gördürmeyi asla öğrenemeyeceğim galiba. Kömürü bile tek başıma yukarı taşıyorum. Ve komşum Rickert'in kapısı ânında açılıyor. "Froylayn Nadler," diyor kadın. Cinler tepeme çıkıyor. Otuz yaşındayım, beş yaşındaki bir çocuğun annesiyim, boşanmışım ve hâlâ froylayn diyor bana. "Froylayn Nadler, apartman yönetimi bugün ön bahçenin çitlerini yaptıracak." Boyamaya yardım edebilir miymişim acaba. Hayır, edemem, etmek de istemem. Benim çite falan ihtiyacım yok. İnsanlar şu bahçenin, o avlunun, mümkünse her ağacın etrafını neden hiç durmadan çitle çevirirler ki. "Yalnız yaşayan, çocuklu bir kadınım," diyorum, tutarsızlığımın farkına varıyorum, Rickert karısı ağzını öyle bir büzüyor ki, üstdudağıyla burnu arasında bir sürü dikey çizgi oluşuyor, tıpkı bir keçiye benziyor. "Evvelsi gün saat on yedide bir adam zilinize bastı, ama esmer, uzun boylu, sakallı olan değildi," diyor ve kapısını kapatıyor. Kapıya zinciri taktığını duyuyorum.

Akşam saat tam sekizde de apartmanın kapısını kilitleyecek. Sekizden sonra kimse bizi görmeye gelemez. Mağaralarımıza kapanır ya da kitleriz kendimizi—insanlara. Kapıya ne kadar vursan da işe yaramaz dostum, seslenmek de fayda etmez, arabaların gürültüsünü bastıramazsın. Kural kuraldır.

Ağzımdan çıkan nefesin artık buhara dönüşmediğini görünce kreşe gidiyorum.

"Anne!" Vücuduma müthiş bir hücum, sıkı, sıcak, yumuşak ten, insanı sarhoş eden eşsizlik duygusu, canımın içi, yokluğu düşünülemez bile, bir başkasının büyük mutluluğu. Biliyorum, birazdan bu rüyadan uyandırılacağım: "Bana ne getirdin?" Ama ben önlemimi aldım, kimsenin sevincini bozmak istemiyorum, ne onunkini ne de benimkini. Kırmızı traktörü sevgimizin kurban sunağına bırakıyor, bir sevinç çığlığıyla ödüllendiriliyorum: "Anne, seni çok seviyorum."

Sokakta soruyorum: "Ne dersin, bira içmeye gidelim mi?"

Anlaştık diyen kısa bir bakış fırlattıktan sonra çıkarabildiği en derin sesle cevap veriyor: "Gidelim, ben kocaman bir bira içeceğim." Yanımızdan geçen biri dönüp bize bakınca kıkırdıyor oğlum: "Adam benim gerçekten bira içeceğimi sandı."

Dondurma ve kahve söylüyoruz.

"Andreas bana vurdu."

"Sen de ona vur."

"Ama o benden büyük."

"N'olmuş? Belki o kadar güçlü değildir."

"Güçlü ama fazla hızlı koşamıyor, kaçarım daha iyi."

"Karşılık vermek daha iyi."

"Ama ondan korkuyorum."

"Sen de onu korkut. Çok kızdığın zaman ateş püskürttüğünü söyle."

Oğlum buna bayılıyor, nasıl ateş püskürteceğini göstermeye çalışırken masanın üzerine dondurma püskürtüyor.

Akşam yatakta yatarken soruyor: "Ateş püskürtebilir miyim gerçekten?"

"Evet, çok çok kızarsan, püskürtebilirsin."

"Ya sen?"

Ben mi? Ne yazık ki hayır, sihirli güçlerim yok, sadece lafını edebiliyorum. Zavallı çocuk.

"Evet, ben de ateş püskürtebilirim."

Oğlan uyuyunca, huzursuzluk saçan, beni kışkırtan o korkutucu, boş sessizlik kaplıyor odayı; yarım bırakılmış hayat. Bir plak koyuyorum, Bohemya Barok müziği, bugün bu müzikle bir yakınlık kuramayınca bir de Chopin'i deniyorum, ama bir yerlerde bir şeyler olurken, bir şeyler yaşanırken benim hayatı kaçırdığıma dair o ürkünç duygu geçmiyor. İnsanları, olayları, günleri kaçırıyorum. Oysa bir güne karşı zor kullandığımda, planlı, normal bir günün akışıyla yetinemeyip kendi hayatımdan başka, yabancı bir hayat aradığımda o günün nasıl biteceğini; aslında yorgunluktan ölsem de aniden evden çıkıp arkadaşlarla karşılaşmayı umduğum bir bara gittiğimde, bir saat sonra hiçbir yaşantıyla zenginleşemeden ama taksiye verdiğim yirmi mark yüzünden biraz daha yoksullaşarak eve döneceğimi çoktandır biliyorum.

Bir gün kendi apartman komünümü kuracağım; sadece birbiriyle arkadaş insanların oturduğu büyük bir kira-

lık apartman. Etrafını çitlerle çevirmekten başka bir şey bilmeyen, komşusunu beğenmekte zorlanan böyle yapay bir apartman ahalisi olmayacak. Sekiz, dokuz ya da on kiracı, herkesin kendi dairesi var, isteyen yalnız kalabilir ama yalnız olmak zorunda değil. Kapıların üzerinde asılı tabelaların bir yüzü yeşil, öbür yüzü kırmızı. Yeşilse zile basabilirsiniz, kırmızının anlamı: Rahatsız etmeyin. Noel'de ve doğum günlerinde hep birlikte pişirilen yemekler yenir. Çatı katı çocuklar için oyun odası haline getirilir. İş seyahatinden dönenler soğuk bir eve girmek zorunda kalmazlar. Ve biri kitap yazmak isterse, işten ayrılır, diğerleri ona bir yıllık iznin parasını verirler. Herkes ellişer mark verse, muazzam bir bursu olur. O da bunun karşılığında arada bir çocuklara bakar. Kitabını yazıp bitirince de, hepimize teşekkür ettiğini yazar kitaba. Kitabı yayımlamak isteyen biri çıkmazsa da önemli değil, o zaman yazdıklarını bizlere okur.

Kapımdaki levhanın yeşil yüzünü çeviririm bugün.

Pencerenin kirli camlarının matlaştırdığı beyaz kış güneşi kahve kaşığında toplanıyor. Yakalanan güneşe bakıyor, kaşığı sağa sola sallayarak güneşle oynuyorum, sonra daktiloya beyaz bir kâğıt takıyor, bir güneşe, bir de kâğıda bakarken B. hakkında yazacağım ilk cümleyi düşünüyorum. Önümdeki yuvarlak masada toz emisyonlarıyla ilgili tablolar, analizler, notlarım, gazete kupürleri, karmakarışık bir yığın, yanında kahve fincanı; kahvaltıdan çalışmaya yumuşak geçiş. Çalışma masası, istatistik tabloları, dizi dizi sıralanmış kurşunkalemler, klasörler olmasın da önümde.

Olasılıklarla, niyetlerle, yükümlülüklerle dolu boş, beyaz bir kâğıt: Bu sefer her zamankinden farklı olacak, eski hatalara düşülmeyecek ama mutlaka yeni hatalar yapılacak. Fakat sarp kayaları sağ salim aşma şansı hâlâ var. Şimdilik görünürde bir engel yok. B., olgu ve yaşantılardan oluşan pürüzsüz su gibi henüz.

Büyük, eski, sert koltuğa oturup kollarımı bacaklarıma doluyor, pencerenin önündeki akçaağaca bakarken dalıp gidiyorum; B.'deki tren garından kombinaya giden yolu, bu şehri ilk gördüğümde duyduğum dehşeti, "Avrupa'nın en kirli şehri B." diyen Alfred Thal'i düşünüyorum. İlk cümle bu olmalı, yazıya böyle başlamalıyım. Ama Luise bile üstünü çizer bu cümlenin. Avrupa'nın en kirli şehri sosyalist bir ülkede. Olacak şey değil. Bu üzücü gerçeği yaratmayı becerdiysek bile, kamuoyuna duyurmayalım bari. Bir diğer olasılık: B. kirli bir şehir. Saçma, bunun bir anlam ifade etmediğini herkes biliyor.

Gerçeğin tamamını yansıtmasa da, güzel bir cümle olsun bari: B.'de trenden sadece mecbur olanlar iner, burada oturanlar, çalışanlar ya da işi olanlar. İlk cümlem bu. Memnunum.

Gökyüzü. Üzerime çöktüğünde, sarı gri zehirli dumanların bilincine vardığımda, devasa duvarlar gibi yükselen bacaları saydığımda, onlardan çıkan dumanın şehrin üzerini bir çatı gibi kapladığını gördüğümde ne hissettim? Donup kalmıştım ya da dehşete düşmüştüm. Büyük miktarlardaki zehri düşündükçe korkuya kapılıyordum. B.'de daha az sigara içtim. Korku sözcüğünü atıyorum. İnsanları korkutmak ya da dehşete düşürmek için yazmıyoruz. Dehşete ka-

pılmak—bu da aşırı gelir. Sarsılmak—bu olabilir. "Yabancılar şehrin üzerindeki gökyüzüne bakınca sarsılıyorlar..." vesaire.

İki saatin sonunda ancak iki cümle yazabildim. Çok ağır ilerliyor. Fazla ağır. Bir sözcük arıyorum, isabetli tek sözcüğü. Bulur bulmaz da vazgeçiyor, onun yerine daha yumuşak, aşırı yumuşak olmasa da farklı bir nüansa sahip, basılmaya müsait bir sözcük kullanıyorum. Basılamayacak bir şeyin üzerinde düşünmek imkânsız. Gerçeği böyle bir ölçüye vurmaya başlarsanız, basılamayan ile düşünülemeyen arasında sadece bir adım kalır; ikisinin ortasında ise dile getirilemeyen vardır. Seçenekler üzerinde uluorta konuşma, gazetede basılamayacağını tahmin ettiğim düşünceleri dile getirme alışkanlığından hemen hemen vazgeçtim sayılır. Niye söyleyeyim ki zaten? Bana ne cevap vereceklerini önceden biliyorum ve bundan gına geldi artık: Böyle yazarsan karşı tarafın eline koz verirsin. Doğru bir düzene koyduğun müddetçe her şeyi yazabilirsin. O zaman her şeyin dokunulmaz bir düzeni olur ve hiçbir şey değişemez. İkide bir de şu *senhaklısınkızım* ama biz henüz o konuya el atamadık... daha önemli işler vardı... bizim bu sorunları bilmediğimizi mi sanıyorsun? "Biz" yoldaşlar. Benim acıklı "iyi de, ben gördüm" itirazımın karşısına kendi sarsılmaz "biz"lerini koyarlar, kendilerini görünmez, dokunulmaz kılarlar. Ama onların haşmetli gramerini ben de kullanırsam, onlara "siz" ve "onlar" dersem, vay halime! O zaman beni sert bir sesle soru yağmuruna tutarlar: "Onlar" kim, "siz" kim? Tam olarak kimi kastediyorsun? Neden "biz" demiyorsun da, "siz" diyorsun? Kimden soyutluyorsun kendini?

İlk ve son kez söylüyorum: Kendisinden çoğul olarak söz eden biri, benim ondan çoğul olarak söz etmeme karşı çıkamaz. Biri "biz" ise, "siz" ya da "onlar" da vardır. Ve eğer kendi görüşlerini bana sormadan benim görüşüm haline getirmek istiyorlarsa, beni, benim onayım olmadan kendi "biz"lerinin içinde eritmek istiyorlarsa, ben de kendime "ben" derim, onlara da "siz."

Benim de onlar gibi olmama belki de sadece birkaç yıl kalmıştır; çarpık düzenin artık iyice oturmasına, en etkileyici, en heyecan verici şeyleri yazmamaya, söylememeye, düşünmemeye artık katlanamadığım için basılamayan, ifade edilemeyen, düşünülemeyen her şeyin, benim çarpık gerçekliğime dönüşmesine belki de sadece birkaç yıl kalmıştır. O zaman ben de "biz" derim—"biz yapamadık," çünkü ben yapamadım; "ben" diyen ve beni "siz" olarak gören bir çömeze ben de haddini bildiririm o zaman.

Aslında çok da uzağında değilim onların. Strutzer'lerin, Meseke'lerin haklı olup olmadığından o kadar da emin değilim. B.'deki insanlar duruma uyum sağlamışlar, B. gibi bir şehirde yaşamaya, sürekli hava kirliliğine maruz kalmaya alışmışlar. Onlara, sizi unuttular, daha önemli şeyler için feda ettiler ve ben bunu değiştiremem demek kabalık ve acımasızlıktan başka bir şey değildir belki.

Ama onlardan daha önemli olan ne, Luise? B.'de dünyaya gelen her bebek bizim refahımızın bedelini ödüyor. Oysa sadece 160 megavatlık küçük bir termik santral ihtiyacımızı görürdü.

Fakat ben dehşete kapılmak yerine üzülerek yazıyor, gerçeği güzel cümleler ardına gizliyorum.

Filanca İşçi yazıyı okuyunca (kendi şehriyle ilgili olduğu için okur belki), gazeteyi küçümseyerek bir kenara koyar, televizyonu açar ve karısına, şu gazeteciler bir süre burada yaşasalardı, böyle tumturaklı laflar edemezlerdi, der. Oysa bu yazıyı yazan kişi santraldan dışarı çıkarken bayağı sarsılmış görünüyordu. "Ama kâğıt bu, her şeyi kaldırır," der bir de, karısı da ona hak verir.

Bizim yalanlarımızın kime ne faydası var, Luise? Filanca İşçi'nin, yaşadığı şehirdeki durumun o kadar da kötü olmadığı laflarına kanacağını mı sanıyorsun? Kurulmayan santrallardan, bir kenara atılan planlardan söz etmiyoruz diye bunları düşünmez mi sanıyorsun?

Yüz seksen ton uçucu külün gazete kâğıdındaki ağırlığının insan tenindeki ağırlığından daha fazla olduğuna inananlar mı var yoksa?

Christian'ın tuzağına düştüğümü, birinde gerçekleri anlattığım, diğeri basılmaya müsait iki farklı metin yazdığımı düşünsene Luise. Seni böyle bir kararla baş başa bıraktığımı. Sorumluluğu yine sana yüklediğim için öfkeden köpürürdün herhalde. Eskiden üzerini çizmek zorunda kalasın diye yazdığım cümlelere kızdığın gibi. Üzeri çizilecek cümleler hiç gözünden kaçmazdı, hep de beğenirdin onları ama seni sansürcü rolüne ittiğim için öfkelenirdin. Ama iki röportaj arasından daha kötü olanını seçmeye benim yüzümden mecbur kalırsan Luise, öfkeni kime yönelteceğini bilemiyorum doğrusu. Bu duruma yol açtığım için bana kızarsın belki. Bir şehirdeki hava kirliliğini gazetede yazmamıza izin vermeyenlere öfkelenirsin belki de. Sorumluluğu Rudi Goldammer'in üzerine de yıkabilirsin. O zaman birini işten

atan kişi pozisyonuna düşmene, bir skandaldan korkmana da gerek kalmaz, çünkü Rudi Goldammer'in herhangi bir karar almaktan kaçınacağı kesin.

Haksızlık ediyorum. Luise'ye onurlu bir seçenek bırakmıyorum, oysa o bunu hak etmiyor. Zor bir durumda kendi paçasını kurtarmaya çalışmaz Luise. Onun nasıl davranacağını kestirmeye çalışmanın bir anlamı yok. Şimdi kesin böyle davranır diye düşündüğümde o kadar çok yanıldım ki. Tahmin ettiğimden daha hoşgörülü ya da yumuşak da davranmadı, öyle bir şey olmadı, ama benim hiç aklıma gelmeyen, farklı bir tepki gösterdi. Bu arada, en kötü ihtimalleri daha en başından eleyip olası tüm tepkileri kafamda kurmak benim için neredeyse bir oyun halini aldı. Dediğim gibi: Luise'nin sağı solu hiç belli olmaz ama bu onun güvenilmez olduğu anlamına gelmez. Bir konuda şimdiye kadar hiç yanılmadım: Luise dürüsttür.

O kadarını biliyorum da, Christian'ın aptalca önerisine uyduğum takdirde Luise'nin ne yapacağını bilmiyorum işte.

İki cümle yazdım, hâlâ sadece iki cümle. Olgu ve yaşantıların pürüzsüz yüzeyi diye bir şey yok. Onun yerine uçurum ve yine uçurum.

Odaya karanlık çöktü. Sokakların üzerini kocaman düz bir çatı gibi kaplayan gri beyaz bir bulut örtüsünün ardında kayboldu güneş. Kar yağacağı söyleniyor, bu yılın ilk karı. Kafamda cümleler biçimleniyor, rastgele birleşiyor anlamsız sözcükler: ... elimizden gelen çabayı gösterdik... bu koşullar altında bize kalan tek seçenek... en içten dileğimiz... Dağınık, birbiriyle ilintisiz şeyler, kafamın arkasında bir yerde duran ve şimdi istenmeden ortaya çıkıveren boş laflar.

Boşuna uğraşıyorum. Ne yazmak istediğimi bilmeden bir cümleden diğerine tökezleyemem. Ne yazacağım ki? Vardiyalı çalışmanın zorluklarını, bazı okullardaki yemeğin tatsız tuzsuz olduğunu ya da bazı üst düzey parti yöneticilerinde zaman zaman hâlâ görülen kişisel zaafları uluorta konuşmaya cesaret edebildiğimizde hep gurur duyduğumuz orta yolu, hadım edilmiş gerçeği belki. Tanrım, hangi çağda yaşıyoruz ki, bu tür eften püften tespitlerde bulunmak insanın eleştirel biri, mücadeleci bir kişilik sayılmasına yetiyor.

Daktiloya yeni bir kâğıt takıyor ve yazıyorum: B., Avrupa'nın en kirli kenti.

Sadece bu cümleyi, o kadar. Bugünlük bu kadar yeter.

III

On beş yıldan beri ilk kez korkuyorum Christian'ın kapısını çalmaktan. Ne saçma. Korkmamızı gerektiren ne oldu ki? Her zamankinden biraz daha yakınlaştık, sınırsızca yakınlaştık. Korkacak bir şey yok yani. Yine de bir tedirginlik var içimde: Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Beklentilerden korkuyorum, onunkilerden ve benimkilerden; eski havamızı yakalamamızı imkânsız kılan yeni bir incinebilirlik duygusundan. Burada hangi Christian'ı aradığımdan emin de değilim üstelik—eski, güvenilir dostu mu, yoksa sıcak, güçlü elleriyle bu yeni Christian'ı mı?

Ya da çoktan biliyorum da, hayal kırıklığına uğramaktan korktuğum için kendime itiraf edemiyorum. Belki de Christian için hâlâ aynı Josefa'yım, ürktüğünde, üşüdüğünde, kelimeler kifayet etmediğinde, yaşadığını hissetmek istediğinde cesaretlendirilmesi gereken, ömür boyu cinsiyetsiz dostuyum onun. İnsanın kendi dürüstlüğünden kuşkulanması kolay bir şey değil. Ama geride hoş bir anıdan ya da her şeyi unutma olanağından başka bir şey bırakmamak çok bayağı gelir miydi bana, zoruma gider miydi, diye sormadan edemiyorum.

Kendim hakkında ne kadar az şey bildiğimi, kendimi kandırmaya nasıl da alıştığımı, yalanla gerçeği, yalanın utancını birbirinden ayırmanın ne kadar zor olduğunu görmek bazen beni korkutuyor.

Derdimin aslında ne olduğunu anladığımda, kendimi beğenmişliğimi ya da başkalarına beğendirmek istediğimi sezdiğimde, buna onurlu bir sebep bulmak için bazen nasıl da yırtınıyorum. Yine de inanmak istemiyorum böyle zaaflarım olduğuna, mantıklı bir açıklama bulmaya çalışıyorum, kendi kendimden anlayış dileniyorum, ama sonunda pes ediyor, kendi uçurumuma bakıp korkunç gerçeği görüyorum: Ben de diğerlerinden farklı değilim.

Christian'ın dairesinden müzik sesi geliyor, "...Why don't we do it on the road...?" Alt katta bir kapı açılıyor, buram buram lahana turşusu kokusu. "Bu sefer çamaşırı şu Schreiber'in ipine asma, yoksa yine sinirlenir," diye sesleniyor bir kadın. Birisi ayağındaki terlikleri sürüyerek merdivenlerden çıkıyor.

Kapıyı tıklatıyorum.

Christian bana daha merhaba bile diyemeden, buraya çok yakın bir kumaşçıya tesadüfen uğradığıma dair bir şeyler geveliyorum. Rahatsız edip etmediğimi soruyor, portmantoda başka birinin mantosu olmadığını görünce, cevap beklemeden içeri dalıyor, mağazada satılan kumaşların tekdüzeliğine söyleniyorum. Christan'ın nasıl gülümsediğini görüyorum. "Tamam, tamam, sus artık," diyor ve her zamanki gibi yanağımdan öpüyor. Ya da her zamanki gibi değil. Masadaki sigara paketini önüme sürüyor.

"Çay mı, kahve mi?"

"Şnaps."

"Röportajın nasıl gidiyor?"

"Başardın. Birinci versiyondayım."

Christian koltuğa biraz daha gömülüp bacak bacak üstüne atıyor, gri çakmaktaşı gözleri parlıyor, ama sadece bir an

ve de muzafferane değil, memnuniyetle. Christian yorgun görünüyor. Tanıştığımızdan bu yana ikimizden daha mantıklı olanı daima Christian'dı, benden hep birkaç yaş daha olgundu. Dostluğumuzun sorumluluğunun büyük kısmını onun taşımasına alışkındım. Arada bir vicdan azabına kapılırdım, çünkü ondan çok şey beklesem de, Christian'ın kendini savunmayacağını bilirdim. Ama onu bu dünyada sahip olduğum sağlam, güzel bir varlık olarak benimsemiştim ben. Bir anne ya da ağabey gibi. Arkadaşlığımızın başlangıcında bu güven ve korunma duygusu ancak dolaylı olarak Christian'dan kaynaklanıyordu. Beni büyüleyen, Grellmann'ların evindeki entelektüel, kültürlü havaydı. Ve Christian'ın babasına hayrandım, Werner Grellmann için bugün de hâlâ hissettiğim bir duygudur bu. Onunla tanıştığımda kırk yaşındaydı. Bendeki izlenimi o zamandan beri pek değişmedi. O zamanlar kırk yaşındaki biri, bugün elli beş yaşındaki birinden daha yaşlı geliyordu bana, çünkü benim de yaşlanacağım aklımın ucundan bile geçmiyordu.

Grellmann ailesiyle tanıştığımda ellili yılların sonuydu. Profesör Werner Grellmann daha iki yıl öncesine kadar Felsefe Fakültesinde ders veriyordu; Marksist Grellmann, Sartre ve Kierkegaard'ı, bilim adamının farklı bir düşünce performansı karşısındaki saygısını da elden bırakmadan usta bir cerrahın zarif kabalığıyla teşrih ederken, öğrencilerin büyük çoğunluğu anlattıklarının sadece yarısını anlasa da, sınıfları hep tıklım tıklım dolu olurdu.

Profesör Grellmann'ın, genç bir yoldaşın dekadan batı edebiyatına düşkünlüğü yüzünden önemli ideolojik zaaflar gösterdiği gerekçesiyle partiden ihracına karar verildiği

oylamada kolunu kaldırmayan tek kişi olması da başkalarının düşüncelerine saygı duymasından kaynaklanıyordu herhalde; ama genç bilim adamlarını eğitemeyeceği düşünülüp üniversite hocalığından men edildi. Felsefe profesörlüğünden, Wetzin belediye başkanlığına terfi etti ve Oderbruch havzasındaki bu bataklık köyünü kısa sürede örnek bir köy haline getirdi. Karısı ve üç oğlu, en büyükleri Christian'dı, Berlin'de kaldı. Ruth Grellmann doktorasını yarıda bıraktı ve daktiloluk yaparak ailesini geçindirdi, çünkü Werner Grellmann'ın beş yüz marklık belediye başkanı maaşı iki evi geçindirmeye yetmiyordu.

Werner Grellmann'la tanıştığım o dönemde onda bir burukluk hissedip hissetmediğimi hatırlamaya çalışıyorum. Ama hiç sanmam. Gri gözlerinde, zarif hatlı, duyarlı yüzünde gördüğüm bilge, palyaçovari ifade o zamanki fotoğraflarda da görülüyor.

Grellmann'larda geçirdiğim hafta sonlarından birinde Werner Grellmann bize Wetzin köyünün yollarını nasıl döşettiğini anlatmıştı. Büyük yuvarlak masanın etrafındaki yüksek arkalıklı eski deri sandalyelerde oturuyorduk. Noel'den hemen önce, soğuk, nemli bir gündü, odadaki tek ışık kaynağı, kapının sağındaki kitap rafında duran Hanukiya şamdanıydı. Şamdan, evlenmeden önceki soyadı Katzenheimer olan Ruth Grellmann'ın tek çeyiziydi. Evde Noel ağacına müsamaha etmeyen, herhangi bir şekilde dinle ilgili her şeye şüpheyle bakan, karşısındaki kişi dini inanç sözcüğünü ağzına aldığında ince kaşlarını kuşkuyla havaya kaldıran Werner Grellmann, bu şamdana, bugün de hâlâ açıklayamadığım, neredeyse mistik bir bağlılık duyuyordu.

Ruth üçüncü ya da dördüncü kez çay demlerken, Werner Grellmann Christian'la bana Wetzin'deki yol çalışmasını anlatıyordu. İlkbaharda günlerce süren yağmurdan sonra çamur deryasına dönen köyde Wetzinlilerin çizme ve bisikletlerini balçıktan kurtaramadıklarını görmüştü. Gerçi araba yolu arnavutkaldırımıyla kaplıydı ama yaya yolları sıkılaştırılmış topraktan başka bir şey değildi ve şiddetli yağmurlardan sonra su birikintileri günlerce kurumuyordu. Yürümeyi, bisiklete binmeyi çok seven ama her şeyden önce çoğunluğun haklarını gözeten Werner Grellmann kararını vermişti: Wetzin'deki yollar döşenecekti. Wetzin'in kamusal hayatını kökünden değiştirecek olan bu kararı verdikten birkaç gün sonra tesadüfen köy mezarlığından geçmişti. Mezarlıktaki bu gezintinin tesadüfi olmadığından emindim. Werner Grellmann Noel ağaçlarından hazzetmediği gibi mezarlıklardan da hiç hazzetmez; bir keresinde, dini duygularla ince ince alay etmesine itiraz ederek mezarlıkların huzurundan dem vurduğumuzda, Friedrich Engels'in mezarının nerede olduğu sorusuyla şaşırtmıştı bizi. Bizim tahminimize göre Londra'daydı. Werner Grellmann neşeyle, kurnazca gülmüş, dudaklarını büzüp avucundaki hayali bir şeyi üfleyerek, "İşte orada. Rüzgârda," demişti. Mezarlıktan tesadüfen geçmediğinden eminim yani; orada ne aradığını biliyordu ve aradığını bulmuştu. Taşranın geleneklere bağlılığını, köy sakinlerinin uyuşukluğunu hesaba katarak tahmin ettiği gibi, Wetzin mezarlığında mermerden yapılmış kadim mezar taşları vardı. Werner Grellmann'ın, köyün maliyecisinden, feleğin Wetzin'deki bütün çemberlerinden geçmiş bu zeki adamdan öğrendiğine göre, mezar yerleri otuz yıldan son-

ra zamanaşımına uğruyordu. Bir sonraki hamlesinde Werner Grellmann, öteden beri yoksul insanlar olan Wetzinlilerin cimriliğine bel bağlayarak yerel gazeteye bir ilan vermişti: "Yakınlarının mezarlarının korunmasını talep edenlerin, sonraki otuz yılın kirasını ay sonuna kadar ödemeleri rica olunur. Aksi takdirde mezarlar düzlenecektir. Mezar taşlarının taşınmasından akrabalar sorumludur. Bu yükümlülük yerine getirilmediği takdirde mezar taşları belediye tarafından kaldırılacaktır. İmza: Belediye Başkanı." Belediye başkanı mezar taşlarını istemiyorsa, buyursun kendisi kaldırsın, diye düşünmüştür herhalde köylüler; nitekim Werner Grellmann mezarlığa bir gezinti daha yaptı; bu kez yanında, taşlara değer biçmesini istediği bir taş ustası da vardı. Wetzinli taş ustasının fiyat teklifini cebine koyup ilçeye giden inançsız Werner Grellmann, oradaki taş ustasını Wetzin mezarlığında bir gezintiye davet etti. Adamın verdiği teklif iki kat daha fazlaydı. Werner Grellmann'ın, bu meblağı Wetzin'deki taş ustasına da bildirdikten sonra tatminkâr bir teklif alana kadar mezarlığa kaç taş ustası daha götürdüğünü hatırlamıyorum. Sonuçta, Wetzin'deki yollar döşendi ve zamanla bu yollar benim gözümde faydalı, gerçekten ateist anıtların timsali haline geldi. Noel'den hemen önce Grellmann'larda geçirdiğim o kasvetli ikindiyi diğer bütün ikindilerden daha net hatırlıyorum. Christian'ı ailesinden ötürü kıskandığımı o gün fark etmiştim; bu duyguya, benim bildiğim aile duygusundan çok başka bir beraberliğe dahil edilmenin minnettarlığı karışsa da, kıskanıyordum onu.

Daha sonra, Werner Grellmann'ın yine bilimsel çalışmalar yapmasına izin verilince aile Halle'ye taşındı. Ondan

sonra Werner ve Ruth Grellmann'ı sadece bir kere daha gördüm. Ama Christian'la dostluğum, onların evlerinde tanıştığım o entelektüel güvenlik ve huzur duygusuyla ilişkili oldu hep.

Christian susuyor. Elindeki kâğıtla oynuyor, sayfayı güzelce katlıyor, tekrar açıp düzeltiyor, sonra yavaş yavaş buruşturuyor. Hayır, eskisi gibi değil, farklı da değil ama. Kaygısız bir samimiyet yerine, bir tutukluk, belirsizlik. Eski havamızı bulmamıza ya da yeni bir hava yakalamamıza tek bir cümle yeterdi belki. "Bu gece bende mi kalacaksın?" Christian bana bakıyor, yüzü solgun ve yorgun, ince kaşlarının altındaki gri gözlerinde bir nebze bile alay yok.

Ne desem yanlış olacak diye korkuyorum. Ne arıyorum burada, kimi? Yakınlaşmayı düşünemez oluyorum birden, yine de kalmak istiyorum; beni tanıyan, kendimi tekrar tekrar anlatmak zorunda kalmayacağım birinin yanında olmak istiyorum. Ama sonra dört bacaklı olmaktan korkuyorum yine süt kamyoneti sabahı, Werner Grellmann'ın Wetzin hikâyelerini anlattığı akşamlar, çocukluk anıları geliyor aklıma, Christian, kardeşim.

"Bilmem ki, yok, bugün olmaz."

Eve gitmek istiyorum.

Yayın kurulu toplantılarında oturma düzenine sıkı sıkıya bağlı kalındığından, toplantıya geç kaldığım halde Luise'nin yanındaki yerim hâlâ boş. Luise'nin sağında Günter Rassow oturuyor; zayıf, hastalıklı bir adamdır Rassow, kırkının biraz üzerinde ama yürürken yaşlı bir adam gibi kam-

burunu çıkarır ve küçük beceriksiz adımlarla adeta sendeleyerek ilerler. Zaman zaman yaşlı İngilizlere özgü tuhaf bir mizah sergilediği de olur. Şişman Elli Meseke *Illustrierte Woche*'nin son baskısını anaç bir sesle değerlendirmeye çalışırken, Günter Rassow iki satırının altını kırmızı kalemle çizdiği gazeteyi Luise'nin önüne sürüyor. "Okudun mu?" diye fısıldarken sesindeki öfkeyi güçlükle bastırıyor. "Frankfurt'taki demiryolcular ayazın oyununu nasıl tuzla buz ettiler" diye yazıyor gazetede. Dilin böyle kötü kullanılması Günter'e neredeyse fiziksel bir acı verir. Genel yayın yönetmenini temsilen toplantıya başkanlık eden Siegfried Strutzer kurşunkalemle sertçe masaya vuruyor. Luise, derste konuşurken yakalanan bir öğrenci gibi kır saçlı başını suçlulukla önüne eğiyor. "Rudi nerede?"—"Rudi'nin dişi ağrıyormuş, gelemiyor," diye fısıldıyor Luise ve gülmemek için kendini zor tutuyormuş gibi yüzünü çarpıtıyor.

Rudi Goldammer'in çıtkırıldımlığı meşhurdur, çoğu kişi onun bu huyuna bıyık altından gülse de pek garipsemez. Rudi Goldammer'in hikâyesini öğrendiğimde, hüzünlü gözlerin ve kederli bir ağzın damgasını vurduğu yumuşak yüzlü bu ufak tefek adamın toplama kampına on bir yıl dayanabildiğine inanamamıştım. Tutuklandığında on dokuz yaşındaymış, otuz yaşında evine kavuştuğunda kalbi zayıf, midesi hastaymış, geceleri de uyuyamıyormuş. On yedi yaşındayken, işçi spor kulübünden tanıdığı bir kıza âşıkmış. Rudi Goldammer tutuklandıktan iki yıl sonra kız bir SA subayıyla evlenmiş, savaştan sonra boşanmış, kızını da alıp Rudi Goldammer'in kapısını çalmış; Rudi de sanki aniden canlanmış gibi, dikenli tellerin ardında kaybettiği gençliğini

aramanın saflığı ve şaşkınlığıyla kadınla evlenivermiş. Tuhaf bir suskunluğun hüküm sürdüğü bir evlilikti bu; arada sırada Rudi Goldammer'i görmeye giden Luise kadından hep acıyarak ve tiksinerek bahseder.

Rudi hayatta başına gelen bütün felaketlere rağmen, insanlara karşı ince duyarlığını, zayıflığın sınırlarını sık sık zorlayan iyiliğini koruyabilmişti. Hayatında tahammül edebileceği acı ve kötülüğün istiap haddi dolmuştu sanki; başkalarına acı vermesi ya da kötülük etmesi imkânsızdı. Rudi'yi sevmek için önemli nedenler bütün bunlar ama *Illustrierte Woche*'nin genel yayın yönetmeni olarak görev yapan biri için tehlikeli özellikler, nitekim Rudi de ikide bir mide sancısı ya da diş ağrısını bahane ederek köşesine çekilir.

Toplantı masasından boğuk mırıltılar yükseliyor. Bu sayıdaki köşe yazısının, tam da *Illustrierte Woche*'ye yakışır biçimde kolayca okunup anlaşıldığını ve imajımıza uyduğunu hoşnutlukla söyleyen Elli Meseke'yle aynı fikirde değiller belli ki—zaten bu tür klişe lafları her toplantıda duymak mümkün. Birinin bu lafları gülmeden, en azından gülümsemeden hâlâ nasıl söyleyebildiğine şaşıyorum.

"Tartışma faslı sonra." Siegfried Strutzer kurşunkalemiyle masayı tıklatıyor. Rudi Goldammer'in ne zaman dişi ya da midesi ağrısa, toplantıya Siegfried Strutzer başkanlık eder, sonra da çoğu zaman genel yayın yönetmeninin odasına geçer. Söylediğine göre, telefonu boş bırakmamak gerekiyormuş. Sinsi bir bahane bu, çünkü Rudi ile Siegfried Strutzer'in telefonları aynı sekreter tarafından bağlanıyor, Rudi kendi doğrudan hattını sadece özel konuşmalar için kullanır.

"Dikkat, şimdi sıra sende," diye fısıldıyor Luise.

Elli Meseke'nin anaç bir sesle, "... Josefa Nadler'in röportajı," dediğini duyunca, topluluk önünde adım söylendiğinde her zaman olduğu gibi irkiliyorum; kendi adımdan korkmayı öğrendiğim okul döneminde içime işlemiş bir duygu bu. Josefa Nadler, konuşma!.. Josefa Nadler, sandalyede sallanıp durma!.. Josefa Nadler, neden geç kaldın?

"Josefa Nadler, Berlin şehir merkezini kaleme aldığı yazısında başkent ortamını gayet güzel anlatıyor," diyor Elli Meseke ve sanki her sözcüğü arayıp bulması gerekiyormuş gibi yavaş yavaş, kelimeleri uzata uzata konuşarak sözcüklerin anlamını vurguluyor. Yazının iç açıcı gerçekçiliğini sevdiğini söylüyor Elli, ama... —hah, işte, itiraz etmese şaşardım zaten—ama gerçekçiliğin bu kadarı da fazlaymış artık. Luise bana ağzının kenarıyla gülümseyip hafifçe gözlerini yuvarlıyor.

"Tünel meselesini ve benzer imaları kastediyorum. Bu kadarı da fazla bence," diyor Elli bir ilkokul öğretmeninin tatlı sertliğiyle.

Alex* hakkında bir yazı yazmış, esintili, kasvetli yaya alt geçitlerine nasıl sinir olduğumu on satırda anlatmıştım; masum bir yazıydı, betonlaşmış kentlerde bizi nasıl bir geleceğin beklediğini tasvir etmeye kalkmamıştım, halbuki gözlerimi kapar kapamaz hayal gücümü harekete geçiren şehirler ve arabalara dair imgelerimi anlatmaya değer buluyordum: Apartmanların etrafında yılan gibi kıvrılan statik harikası üç katlı yollar, otopark koridorları, araba asansörle-

* Alexanderplatz. Berlin en işlek meydanlarından—ç.n.

ri, eski apartmanların pencerelerinde cam yerine hava filtreleri, penceresiz yeni apartmanlar, beton kolonlar üzerindeki otoyolların kenarlarındaki kocaman beton saksılarda fazla yaşamadıkları için her hafta yenileriyle değiştirilen cılız ağaçlar. Sekiz şeritli otoyollarda, felaket boyutlarına ulaşan park sorununu çözme amacıyla üretilen, böcek biçiminde, çocuk için askı düzenekli tek kişilik arabalar. Son iki yılın istatistiklerine göre, park yeri yüzünden çıkan tartışmalardaki öldürme vakalarında ani artış. Trafikte tek kişilik arabalar dışında bir de sadece resmi amaçlarla ya da ticari taksi olarak kullanılan o eski dört koltuklu otomobiller. Çocuklar yalnızca parlak kırmızı ikaz rengindeki arabalara binebiliyor. Yerin altında yaya katakompları. Duvarlar güneş sarısı, tavanlar gök mavisi, zemin çimen yeşili, etrafta boya kokusu. Her tarafta, çıkışları gösteren, mağaza tünellerine, eski metro istasyonlarına açılan doktor muayenehanelerine, dev restoranlara yönlendiren tabelalar. Koridorlarda oyuncak arabalarını bağrış çağrış süren çocuklar, küçük çocukların arabaları pedallı, daha büyüklerinki pilli. Yetişkinler ağır ağır yürüyor, öyle yavaşlar ki, neredeyse sürünerek ilerliyorlar, bazıları yürüteç kullanıyor, bazıları bastonlara dayanıyor, çoğunun beli kambur, karnı sarkık. Her yüz metrede bir, otoparklardan birine inen bir asansör. Sarı bir duvara telaşla çiziktirilmiş bir yazı: Toplu taşıma araçları istiyoruz!

Elli bana şefkatle gülümsüyor: "Josefa, yürüyen merdivenler daha hoş olurdu tabii. Ama burada insanlık dışı bir yaklaşımdan söz edilebilir mi gerçekten?"

Yürüyen merdiven mi? Yürüyen merdivenden söz eden kim? İnsanlar bir sokaktan diğerine geçerken arabaların pa-

halı radyal lastiklerinin önünde sağa sola atlamamak için tünellerde solucan gibi sürünürken, Elli Meseke'nin tek düşünebildiği, onların o sürüngen tünellerine nasıl daha rahat ulaşabilecekleri.

Luise kendi kendine mırıldanıyor: "O şişko kıçıyla merdivenlerden çıksa ya."

"İnsanlık dışı planlama" ifadesinin bedeli Luise'ye kısa ama unutulmayacak bir telefon konuşmasıyla ödetilmişti; hoş, bir tarafın konuşup karşı tarafın susup dinlediği bir duruma telefon konuşması denemez gerçi.

Telefon çaldığı sırada Luise'nin odasındaydım.

"Bölge müdürlüğü arıyor," diye fısıldadı Luise. Yüzüne meraklı ve gergin bir ifade yayılırken, kırışıkları da daha bir belirginleşti sanki. "Buyrun, benim," dedi.

Telefondaki sesi duyamıyordum, erkek ya da kadın yoldaş alçak sesle konuşuyordu belli ki. Ama konuşması uzadıkça uzadı. Luise'nin yüzündeki gerginliğin, yerini yavaş yavaş inatçı bir gülümsemeye bıraktığını görebiliyordum.

"Tamam, yoldaş... tamam, bu konuyu düşüneceğiz."

Ahizeyi parmaklarının ucuyla yavaşça yerine bıraktı, metal bacağına tünemiş siyah suni deri koltuğunu bana doğru çevirip kocaman gülümsedi: "Yoldaş Kunze senin insanlık dışı tünellerine kızmış."

"O tünelleri ben yapmadım ya."

"Sinirlenme," dedi Luise kendi kendini sakinleştirirmiş gibi, "yazı basıldı ya sen ona bak."

Luise bir iş kadını gibi hesap yapmasını bilir. Bir şeyin ne getireceğini, ne götüreceğini önceden iyice ölçüp biçer, riski hesaba katar, kâr-zarar dengesini kurar. Haftaya bir il-

çe belediyesinin mimarıyla ayarlayacağı bir röportaj, yoldaş Kunze'yi yumuşatacak, aklımızın başına geldiğine ikna edecektir.

Luise çantasından meyan şekeri poşetini çıkardı, şeffaf poşete sevgiyle baktıktan sonra ağzına bir şeker atıp poşeti bana uzattı; Luise meyan şekerini kimseye ikram etmediği için önemli bir lütuftu bu.

Elli Meseke bunun haricinde yazımı çok başarılı bulduğunu söyleyerek alttan alınca, Luise kulağıma, "Bak, gördün mü?" diye fısıldadı.

Bu şu anlama da gelebilir: Gördün mü, atlattık işte; ya da: Gördün mü, cesaret edince oluyor; ya da: Gördün mü, şişko o kadar da kötü biri değil... Luise'nin "gördün mü" lafının hangi anlamlara gelebileceğini ancak şeytan bilir. Ama memnun olduğu kesin.

Yayaların yeraltı dünyası hakkında yazdıklarım, hafif bir serzenişten başka bir şey değildi zaten. Düşünsene Luise, ya B.'de ateşçi Hodriwitzka'yla tanışmamı yazsaydım, ama bundan sana bile söz etmedim, sadece Christian'a anlattım. O da güldü ve sosyalist demokrasinin ilkelerini doğru anladığımdan gerçekten emin olup olmadığımı sordu.

B.'deki ateşçi Hodriwitzka, ilk bakışta kare şeklindeymiş gibi görünen, kısa boylu, geniş omuzlu bir adam. Bodur ama cüsseli bedeni, kalın boynunun üzerindeki kocaman, köşeli kafası, kısa parmaklı elleri bile kare biçiminde sanki. Yuvarlak yüzünün yumuşak hatlarını görünce daha da şaşırıyorsun o yüzden. Sana bakarken asla kısmadığı sıcak, saf gözleri var, küçük, yuvarlak bir burnu, yayvan olmayan geniş bir ağzı. Kırkının üstünde ama çocuk-

ken ailesiyle birlikte Südetler'de yaşarken neye benzediğini kafanda çok iyi canlandırabiliyorsun. Başmühendis bana santralı gezdirirken tanıştım ateşçi Hodriwitzka'yla. Santralı turlarken ona rastlamamıştık ama mühendis, santralın şimdiye kadar neden çökmediğini Hodriwitzka'yla tanışmadan anlayamayacağımı söyledi. Bu klişe ifadenin başmühendisin yavan bir esprisi olduğunu sandım. Mühendisin Hodriwitzka'yı telefonla arayıp ofisine çağırmasına engel olamadım. Sanki ben onun amiriymişim ya da devletin yetkilisiymişim gibi, sanki ateşçi Hodriwitzka'yla ben değil de, o benimle konuşmak istiyormuş gibi ayağıma çağrılması beni mahcup etmişti. Beş dakika sonra geldi, yüzü ve elleri, santralda yakılan nemli kömürden kapkaraydı. Sağ elini, özür dilercesine gülümseyerek bana uzatmadan önce mavi işçi tulumuna sildi. O anda, Luise, sağ elime baktım. Aynı anda da utançtan yerin dibine girdim. Sağ elime gayri ihtiyari, göz ucuyla bakmıştım. Ama kömür pisliğinden tiksindiğimden falan değil. Yeni çıkarılmış, temiz kömürdü sonuçta, ofisteki terli bir elin görünmez kiri değil. Ateşçi Hodriwitzka'nın elinin elimde iz bırakıp bırakmadığını merak ettiğim için bakmıştım. Bluzumun kolunu çekiştirerek durumu geçiştirmeye çalıştım, bluzun kol ağzının çok dar olduğuna dair bir şeyler gevelerken suratımın renginin değiştiğini hissettim. Hodriwitzka derisi çatlamış siyah ellerini yazı masasının üzerine koymuştu. Sonra masadan ağır ağır çekti, sandalyesinin kenarına tutununca da elleri artık görünmez oldu.

Başmühendis bizim mahcubiyetimizi fark etmemiş gibiydi, "Yoldaş Hodriwitzka," dedi, "bu yoldaş Berlin'deki *Il-*

lustrierte Woche gazetesinden geliyor. Sizi buraya kadar çağırmamızın nedeni, gazeteci yoldaşa santraldaki işinizi anlatmanız. Ama allayıp pullayarak değil. Olduğu gibi."

"Pis bir yer," dedi Hodriwitzka ve parlak kahverengi gözleriyle bana gülümsedi.

Ona ne sorsaydım, Luise. Gördüklerim bana yetmişti, eskilikten dökülen tesisler, rüzgârın uğuldadığı hangarlar, ancak cücelerin dik durabileceği kül depolarında iki büklüm çalışan adamlar, fırınların önünde beş metre uzunluğundaki ocak kancalarıyla kadınlar. Ateşçi Hodriwitzka'ya ne sorsaydım?

"B.'de yaşamaktan memnun musunuz?" diye sordum.

Sandalyesinde gergin ve iğreti bir biçimde oturan Hodriwitzka omzunu silkip çaresizce gülümsedi. Kendisiyle Almanca konuşmaya çalışılan nazik bir Çinli gibi baktı bana. Çok aptalca bir soru sormuştum herhalde.

Böyle abes bir gazeteci sorusuna ne cevap verebilir ki insan? Biri bana bu ülkede yaşamaktan memnun olup olmadığımı sorsa, ben ne cevap verirdim?

"Kayınpederimin evceğizi kısa süre önce bize miras kaldı," dedi Hodriwitzka, B.'de yaşamaktan memnun olup olmadığı sorusunu kendince yanıtlamış oluyordu böylece.

Sonra, Luise, bu utanç verici danışıklı dövüşten, bu işçi-muhabir oyunundan sıkıldım. İşçi muhabirin ne soracağını, muhabir de işçinin ne cevap vereceğini bilir, ikisi de bunu bildiklerini bilir.

Birbirinizi sanki parmaklıklar arasından seyrettiğiniz, her iki tarafın da karşıdakinin kafeste olduğunu düşündüğü o gergin, anlamsız sirk gösterisi.

"Neden karşı koymuyorsunuz?" diye sordum. "Ne de olsa egemen sınıf sizsiniz."

Mecburen üstlendiğim muhabir rolünü içimden protesto ettiğimi bilmeyen Hodriwitzka başını kaldırıp hayretle baktı. "Karşı koymak mı? Neye?"

"Eski santrala. Neden santralın kapatılmasını talep etmiyorsunuz?"

Hodriwitzka'nın yuvarlak, kahverengi gözlerindeki ifade, hayret, neşe ve ilgi arasında gidip geliyordu. "Bunu genel müdürün yapması gerekir. Bir mektup yazmış galiba," diyerek arka çaprazında bir dolaba yaslanarak ayakta dikilen mühendise dönüp baktı, mühendis bu sözleri başıyla onayladı.

"Ben burada basit bir işçiyim sadece," dedi Hodriwitzka, ne kızgındı ne de buruk; basit, mütevazı bir tespitti, o kadar. Ama kombinada bin santral işçisi var. Korkmana gerek yok Luise, ona grev yapmalarını söyleyecek değildim. Ama Hodriwitzka'nın sakinliği beni kışkırtıyor, sinirlendiriyordu. Bu soğukkanlılığın sakinlikle bir ilgisi olmadığını ancak çok sonra anladım. "Peki, böyle bir protesto nasıl olmalı sizce?" diye gülümseyerek sordu Hodriwitzka.

Yeni bir santral yapılmasına rağmen, neden hâlâ hava kirliliği kusan emniyetsiz bir santralda çalıştırıldıkları konusunda bir açıklama talep etmelerini söyledim. İşletme müdürü açıklama yapamıyorsa, genel müdüre sormalıydılar. O da bir şey bilmiyorsa, buraya, B.'ye, bakanı davet etmeliydiler.

Hodriwitzka sandalyesini masaya yaklaştırıp başını kömür karası ellerine dayadı. "Olayın iç yüzünü bilmiyoruz," dedi düşünceli düşünceli. "Santralı kapatabilselerdi kapatırlardı herhalde. Bizi bu pisliğin içinde kasten tutacak değiller ya."

"Ama bunu onlara açıklamak lazım," diye ikna etmeye çalıştım, "bunu sizin talep etmeniz gerekir. Anlasanıza, yasak bir tarafı yok, grevle de ilgisi yok. Tam tersine, aksi takdirde demokrasiye zarar verirsiniz."

Hodriwitzka dayanamayıp gülünce, ona durumun vahametini anlatmaya çalıştım. Bakan birkaç cümleyle, bir telefon ya da mektupla genel müdüre çekidüzen verebilirdi, ondan sonra herkes rahat ederdi. Bir genel müdür, genel müdür olarak kalmak istiyorsa başka ne yapacaktı ki? "Santral işçisi olarak çalışmaya devam edebilmek için siz ne yapmalısınız peki?" diye sordum Hodriwitzka'ya. Bu soruyla dalga geçmesini, böyle bir dökünti için kendini tehlikeye atmanın aptallığından dem vurmasını bekliyordum. Ama bana dikkatle, neredeyse hayretle baktı ve usulca, "İyi de, benim burada kalmam lazım. Bu işi yapacak başka birini bulamazlar. Dört kadrodan biri boş zaten."

"Bakanın bunu bilmediğini mi düşünüyorsunuz? B.'deki bin santral işçisi onunla kendi gelecekleri hakında konuşmak isterse, buraya gelmemezlik edebilir mi sizce?"

Hodriwitzka cevap vermedi. Mahcup mahcup ellerine baktı, sonra aniden başını kaldırdı, benimle değil de, kendi kendine konuşur gibiydi: "Santral olmadan hiçbir tesis çalışmaz ki, her şey durur." Sonra küçük bir kahkaha attı, köşeli kafasını salladı, hâlâ inanamıyormuş gibi, "Belki de gelirdi, kim bilir," dedi. Bu düşünce onu eğlendirmiş gibiydi. Tüm santral çalışanlarının işyerlerinden birkaç saatliğine ayrılıp mavi işçi tulumları, kir pas içindeki elleri ve yüzleriyle büyük kültür salonunda oturduklarını hayal etmişti belki de. Bakan kocaman siyah arabasıyla gelecek, ona özel

bir kürsü hazırlanmadığı için salona geçecekti. Herkes gibi o da masaya oturacak, sorulara cevap verecekti. Dünya politikasındaki gelişmeler ve kazanılan başarılarla ilgili görüşlerini bu kez kendine saklayabilirdi. Onlara açıklaması gereken tek şey, güvenli olmayan bu eski santralın hangi talihsiz devlet planlaması yüzünden kapatılmadığıydı. Eğer bakan makul bir gerekçe sunabilirse, görüşmelere başlanabilirdi. Enerji tedariği onların alanıydı, bu konuda kimse onları kandıramazdı.

Hodriwitzka'nın yanakları kızardı, gözleri parladı, şimdi daha da çocuksu görünüyordu. "İyi de, bizden biri oturup bakana mektup yazamaz ki," dedi. Hodriwitzka'nın, bu kirli şehre duyduğum öfkeyle önerdiğim şeyi, karşı devrimcilikle suçlanmadan nasıl yapacağını ben de bilmiyordum. Ama bir yolu olduğundan emindim. O yüzden de, bakanı sendikanın davet etmesi gerektiğini söyledim.

"Yaa, demek öyle," dedi Hodriwitzka, boşuna hayal kurmuş gibi. Büyük kültür salonundaki yerini terk ettiği, kendini yeniden başmühendisin odasındaki çıplak sandalyede bulduğu yüzünden anlaşılıyordu. "Demek öyle," dedi yine, "e, o zaman bu işten bir şey çıkmaz. Bizim temsilci buna cesaret edemez."

Hep aynı teraneydi. Aralarında en aptal ya da en korkak olanı seçerler, çünkü seçilmeyi bir tek o istiyordur; sonra da sendika temsilcisine aptal ya da korkak olduğu için küfrederler.

Neden onu seçtiklerini sordum.

"Öbürü artık devam etmek istemiyordu," dedi Hodriwitzka. Önceki temsilci kızıl saçlı, çilli biriymiş. "Tam bir

anarşistti," dedi Hodriwitzka. "İyi iş çıkardı; gece vardiyasında sıcak yemek, tadilattan geçirilen yıkanma ve soyunma odaları. Ama devamlı aleyhinde atıp tuttular. Sonunda canına tak etti."

Hodriwitzka saate baktı. Artık gitmesi gerektiğini söyleyerek ağır ağır ayağa kalktı, sandalyesini düzeltip masaya doğru itti, odada kararsızca dikildi. "Eh, bana müsaade." Nutuk atmamdan sıkıldı, diye düşündüm. Kendimi gülünç hissediyordum. Ne sanmıştım ki; klimalı ofisimden çıkıp bu cehenneme geliyor, insanlara nasıl yaşayacakları konusunda ahkâm kesiyordum. "Yoksa demokrasiye zarar verirsiniz!" Bundan daha aptalca bir şey olamazdı. Sanki Hodriwitzka ve kızıl saçlı anarşist zarar verecekti demokrasiye. Dirilişi muştulayan gezgin bir vaiz gibi davranmasaydım keşke.

Hodriwitzka bana ağır, köşeli elini uzattı. "Hoşça kalın," dedi ve aniden, kendini buna zorlarmış gibi, "Size teşekkür etmek istiyorum," dedi. Sevinçten ve şaşkınlıktan içim kasıldı. Hodriwitzka, her gün aynı yoldan giden birinin bazı şeyleri artık görmediğini, bir iki şey üzerinde düşünmesini sağladığını söyledi. Ağlamak ya da ona sarılmak ya da onu öpmek geldi içimden. Beni doğru anlamıştı. Kaçığın teki olduğumu, her şeyi bildiğini sanan bir ukala ya da kafayı yemiş bir idealist olduğumu düşünmüyordu.

"Teşekkür ederim," dedim. Sonra Hodriwitzka odadan çıkıp gitti.

Mühendis dudaklarında bir tebessümle dolabın önünde dikiliyordu. "Hodriwitzka gibi insanlar olmasa santralın çoktan çökeceğine inandınız mı şimdi?" Bu sözlerin ardındaki müstehzilik sinirime dokundu.

Düşünsene Luise, ya Elli Meseke'yle Siegfried Strutzer benim ateşçi Hodriwitzka'yla görüştüğümü öğrenselerdi... İnsanlıkdışı bir tünel, bin santral işçisinin bakana göndereceği bir mektubun yanında nedir ki? Bu kadarı sana bile fazla mı gelirdi yoksa? Hayır, hiç sanmam. Strutzer, şu yorgun kafalarımızı iş disiplini laflarıyla ütülemeyi bitirsin, toplantıdan hemen sonra anlatacağım sana hikâyeyi.

IV

Tıslayan çaydanlıklardan, buharlanmış mutfaklardan, kirden yapış yapış tabaklardan, fincanların dibinde kurumuş şekerden, bulaşık suyunda yüzen yağlardan, yemek artıklarından, insanın parmaklarına yapışan sucuk zarlarından nefret ederim. Bulaşık dağlarını daha yeni bitirmişsindir ki, hemen yenisi oluşur. Sisyphos Nadler. Millet Ay'da fink atarken, Satürn'e henüz ayak basamadığına üzülürken, ben üstümde iki kazak, ayağımda pinpon terlikler, bir türlü ısınmayan, buz gibi bir mutfakta ayakta dikilmiş, iyice yumuşamış tırnaklarımla tabaklardan yumurta sarısı kazıyorum. Bulaşıkları biriktirmezsen, der Ida Teyzem hep, en azından günde bir kez bulaşık yıkarsan, işini yarıya yarıya azaltmış olursun. Ne saçma, o zaman her gün midem kalkar, şimdiyse haftada sadece iki kez.

Telefon. *Illustrierte Woche*'nin sayfa tasarımcısı Michael Timın'in sesi insanda kuşku uyandıracak kadar neşeli, arka plandaki gürültü de öyle.

Reni'delermiş. Reni, yayın binasının hemen arka sokağındaki loş meyhane; yeni binaya taşındıktan sonra yazı işlerindekilerin neredeyse tamamı buranın müdavimi oluverdi. Çıtır sosisi harikadır, plastik ya da çelik borulu sandalyelerde değil, ahşap iskemlelerde oturursunuz, ayrıca müdürün bu salaş yerde aniden boy göstermesinden korkmanız da gerekmez.

"Bulaşıkları yarın yıkarsın," dedi Michael, "atla gel, bir kutlama yapıyoruz."

Sigara dumanı, bira kokusu ve böğürtüler arasında kör sağır dikiliyorum. Hemen girişin yanındaki masadan yavaş yavaş ayağa kalkan üç siluetin, sanki dirsekleri masaya çivilenmiş de ancak öyle ayakta durabiliyorlarmış gibi bir hali var. Kaymış gözlerle dik dik bakıyorlar bana.

"Merhaba bebek," diye böğürüyor adamlardan biri, kolunu bana uzatmak için masadan koparıp kaldırmaya çalışırken ağzına kadar dolu bira bardağını deviriyor ve biranın masanın üzerinden, kahverengi naylon anorağını kubbe gibi şişiren göbeğine dökülmesini üzgün gözlerle izliyor.

Mekânın az ilerisinde, sol köşede üç dört kol havaya kalkıyor. Michael Timm'i açık mavi gömleğinden tanıyorum. O sadece, ham ketenden açık mavi gömlekler giyer. Kimileri tek bir gömleğinin olduğunu iddia etse de, bir gün ona gittiğimde, sırf banyodaki ipte bile yedi tane açık mavi gömlek asılı olduğunu gördüm. Sekizincisi de üstündeydi. Yanında, okur mektupları bölümünde çalışan güzel Ulrike Kuwiak oturuyor. Günter Rassow yan masadan bir sandalye alıp Hans Schütz'le Eva Sommer'in arasına ittiriyor. O sırada Eva Sommer Fred Müller'e boğuk sesiyle bir şeyler anlatıp duruyor, Fred Müller ise gözlerini bira bardağına dikmiş, bardağın dibinde kalan yavan birayı çalkalayıp duruyor. Fred Müller'in alkolik olduğu söylenir. Kimileri, karısından boşanmanın üstesinden gelemediğini, kimileriyse onda daha önce de böyle bir eğilim gördüklerini iddia eder.

Ayıkken ya da henüz hafif çakırkeyifken efkârlanmaya meyilli çekingen biridir. Hans Schütz bardağını önüme sürüyor: "İç biraz, bunların deli saçması konuşmalarına dayanamazsın yoksa."

Michael Timm'le Günter Rassow'un neden böyle kavgaya tutuştuklarını pek anlamasam da, manzara ürkütücü. Birbirlerine bağırıyorlar, masaya indirdikleri yumruklar bardakları havaya zıplatıyor, devamlı birbirlerinin sözünü kesiyorlar. Günter Rassow keskin sesiyle kelimelerin üstüne basa basa konuşarak Michael'i bastırmaya çalışıyor.

"Öyle değil mi yani," diye bağırıyor Michael ve Günter Rassow'a hışımla bakıyor.

Hans Schütz gözünü bir an bile onlardan ayırmadan keyifle gülümsüyor. "Komik olan," diyor, "deminden beri birbirlerine hak vermeleri."

Eva Sommer'in çatallaşmış sesi aniden kulağımda patlıyor. "Eee, şimdi nereye gidiyoruz?"

Bu tür gecelerin akışı hiç değişmez. Bir saatten sonra biri bu soruyu sorar, sonunda da herkes zil zurna sarhoş olur. Bir şnaps daha, sonra bir şnaps daha; tüyleri ürpermiş kollarını sıvazlar, içmeye devam ederler. Bazen korkuya kapılırlar, şimdiye kadar neyse ki büyümemiş karaciğerlerinden söz ederken tutuk şakalarla birbirlerini teselli etmeye çalışırlar; alkolik ile sosyal içici arasındaki sınırı müthiş bir ciddiyetle tartıştıktan sonra kesinlikle alkolik sayılamayacaklarına kanaat getirip rahatlarlar. Yine de, sosyal içici ile yalnız başına içen gizli ayyaş arasındaki sınırı farkına varmadan yavaş yavaş aşıp aşmadıkları kuşkusundan kurtulamazlar. Belki de çoktan bağımlı olmuşlardır, tıbbi anlamda değil

de, hafiflemeye, esrikliğe, artık sadece yapay yollarla girebildikleri o çocuksuluk haline bağımlılık anlamında. Yüz ellilik duble şnapslarla bütün tutukluklarından kurtulup pervasızlaşırlar. Unuturlar ertesi günü, kaçırılan bir randevunun başlarına açacağı belayı, söylenmemiş düşünceleri, aranan numarası hiç bulunmayan çocuk ayakkabılarını, sabahları postanenin önünde girecekleri kuyruğu; tangırtıdan, cırıltıdan, takırtıdan geçilmeyen o kireç beyazı kocaman ofise günbegün duydukları öfkeyi bile unuturlar. Unutmaktan saflaşana kadar kırk dereceyle yıkarlar ruhlarını.

İçki âlemine Hans Schütz'ün evinde devam edilmesine karar veriliyor. Hans Schütz'ün karısı bir taşra tiyatrosunda oyuncudur, yani nadiren evdedir. Hans evliliği ancak böyle yürütebildiğini, karısının Berlin'deki tiyatrolardan birine geçmesinin boşanmaları anlamına geleceğini söyler.

Hans Schütz'ün evi yirmi dakikalık yürüme mesafesinde.

Müzmin bir karaciğer rahatsızlığından ötürü artık içmeyen Hans, "Orada ayılırlar hiç olmazsa," diyerek mantomu tutuyor. Mantomun tutulmasından hoşlanmam. Çoğu erkek mantonun kollarını baş hizasında tuttuğu için adeta cimnastik yapmak zorunda kalırım.

Sokak sessiz, hava soğuk ve nemli; gece kar yağacağı söylendi. Sağ tekerlekleriyle kaldırıma çıkarak park eden arabaların yarım metre genişliğindeki bir patikaya dönüştürdüğü kaldırımda tek sıra halinde yürüyoruz. Ulrike Kuwiak önümde aniden durunca, topuğuna basıyorum, başını arkaya atıp tek bir yıldızın görülmediği göğe özlemle bakıyor. "Bayılıyorum bu kış gecelerine," diyor, "her şeyin ne kadar fani olduğunu anlıyor insan." İç geçirip yürümeye devam ediyor.

Hans Schütz yürürken gözlüğünü siliyor, bir sokak lambasının ışığında gözlüğünü incelerken bana bakmadan soruyor:

"B.'nin hangi versiyonunu yazıyorsun?"

"Tek versiyonunu."

"Akıllıca."

"Ama ben akıllıca olmayanını yazıyorum."

Hans Schütz susuyor. Yanımızdan geçen bir arabanın farları yüzünü yalayıp geçiyor. Düşünceli düşünceli piposunu ısırıyor Hans, yüzü nemli havadan hafifçe kızarmış. Yakasını kaldırdığı kaba saba, demode deri ceketi, omuzlarının arasına gömdüğü boynuyla zırhına çekilmiş bir kaplumbağaya benziyor. "Buna kurul karar vermeyecek miydi?"

"Eee?"

"Altından kalkamayacağın bir şey yapmazsın umarım."

"Bir denemem lazım ama. Terazinin kefesini eğmek için gereken tek gram bu yazıdır belki de. Gazetede şöyle yazdığını düşünsene: B.'de yeni bir termik santral kurulmasına rağmen, eskisi kapatılmıyor. Şehirdeki bronşit vakaları başka her yerden beş kat fazla; ağaçlar, sanki kötü bir büyü yapılmış ya da üzerlerine kükürt dioksit boca edilmiş gibi, bir gecede çiçeklerini döküyorlar; güvenlik sözcüğünün ağza bile alınmadığı bir santral var orada, ama bir türlü kapatılmıyor. Ve bunu iki milyon insan okuyacak, o zaman bir şeyler değişir herhalde."

"Belki," dedi Hans Schütz. "Ama okumayacaklar, çünkü gazetede yayımlanacak."

"Bana ne. Bu onların vereceği karar, benim değil. Ne gördüysem onu yazdım. Luise de beni B.'ye göndermeyeydi o

zaman. Bir şehir hakkında yazı yazıp da en önemli şeyi susarak geçiştirecek değilim. B.'deki en önemli şey, bu yeni termik santral ve eskisinin pisliği."

Schütz sözlerimden pek etkilenmemişe benziyor. "Başına nasıl bir dert açacağını bilecek kadar iyi tanıyorsun bizim dükkânı."

"Evet ama ille öyle olacak diye bir şey yok."

"Sen iflah olmaz bir iyimsersin," diyor Schütz. Kolunu omzuma koyuyor. "Üşüdün mü?" diye soruyor.

"Biraz."

Tren garında durup içki ve sigara alıyoruz. Ulrike tuzlu fıstıklarda ısrar ediyor.

Hans'ın bizi buyur ettiği oda sıcacık ve şaşırtıcı derecede derli toplu. Ama dağınıklık yaratacak pek bir şey yok zaten. Kocaman odada tavana kadar uzanan kitaplıklardan, aşağı yukarı iki metre uzunluğunda oval bir masadan ve masanın yüksekliğiyle uyumlu altı tane çok eski deri sandalye ve bir iki tabureden başka bir şey yok. Pencerelerde koyu yeşil kadife perdeler. Hepsi bu.

Ulrike taburelerden birini sandalyeme iyice yanaştırıp alkolden parlayan gözlerle bana uzun uzun bakıyor.

"Baksana Josefa, neden yeniden evlenmek istemiyorsun?"

Tanrım, yine o kırık plak.

"Birinin yanımda çatur çutur elma yemesine katlanamadığım için."

Ulrike gülümsüyor ama onun kutsalı hakkında böyle nadan laflar etmemi ayıpladığı belli.

"On yirmi yıl sonra nasıl yaşayacağını düşünmüyor musun hiç?" diye endişeyle soruyor.

"On yirmi yıl sonra nasıl yaşayacağını sen nereden biliyorsun? Belki kocan senden boşanır ya da kırk beş yaşında kalp krizi geçirir ölürsün."

Ulrike bana dehşetle bakıyor. "Çok fenasın." Ulrike gibi evlilik fanatikleri dindarlara benzerler. İnançlarını paylaşmadığınızda alınıp gücenirler. Evliliğe inanmama düşüncesine bile katlanamazlar. Karşıdakinin görüşünü hiç kale almadan, nasihatler ve itiraflarla saldırıya geçer, inançsızlık durumunda neler olabileceğini feci imgelerle tasvir ederler. Kimisi cehennem ateşiyle, kimisi de ayrılıkçılıkla korkutur; Ulrike yapayalnız yaşlanmakla korkutuyor. Böyle anlarda açık mavi gözleri yaşlarla dolan Ida Teyzem gibi.

Ulrike ne kadar saçmalarsa saçmalasın, hiçbir erkek onun kusuruna bakmaz, çünkü onun o dar omuzları, kırılgan görünüşü erkeklerdeki koruma içgüdüsünü, Ulrikeciği kendi aptallığından korumak için bile olsa, derhal harekete geçirir. Boşandığında kömürü bodrumdan tek başına taşımak zorunda kalmadığı muhakkak. Ulrike damlayan bir musluğu öyle eşsiz bir çaresizlikle anlatır ki, bu damla onun o zarif başına damlamaya devam ederse kesin akıl hastanesini boylayacağından, onu dinleyen herkes hemencecik emin olur. Kendileri on yıldan beri duvar kâğıtlarının arkasından küf kazısalar da, her salı Konut İdaresi'nde bekleşseler de, olanca samimiyetleriyle üzülürler ona. Ama Ulrike gibi hassas ve narin yaratıkların el üstünde tutulmaları gerekir. Dar omuzlu kadınların hayatlarının daha kolay olduğundan eminim. Şimdi geniş omuzlar moda gerçi, ama ben anatomimle barışamadım gitti.

Ulrike mutlu mutlu gülümsüyor. "Biliyor musun, evli olduğun zaman erkekler sana daha iyi davranıyor. Evli bir kadına daha fazla saygı duyuyorlar çünkü."

Başımın içinde sıcak kar taneleri savruluyor. Bir kadeh daha içersem, bedenim tepeden tırnağa uyuşacak. Ulrike haklı aslında, ama bu ikna denemelerini bir kenara koyup rahat bıraksın şimdi beni. Evlenmeye itirazım yok ki benim. Üç şnaps daha içersem Hans Schütz'le veya Michael'le veyahut Günter Rassow'la nişanlanıveririm. Kiminle olduğunun ne önemi var, öyle değil mi Ulrike? Önemli olan evlenmek. Omuzlarım Ulrike'ninkiler gibi dar olsaydı, ben de hemen evlenirdim. Boşandığımda onun gibi yıkılırdım ben de. Yıkılır ya da dağılırdım. Boşandığı dönemde Ulrike Ulrike olmaktan çıkmıştı. Operet şarkıcıları gibi boyanıyordu, uzun, koyu renk saçlarına soğuk perma yaptırmıştı, cırtlak renkli ya da simli giysiler giyiyordu. Sesi bile değişmişti. Sesindeki genç kız tınısı, arada bir tiz bir çığlıkla deşarj ettiği itici, yapay bir neşenin altında kaybolmuştu. Ulrike yeni bir kişilik için mücadele ediyordu. Zoraki özgürleşme çabaları, rüküş görünüşünün ve elâleme göstere göstere gittiği meyhanelerin ötesine geçemedi. Meyhaneleri dolaşırken kızını annesine bırakıyordu. Yeni tanıştığı ve tadını çıkarmak istediği özgürlüğün mutluluğunu her fırsatta, gerçek olamayacak kadar sık dile getiriyordu. Özgürlüğe yaptığı bu gezintiler genellikle korkunç ağlama nöbetleriyle son buluyordu. Ulrike'nin Reni'de kafayı aniden masaya koyup hüngür hüngür ağlamasına ben de iki kez tanık oldum. Neden ağladığını o da tam bilmiyordu. Oynadığı rol ona fazla zor, fazla ağır gelmişti herhalde. Yaşayışı doğasına tamamen aykırıydı. Bu durum, Ulrike yeni bir erkek bu-

lana kadar sürdü, üç ay sonra da adamla evlendi. Şimdi yine eskisi gibi; evli olmanın saygınlığıyla caka satarken mutlu görünüyor; gerçi bir keresinde, yeni erkeğinin hayatının aşkı olmadığını söylemişti. Ama Ulrike aşktan ziyade evlilikle mutlu oluyordur herhalde.

Erkeklerde daha ziyade dostane duygular uyandıran, bodrumdan kömür taşımanın çilesi karşılıklı anlatılırken arkadaşça sıvazlanan geniş, köşeli omuzlarım olmasaydı, ben de Ulrike gibi evlenir, sorumluluklarımdan kurtulurdum. Buyur bakalım, derdim Benimki'ne. On yıl sonra da, eğer mutlu değilsem ya da mesleğimde ilerleyememişsem, bunun onun hatası olduğunu, güvenimi boşa çıkardığını, sorumluluklarını yeterince yerine getirmediğini söylerdim. Oysa şimdi, zavallı ben, mutluluğumu kendim sağlamak, sınırlarımı kabul etmek zorundayım. Benimki'nin yüksek öğrenimine ve kariyerine, kendimden bunca ödün vererek, bunca fedakârlık ederek destek olmasaydım nerelere gelebileceğimi hafifçe iç geçirerek, anılara dalıp giderek anlatma şansım yok. Yapamadıklarımın tek sorumlusu benim. Bu kadar geniş omuzların olduğu için.

Günter Rassow, 17 Haziran'da* isyan eden halk kitlesi yayın binasının önünde kargaşa çıkarınca kendini elbise do-

* Doğu Almanya'da işçilerin ücretlerin artırılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, özgürlük ve demokrasi talepleriyle yaptığı gösteriler, 17 Haziran 1953'te bir milyondan fazla kişinin katıldığı bir halk ayaklanmasına dönüşmüştü. Sovyet tankları tarafından kanlı bir şekilde bastırılan ayaklanmada, resmi kayıtlara göre en az elli kişi öldürülmüş, yüzlercesi yaralanmış, yaklaşık on beş bin kişi de gözaltına alınmıştı. Bu isyan, İkinci Dünya Savaşından sonra rejime karşı yapılan ilk kitlesel ayaklanmaydı—ç.n.

labına kilitleyen bir yayın yönetmeninin hikâyesini anlatıyor şimdi. Günter ne zaman sarhoş olsa bu hikâyeyi anlatır. Zamanında o yerel gazetede gönüllü olarak çalışan Günter Rassow, 17 Haziran'ın sadece bir saatini görebilmiş, sonra kafasının arkasına bir inşaat demiri isabet etmişti.

"Düşünsenize, dolaba girip saklanmıştı. Ama rica ederim, aramızda kalsın."

Hikâye hep bu ricayla son bulur. Elbette canım, bizden laf çıkmaz, diye söz veriyoruz her zamanki gibi.

O zamana kadar konuşulanları dalgın bir tebessümle dinleyen Fred Müller birden midesi bulanmış gibi iki büklüm oluyor, aniden doğrulup yumruğunu masaya indiriyor. Bir bardak devriliyor. Sonra dili dolanarak yavaş yavaş konuşuyor: "Bıktım artık bu boktan düzenden. Pislik herifler. Sıçtığımın yalakaları. Koca götlü, beyin emici geri zekâlılar."

Son sözleri söylerken bağırıyor. Sonra sandalyesine yığılıp kalıyor, altdudağındaki tükürüğü elinin tersiyle silip donuk gözlerle önüne bakıyor. Herkes sus pus. Eva Sommer'la Michael dans etmeyi bırakıyor. Hans Schütz devrilen bardağı kaldırıp şnapsla dolduruyor ve Fred Müller'in önüne sürüyor. Zom olup koltuğunda kayıtsızca oturan Fred'e, "Hadi, iç de sakinleş biraz," diyor. Fred başını tak diye masaya koyup sızıyor.

Yarın tam vaktinde, dokuza çeyrek kala asansöre biner. Göstergedeki kat rakamlarını ilgisiz, kızarmış gözlerle takip eder, asansördekiler hazımedilmemiş içkinin pis kokusunu alınca ona kınayan, iğrenen gözlerle bakacağından derin bir nefes alıp vermeye çekinir. On altıncı katta asansörden iner,

koridorda kimseyle karşılaşmadığına sevinerek 16 007 numaralı odaya tüyer. Paltosunu dolaba asar. Midesi bulanır, üzerine bir zafiyet gelir, bacakları ve elleri titrer. Yarım şişe votkayı sakladığı yerden çıkarır, telaşla bir bardak içer, bardağı tekrar doldurup yazı masasının gözüne koyar. Sonra pencereyi açar, pencereden içeriye serin hava ve sokağın on altıncı kata bölük pörçük ulaşan, ne idüğü belirsiz gürültüsü girer. Masasının üzerinde dergiler, düzelttiği ya da rapor yazacağı yazılar vardır, ama hâlâ, kâğıtları eline alır almaz, ilk cümleleri okur okumaz duyacağı tiksintiden kaçmanın yollarını arar. Tuvalete gider, ellerini yıkar, sıcak hava püskürtücüsünün altında kurutur, cihaz kendiliğinden kapanana kadar başında dikilir. Sabahları tuvalet insanın yalnız kalabileceğinden emin olduğu bir yerdir. Herkes işe daha yeni gelmiş, ihtiyaçlar evde görülmüştür, üstelik sabahları tuvaletler henüz temizdir. Aynanın karşısında saçını tarar, bu esnada yüzüne bakmaktan kaçınır. Sabaha kadar içtiği bir geceden sonra yüzünün neye benzediğini iyi bilir. Ağzına bir nane şekeri atar, yavaş yavaş 16 007'ye döner. İki çarpı üç metre.

Gelen mektupları düzenler. Sonra yapacak işi kalmaz. Yazı masasına oturur. Her gün boğazına kadar yükselen tiksintiyi bastırmaya çalışır. Masasının gözündeki bardağı alır, bir dikişte bitirir. Midesi ve yemek borusundaki kasılmalar hafifler, tiksintisi azalır. Bir tek daha attıktan sonra sakinleşir; cümleler uyuşmuş beynine birer matematik formülü gibi akın edebilir artık.

Karmaşık rekabet yöntemlerinin giderek iyileşen uygulamasını, bir belediye başkanının her daim açık kulağını, yepyeni yenilikçi yöntemleri en vahim gramer ve sentaks ha-

talarından arındırır. Kalan dil hataları, bir formül dilinin kendine özgü yasalarını izledikleri için düzeltilemezler.

İşgününü saat 17'ye kadar böyle geçirir, aralarda toplantılar, içki, görüşmeler. Aşağı yukarı böyle.

Hans Schütz, Fred Müller'i yan odaya götürüyor. Günter Rassow süt dökmüş kedi gibi arkalarından bakıyor. "Güzelim geceye yazık oldu," diyor, "tam keyiflenmeye başlamışken."

"Aman sen de," diyorum, sesim istediğimden daha sert çıkıyor, "sanki sen farklısın. Hepiniz ilk günah yeni işlenmiş gibi davranıyorsunuz. Ama hiç vazgeçmiyorsunuz. Masumların cennetine girmenin yollarını aramadan duramıyorsunuz. Oysa çoktan cehennem yolundasınız. Rüzgârın kulaklarında sıcak sıcak uğuldadığını duymuyor musun?"

Günter isterik bir kahkaha atıyor. "Bir tek meleğimiz Josefa kar beyaz bir bulutta, bizim aşağılık düşüncelerimizin çok üstünde. Boş versene kızım, sen hele bir on yıl geçir bu meslekte, o zaman bu ukala fikirlerini kendine saklarsın. Neyse, Josefa, biz birbirimizi biliriz, öyle değil mi?"

Eve, kirli bardaklarıma dönmek istiyorum. Uyumadan önce kırmızı ve altın renklerle geleceğimi hayal edeceğim. Gözlerimi kapatıp bekleyeceğim. En acayip şeyler gelecek gözümün önüne. Hep baş aşağı duran siyah-beyaz bir keçi. Havaya uzanan bacaklarla ormanda sessizce dolaşıyor. Sırtında beyaz dantel örtüsüyle mermerden bir biblo fil de çıkageliyor bazen, üstünde de ben oturuyorum parlak sirk kostümümle. Ya da kum rengi harabe şehirde geziniyorum yine. Bu şehir bayağı güneyde olmalı, İspanya'da, İtalya'da, hatta Afrika'da, çünkü inanılmaz derecede sıcak. Ve gökyüzü mavi, denizin üstünde uzanır gibi mavi. Harabele-

rin boş pencerelerinden görünen gökyüzü öyle pürüzsüz ki, sanki duvarların arkasına mavi bir perde gerilmiş. Şehirde sokak yerine sarı kum taşından merdivenler var, zira şehir bir tepeye kurulmuş. Ben orada hep tek başımayım, ama bundan rahatsız olmuyorum. Tepenin en yüksek yerine tırmanan merdivenlerden yavaş yavaş çıkıyor, oradan şehre bakmak istiyorum. Her defasında. Ama her defasında, tepeye varıp da arkama dönünce, görüntü parçalanıyor ya da büzülüp küçülüyor ve ben kendimi tepenin yarı belindeki bir merdivende buluyor, yeni baştan tırmanmaya başlıyorum.

Taksi şoförü Schönhauser'de son sürat gidiyor. Gündüzleri istirahat edebilmek için sadece geceleri taksicilik yapıyormuş. Zira geceleri çalışan bir insanın gündüzleri istirahat etmesi gerekir. Karısına bunu öğretmiş. Hem gece işinin mangırı da daha fazlaymış. Geçen hafta bir papağan almış kendine, dört bin marka.

"Dört bin marklık papağanlar mı var?"

"Tabii ya," diyor taksi şoförü.

Yalan atıyordur kesin. Bir insan neden bir papağana dört bin mark versin?

"Beş otuz," diyor taksi şoförü.

Parayı uzatmadan önce kuruşu kuruşuna sayıyorum, bahşiş vermediğim için özür diliyorum, ama dört bin marka papağan alan birine elli kuruş bahşiş vermek abes olmaz mı zaten.

"Hiç zahmet etmeyin, ham'fendi," diyor taksi şoförü ve bana acırmış gibi gülüyor, "sizin elli kuruşunuzla ödeyecek değilim papağanı."

Kapalı gözkapaklarımın ardında ışıklar alev gibi parlıyor, kırmızı, uçuk mavi. Düşünmemeye çalış, o zaman film gibi arkası gelir.

Bir ucu turuncu bir bariyerle kapalı geniş, kasvetli bir sokak görüyorum. Sokak boş. Sokağın ortasında ilerleyerek bariyere doğru yürüyorum. Kaldırım kenarlarındaki oluklarda kırmızı ve mavi kâğıt parçaları, mum kâğıdından ezik çiçekler. Adımlarımı duymuyorum. Birdenbire, turuncu şeridin bana doğru hareket ettiğini fark ediyorum. Yürümeye devam ediyorum. Biraz daha yaklaşınca, şeridin turuncu renkte devasa araçlar olduğunu görüyorum. Yan yana ilerleyen bu araçlar yol temizlik araçlarına benziyor. Arkalarındaki sokaklar temiz, kaldırım kenarlarında kâğıt parçaları yok. Yürümeye devam ediyorum. Korkuyorum. Daha fazla ilerlemek istemiyorum ama yürümeye devam ediyorum. Hızlanıyorum, sessizce. Canavarlar da sessizce yaklaşıyorlar. Onlarla benim aramda sadece yirmi otuz metre. Kaçmak, yan tarafa sıvışmak istiyorum ama adım adım canavarlara doğru ilerliyorum. Biliyorum ki, uzun zamandır korktuğum tehlike karşımda şimdi. Adım adım yaklaşıyor bana. Ondan kaçamıyorum. Rüzgâr bana eşlik ediyor. Birlikte yürüyoruz. Şimdi biliyorum ki, bunu beklemişim ben. On metre kaldı. Araçlar boş, içlerinde insan yok. Durmayacaklar. Beni görmüyorlar. Artık korkmuyorum. Yürümeye devam etmek zorundayım, zorundayım...

Ben geldiğimde Luise odasında değildi. İki gün boyunca hiç durmadan, sabahtan akşama kadar yazıyı yazmıştım, oysa

teslim tarihine daha bir hafta vardı. Ama B.'de yaşadıklarımı yumuşatmadan yazmak konusunda kuşkuya düşersem ikinci versiyonu yazmaya zaman kalsın istiyordum.

Ancak son satırı yazıp bitirdiğim zaman anladım B. hakkında farklı bir metin yazamayacağımı. İlk önce gerçeğin yarısını yazsaydım, tamamını da yazmak isteyebilirdim. Ama gerçeği olduğu gibi yazdıktan sonra mantıklı ve inandırıcı bir yarım gerçek yazmam imkânsızdı. Hiç vakit kaybetmeden mükemmel bir yazı çıkarmak istiyordum, kararımı vermiştim bir kere ve daha fazla kafa yorarak korkakça düşüncelere fırsat vermek istemiyordum.

Ertesi sabah saat sekizde yazı işlerine gittiğimde Luise odasında yoktu. Çantası sandalyenin yanında duruyordu, küçük kahverengi çaydanlık masasının üzerindeydi. Metni çaydanlığın yanına bırakıp bir not yazdım: "İki saat sonra tekrar gelirim, kendimi her şeye hazırladım. Okumadan önce sen de öyle yap lütfen. J."

Büyük ofisten mantomu aldım ve yürüyüşe çıkmaya karar verdim. Ofiste kalmak, tam önümde oturan Günter Rassow'un sırtına gözümü dikmek istemiyordum kesinlikle. Günter'in sıska sırtını, telefona uzandığında kollarındaki kasların hareketini, başını ellerine dayadığında öne çıkan kaburga kemiklerini, masaya eğildiğinde gömleğinde oluşan girdapları ezbere biliyordum.

Cumartesi, pazar günleri haricinde, bir de iş seyahatinde olduğum günler dışında üç yıl boyunca her gün gördüğüm bu sırtla aramda bağımsız bir ilişki gelişti. Bu sırtın hastalıklı sıskalığını bazı günler pek dokunaklı bulur, merhamet duyarım. Bazı günlerdeyse, kendini ifade etme konusunda

bu kadar biçare olan, şöyle güzelce bir gerinme, yaylanma ihtiyacı duymayan bu çelimsiz, devamlı hafifçe öne eğik sırtı hor görürüm. Böyle günlerde sırt içimde uyuyan şiddeti uyandırır ve ona silgi ya da kalem fırlatmamak için kendimi zor tutarım.

Nadiren de olsa, sırtı hiç algılamadığım, umursamadığım da olur. Günter Rassow'un sırtıyla olan ilişkimde bu üç ruh hali arasında gezinen başka nüanslar da vardır. Mesela bugün ona katlanamıyorum.

Sekretere, Kömür ve Enerji Bakanlığının Basın Dairesine gitmem gerektiğini söyledim ve kadının bana inanmasını beklemeden binadan ayrıldım.

Alex'teki alışveriş merkezi henüz kapalıydı. Meydanda esen hırçın rüzgâr gafil avladığı yayalara saldırıyor, sivri dişleriyle suratlarını ısırıyordu. Bir sosis büfesinin etrafı insan doluydu. Zavallılar. Sabahın köründe, bu soğukta sosis yiyebiliyorlarsa, başlarına çok korkunç şeyler gelmiş olmalıydı. Güneş, bugün işe başlamakla, bulut yatağından çıkmayıp dünyaya şöyle bir göz kırpmak arasında kararsız kalmış gibiydi.

Tramvay altgeçidinden Rathauspassagen'a doğru sanki bir yere yetişecekmişim gibi aceleyle yürürken, şalımı boynuma sıkıca doladım ve karayelden neden bu kadar nefret ettiğimi unutuverdim. Alışkanlıktan önünde durduğum ayakkabı mağazasının vitrininde kendime salakça, mutlu mutlu gülümsedim. Bir zamanlar mutluluk diye teşhis ettiğim duygu, içimi bir kez daha törensel bir coşkuyla kaplamıştı.

O zamanlar ikinci yarıyıldaydım ve Shakespeare'le ilgili bir ödev yüzünden üç gün eziyet çekmiştim. Birkaç gün önce on dokuzuma girmiştim, Prenzlauer Berg'deki harap bir kiralık apartmanın sağ kanadında oturuyordum. Tuvalet ve musluk apartman koridorunda, bir oda bir mutfak. Bana göre, anne babadan bağımsızlaşmanın, himaye edilmekten, önceden belirlenmiş bir hayattan kurtulmanın göstergeleri. Buz gibi odamı ve parasızlığı, bağımsızlığımın canıma minnet kanıtları olarak görüyor, hiç rahatsız olmuyordum. Öğrenme sözcüğünün yerine çalışma sözcüğünü koymuştum. Öğrenmek, lisede kalmıştı. Ben artık yetişkindim.

Shakespeare ve Tadeus yüzünden üç gün çile çekmiş, çok sevdiğim, ondan öncekilerin hepsinden, sonrakilerin çoğundan daha çok sevdiğim Tadeus'u üç gün görmek istememiştim, çünkü çalışma hayatına daha yeni adım atmıştım ve ciddi bir çalışma ile aşkın bir arada yürümeyeceğini sanıyordum. Artık akıllandım ya da bu tür varsayımların yıpratıcı sonuçlarını kaldıramıyorum.

On dokuz yaşındayken kaldırabiliyordum herhalde, çünkü üç günün sonunda yazıp bitirdiğim ödevi siyah cilalı masanın üzerine koyup dışarı çıktığımı ve Tadeus'u aramak için telefon kulübesine gittiğimi çok iyi hatırlıyorum.

İlkbaharın sonlarına doğru güneşli bir akşam. Gezinti yolunda bitkin, yorgun, kendimden memnun bir halde yürürken beni yavaş yavaş ısıtan yumuşak, tozlu hava. Zafer kazanan ejderha avcısı. Giderek azalan ışık, henüz alışamadığım sıcaklık, ıhlamurların yaydığı koku dünyanın geri kalanından ayırıyordu beni. Sadece Tadeus'tan ayıramıyordu. Yürürken kendimi hissetmiyordum, kumlu toprağın üze-

rinde süzülüyor, yere basarken sanki pamuk dağlarına gömülüyor, sıcak, yoğun havada ayrışıyordum. Mutluluk bu, diye düşündüm, mutluluk böyle bir şey.

Gezinti yolundaki o beş dakikadan beri mutluluğun bir şekli, kokusu, rengi var benim için. Mutluluk, ilkbaharın sonundaki akşam güneşi, çiçek açan ıhlamurlar, Shakespeare, bitkinlik, ayrışma.

Benim "B." Luise'nin masasındaki kahverengi çaydanlığın yanında duruyor. Rüzgâr, mantomu paraşüt gibi kabartıyor. Kendimi hafifletiyor, rüzgâra bırakıyorum, yüzmek istiyormuş gibi öne uzatıyorum kollarımı ve yerden havalanıyorum. Ayakkabı mağazasının vitrininde, ayaklarımın yerden kesildiğini görüyorum. Bir metre, iki metre, şimdilik yavaş yavaş. Rüzgâr beni caddenin üzerinden Neptün Çeşmesi'ne uçuruyor. Çeşmenin etrafında döndükten sonra aniden havalanıyorum, Marienkirche'nin tepesini şöyle bir tavaf ettikten sonra dosdoğru ıhlamurlara uçuyorum. Bu yükseklikten bakınca o kıymetli devler insani bir boyuta kavuşurken, insanlar artık görünmüyor. Dikkat, bir hava boşluğu, çok geç, düşüyorum. Ölüme dair en korkunç düşünce: mutluyken ölmek. Sert bir çakılma, çatı, hayır, karşı akım tehlikeyi yavaşça savuşturuyor. Haydi güneşe şimdi, Daedalus, ah, biliyorum tabii, imkânsız. Kardeşler, güneşe, özgürlüğe; kardeşler, aydınlığa doğru. Uçmaya vaktimiz yok. Hep telaş içindeyiz, devamlı acele etmek zorundayız. Sosis büfesine, bankaya, ofise, kreşe, tramvaya. Her yere geç kalabiliriz. Para satıldı bitti, banka kaçtı, patron kapatmış, çocuk ağlıyor.

Tepemde bir hışırtı, kırpık bir bulutun arasından parlayan güneş. Bir el omzuma dokunuyor. Başımı kaldırınca

karşımda lacivert gözler görüyorum, gece göğü gibi mavi, altımdaki dünya kadar derin.

"İyi günler," diyor delikanlı.

"İyi günler."

"Gezintiye çıktım."

"Ben de."

Delikanlı kollarını iki kez kuvvetle çırpıp önüm sıra uçuyor. Harikulade güzel uçuyor.

"Seni burada daha önce hiç görmemiştim," diyor.

"Gerçekten uçuyor muyum? Rüya gördüğümü sanıyordum."

Delikanlı gülüyor ve havada küçük bir daire çiziyor. "Güzelsin. Güzelsin sen, gözlerin güvercin gözleri gibi. Tanıdım seni, sen Josefa'sın."

Arkadaşımın sesi bu, bulutlar arasında uçuyor, çatıların üzerinde süzülüyor.

"Görüyorum, görüyorum da inanamıyorum. Buz göğünün altında uçuyor, kış güneşiyle ısınıyorum."

Arkadaşım bana yanıt veriyor, diyor ki: "Kalk, dostum, güzelim, buraya gel. Baksana, kış geçti, yağmur çekip gitti. Çiçekler açtı tüm diyarda, bahar koşup geldi, kumrular şakıyor her yerde."

"Gel dostum, akşam serinliği çökene, gölgeler çekilene kadar uçalım şehrin üzerinde."

Delikanlı elimi tutuyor, birlikte uçuyoruz, bulut dağlarının içine düşüyor, uçmaya devam ediyoruz. Gözlerimi kapatıyor, gözkapaklarımda çakan gümüş karanlığın içinde süzülüyorum. Ayağa kalk, yıldız yeli, hadi gel lodos, es bahçemde. Beyaz bir bulutun üzerinde dinleniyoruz.

"Senin adın Pawel."

"Sen istersen Pawel olsun adım."

"Bana o güzel cümlelerini söyle yine."

"Sen de biliyorsun zaten."

"Ama ben senin ağzından duymak istiyorum."

Delikanlı konuşmaya başlıyor: "Ey, kadınların en güzeli, arkadaşın nereye gitti? Nereye kayboldu arkadaşın? Birlikte arayalım onu."

"Ben aradım ama bulamadım; seslendim ama yanıt alamadım. Şehirde dolaşan nöbetçiler buldu beni, evire çevire dövdüler, duvardaki nöbetçiler yüzümdeki peçeyi çekip aldılar."

Delikanlı beni dudağımdan öpüyor.

"Artık gitmem lazım."

"Biraz daha kal."

"Luise bekliyor."

"Yine gelecek misin?"

"Belki."

"Yine gel, yıldız yelinde bulursun beni." El sallıyor.

Artık önüme arkama bakmadan doğruca yayın binasına uçuyorum. En iyisi on beşinci kata konup on altıncıya yürüyerek çıkmak. Yoksa Luise'yi korkuturum, hem kim bilir, belki penceresi açıktır. Kapıyı tıklatıyorum, Luise'nin "girin" demesini beklemeden içeri dalıyorum. Luise her zamanki gibi metal bacağına tünemiş siyah deri koltukta oturuyor. Beni şöyle bir süzüyor, sinirlenmiş gibi alnını kırıştırıyor ve sertçe, "Ne bu hal?" diyor, "Git de saçını tara önce." Nasıl uçtuğumu, Pawel'le karşılaşmamı anlatmak isterdim Luise'ye ama bana inanmazdı. İşaretparmağını alnına vu-

rup ağzını sabırsızca büzer, "Delirmişsin sen," diyerek terslerdi beni. O yüzden, insanın bir parça kâğıt gibi uçacağını sandığı o korkunç fırtınayı anlatmayı tercih ediyorum. Sonra dayanamıyor, Luise'nin insanı daima şaşırtan tepkilerini hesaba katarak, bir adım daha atmaya cesaret ediyorum: "Düşünsene, birdenbire Neptün Çeşmesi'nin etrafında uçuyorsun, sonra da Marienkirche'nin tepesine..."

"Ayağını yere bas bence," diyor Luise buz gibi bir sesle ve artık çaydanlığın yanında değil, önünde duran yazıya uzanıyor. Dokuz sayfa. Her biri altmış vuruştan otuz satır çarpı dokuz. Sansasyonel bir tarafı yok, büyük bir keşif değil, B.'de dolaşmış her insanın aklına gelebilecek düşünceler. Mevcut koşulları olduğu gibi anlatmaya çalışan ürkek bir deneme sadece. Yine de uçmak için bir neden; Luise'nin önünde, karşımda nikâh memuru varmış gibi derli toplu, taranmış saçlarla oturacak kadar önemli. Sadece roller yer değiştirmiş gibi. "Evet" diyecek ya da demeyecek olan kişi ben değilim, Luise.

Kaloriferli odanın kuru havası, dışarıdan içeriye getirdiğim soğuğu çoktan emdiğinden susadım. Ya da heyecandan susuyorum. Ne zaman heyecanlansam su içesim gelir, kuruluktan birbirine yapışan mukoza dokuları, konuşurken ağzımı ve sesimi çarpıtır. Her tür sürprize karşı hazırlıklı olacağımdan, ne olursa olsun her şeyin üstesinden gelebileceğimden emin olana kadar en az on kez aklımdan geçirdim bu görüşmeyi, enine boyuna düşündüm. Ama şimdi içimde bir korku yükseliyor. Luise'yle kavga etmek zorunda kalmanın korkusu. Şu lanet olası, duygusal uyum arzusu. İnsanlar, birbirinizi sevin! Çocukluğun bir türlü kökü kurutulamayan güdüsü: güven ve sevgi arayışı. Hiçbir şey sevgi ya da

dostluk kadar kesin ve acısız bir biçimde yozlaştıramaz bizi. Luise'yle kavga etmek istemiyorum.

Luise ağzına bir parça meyan şekeri atıyor, eteğindeki kırıntıları özenle silktikten sonra nihayet yüzüme bakıyor. Bu gülümseme bir anda nereden gelip yerleşti yüzüne? Çekingenlikle ya da iyi niyetli bir nezaketle gerilmiş bir ağız değil bu; bana ve B. hakkındaki röportajıma bahşedilmiş içten, karşılık beklemeyen bir tebessüm.

"Bu röportaj tam benim gönlüme göre," diyor Luise. Böyle tumturaklı bir laf ettiğini daha önce hiç duymamıştım. Luise çok beğendiği birkaç pasajı yüksek sesle okuyor. Pişmiş kelle gibi sırıtmamak için zor tutuyorum kendimi, Noel ağacının altındaki bir çocuğa benzemek istemem ne de olsa. Senden kuşkulandığıma öyle üzgünüm ki Luise. Korkak biri olmadığını bilmem gerekirdi. Christian haklıydı. Başkalarının yazdıklarımızı kuşa çevireceğine öyle inanmışız ki, onlardan önce davranıp kendimiz kuşa çeviriyoruz. Hep bir kötülük bekliyoruz. Esasında sadece kendi zincirlerine bekçilik eden terbiyeli saray köpekleri gibi davranıyoruz.

"Bana kalsa hemen şimdi baskıya gönderirim," diyor Luise, "ama önce Rudi'ye göstermemiz lazım. Başımızın derde gireceği kesin. Buna değecekse bir sakıncası yok bence. Ki bu yazı için değer. Hele bir basılsın da, pişman olmuş ayaklarına o zaman yatarım. Ama Rudi'yi bilirsin. Bunu ona çaktırmadan kakalamamız mümkün değil."

"Değil mi?"

"Değil."

"O zaman bu işten bir şey çıkmaz." Hodriwitzka, bakana yollanacak davet yazısını sendikanın yazması gerektiğini

duyunca, bizim temsilci böyle bir şeye cesaret edemez, demiş, kültür salonunda büyük bir toplantı hayalinden derhal vazgeçmişti.

Luise bir tasdik, sözlü bir onay beklermiş gibi bana bakıyor. Deli gibi bağırmak, alçı duvarları aşıp yayın yönetmeninin odasında patlayacak küfürler savurmak geliyor içimden.

"Bana bak, ne beklemiştin ki sen? İstediğin şeyi yazmana bir itirazım yok, kesinlikle yok. Ama birinin bunları yazıp da neye kalkıştığını bilmemesine itirazım var. O zaman hiç bulaşmasın daha iyi. İçinde yaşadığımız bu korkunç döneme, etrafımızdaki ürkünç insanlara ağlayıp zırlanmasından fenalık geldi. Sinirlerim kaldırmıyor artık. Sen gazetecisin. Gazetecilik böyledir. Buna dayanamıyorsan, git kendine başka iş bul."

Susuyorum. Luise çay kaşığıyla pür dikkat fincanını karıştırıyor. Tavuk bacağının üzerinde bana doğru dönüp, çaresizce gülümsüyor, "Öyle değil mi ama," deyip kaşığı kenara koyuyor.

Luise'nin birlikte çalıştığı insanların duygusal patlamalarına sinirli ve gergin tepkiler verdiği durumlar çoğu zaman birbirinin aynıdır. Luise öfkeden kudurmayı kendine yasaklamışsa, başkalarının da kendine hâkim olması gerekir, en azından onun yanında.

Öfkeden bembeyaz bir suratla büyük ofise gelip Günter Rassow'a, altındaki kömür yatağı yüzünden yıkılması planlanan bir köy hakkında yazdığı yazıyı, az önce Strutzer'le bir saat kavga ettiğini söyleyerek geri verdiğinde ben de oradaydım. Luise boşuna kavga ettiğini söylüyordu. Yazı basılmayacaktı, çünkü Strutzer, köy sakinlerinin evlerinden ve

frenküzümü çalılarından, metindekinden daha iyimser bir havada ayrılmaları gerektiği kanısındaydı. Luise sinirden fenalık geçirdiğini söyleyerek, bitkin bir halde sandalyeye çökmüştü.

Günter Rassow Luise'ye bakakalmıştı, bu haberi yalanmasını, bir nisan şakası ya da benzer bir münasebetsizlik yaptığını söylemesini bekler gibiydi. Sonra kafasına dank etmişti, ayağa fırlamıştı, hep aynı yerde, masanın köşesinde duran cetveli masaya şaklatıp çıldırmış gibi bağırmaya başlamıştı, bu gazeteyle işinin bittiğini, istifa edeceğini haykırıyordu. Biz onu sakinleştirmeye çalıştıkça sesini daha da yükseltiyordu. "İnşaatta çalışmayı ya da ekmek pişirmeyi tercih ederim," diye bağırıyordu.

"Öyle yap," demişti Luise sert bir sesle ve üzüntüden çöken yüzünde kırgın bir gülümsemeyle salondan çıkıp gitmişti. Günter Rassow istifa etmedi, Luise bu olaydan bir daha hiç söz etmedi ama Günter'e birkaç hafta çok soğuk davrandı.

O zamandan beri Luise'nin üstüne gitmemeye çalışırım, oysa bu kadar kontrollü olmak doğama aykırı. İnsanın öfkelenmeye hakkı olduğunu düşünüyorum. Aslına bakılırsa, Luise'nin Günter'e kızmaya, Günter'in de Luise'ye saygısızlık etmeye hakkı yoktu. Bu durum ne Luise'den ne de Günter'den kaynaklanmıştı. Strutzer'le değil de, birbirleriyle kavga etmeleri, onların Strutzer karşısındaki çaresizliklerini gösteriyordu. Yine de gücenmişti Luise, ama bunun nedeni Günter'in kopardığı yaygaradan ziyade, onu böyle zor bir duruma düşürmüş olmasıydı. Burada şef Luise'ydi, kendi görüşüyle çelişse de, Günter'e yazısında değişiklik yapmasını söylemek zorundaydı. Günter'den anlayış ve olgunluk bekli-

yordu. Oysa Günter Luise'yi, daha beş dakika önce Siegfried Strutzer'in Luise'ye karşı sergilediği rolü üstlenmeye zorlamıştı. Luise buna kırılmıştı. Ve birkaç dakika önce gerçekten küfretseydim, onu kastetmediğimi bilse bile, kırılırdı yine.

Ama ben başkası yüzünden de kavga etmek istemiyorum Luise'yle. "Bir kez daha B.'ye git," diyor, "durumu parti sekreteri ya da şu senin Alfred Thal'le ya da adı her neyse, onunla konuş; mantıklı birine benziyor. Onlar yazıyı onaylarsa, sorumluluğun yarısı Rudi'nin üstünden kalkmış olur, o zaman onunla konuşabilirim."

Luise bana meyan şekeri poşetini uzatıyor, iki tane alıyorum ama kedi başı biçimindeki siyah şekerleri tutan parmaklarıma tuhaf tuhaf bakmaktan başka bir şey yapamıyorum. "Pekâlâ," diyor Luise, bununla iki kedi başını kastediyor da olabilir, yazdığım yazıyı da.

Siyah deri sandalyede dimdik oturuyorum, iki günden beri mideme kahveden başka bir şey girmediği halde kot pantolonum belimi sıkıyor. Kazak tenimi ısırıyor. Çizmeler ayağımı sıkıyor. Kollarımı, ellerimi, bacaklarımı, gövdemi hissediyorum, hantal ve ağırlar, içi boş, şişirilmiş bir şeye, başıma tutturulmuş gibiler.

Hayır, bu ben değilim. Bu sabahtan beri farkındayım: Uçabiliyorum. Fakat bu binaya, bu beton heyulaya girdiğim anda feci bir değişim geçiriyorum sanki; beyazlıktan başım dönüyor. Beyaz tavanlar, beyaz duvarlar, beyaz koridorlar, beyaz odalar, içlerinde de metal ayağa tünemiş yapay siyah deriden koltuklar. Oysa ben uçabiliyorum, asırların görkemli binalarının makul boyutlara indiği, sizin beni artık göremeyeceğiniz yüksekliklerde uçuyorum.

"Bazen hayatım elimden alınmış gibi hissediyorum," diyorum.

Luise gözlerinde hafif bir itirazla bana bakıyor. "Abartma hemen."

"Abartmıyorum. Beni benden almışlar gibi hissediyorum. Montmartre'da gezemeden, çölün kokusunu ya da taze bir istiridyenin tadını bilemeden uzay çağında öleceğimden söz etmiyorum. Bunlarda gözüm yok artık, kendimi teselli edebiliyorum. Atalarımız da fazla uzağa gidemediler at arabalarıyla ama yine de kendi dünyalarının birazını gördüler. En büyük hırsızlık şu: Niteliklerimi benden alıyorlar. Kendim gibi olmama izin vermiyorlar. Her özelliğimin önüne bir 'fazla' koyuyorlar: Fazla spontanesin, fazla safsın, fazla dürüstsün, bir yargıya varmakta fazla hızlısın... Anlayamadığım halde anlamamı bekliyorlar; kabul edemediğim şeyleri kabullenmemi, sabırsızlıktan çıldırmama rağmen sabretmemi istiyorlar. Kendi kararlarımı almama izin yok. Kendim olmayı bırakmamı istiyorlar. Kendim gibi olduğumda neden işlerine yaramıyorum? Bazen düşünüyorum da, en yüce ilkelerin düzen, disiplin ve sadakat olmadığı bir dönemde daha faydalı olabilirdim belki. Luise, el freni çekili halde yüz kilometre hızla giden bir araba bozulur. Ya insan, insan sağlam kalır mı sence? O da bozulur. Durmaz, düşmez, ama giderek güçsüzleşir, hiçbir şeyi başaramaz. Çünkü en önemli meşgalesi kendini kontrol altında tutmak, düşüncelerini, duygularını inkâr etmektir. Kendiyle mücadele ederken yıpranır, düşüncelerini daha düşünmeden budar, daha söylemeden geri alır sözlerini, yargılarına güvenmez, kendi özelliklerinden utanç duyar, duygularını kendine yasaklar, yasaklayamıyor-

sa saklar. Daha da fenası: Bir süre sonra ona böyle fukara bir kişilik dayatmalarından acı çekmeye başlar ve kendisine övgü ve saygı kazandıracak yeni özellikler icat eder. Akıllı, düşünceli, düzenli, gayretli biri haline gelir. Taciz altındaki kişiliği bu şekilde baskılanmaya hafif hafif direnir önce, sonra yavaş yavaş ölür ve artık sadece düşlerde kendini gösterir. Ama bizim frenlenmiş zavallı insanımız gündüzleri tek tip bir karakterdedir, güzelce makulleştirilmiş, aklı başına getirilmiş bu yaratık bir gün eski kişiliğini ya tamamen unutur, ya acıdan çığlık atar ya da ölür.

"Bu gidişle, kırk elli yıl sonra, insanlar kendilerinden ölesiye sıkılacak Luise. O zamana kadar isyankâr kalabilenlerin de soyu tükenecek ve hiç kimse çocukları dünyayla oynamaları için cesaretlendirmeyecek. Çocuklar bu dünyaya adım attıkları andan itibaren hayatın kaskatı ciddiyetiyle tanışacaklar. Ölçülü yemek yeme, ölçülü oyun oynama ve ölçülü bir öğrenmeyle tüm neşeleri yok edilecek. Mantık öğrenecek ama asla mantıklı olamayacaklar. Zekâ fukarası zavallı mahluklar olarak büyüyecek, hâlâ yaratıcı olanlar hayata karşı muğlak bir hüzün ve özlem duyacaklar. Hayatı kendi içlerinde bulanların vay haline! Toplumdan dışlanan, alay edilen münzeviler olacaklar. Çılgınlar, kaçıklar, iflah olmazlar. Sen fazla hayat dolusun, diyecekler böyle birine, iyice aşağılamak için. Fakat düşünüyorum da, doğamız, bizi düzleyen sistem ne kadar mükemmel olursa olsun, ondan çok daha güçlü, zira fazla baskıya maruz kaldığında isyan ediyor."

Luise beni sessizce dinlerken, kırışık yüzündeki ürkmüş mavi çocuk gözlerini bir an bile benden ayırmıyor.

"Bu söylediklerinde ciddi misin?"

"Bilmem. Belki. Bugün öyle olduğu kesin."

Luise içimi okumaya çalışıyormuş gibi bana bakmaya devam ediyor. Sessiz ve düşünceli, başını eline hafifçe yaslamış, gözlerimin üzerindeki bir noktaya bakıyor.

"Haklı olup olmadığını bilmiyorum. Bazı konularda haklı olduğun kesin. Ama ben olaya farklı bakmak zorundayım, anlıyor musun? Faşizmi bizzat yaşadım ben. Biliyorum, sizin kuşağın deneyimleri farklı. Sosyalizmin olumlu yönlerini geçmişle kıyaslayamıyorsunuz, çünkü öyle bir geçmiş yaşamadınız. Ama mükemmel bir düzleme sistemi diyorsun ya hani, sana şu kadarını söyleyeyim, ben çok daha beterini gördüm. Bizim buradaki düzenimiz benim şimdiye kadar yaşadığım en iyi şey. Hayal edebileceğim en iyi şey değil elbette, ama başıma gelen en iyi şey. Bunu daha iyi bir şeyin çıkış noktası olarak görebilirsiniz belki. İnsanın bir geçmişi yoksa, gelecek için şimdiyi ölçü almalı belki de. Şimdiyi hedef ilan etmek yaşlılığın duygusallığından başka bir şey değil, çünkü gelecek için fazla vakit yok. Ama yine de, hayatının elinden alındığını söylemen, senden önceki kuşakların ellerinden nelerin alındığını unutman içimi acıtıyor Josefa."

"Bizim sistemin olumlu yanları olduğunu faşizmle kıyaslayarak mı kanıtlamaya çalışıyorsun yani? Kırk beşte yeni bir düzen başlattığınızda bambaşka talepleriniz vardı ama, öyle değil mi? Birdenbire, faşizm karşıtı bir sosyalist olarak, komünistler için gazetecilik yapmak istediğinde sevinçle bağırlarına basmadılar mı seni? İşlerine yaradığın için seni olduğun gibi kabul ettiler. Hepsini biliyorum: Yiyecek azdı,

gece yarılarına kadar çalıştınız, pazar günleri de yıkıntıları temizlediniz. O dönemden söz ederken hepinizin gözleri ışıl ışıl parlıyor da, 55'ten ya da 65'ten söz ederken neden parlamıyor? Çünkü bir süre sonra yıllar birbirine benzemeye başladı, seçimler, parti kurultayları birbirinin aynıydı, yarışmalar, yıl dönümleri, kampanyalar. Ama ilk üç yıl her günü dolu dolu yaşadınız, o zamanlar karşılaştığınız her yüz hafızanıza kazındı. Neden sadece o dönemde? Neden daha sonra da değil?"

"Bana bak," dedi Luise, "üzerinde hemfikir olduğumuz şeyleri tartışmayalım şimdi."

Sesi yine o ölçülü tonuna kavuşmuştu. Ayağa kalkıyor, masasının etrafından yavaş yavaş dolanıp pencereyi açıyor. Yüzüne eliyle soğuk hava yelpazelemesi, konuşmamızın onu ne kadar yorduğunu göstermek için herhalde. Ya da şimdi bana ne diyeceğini düşünüyor.

"Bu duygulardan vazgeçirmeye çalışmayacağım seni. Madem öyle hissediyorsun, en büyük hakkın elbette. Ama böyle duygularla nasıl gazetecilik yapacaksın? Başka meslekler böyle duyguları daha çok kaldırır. O zaman tutarlı davran sen de. Madem karar verme özgürlüğüne sahipsin, karar ver o zaman. Bir işyerine gir, bir meslek öğren, istersen mühendis de olabilirsin. Yeterince akıllısın, üstelik gençsin de. Kimse, inanmadığın şeyleri günbegün kâğıda dök diye zorlamıyor ki seni."

Tam isabet, Luise, yüreğimin tam ortasından vurdun beni. Bu lafın üstüne ne diyebilirim ki artık?

Altı yıldan beri çelik fabrikalarını, iplikhaneleri, kimya işletmelerini, makine kombinalarını dolaşıyorum; ama ne

sanayi işinin şiddetine alışabildim, ne de sakat bıraktığı insanları gördüğümde hissettiğim dehşette bir azalma oldu. Kamburlaşmış omurgalar, devamlı ayakta durmaktan yamulmuş bacaklar, sağırlaşmış kulaklar, kemiklerde yumrular. Hep aynı sinyalin gönderildiği beyindeki görünmez deformasyonlardan hiç söz etmiyorum bile. Sol elle sola çek, sağ elle aşağıya bastır, sol elle sola çek, sağ elle aşağıya bastır. Günde sekiz saat. Zamana, kaçırılan hayata karşı hissizleşerek mecburen körelen duyular, ölen arzuların kurumuş kökleri; gülüp geçmekle yetinilen ihanete uğramış çocukluk düşleri: "Ah ah, büyüyünce dansçı olmak istiyordum, çocukluk hayalleri işte." Sonra da, çanta yapılacak deri parçasına üç bininci ya da dört bininci riveti zımbalar. Tuvalete gideceği zaman, yerine bakacak çalışana seslenmek zorundadır. Dişçiye gittiği zaman ertesi gün yarım saat fazla çalışmak mecburiyetindedir. Ofis çalışanı mesai saatleri içinde kuaföre gittiği zaman kıçını iki saat kuaför koltuğuna yayabilir, o iki saati telafi etmek zorunda değildir. Ama yarım saat zımbalama, dakikada yirmi ya da otuz rivetten yarım saatte altı yüz ya da dokuz yüz rivet eder ne de olsa. Sabah dörtte kalkar, saat beşte çocuğu kreşe bırakır, beşi çeyrek geçe vardiyası başlar. Sol elle sola çek, sağ elle aşağıya bastır, sol elle sola çek, sağ elle aşağıya bastır. Bir yandan da zımbanın saat gibi hiç sekmeyen sesi, tak tak tak tak. Günde sekiz saat. Yapamam Luise, yapamam ben. Benim için ağır, çok ağır bir intihar olurdu bu. Kim olduğumu unutmak, günde sekiz saat unutmaya talim etmek. Arzuları imkânsızlığın gübre yığınına atmak. Her düşünceyi lime lime eden tak taklar. Rivetleri saymak ve zımbalamak. Uçabildiğimi unutmak.

Luise'nin telefonu çalıyor. Telefonu açmıyor.

"Neden işten ayrılmıyorsun?" diye soruyor bir kere daha.

"Tavşan, peşinde tilki olduğu halde neden ormandan ayrılmaz? Gitsin göl kenarında yaşasın, değil mi? Ne güzel bir karar özgürlüğü sunuyorsun bana. Eğer bizden memnun değilsen yoldaş, buyur, daha berbat bir yere git..."

"İşte, olay bu!" diyor Luise ve işaretparmağını tabanca gibi bana doğrultuyor. "Kulağa pek hoş gelse de, kurbağa olması istenen bir tavşan değilsin sen, Josefa. Ben sana olmayacak bir şey önermedim. Ama sen sabah dörtte kalkmak istemiyorsun, sekiz saat boyunca bir makineye zincirlenmek istemiyorsun, bin markından vazgeçmek istemiyorsun. Ayrıcalıkların elinden alınmasın istiyorsun; bu ayrıcalık, zevk aldığın bir işi yapmaktan ibaret olsa da. Bak, Marx entelektüellere değil de proletaryaya bel bağlarken ne yaptığını gayet iyi biliyordu. Sonuçta, senin zincirlerin dışında da kaybedecek bir şeylerin var. E bu durumda, azıcık özgür olmamaya katlanır insan, ayrıcalıkları kaybetmekten daha kolay en azından."

Luise çok acımasız. Başım ağrıyor, gözüm kararıyor. Luise'yle kavga etmek istemiyorum. Üzgün olduğum zamanlar annem başımı okşar, üzülme Josie, bu da geçer, derdi, eğer çok dertliysem, bana jöle tatlısı pişirirdi. En çok da yeşil olanını severdim. Uyumak istiyorum. Gözlerimi kapatıp, yüzümü duvara dönüp uyumak, on dört saat ya da daha fazla.

Arkamda kapının açıldığını duyuyorum. Biri Luise'ye beş dakika vakti olup olmadığını soruyor.

"Sonra," diyor Luise ve kapıya doğru nazikçe gülümsüyor.

"Haksızlık ediyorsun," diyorum kapı kapanınca, "hayatımı montaj bandında çarçur etmek istemiyorum diye orta-

lıktaki en korkak, en yozlaşmış insan benmişim gibi davranıyorsun. Durumlarının farkında bile olmayan, buna kafa yormayan insanlar daha mı dürüst sence?"

Luise ağzını sabırsızca büzüyor. "Hadi ama, anlamıyormuş gibi yapma. Kastetiğim bu değil tabii ki. Ama zaten yapmak istediğin bir şeyi yaptığın halde çaresiz kahraman rolünü oynayamazsın. Yazı yazmak istiyorsun, işte, yazıyorsun zaten. Dürüstçe yazmak istiyorsun, ee, sana kim engel oluyor ki?"

Luise sözlerinin kanıtı olarak avucuyla metnime vuruyor. "Montaj bandında çalışmak istemiyorsun. Kimse seni buna zorlamıyor. Dalaşmak istiyorsun, eleştirel olmak istiyorsun. Yapın öyle zaten. Tamam, her toplumun eleştirel insanlara ihtiyacı vardır. Ama o zaman yakınmayı kes de mücadele et. Yokuşsuz yol olur mu? Engellerle karşılaşmayacağımızı vaat eden mi oldu? Sonuca ulaşmak sandığımızdan daha uzun sürecek olsa bile, çabalarımıza değmediğini düşünseydim çoktan çekip giderdim. Baksana, benim doğru düzgün bir mesleğim var, terziyim ben. Ama komünizmin zaferine bütün ruhumla inanıyorum, bu sana boş laf gibi gelebilir ama yeri gelmişken açıkça söylemek istedim."

İnanmak sözcüğünü duyduğunda bile kaşlarını kaldıran Werner Grellmann geliyor aklıma.

"İnanmak," diyorum, "nedir inanmak?"

Luise sorumu duymamazlıktan geliyor, ayağa kalkıyor, yanımdan geçerken duvardaki çerçevesiz aynaya bakarak saçını düzeltiyor.

"Bizde birazcık sosyalizm var diye insanların seni gördüğü yerde boynuna sarılmasını, bakın, kim gelmiş, bizi hep

güzelce eleştiren ve azarlayan sevgili Josefa'mız, diye sevinç çığlıkları atmasını mı bekliyorsun?"

Luise oyunculuk merakına yenik düştü işte. Son cümlesini mimiklerle vurgularken, kollarını havaya savuruyor, sesi tizleşiyor. Kitlelerin kahraman Josefa önünde saygıyla eğilme sahnesini bana oynamak için can atıyordur şimdi.

Luise yirmi bir yaşındayken Devlet Oyunculuk Okulunun giriş sınavını kazanmıştı ama aslında olayın tamamı bir yanlış anlamadan ibaretti. Kuruluşunun birinci yıldönümünde okul bir röportajla onurlandırılacaktı ve partinin yayın organı bu görevi en genç muhabiri Luise'ye vermişti. Bir muhabirin kimliğini belli etmeden ortamları ve atmosferi bire bir yaşaması, hatta anlatacağı olayların içinde bizzat yer alması kolay kolay ele geçmeyen bir fırsattır. Oyunculuk okulu böyle bir fırsattı işte. Luise okula oyuncu adayı olarak başvurdu. İnce uzundu, zarifti, sarışındı, burnu o zaman da fazla sivriydi ama güzeldi. Daima açık renk bir pardösü giyer, siyah bir Bask beresi takardı. Dış görünüş bakımından savaş sonrası Alman sineması için biçilmiş kaftandı yani. Herhangi bir role hazırlanmadığından yeteneğini doğaçlama biçiminde ortaya koyacaktı.

Şişman ama çevik, bıyıklı bir adam, genç bir adama deli gibi âşık bir genç kız olduğunu hayal etmesini istedi Luise'den. Kızın ailesi bu ilişkiyi tasvip etmiyordur. O nedenle genç kız sevgilisiyle kaçar. Fakat çok geçmeden genç adam kızı yüzüstü bırakır. Luise'nin oynadığı genç kız evsiz barksız bir başına ortada kalınca, pişmanlık ve utanç içinde ailesinin evine döner, usulca eve girmeye çalışırken babasıyla burun buruna gelir. Luise'nin, samimiyetle gülümseyen jürinin önünde oynayacağı rol, işte bu karşılaşma ânıydı.

Luise bize bu hikâyeyi, rekabet projelerine, ana ve tali görevlere kafa patlattığımız bir planlama toplantısından sonra yorgun argın sandalyelerimize yığıldığımızda anlatmıştı. Hikâyenin ortasında aniden ayağa fırlayıp "Bir düşünsenize, jüridekiler sahnenin önüne kurulmuş, sanki ben delinin tekiymişim gibi sırıtıyorlardı," dedi. Nasıl sırıttıklarını taklit etti, otuz iki diş birden, gözlerinin kenarında yapay kırışıklar. "Şurada sahne olduğunu düşünün." Luise kapının önündeki boş alana işaret etti. "Ben içeri giriyorum." Kapıyı açıp kaparmış gibi yaptı. İşaretparmağı dudaklarında, omuzlarını kısıp ayaklarının ucuna basarak bir iki adım attı. Aniden donakaldı, telaşla etrafına bakındı, elini kulağına götürüp tiz bir sesle haykırdı: "Eyvah, bu gürültü de ne böyle!" Sonra sessizce yürümeye devam etti.

Günter Rassow eliyle bacağına vurup bir kahkaha attı. Luise hiç tınmadan oynamayı sürdürdü. Sanki gözleri kamaşmış gibi kolunu gözüne siper etti. "Aman tanrım, babam!" diye tiz bir çığlık attıktan sonra gözünü havaya dikti: "Ben ne yapacağım şimdi?" Bir kez daha derin bir çaresizlikle etrafına bakındı, hayali bir babanın önünde diz çöküp hıçkırdı: "Baba, affet beni!" dedikten sonra tekrar yerine oturup başarısının tadını çıkardı.

Luise'nin anlattığına göre, jüri performansından çok etkilenmişti. Ama bıyıklı sevimli adamın onda komedyenlik yeteneği olduğunu söylemesi Luise'nin çok ağrına gitmişti, çünkü rolünü büyük bir ciddiyetle oynamıştı. Luise'nin duygularını çok belli etmemesi ya da alttan alta dalga geçerek ifade etmesi onun bu deneyiminden kaynaklanıyor olabilir. Komedyenlik yeteneğini ihmal etmediği kesin. Luise hoşlan-

madığı kişilerle yaptığı görüşmeleri genellikle oynayarak anlatırken, bu kişiler daha en başından kaybeder, gülünç tiplere dönüşürler. "Nasıl konuştuğunu bilirsin," diye başlar Luise ve dalgasını geçtiği kişinin dikkat çekici aksanını, mimiklerini ya da peltek peltek konuşmasını makaraya alır, sonunda onu dinleyen herkes o gülünç kişinin ne söylediğine bakmadan, Luise'nin taklit yeteneğine hayran kalır ve "Evet, çok doğru, aynen böyle konuşuyor!" diyerek el çırpar.

Luise kitleleri kahraman Josefa'ya biat ettirmeye karar verdiyse, yapacak bir şey yok. Hiçbir itiraz dinlemez artık. Rolüm biçilmiştir. Gülünç bir figüre dönüşmeyi engellemek için yapabileceğim tek şey, bu gösterinin izleyicisi olmayı reddetmektir. Luise Birinci Sekreter'in, onu eleştiren Josefa'ya teşekkür konuşmasını kafasında yazmaya başladı bile.

"Tuvalete gitmem lazım," diyerek sıvışıyorum.

V

Park çırılçıplak. Ağaçlarda ne bir yaprak, ne de kar; kahverengimsi çimlerde tek tük kuru yapraklar, nemli havaya uzanan yamru yumru dallar. Sonbaharda parklar, kimsesiz, soğuk odalar gibi, yapay ve çıplak.

Oğlum çayırda ördeklerin ziyaretçilerini beklediği yamaca koşuyor. Ekmek artıklarıyla dolu poşeti açıp etraftaki rakiplerini bir pazar çığırtkanı gibi bastırmaya çalışıyor. Kışın parktaki banklar kaldırıldığından, az ötedeki tahterevallinin üzerine oturuyor, parkı bir zamanlar ait olduğu köşkten ayıran beyaz duvara bakıyorum. Elektör prens prensesi için yaptırmış bu köşkü, çünkü onu saraydan ve kendinden olabildiğince uzak tutmak istiyormuş.

Prens prensesi arada bir görmeye gidiyormuş. Prensin, parkın içinden ve şehrin yarısından geçen gri yeşil, bulanık dereden sandalla geldiğini ben çocukken çok yaşlı bir kadın anlatmıştı bana. Cılız dereye inanmayan gözlerle baktığımı gören yaşlı kadın, eskiden, gençliğinde, derenin harikulade güzel, büyük bir ırmak olduğunu, şehrin göbeğinden buraya kadar sandalla gelinebildiğini söylemişti. Prensin de hep sandalıyla geldiğini anlatırken, gözleri yaşlılıktan ve ilkbahar esintisinden nemli nemliydi. O zamanlar bilinçli, örnek bir yavrukurt olmama rağmen, ufacık ninenin anlattıkları beni derinden etkilemiş olmalı, zira cılız, kirli dereye ne zaman baksam, prensin beyaz üniforması, yanları kalkık, üç

köşeli siyah şapkasıyla, kırmızı baldakenli bir kayıkta dimdik durduğunu hayal ederim. Sağ kolunu haşmetle kaldıran prens, sol ayağını hükümdarlara özgü bir zarafetle öne uzatmıştır, ayağının ucu hafifçe sola dönüktür. Kral şişmandır ve Siegfried Strutzer'e benzer.

Köşke devlet tarafından el konuldu, park herkese açık artık, çimler buz tuttuğunda risk şahsa ait. Siegfried Strutzer'i düşünmek istemiyorum.

Oğlum yeşil boyunlu güzel bir erkek ördeği tavlamaya çalışıyor ama ördek kasket takmış yaşlıca bir kadının peşinden ayrılmıyor, belli ki kadın ördeği bayat ekmekten daha iyi bir şeyle besliyor—evden kek getirmiştir muhtemelen.

"Bu kız ördek bana gelmiyor," diyor oğlum.

"Kız değil, erkek ördek o."

"Hayır, renkli olanlar kız."

"Renkli olanlar erkek."

"Siyasi art niyetten ya da siyasi aptallıktan," demişti Strutzer.

"Kız olduklarını çok iyi biliyorum," derken ufacık dudaklarında kurnaz bir gülümseme.

"Nereden biliyorsun peki?"

"Kızlar oğlanlardan daha güzeldir."

"Niye ki?" Şimdi bir şey söylemem gerekir aslında.

"Çünkü şirin saç örgüleri var, bir de rengârenk etekleri."

"Ya saç örgülerini kesip eteklerini çıkarırlarsa?"

Düşünüyor. "O zaman güzel olmazlar... Peki ördeklerde oğlanlar neden daha güzel?"

"Bilmem. Annenin korunması, kuluçkaya yattığında kimse tarafından rahatsız edilmemesi için."

"Peki seni koruyan ne?"

"Merak etme, seni yemek isteyen yok," diye içini rahatlatıyorum.

Strutzer'in sinsi, kötücül gülümsemesi, yapay ışığı yansıtırken yüzünün üst kısmına ulaşılmaz bir donukluk veren gözlük camlarının ardına saklanmış gözleri. İnce, koyu renk camların tek işlevi, Strutzer'in duygularını ışık yansımalarıyla gizlemek belki de. Kurşunkalemini masaya devamlı tık tık vurması, içimde sancılı bir gerginlik yaratıyordu.

"Peki, o zaman soruyu başka türlü ifade edeyim," demişti, yarım dakikadan beri suratına dik dik bakıyordum, "böyle bir şeyi basacağımızı mı düşündün cidden?"

Bu soruya basitçe "Evet," diyebilirdim. Ama ondan önce yazıyı siyasi art niyetle mi, yoksa siyasi aptallıktan mı yazdığını sormuştu. "Böyle bir şeyi" derken kurşunkalemiyle makaleme pat pat vuruyordu. Uygun bir cevap bulabilmek için vakit kazanayım diye bir sigara yakmaya yeltendim. Ellerim titrediği için paketi tekrar masaya bıraktım. Ağzım kurumuştu, dilimde acı bir tat vardı. Strutzer gözsüz yüzünü bana çevirmişti, küçük ağzı o kötücül tebessümle belli belirsiz kıpırdıyordu. Bembeyaz duvarlardan gözüm kamaşmıştı. Bakışlarımı yere indirdim. Görüş alanımın üst kısmında Strutzer'in ayağı kurşunkaleminin tıklamalarıyla aynı ritimde sallanıyordu. Her yerime ateş bastı, kulaklarım uğuldamaya başladı.

Strutzer geriye yaslandı, kurşunkalemini masaya vurmayı bırakıp ellerini koltuğun kolçaklarına koydu. "Bu kibrinin ne bize faydası var ne de sana. Kişisel garezin yüzünden benimle konuşmak istemiyorsan, sen bilirsin, o zaman parti yönetimi önünde konuşuruz."

Ona verebileceğim bir cevap, durumu yumuşatabilecek hiçbir şey gelmiyordu aklıma. Karşımdaki beyaz duvarlar üstüme gelen, geri çekilen, tekrar üstüme gelen yumuşak ve bulanık bir kitleye dönüştü. Kulaklarımdaki uğultu arttı.

Kurşunkalem masayı yine dövmeye başladı, gri süet ayakkabının içindeki ayak her sallandığında bana biraz daha yaklaşıyordu sanki. Susmak aptalcaydı. Ama normal, sıradan, hatta esprili bir şey söylemek için çok geçti artık. Parti yönetiminin ya da yayın yönetmeninin önünde de tekrarlanabilecek kesin bir açıklamada bulunmak gerekiyordu. Strutzer konuşmaya bir suçlamayla başlarken ne yaptığını gayet iyi biliyordu. Beklediği gibi ahmakça bir laf etmem için beni köşeye kıstırması, kışkırtması gerekiyordu. Çok fazla alay etmiştik Strutzer'le; Luise o keskin zekâsıyla lafını sık sık ağzına tıkamıştı. Luise asla benim düştüğüm duruma düşmezdi. Strutzer'in muhtemelen daha ilk sorusundan sonra odayı terk etmeden önce, kendisini, özel bir görüşmede ele alınamayacak kadar vahim bir şeyle suçlayan yoldaş Strutzer'in elbette ki parti disiplin kuruluna başvurması gerektiğini söylemeyi ihmal etmezdi. Siegfried Strutzer de Luise'yi sakinleştirmek için akla karayı seçerdi.

Oğlum tırmanma kulesinin en üst basamağından çığlık çığlığa sarkıyor. "Geliyorum, sıkı tutun."

Durumu kurtarmak mümkün değildi artık, tek yapabileceğim, herhangi bir şey söyleme hatasına düşmemekti.

"Bu tutumunu parti yönetimine bildirmekten başka yol göremiyorum. Yoldaşlara bir açıklamada bulunursun umarım." Bana iyi hafta sonları diledi; ben çıkarken kalemi masaya marş ritminde vuruyordu.

Luise'nin serbest günüydü; Rudi'nin sekreterini aradım, bir saat önce çıktığını bugün artık dönmeyeceğini öğrendim.

"Affedersiniz ama kalkabilir misiniz, sallanmak istiyoruz da," diyor bir kız. Tahterevalliden kalkıp eski bir araba lastiğinin üzerine oturuyorum. Strutzer öğle yemeğinden hemen sonra beni telefonla aramış, B. hakkında yazdığım yazıyı okumak istediğini, yazıyı hemen getirmemi söylemişti. Metnin önce işletme tarafından okunup onaylanması gerektiği yönündeki itirazıma alışılmadık ölçüde sert bir tepki vermişti. İmalı bir sesle, meselenin tam da bu olduğunu söylemişti. Biri ona yazımın biçim ve içeriğinden söz etmiş olmalıydı, oysa yazımı Luise, Günter Rassow ve metni daktiloya çeken sekreter dışında henüz kimse okumamıştı. Yazıyı Rudi'ye götürmüş, Strutzer'e vermeden önce bizzat okumasını rica etmiş, beklemeye başlamıştım. Üç saat sonra Strutzer beni odasına çağırtmıştı.

Oğlum tahterevallinin önünde durmuş, kalas inip çıkarken çığlık atan kızları kıskanç gözlerle izliyor. "Ben de sallanmak istiyorum."

"Rahat bırak beni. Hadi gidelim artık."

"Ben bir şey yapmadım ki," diyor ürkmüş bir ifadeyle.

"Üşüdüm; ağlamayı kes."

"Bana böyle bağırırsan ağlarım."

"Ben de."

Belki de çocuk yapmamalıydım. Hep onu bir şeylerden mahrum bıraktığım duygusu. Çocuğu üzme sakın, der Ida. Ama ben sabahtan akşama kadar rol yapmak, bir yabancıyla yaşarmışım gibi davranmak istemiyorum. Niçin öyle yapayım ki? Bir gün büyüyüp yetişkin olduğunda be-

nim de çoğu anne gibi yalancının teki olduğumu keşfetsin, cinsiyetsiz bir varlık olduğumu sanırken erkeklerle yatan, ağlayıp zırlayan, çaresiz ya da mutlu bir kadın olduğum kafasına dank etsin diye mi? Annelerini soyunurken hayal etmeye cesaret edemediklerinden, dünyaya nasıl gelebildiklerini hayatlarının sonuna kadar kavrayamayan erkekler var. Nihayet cesaret edebilselerdi görüp görecekleri, buruş buruş yaşlı kadınlar olurdu zaten. Çoğu erkek annesinin nasıl da ikiyüzlü olduğunu anlar sonunda; ilk kez bir kadınla yattıktan sonra, annesinin de bacaklarını araladığını, çocuk duymasın diye yüzünü yastığa bastırıp zevkle inlediğini hayal eder. Nasıl da kandırıldığını, büyüklerin sırlarını saklamakta ne kadar usta, rol yapmakta ne kadar yetenekli olduğunu anlar. Geçmişteki bazı gizemli sahneler aydınlığa kavuşur. Korkmuş yüzler, telaşla kapatılan kapılar, babanın mahcup gülümsemesi. İlerisi için birer uyarıdır bunlar, yalan söylemekte ustalaşmayı böyle böyle öğrenirler. Büyükleri biraz daha dikkatle gözlemlerler, özellikle de anneleri; en çok da onlar yalan söylemiştir çünkü, hem de bu kadar yakınken. Her tutarsız ifadeyi hırsla, küçümseyerek kaydederler, gerçeklere bile inanmazlar artık. Oğlum bana yabancılaştı, diye yakınır anneler. Ama dergilerde, bu dönemde anlaşmazlıklar yaşanabileceğini okuduklarından çok da şaşırmazlar... Ta ki oğulları yıllar sonra karşılarına erkek olarak çıkana kadar. Artık onlar da yalanın ustası haline gelmiş, aydınlanmışlardır. Annelerinin kadınlığını affetmişlerdir.

Benimle ilgili hiçbir şeyden uzak tutmak istemiyorum onu; kendimden bir tek onu uzaklaştırabilir, henüz vakit

varken aldırabilirdim. Doğduğunda mutluluktan ağlamıştım; yanımda yatarken aniden nefessiz kalmayacağından emin olana kadar haftalarca uyku girmemişti gözüme.

Parkın çıkışına doğru yürüdüğümü fark edince, "Eve mi gidiyoruz?" diye soruyor korkuyla.

Günün geri kalanını iç konuşmalarla geçirmekten ben de korkuyorum. Birine gitmek, bir aile ortamına girmek, birlikte kahve içmek, çocuklar hakkında konuşmak, yazı işlerindekileri çekiştirmek. Anneme gitmek. Annemin sitemli yüzü: Her şeye karamsar bakmaya pek meyillisin; dünkü televizyon programının muhabbeti... Christan'ı özlüyorum.

Ona son gidişimde pek fazla konuşmadık. Christian önce akıl almaz önerilerde bulunur, düşüncesizlik edip bunlara uyarsan, seni dertlerinle baş başa bırakır. Ama belki de beni bekliyordur şimdi, ona gitmemi, kapısını çalmamı umut ediyordur; geldim işte, bir şey olmadı, önceden neysek, şimdi de oyuz ve şu an sana ihtiyacım var dememi.

"Budalasın sen," dedi Christian.

"Neden budala oluyormuşum? İki versiyon yazmamı sen söylemedin mi?"

"Eee? İki versiyon yazdın mı?"

Josefa sesini çıkarmadı.

"Sana iyi bir tavsiyede bulunayım mı?"

"Hayır," dedi Josefa.

Christian ne tavsiyede bulunabilirdi ki? Luise'yle konuş, B.'ye git, çıngar çıkarma. O kadarını Josefa da biliyordu. Ellerini elektrikli ocakta ısıtırken, Christian'ın soğanları şevk-

le doğramasını seyretti. "Böyle ortadan ikiye kesersin, uzunlamasına doğrarsın," dedi Christian, soğan doğramayı, zamanında bir piskoposa aşçılık eden büyükannesinden öğrenmiş gibiydi.

Strutzer'in tehditlerini Christian'a cümlesi cümlesine tekrar ederken, böyle paniğe kapılmasının ne kadar çocukça olduğunu kendi de hissetmişti. Strutzer'in sinsi bir yalaka olduğunu herkes biliyordu. Yazının basılmasını engelleyebilirdi belki. Ama daha fazlasını yapamazdı. Ne Hans Schütz ne de Günter Rassow, ki ikisi de partide yönetimdeydi, Strutzer'in bir Nadler vakası yaratmasına izin verirdi.

"Niye ağladın peki?"

"Niye ağladığımı unuttum," dedi Josefa. Ve aniden sessizliği bozarak konuştu: "Çünkü o şişko karıları, o boş kafaları, o yağlı götleri, tutucu Alman toplumunu görmeye dayanamıyorum artık."

Hans Schütz'ün evinde zil zurna sarhoşken içindekileri kusan Fred Müller'in kullandığı sözcüklerin aynısını kullandığının farkına varmadı. Yağlı jambonu, bıçağın altında öfkesini hak eden biri varmış gibi doğradı.

Christian, arkadaşı Josefa'nın zaman zaman sevimli bir canavar olup çıktığını, kişisel sorunlarını çözmeyi pek beceremediğini düşünüyordu. Josefa'nın, derin bir çaresizliğe kapıldığına daha önce de defalarca tanık olmuştu, Josefa bunların hepsinden taze güçle ayağa kalkmış ama asla ders almamıştı. On beş yıldan beri körü körüne bir felaketten diğerine koşuyordu, bunlar birbirinden farklıymış gibi görünse de, esasında birbirlerine feci benziyorlardı. Partiye kabul edilme, evlilik, boşanma, hepsi aynı şemaya göre.

Josefa üniversitedeki son yılında, partiyle çelişen siyasi görüşlerinden ötürü FDJ* sekreterliğinden alınmıştı. Çalışma grubundaki iki yoldaştan diğeri, Mohnkopf ya da Mohnhaupt diye biri sebep olmuştu buna, berbat bir entrikacı, Josefa'nın can düşmanıydı. Josefa o ukalaya sorular sorarak ya da yabancı bir sözcüğü yanlış kullandığını ortaya koyarak haddini bildirdiğini Christian'a birkaç defa anlatmıştı. Christian Josefa'nın bu tiple neden böyle didiştiğini asla anlayamasa da, onun bunu bir tür sınıf mücadelesi olarak görmesinden etkilenmişti. Ama bir gün Mohnkopf ya da Mohnhaupt'un canına tak etti, Josefa'nın böyle bilgiçlik taslayarak aslında kendisine değil, partiye saldırdığını, kişisel antipati kisvesi altında partiye zarar vermeye çalıştığını iddia etti. Josefa böyle bir niyet taşımadığını, sadece Mohnkopf'tan hoşlanmadığını kim bilir kaç toplantıda söyledi. Ama bir faydası olmadı, görevinden alındı. Birkaç gün sonra partiye üyelik başvurusunda bulundu. Bu sayede diğerlerini utandıracağını, haksızlık ettiklerini anlayacaklarını sanıyordu. Oysa, Josefa dışında herkesin öngörebildiği şey oldu. Josefa, partiye üyelik başvurusuyla Mohnhaupt'un iddialarını çürüteceğine, yoldaşların o sinsi yalancıdan uzaklaşacağına saf bir inatla inanıyordu. Fakat partiye başvuru görüşmesinden çok disiplin soruşturmasına benzeyen toplantıda yoldaşlar gençlik arkadaşları Josefa Nadler'i artık aralarında görmek istemediklerine karar verdiler. Mohnhaupt, bir gün Duvar'da nöbet tutarsa, yanın-

* Freie Deutsche Jugend, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde devletin resmi olarak kabul ettiği ve desteklediği tek gençlik örgütüydü—ç.n.

daki kişinin onu arkasından vurmayacağından emin olmak istediğini söylemişti.

Josefa öfkeden ve çaresizlikten günlerce deliye dönmüştü. Christian onu sakinleştirmeye çalışmıştı ama Josefa bu olayı ne zaman düşünse sinirden tir tir titriyordu, düşünmediği bir an yoktu zaten. Bir kaleye sığınmış gibi oturuyordu koltuğunda, gözleri ağlamaktan şişmişti, yakası açılmadık küfürler savuruyor, Mohnkopf ya da Mohnhaupt'u öldürmekten söz ediyor, onu teselli etmeye çalışan herkesin lafını ağzına tıkıyordu. Sonra ortadan kayboldu. İki gün sonra da döndü. "Halle'ye, babanın yanına gittim," diye açıkladı Christian'a. Sakinleşmiş gibiydi, hatta memnun görünüyordu. Ertesi gün üniversitedeki parti yönetimine gitti, parti tüzüğünde yer alan, Werner Grellmann'ın altını kırmızı kalemle çizdiği paragrafı gösterdi; bu paragrafa göre, başvurusunun reddi tüzüğe aykırıydı. İki ay sonra başvurusu kabul edilen Josefa'ya üyeliğe kabul töreninde kırmızı karanfiller ve parti grubundaki yoldaşlarının Josefa Nadler'i aralarında görmekten mutlu oldukları ibaresini yazdıkları bir de kitap armağan edildi.

Mutfak masasına geçerek bir sigara tüttüren Christian, şimdi hırsla jambon doğrayan Josefa'yı on yıl önceki Josefa'yla karşılaştırdı.

"Bütün cadıların gençliklerinde iyi kalpli ve güzel olduklarını biliyor muydun?" diye sordu.

"Peki sen nereden biliyorsun?"

"Çünkü onlardan birini, göğün ve gecenin kızı güzel cadı Jala-Nija'yı tanıyordum. Jala-Nija dağların ötesinde yaşayan bir devi seviyordu ama devin yüreği de gücü kadar en-

ginleşene kadar onunla evlenmek istemiyordu. Devi, henüz bilmediği şeyi bulabilmesi için dünyayı dolaşmaya gönderdi. Aradığı şeyi bulur bulmaz geri dönmesini istedi. Yüz yıl devin dönmesini bekledi, beklerken burnu uzadı, çenesi sivrileşti; iki yüz yıl bekledi, beklerken sırtı kamburlaştı ve sesi çatlaklaştı; üç yüz yıl bekledi, beklerken dudağının arasından iki sivri diş uzadı ve beklemeyi bilmeyen herkesten nefret etti. Eğer ölmediyse hâlâ bekliyordur."

"Peki ya dev?" diye sordu Josefa.

"Henüz bilmediği şeyi bulmuştur herhalde."

"Ben beklemiyorum."

"Ama kötücülleşiyorsun."

Josefa bir an düşündü; bu sözlere karşı mı çıkmalı, yoksa korktuğunu itiraf mı etmeliydi? Birkaç hafta önce, üniversite döneminden kalma, beş altı yıllık bir fotoğraf bulmuştu. Josefa'nın elmacık kemikleri ile çene kemiğini arasındaki içbükey kavis, bu fotoğraftaki geniş, Slavlara özgü çocuksu yüzde henüz görülmüyordu. Mezuniyet fotoğrafında, tebessümden eser olmayan ciddi ve saygıdeğer bir ifade takınmaya çalıştığı belliydi ama yine de ağzının kenarları hafifçe yukarı kıvrılmıştı. Aynadaki görüntüsünü fotoğraftaki yüzle karşılaştırmıştı; burun, gözler, çene aynıydı, alnını açıkta bırakarak omuzlarına inen düz saç modeli de öyle. Aynadan kendisine ciddiyetle bakan yüzdeki değişiklik, ışığın sert gölgeler düşürdüğü ince çizgilerden kaynaklanmıyordu. Parmak uçlarıyla ağız ve göz kenarlarını hafifçe kaldırdı, tenini gerdi ama suç ince çizgilerde değildi. Yaşlanma içerden başlar, çizgiler bunun yansımasıdır sadece. Değişen, gözlerinin ifadesiydi; yitirilen umutlar, burun ile ağız arasında

bir burukluk; ağız kenarlarında derin çizgiler yoktu henüz ama yakında çizgiler oluştuğunda neye benzeyeceği belliydi. Dudakların nasıl kapanacağı. Fotoğraftaki ağız tesadüfen aralık değildi. Aynadaki ağız ise sımsıkı kapalıydı. İkisinin arasında sadece beş altı yıl. Gipsstraße'yi* hatırladı. Yakıcı bir yaz günüydü, set üstünde hava sıcaktan titreşiyor, ortalık toz ve erimiş katran kokuyordu. Birahanelerin açık kapılarından biranın aynı anda hem itici hem davetkâr ekşi kokusu taşıyordu. Tadeus'la birahane birahane dolaşmışlardı, Mulackstraße, Linienstraße, Große Hamburger, sırayla bir bardak fıçı bira, bir kadeh nane likörü. "Bir kadeh yeşil lütfen." Birbirinin eşi gri apartmanların pencerelerinde dirseklerini yastıklara dayamış yaşlı kadınlar, çiçek saksılarında güneşlenen kediler. Rutubet yüzünden bütün apartmanların giriş ve bodrum kapıları ardına kadar açılmıştı. Yarı çıplak çocuklar arka avlulara örtüler sermiş, denizde tatil oyunu oynuyorlardı. Tadeus kolunu Josefa'nın beline dolamış, sıcakta eriyip dört bacaklı olmuşlardı; öpüşürlerken dişsiz bir ihtiyar kadın, içine gireceğiniz bir yatağınız yok mu, diye çemkirmişti.

"Var da," demişti Tadeus, "maalesef yanımızda değil."

Josefa yaşlı kadına gülmüştü.

Daha sonra Tadeus olmadan da gitmişti oraya, yalnız başına da, başkalarıyla da. Ama hep yazın, tencerelerden, tavalardan, küflü bodrumların açık kapı ve pencerelerinden taşan kokuların sokağın üzerinde çiçek zincirleri gibi asılı kaldığı sıcak günlerde.

* Berlin'de birahane ve lokantalarıyla meşhur sokak—ç.n.

Oraya en son ne zaman, kiminle gittiğini bilmiyordu. Ama son seferde fıçı bira yerine, içecek kombinasının bitter-lemon'ını içtiğini hatırlıyordu; Linienstraße'deki küçük meyhane de kapalıydı, çünkü güzel havalarda kapının önündeki küçük tahta sandalyede oturan sahibesi ölmüştü.

Fotoğrafı hemen okumayı düşünmediği bir kitabın içine koymuş, ne de olsa otuz yaşında, çalışan, çocuklu, yalnız bir kadınım (yalnız bir kadınım diye mi düşünmüştü gerçekten?), yaşlanmam normal, diye düşünmüştü.

Josefa ayağa kalktı, yağlı ellerini yıkadı, lavabonun üzerindeki aynada yüzüne baktı, kendine utanıp sıkılmadan bakabilmek için saçını taradı.

"Saçma," dedi, "burnum her zamankinden daha uzun değil."

Pencerenin kenarına oturup Christian'ın makarnayı kaynar suya atmasını seyretti. Kendini savunamayacak kadar halsiz ve yorgundu. Belki de gerçekten birini ya da bir şeyi bekliyordu. İçindeki huzursuzluğun, belli bir seviyeyi aşınca söylenerek ya da bağırıp çağırarak boşalttığı, ama asla tamamen geçmeyen gerginliğin nedenini bilmiyordu.

Öyle haftalar vardı ki, devamlı yanlış bir şey yaptığından kuşkulanırdı. Bir erkekle yatar, onunla değil de, başkasıyla mı yatsaydım diye düşünürdü; bir röportaj yazar, başka bir konu mu seçseydim diye sorgulardı; birilerine gittiği zaman yarım saat sonra keşke evde kalsaydım derdi; bir diğerinin daha önemli olabileceği düşüncesiyle hiçbir kitabı sonuna kadar okuyamazdı.

Tedirginliği sık sık uç boyutlara tırmanır, birkaç haftalığına hayatının anlamı oluveren sahte aşklarla deşarj olur

ya da hiç değilse bir düzeni olduğu yanılsamasını yaratmak için evin altını üstüne getirerek deli gibi temizlik yapardı. Yine de, gerekeni yaptığından emin olamazdı. Tam tersine; geceleri yatağında tek başına yatarken ve hayatında bir güne daha tik atarken, en önemli şeyi atladığından korkar, korkusu paniğe dönüşürdü.

Onun asıl derdi, kendisiyle örtüşen bir biyografiydi, eşi benzeri olmayan, sadece ona uyan bir biyografi. Hayatıyla kişiliği bire bir örtüşen çok az insan vardı. Büyük babası Pawel bunlardan biriydi, büyükannesi Josefa ve Werner Grellmann da öyle. Bu biyografilerin hepsi bir inanca dayanıyordu. Büyükbabası Yahudiliğe inanıyordu (belki başka seçeneği olmadığından), büyükannesi kocasına, Werner Grellmann da bilime. Bunların hepsi de hayati inançlardı, sonuçları ağır, büyükbaba ve büyükannesi için ölümcüldü. Daha başka bir ifadeyle: Biyografi inanca dayanmıyordu, inanç biyografinin kaçınılmaz sonucuydu, kendine olan inançtı. Hayatın anlamı, bu somut, biricik hayatın somut içeriğiydi.

Luise'nin hayatını da bir inanç belirlemişti. Yine de, biyografisinin düşünsel konsepti ile somut tecellisi artık örtüşmüyordu. Luise komünistti, onun fikri inancına göre, bütün ezilen ve sömürülenler özgürleştirilmeliydi. Fakat bütün bu çabalarının sonucu, ne onun ne de okurların beğendiği, Luise'nin anlatmak istediklerinden hiç bahsetmeyen, kül depolarını, asidin kuruttuğu ağaçları, kaderine terk edilmiş şehirleri yok sayan haftalık bir gazeteydi. Luise'nin idealinin, bir eyleme dönüşmeden önce katettiği uzun yol, küçük küçük ödünlerden, disiplin kurullarına riayetten, içsel ve dışsal kontrol kapılarından geçmiş, bu uzun yolun so-

nunda kafasındaki tasavvur, ete kemiğe bürünememiş, büyüyemeden sakatlanan bir fidan olarak kalmıştı.

Otuz yıl önce Luise bambaşka deneyimler yaşamıştı. O zamanlar ülkeyi yeniden kurmak istemiş, pazar günleri yıkıntılardan taş taşımıştı. Toprak sahiplerinin arazilerinin kamulaştırılmasını talep etmiş, toprak reformuyla ilgili yazılar yazmıştı. O zamanlar Luise'nin eylemleri ideallerinin ete kemiğe bürünmüş haliydi. Josefa böyle bir şeyi hiç yaşamamıştı. Atalarının kim olduğunu öğrenmişti ama: Spartaküs'ten Saint Just'e, Marx'tan antifaşistlere varıncaya kadar dünya tarihindeki tüm mücadeleciler onun atalarıydı. İdeallerinin kökenleri oradaydı. Ama eylemlerinin ölçüsüne, Josefa'nın inancını içi boş, buruşuk bir deri olmaya mahkûm eden Strutzer karar veriyordu.

Christian'ın tencerelerle tavalarla uğraşmasını, makarnayı özenle haşlamasını, sosu karıştırmasını seyretti. İçinden ona dokunmak geldi, öylesine, sadece boynuna ya da koluna, teninin sıcağının sindiği kazağına.

Geçen yıl bedeninde fark ettiği değişiklikleri kilo almak ya da vermekle ya da hamileliğin bıraktığı izlerle açıklamak mümkün değildi artık. Başparmağını koluna bastırdığı zaman sayısız kırışık oluşuyordu, yeni yeni ortaya çıkan o iğrenç selülit yüzünden uyluklarının iç kısmı dalga dalgaydı. Çöküş. Yaşlanmak. Ölüm. Ve hep, elindeki tek hayatı boşa harcama korkusu. Onuncu sınıftayken hayatın anlamı üzerine bir kompozisyon yazmışlardı. İlk cümlesini hatırlıyordu: İnsanlar, hayatlarına bir anlam katmadan yaşayamazlar. Herkes, sevgili Tanrı'ya inanır gibi hayatın anlamına inanıyordu, onlara rehberlik edip doğru yolu gösterecek büyük bir fikirdi

hayatın anlamı. Uyluklarının iç kısmı çürümeye başlamıştı ama hayatta ne yapması gerektiğini hâlâ bilmiyordu. Dünyaya bir çocuk getirmişti ve bir gazetede yazılar yazıyordu. On yaşındayken, meşhur olamadığı bir hayatın yaşanmaya değer olmadığını düşünürdü. İsmi okul kitaplarında yazmayan bir insan olmak, kendisi için düşünemediği bir ihtimaldi.

"Neyi bekleyeceğim ki?" dedi yorgun bir sesle, "Evlenmeyi mi? Migreniniz mi var? Evlenin. Vücudunuzda yağlanma mı var? Evlenin. Çocuğunuz öğrenme güçlüğü mü çekiyor? Evlenin. Burnunuz fazla mı uzun? Evlenin. Evli olanlara ne tavsiye edilecek peki?"

"Boşanmaları. Hem ben evlilikten söz etmedim," dedi Christian.

"O zaman bana masal anlatma. O zaman şunu de: Sevgili Josefa, daha sık düzüşmelisin, yoksa burnun fazla uzar. Ben de sana şöyle cevap vereyim: Sevgili Christian, yeterince sık düzüşüyorum zaten, ama burnumun kısaldığı falan yok. Bir cadıya dönüşüyorsam, bu erkeklerin suçu değil. Patronum olmadıkları sürece."

Josefa pencere denizliğine oturmuştu. Bulutların arasına dalan beyaz güneşe karşı. Christian'ı karaltı halinde görüyordu. Sessiz sedasız oturuyordu, dinginden ziyade ölgün. Ruh halindeki ani değişimler Christian'ı rahatsız ediyordu. Josefa bir anda yerinden zıplayabilir, az önce kapıdan içeri dalarken olduğu gibi, kendisinin de bilmediği nedenlerle saldırgan bir neşeye bürünebilirdi.

"En kötüsü de," dedi Josefa, "devrimi o kadar çok anlattılar ki bize, devrimsiz bir hayat tamamen anlamsız geliyor. Sonra da, sanki bize bir devrim kalmamış, Alman ta-

rihinin bütün devrimleri gerçekleşmiş gibi yapıyorlar. Son devrim onlarınkiymiş gibi. Bize düşen de, ortalığı toplamak. Sizin devriminiz, kazanımların, başarıların korunması, diyorlar ve bizi müze bekçisi yapıyorlar. O zaman da can havliyle tarihe atıyorsun kendini, Jakobenlerin barikatlarına; bir Marat'yı oynuyorsun bir Robespierre'i, kesinlikle Robespierre'i ve devrimci rüzgârla öyle bir şişiyorsun ki, sonunda havalanıp uçuyorsun. Benden beklenen de, yüz seksen tonluk uçucu kül devrimini aklamak, temizlemek, sprey cilalarla parlatmak ve toplumu geleceğe taşıyan bilmem kaç beygirlik muazzam bir araç olarak gazetede göklere çıkarmak. Sonra da kuaföre gider, saçımı sarıya boyatırım, çünkü değişiklik yapmadan duramam."

Josefa'nın içinden geldiği gibi davranması, daima eylem peşinde koşması Christian'ın huyuna suyuna çok tersti. O, uzun vadeli planlar yapardı. Stres, telaş, hummalı faaliyetlerden, kalabalıklardan tedirgin olur, elinden geldiğince bunlardan uzak dururdu. Doğduğu ülkeye, içinde bulunduğu döneme hayatın tesadüfleri olarak bakıyor, bunları düşünce bariyerleri olarak değil, fiili sınırlar olarak görüyordu.

"B. hakkında ne yazmak istiyorsan onu yazdın. Şimdi biraz bekle bakalım. Senin Strutzer şu anda çay masasında mutlu mesut oturuyordur, aklının ucundan bile geçmiyorsundur; seninse için içini yiyor, oysa ortada daha fol yok yumurta yok. Bu da bir tür hipokondri herhalde."

Yemekten sonra oğlanı anneannesine götürdüler ve arabaya atlayıp Christian'ın bir arkadaşına, Josefa'nın şimdiye kadar

üç dört kez gördüğü Karl Brommel'e gittiler. "Bugün sana tek başıma katlanamam," dedi Christian.

Karl Brommel Alsaslıydı, sağlam yapılı bu adamın aerodinamik vücudunun üzerinde, boynu devre dışı bırakan iri bir kedi kafası vardı. Çekik gözler, ince dudaklı küçük bir ağız. On beş sene önce geldiği Berlin'de kalmıştı, çünkü Fransız muhabirlerle Doğu Almanya'yı gezerken bir kızla tanışmış, ondan ayrılmak istememişti. O zamanlar kız daha yirmi yaşında, Brommel ise otuzunun üzerindeydi. Kız o yaşa gelemedi, yirmi sekizinde bir böbrek rahatsızlığından öldü. Adı Brunhilde'ydi, herkes ona Bunni derdi, Josefa'nın mezuniyet balosunda uğruna gözyaşı döktüğü başarılı caz piyanisti Hartmut'un kız kardeşiydi.

Karl Brommel'in şehrin yeni semtlerinden birindeki dairesi dışında, rustik bir tarza ve her tür konfora sahip bir de sayfiye evi vardı. Brommel sayfiye evine sauna bile yaptırmıştı ve saunanın evin bulunduğu köyün sakinleri tarafından yoğun biçimde kullanıldığını anlatmaktan pek hoşlanırdı. Bunun karşılığında köylüler Brommel'e ilkbaharda ev yapımı sucuk, yazın köyde yetişen çeşit çeşit meyve sebze, sonbaharda muhteşem taş mantarları, Noel'de de özel olarak besiye çekilmiş hakiki bir kaz veriyorlardı. Brommel'in çalışabilmek için bu eve ihtiyacı vardı. Ama hafta sonları arabasına atlayıp şehre iniyor, arkadaşlarına uğruyor, tiyatroya gidiyor, işlerini hallediyordu. Hafta içinde öküz gibi çalışan Brommel, zevkle çalıştığını söylüyordu. Bir Fransız gazetesinin muhabiriydi. Ama Brommel'in esas işi kitap yazmaktı. Brommel gittiği ülkelerde yaşayıp gördüklerini yazıyordu. Bu tür kitaplar pek revaçtaydı; Brommel Fransız ol-

duğu için Fransa, Afrika ve Hindistan üzerine kitaplar yazmıştı, Fransa hakkında üç kitabı vardı.

Brommel gelmelerine sevinmişti. Bu havada nadiren misafir geldiğini söyledi, çay suyu koyup biftekleri ızgaraya dizdi; Brommel'in mutlaka hazırda bifteği olurdu. Masaya geçip oturdu, gözlerini kıstı ve Christian'a, "N'abersin?" diye sordu. Küçücük ağzı, konuşurken minik bir yuvarlağa dönüşüyordu; böyle bir ağızla ses çıkarabilmesi bile şaşırtıcıydı. Brommel o gün pipo içiyordu. Josefa onun sigara tiryakisi, puro tiryakisi olduğuna, hatta tütünü bıraktığına da tanık olmuştu. Brommel etkileyici bir tiryakiydi. O sırada neyin tiryakisiyse, yegâne tarzının bu olduğu konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmazdı.

Josefa'nın varlığı Brommel'i ilgilendirmiyor gibiydi, gelmesine ne sevinmiş, ne de kızmıştı. Onu görmezlikten geliyordu. Josefa geriye yaslanıp bakışlarını önüne dikti, ham ahşaptan yapılmış mobilyaların kokusunu içine çekti. Boyasız ahşap masa ve sıralar. Şömineli soba sessiz sedasız yanıyordu. Braun marka şömineli sobalar sessiz yanar. Brommel'in, bardağına doldurduğu çayı yudumladı. Earl Grey, diye düşündü, en sevdiği çaydı Earl Grey. Brommel Christian'ın bir felsefe dergisinde yayımlanan son makalesini övdü. Josefa o makaleyi bilmiyordu, konuşmaya kulak kabartmayı kesti.

Kafa derisi karıncalanıyordu, çenesi aşağı düşmek üzereydi. Yüzünü başka türlü zapt edemediği için başını ellerine dayadı. Önünde titreyerek yanan mumun karşısında oturan Brommel görünmez bir flütü üfleyen şişman bir Pan'a benziyordu. Josefa titreyen alevin içinden ona baktı. Brom-

mel Christian'a övgüler düzüyor, kendi teveccühünde keyifle yıkanıyordu. Övgüsünü bir nişan gibi bahşedenlerden o da, diye düşündü Josefa.

Daha sonra Brommel köy yolunda kısa bir yürüyüşe çıkmayı önerdi. Josefa sıcak odada oturmayı tercih etse de, çoğunluğa uymak zorunda kaldı.

Köyde ölüm sessizliği vardı. Köpek bile havlamıyordu. Köy yolunda hiç konuşmadan yürüyen üç insanın adımlarından başka bir şey duyulmuyordu. Yolun iki tarafındaki evler karanlığa sinmişlerdi.

Josefa derin derin nefes aldı, buz gibi hava burnunu ve boğazını yaktı. Gökyüzü sanki daha yüksek, yıldızlar daha yakın, soğuk daha huzurluydu. Brommel öksürdü. Öksürük sesi köyün üzerinde gök gürültüsü gibi yankılandı. Sonra ortalık yine sessizliğe büründü.

Dünyadaki son insanlar biziz, Christian, ben ve Brommel. Diğerleri öldü, Bunni gibi yok oldu. Yakında biz de öleceğiz. O zaman dünya iyice sessizleşecek. Gökyüzüyle ayaklarımızın altındaki arnavutkaldırımı arasında ufak hayvanlardan, kertenkelelerden, böceklerden başka bir şey hareket etmeyecek. Aramızda son ölen kişiyi gömecek kimse olmayacak ama çürüyen bedeninin leş kokusu nasılsa kimseyi rahatsız edemeyecek.

Bir pencereden yola vuran gri-beyaz ışıkta yolun taşları bir yeraltı ordusu askerlerinin kafataslarının tepesi gibi parlıyordu. Taş kafalar. Ölüler üzerinde yürüyoruz. Nereye gidersek gidelim, ölüler üzerinde yürüyoruz, bizden önce yaşamış milyarların üzerinde. Metrelerce altımızdalar. Brommel şimdi Bunni'yi düşünüyordur. Bunni sekiz yıl önce öldü

ve Brommel ondan sonra hiçbir kadına üç aydan fazla katlanamadı. Ya da hiçbir kadın Brommel'e tahammül edemedi. Bir keresinde Josefa Brommel'in şehirdeki evine gitmişti. Duvarlara asılmış, raflara konmuş beş altı büyük fotoğrafın hepsinde Bunni vardı; ince uzun başı, fazla iri, etli burnu, griden başka renk olması beklenemeyecek o gözlerle Bunni. Bunni'nin gözleri Josefa'ya daha on beş yıl öncesinden kız kardeşinin otuzuna gelmeden öleceğini söyleyen ağabeyini hatırlatmıştı. Fotoğraflardaki gözler, yakında öleceğini bilen birinin gözleriydi. Ya da Bunni öldüğü için Josefa'ya öyle gelmişti.

"Dönelim," dedi Brommel.

Arnavutkaldırımı bitivermişti, yol on metre ileride karanlığa gömülen bir patikaya çıkıyordu. Geldikleri yoldan geri döndüler.

Gazetenin sağ alt köşesinde orta büyüklükte çerçeve içinde bir ilan. Kalın harflerle: JOSEFA NADLER. Üstünde küçük harflerle: Hepimiz için fazla erken ve trajik bir biçimde hayattan koparılıp alındı. Altında: Yetenekli, her daim göreve hazır bir muhabirdi. Sonra da ölüyü onurlandıran bir cümle ve başsağlığı dilekleri. Yetenekli yerine sadık ya da güvenilir yazarlardı herhalde. Ama mezarın başında konuşma yapılırken, yetenekli olduğundan, bu ani ölümle mahrum kaldıkları yazılamamış bir sürü röportajdan söz ederlerdi. Onun o eleştirel zekâsı... Josefa çelenk ve çiçeklerin ardındaki kürsüde konuşma yapan siyah fraklı adamı hayalinde canlandırdı. Siegfried Strutzer'e tıpatıp benzeyen adamın, "Eleştirel bir zekânın kaleme alamadığı röportajlar..." dediğini duydu

Böyle bir ifade için önce ölmesi gerekmiyordu.

İlk başlarda dilek-şart kipini kullanırlar: "Çok parlak bir muhabir olabilirdi." Zamanla unutmaya başladıkça cesurlaşırlar: "Çok parlak bir muhabir olacaktı." Sonra gelecekten artık herhangi bir beklentim olamayacağına alışır, yaşayanlar listesinden ebediyen çıkarırlardı beni: "Çok parlak bir muhabirdi," derler o zaman, kimse de bundan rahatsız olmaz. En fazla bir iki yıl sonra da işimi tamamen bitirirler. Beni olduğumdan daha güzel, daha zeki, daha iyi yaparlar ve yücelte yücelte geçmişe gömerler. Aradan on yirmi yıl geçtikten sonra, benim bu dünyada yaşamış olduğumu bilebilmek için nüfus kütüğüne bakmaları gerekir. Yine de, karıncalar gibi koşturuyoruz dünyada, kerrat cetvelini öğreniyor, biraz edebiyat, biraz iktisat bilgisi ediniyoruz, hayat yolunda çıkınımıza bir parça bilgi koyuyoruz, şişko Siegfried Strutzer'lerle yumruklaşıyor, sanki hayat memat meselesiymiş gibi en son modayı takip ediyoruz. Neden artık yıldızların altında oturmuyoruz, neden sebze yetiştirmiyoruz, inek sağmıyoruz, koyun kırpmıyoruz, neden karanlık gecelerde kot pantolonlarımızın kumaşını kendi ellerimizle dokumuyoruz ki sanki.

Brommel grog bardağını parmaklarını ısıtmak ister gibi elinde tutuyordu. Koltuğa oturmaktan çok uzanmıştı. Christian batı dergilerinden birini karıştırıyordu. Brommel çekik gözleriyle Josefa'yı inceliyordu. "En son görüşmemizden bu yana değişmişsiniz," dedi.

"Galiba," dedi Josefa. "Neden?"

"Kuşku mikrobu kapmışa benziyorsunuz."

Brommel'in insanların ruhunu okuyabildiğini sanmasından, üstelik de böyle kasıntı laflar etmesinden eskiden

beri hoşlanmazdı Josefa. Brommel psikanalist babasına minnet borcunu ödüyor olmalıydı.

"Christian ileride cadıya dönüşeceğim kehanetinde bulundu. Siz ne buyurursunuz?"

Brommel gülünce gözleri hepten kayboldu. "Bu sizin ne buyurduğunuza bağlı."

"İç dünyamı yeterince tartıştık bugün. Bir kez daha sergilemeye niyetim yok."

"İç dünyanızda bir sorun var herhalde?"

Josefa Christian'a baktı. Christian dergiye dalmıştı.

"Belki de," dedi, bir sigara yakıp gözlerini yere dikti. Brommel yerinden doğrulmuştu. Merakla ve çekinmeden Josefa'yı inceliyordu. "Eskiden çok daha özgüvenli bulurdum sizi."

"Bugün ağzımı açıp bir şey demedim ki daha."

"Ben de buna şaşırdım zaten," dedi Brommel, "ceza infazı ve ölüm cezası hakkındaki tartışmamızı hatırlıyor musunuz?"

Josefa kıpkırmızı oldu. "Yedi yıl önceydi o," dedi.

"Altı," dedi Brommel, "tam altı yıl önce. Bunni'nin ölümünün ikinci yıldönümüydü. Hatırlıyorum da, bir sandal kiralayıcısı sandallardan nasıl söz ederse, siz de başkalarının hayatı hakkında öyle konuşuyordunuz. Yanlış hatırlamıyorsam, görüşlerinizi Lenin'e ve Fransız devrimcilere dayandırıyordunuz." Brommel parlak hafızasının tadını çıkarıyordu.

"O zamanlar bunu konuşmamız benim için çok önemliydi," dedi Josefa. Yere bakmaktan vazgeçip Brommel'e döndü. Brommel koltukta yine geriye yaslanmıştı.

"Ama daha da önemlisi bir kızdı, Heidi Arndt."

"İlginç," dedi hikâye dinlemeyi seven Brommel. "Anlatın hadi."

"Bir meslektaşım Berlin'deki bir konfeksiyon atölyesinde araştırma yaparken, çalışma eğitimi* için iki yıl ıslahevinde kalan genç bir kadınla tanışmıştı. Genç kadın bu arada evlenmişti ve işçiliğe mahkûm edildiği atölyede zorunlu çalışma süresi sona ermek üzereydi. Aslında bu hikâye çok geçmeden unutulur giderdi. Ama genç kadın, kendisiyle röportaj yapılmasına, hayatının kaleme alınmasına hazır olduğunu söyledi. Düşünsenize, bir dergide, fotoğraflarla falan. Meslektaşım hastalandı ya da izne ayrıldı ve görev bana devredildi. Heidi Arndt'la görüşmek için evine gittim. Warschauer Brücke yakınlarında oturuyordu. Eski, kasvetli apartman dairesi, bugün evlerde görmeye alışkın olduğumuz eşyalarla döşenmişti: Gömme dolap, oturma grubu, halı, plastik storlar.

Heidi Arndt yirmi üç yaşındaydı. Ufak tefekti. Gözlerinin altında çocuklarınki gibi yumuşak yastıklar vardı. Ama ağzını açtığı zaman on yaş daha büyük gösteriyordu. Çürük dişlerinden ötürü. Eski mahkûmların çoğunun dişlerinin çürük olduğu ya da vaktinden önce döküldüğü o zamandan beri dikkatimi çeker. Heidi Arndt bana hikâyesini utanmadan, allayıp pullamadan, sade bir dille anlattı. Üç kardeşin en küçüğüydü. Babası tesviyeciydi, annesi bir işlet-

* Eski Doğu Almanya'da, bir işte çalışmak istemeyen "iş kaçkını" kişilerin, devlet zoruyla düzenli ve çalışkan bir hayata alıştırılmaları için tutuklu olarak kaldıkları bir ıslahevinde çalışma eğitimine tabi tutulmaları—ç.n.

menin mutfağında yardımcı hizmetli. Çocuklara göz açtırmıyorlardı. Büyük kardeşler anne babaya karşı gelemiyorlardı. Onlardan daha zeki ve hareketli olan Heidi de itaat ediyordu. Ama on altı yaşındayken bir erkek arkadaşı oldu ve onunla gizlice nişanlandı. Fakat her akşam saat sekizde evde olmak zorundaydı; akşamları balkona çıkınca nişanlısının motosikletiyle etrafta tur attığını görebiliyordu, ilk başta tek başına, sonra kızlarla. Nişan bozuldu. Altı ay sonra yine âşık oldu. Hamile kaldı, çocuğu doğurdu, anne babası onu evden kovdu. Az ötede oturan yaşlı bir kadın ona evinin bir odasını verdi. Yeni erkek arkadaşı serserinin tekiydi, çok içiyor, nadiren çalışıyordu. Heidi çıraklık eğitimini yarıda bıraktı, çünkü sabahlara kadar içip sevişmekten hep yorgundu. Erkek arkadaşı hiç parasız kalmıyordu, Heidi onun parayı nereden bulduğunu bilmiyor, merak da etmiyordu. Erkek arkadaşının yanına taşındı. Altı ay sonra polis kapıya dayandı, Heidi suça eğilimli olduğu gerekçesiyle bir ya da iki yıllığına çalışma eğitimine mahkûm edildi, yani ne zaman tahliye edileceğine bir yıl sonra karar verilecekti. Çocuk Heidi'nin anne babasına verildi. Heidi, fahişeler, ülkeden kaçmaya çalışırken yakalanan firariler, alkoliklerden oluşan yirmi kadınla birlikte bir koğuşa tıkıldı. Bir yıl boyunca iyi bir işçi olmaya çalıştı. Gündüz beklenen performansı yerine getiriyordu, ama gece vardiyasında zorlanıyordu. Gece saat üçten itibaren uykuyla mücadele ediyor, bazen uyuyakalıyordu. Daha on sekiz yaşındaydı. Kurallara uyduğu için diğer mahkûmlar ondan uzak duruyorlardı. Koğuştaki kadınların çoğu lezbiyendi. Heidi değildi. Kesinlikle yasak olmasına rağmen kadınlar vücutlarına dövme yap-

tırıyordu. Heidi yaptırmıyordu. Bir yıl sonra idare Heidi'ye, şartları yerine getirmediği için henüz tahliye edilemeyeceğini söyledi. Çocuğunun evlatlık verilmesi düşünülüyordu. Anne babası ona tek satır yazmıyordu. Heidi çocuğunun nerede olduğunu bilmiyordu. Bir süre sonra çocuğun evlatlık verildiği söylendi. O gün Heidi dövme yaptırdı. Bir kadınla ilişkiye girdi; Heidi'nin söylediğine göre kadın çok zeki, çok iyi biriydi. İkinci senesi daha kolay geçti. Koğuştaki kadınların çoğuyla arkadaş oldu. Sadece yemekler çok kötüydü, hatta bozulmuş yemek verildiği bile oluyordu. Hücre hapsini hiç yaşamamış, ama diğer kadınlardan çok dinlemişti. Hapishane içindeki hapishaneden çok korkuyordu. Heidi kız arkadaşından önce tahliye edildi. Dışarıda da birlikte yaşayacaklarına dair söz verdiler birbirlerine. Sürekli dışarıdaki hayattan söz ediyorlardı ama Heidi içeride, kız arkadaşının yanında kalmayı tercih ederdi. Dışarıdan korkuyordu. Hapishaneden çıkınca, kızının anne babasının yanında olduğunu gördü. Söylediğine göre, ona cesaret veren tek şey bu olmuştu. Bir konfeksiyon atölyesinde iş buldu ve yine yaşlı kadının evindeki odasına taşındı. Yaşlı kadının, Heidi'den epey bir süreden beri hoşlanan bir yeğeni vardı. Altıncı sınıftan terkti, kömür hamalıydı. Eskiden Heidi'ye yaklaşmaya çekinmişti. Şimdi ona yardım etmek istiyordu. Ama Heidi kız arkadaşının hapisten çıkmasını bekledi. Çıktığı zaman da artık başka bir kadınla birlikte olduğunu öğrendi. Heidi kömür hamalıyla evlendi. Ama onunla yatamıyordu. Kadınlar çok daha şefkatli, diyordu. Psikiyatriste gidip cinsel eğilimini düzeltmeye kesin kararlıydı. Yazın yüzmeye gittikleri zaman gözlerden uzak bir yer bulmak zorundaydı-

lar, yoksa ne kadar sıcak olsa da Heidi boğazlı kazağını çıkartamıyordu. Bütün vücudu dövmelerle kaplıydı. Haftada bir kere doktora gidiyor, doktor dövmeleri vücudundan kazıyordu. Bu işlemi anestezi uygulamadan yapmış, Heidi'nin vücudunda yanık izine benzeyen izler kalmıştı. Heidi o doktorun hastası olabilmek için bir yıl beklemişti, bazılarının daha uzun süre beklediğini söylüyordu. Atölyedeki iş arkadaşları ona gayet iyi davransa da, Heidi zorunlu çalışma süresi sona erdiği zaman işten ayrılmak istiyordu. 'Artık işten ayrılabilirim,' dedi bana, 'artık evliyim.' Her şey geçmişte kaldığına göre, hikâyesinin yayımlanmasını neden kabul ettiğini, hatta bunu neden özellikle istediğini sordum. 'İçerisinin ne kadar korkunç olduğunu herkesin bilmesini istedim,' dedi. 'Birini oraya tıkmadan önce, içeride kimsenin düzelmeyeceğini düşünsünler. Ayrıca, her şey geçmişte kalmıyor aslında.'"

Brommel, Josefa bir şey daha ekleyecek mi diye bekledi, kafasını koltuğun arkasına yasladı, birkaç saniye tavandaki bir noktaya daldı, sonra bir anda doğruldu ve, "Evet, bu tür hikâyelerden bir şeyler öğrenilebilir. Bu yazı basıldı mı?"

"Yazıyı yazmadım," dedi Josefa. "Yetkili mercilerin hiçbiri yayımlanmasını onaylamadı."

"Eh, buna şaşmamak lazım," dedi Brommel ve iri kedi kafasını omuzlarına iyice gömdü. "Öyle olsa bile, neden yazmıyorsunuz?"

"Belki de yazmalıydım."

"Kesinlikle," dedi Brommel. "Hangi hikâyelerin basılacağı kurala tabi olabilir. Ama yazmanın kendisi hiçbir kurala bağlı değildir. Kendinizi bir belgeselci, belge toplayan biri

olarak görün. Yazdıklarınızın ne zaman okunacağına kafayı takmadan işinizi yapın."

Christian dergiden başını kaldırdı. "Boşuna uğraşma Karl, faydası olmaz. Yazdığı her şeyin basıldığını görmek ister o. Ya hep ya hiç, aşağısı kurtarmaz. Josefa'ya taktik nedir diye sorsan şöyle cevap verir: Kapı açıkken bile yanındaki duvara bodoslama dalmak."

"Kapının üzerinde 'girmek yasaktır' yazıyorsa," dedi Josefa.

"İyi de, kapıdan gizlice girmek için uygun ânı kollamak daha akıllıca değil mi?" diye sordu Brommel.

"Belki," dedi Josefa, "ama biri yasal, diğeri yasadışı olan iki hayat birden süremem. Bu toplumda, olduğum gibi yaşayabilme hakkımdan vazgeçmek istemiyorum. İnsanlarla diyaloğumu koparıp sırf geleceği hayal etmek istemiyorum. Şimdi kara koyun benim ama hâlâ sürünün içindeyim."

"Belki de değilsiniz ama bunu kabul etmek istemiyorsunuz," dedi Brommel; az önce Christian'a da balışettiği o kendini beğenmiş teveccüh vardı sesinde. "Yanlış anlamayın, sizi o takdire şayan tavrınızdan, duyduğuma göre, duvarlardan geçen yolunuzdan alıkoymak gibi bir niyetim yok ama tecrübeyle sabittir ki, kafalar duvarlardan daha yumuşaktır."

"Göreceğiz bakalım," dedi Josefa ve Brommel'in meraklı kedi yüzüne gülümsedi.

"Başarılar," dedi Brommel ve kadehini kaldırdı.

Josefa Brommel'in daha fazla kurcalamamasına sevindi. İki çizgi ardında kaybolan gözlerini ve insanların ruhuna yaltaklanma hastalığını pek tekinsiz buluyordu.

Brommel'in ham ahşap masasında gece geç saatlere kadar oturdular; artık başka konulara geçildiyse de, Brommel arada bir Josefa'ya, dilinin ucuna gelen bir soruyu ya da aklına gelen bir düşünceyi zorlukla bastırıyormuş gibi bakıyordu. Kısa bir sessizlik anında birdenbire, "Kendinize çok fazla acımaktan sakının," dedi ve Josefa'nın buna cevap vermesine fırsat kalmadan o günlerde okuduğu bir kitaptan bahsetmeye devam etti. Bir süre sonra gitmek üzere kalktıklarında, o gece orada, misafir yatak odasında kalmalarını önerdi.

Büyük yataklı küçük bir oda. Christian kapıyı kapattı, kollarını kavuşturup sırtını kapıya yasladıktan sonra arsızca sordu: "Eee, şimdi n'olacak?"

Gün boyunca Josefa ona dokunmak, içinde duyduğu yakınlığı elleriyle, bedeniyle de hissetmek istemişti. Brommel'e, ben kime aidim o zaman, diye sorarken bir an Christian'ı düşünmüştü. Bölünmüş bir hayat düşüncesi, Christian için hep onun bildiği Josefa olarak kalabildiği sürece o kadar korkunç gelmiyordu. Gece kalmalarını teklif ettiği için minnettardı Brommel'e. Son kertede kendi kararları olsa da, her şeyi kolaylaştıran bir kehanet gibi görmüştü bunu. Şimdi geceyi ya yatağın kenarında iskambil oynayarak geçireceklerdi ya da Christian sabaha kadar, günün geride bıraktığı korkuyu içinden pompalayıp atıncaya dek bacaklarının arasında olacaktı.

Christian hâlâ kapıya yaslanıyordu. Artık gülümsemiyordu. "Soyun," dedi usulca. Sanki başında bekçilik etmesi gerekiyormuş gibi kapıda dikilmeye devam etti. Kazağını sandalyenin arkalığına bıraktı, sonra Josefa'nın giysilerini yer-

den kaldırdı. Şimdi bile, diye düşündü Josefa. Christian odanın soğuğuna aldırmadan Josefa'nın üstünden yorganı çekip aldı, elini Josefa'nın omzundan ayaklarına doğru yavaş yavaş gezdirdi, ona uzun uzun baktı. Josefa üşüyordu. Christian'ı bir yorgan gibi üzerine çekti. Bir an hiç kıpırdamadan yattılar. Sonra Josefa rahminden göğsüne ve boynuna yayılan sıcaklığı hissetti. Bedenini sallayan dalgalara bıraktı kendini. Gözler kapalı. Karanlık. Bir mürekkepbalığı beni sarıp sarmalamış, birlikte okyanusta sürükleniyoruz. Bir dalgadan diğerine. Boğulmamam için sıkıca tutuyor beni. Ağzımı kapatıyor su yutmayayım diye. Sıkı tutun, diyor ve benimle birlikte dev bir dalgaya dalıp çıkıyor. Kollarıyla nefesimi kesiyor. Yüz, diyor ve beni bırakıyor. Kollarından birine tutunuyor, batmıyorum. Mürekkepbalığının kafasından kanatlar çıkıyor. Uçacağız şimdi, diye fısıldıyor ve havalanıyor. Beni bırakmasın, sakın bırakmasın. Daha yükseğe, daha hızlı, daha hızlı. Düşüyoruz, diye haykırıyor mürekkepbalığı. Havadan çılgın bir hızla dalışa geçiyoruz. Şimdi benim kanatlarım büyüyor, meşe yaprağından kocaman kanatlar. Suyun hemen üzerinde uçuyoruz, dalgalar karnımıza çarpıyor. Kollarım, iç kısımları vantuzlarla kaplı yumuşak hortumlar. Bir sürü kolum var. Bir mürekkepbalığıyım ben.

VI

Siegfried Strutzer'in pantolonunun bacağıyla gri süet ayakkabısı arasından göze çarpan kırmızı çorabının boğazını mavi bir çizgi süslüyor, kırmızı sentetik ile gri süet içindeki ayak durmadan sallanıyordu. Luise koltuğun kenarına ilişip dirseklerini masaya dayamış, önündeki kâğıda bir şeyler karalıyordu. Josefa, Luise'yle Strutzer arasında oturuyordu. Strutzer, güzel bir hafta sonu geçirdiklerini umduğunu söyledi. Luise, onun da güzel bir hafta sonu geçirdiğini umduğunu söyledi. Josefa bir şey demedi.

Strutzer, Luise'ye herhalde konuyu bildiğini söyleyerek söze başladı.

Luise bilmediğini söyledi.

Josefa pencereden dışarıya baktı ama mavi beyaz kış göğünden başka bir şey göremedi. Sabahları Alex'te gizemli bir düzene göre ilerleyen rengârenk araba kuyruklarını görebilmesi için yerinden kalkması gerekirdi. Siegfried Strutzer'in ne söylediğini duymamaya çalışıyordu. "Sakın karışma sen," demişti Luise, "yoksa kulaklarındaki uğultu yüzünden her şeyi berbat edersin, hatta odada eline geçeni sağa sola fırlatmaya kalkarsın."

Strutzer ellerini koltuğun kolçaklarına koydu, bacaklarını bitiştirdi, sol ayağı hafifçe dışa dönüktü, her tür efordan kaçınması gerekiyormuş gibi, kırmızı, kavisli ağzını konuşurken pek az oynatıyordu. Kırmızı baldakenli kayıktaki kral. Strutzer'in bir oğlu vardı, aynı Strutzer'e ben-

ziyordu. Daha şimdiden pelte gibiydi, ağzı küçük ve kırmızı, gözlerinin kenarları düşük. Strutzer'in bir de karısı vardı; Josefa'nın tahminine göre, kadın yüz kilo filandı. Strutzer'in ayrıca dört odalı bir apartman dairesi, bir de arabası vardı. Josefa Strutzer'in kır evinin de olup olmadığını bilmiyordu ama büyük bir ihtimalle kır evi de vardı.

"Josefa'nın işletmeye makaleyi onaylatmadan sana vermemesi gerekirdi," dedi Luise.

Strutzer itiraz eder gibi ellerini kaldırdı. "Bir dakika, bir dakika," dedi alçak bir sesle ve alınmış gibi gülümsedi. Rudi Goldammer'in konuyla ilgilenmesi için kendisini görevlendirdiğini söyledi.

Dinleme, diye düşündü Josefa, başka şeyler düşün. Strutzer'in pazar günlerini şişko karısıyla ve aynı Strutzer'e benzeyen pelte gibi oğluyla nasıl geçirdiğini hayalinde canlandırmaya çalıştı. En geç dokuzda kalkar, duş alır, eski ama temiz bir pantolon giyer, üstüne de eski püskü bir kazak geçirir. Kahvaltıda kahve, yumurta, reçel vardır. Hayır, reçel değil, pastırma. Bayan Strutzer'in kasapla arası çok iyidir. Strutzer kahvaltıda ailesine gazeteyi yüksek sesle okur, yerel haberler sayfasındaki ifade bozukluklarına sinirlenir, sonra iç politika sayfasını açar. Fincanı boşalınca karısının önüne iter. Karısı fincanı doldurur.

"Bak hele," der Strutzer, "yine de gelmiş demek." Konulara kendisi gibi vâkıf olmayan karısına ve oğluna meselenin iç yüzünü anlatır. Bakan son anda Yazarlar Sempozyumuna katılıp bir konuşma yapmıştır, oysa Strutzer'in duyduğuna göre, bu çığırtkanlara gereğinden fazla saygı gösterildiği düşünülmektedir.

"Josefa'nın görüşü ne?" diye sordu Siegfried Strutzer.

Luise, Josefa'nın da kendisiyle hemfikir olduğunu söylerken, Josefa'ya sakin olmasını isteyen bir bakış fırlattı. Josefa başını sallayarak onayladı, pazarlığı onlara bırakmıştı.

Strutzer'in pazar gününü hayalinde canlandırma biçiminden memnun kalmamıştı. Belki Strutzer pazar günleri de her zamanki gibi saat altı buçukta kalkıyor, o gün *Illustrierte Woche* ile cebelleşmek zorunda kalmayacağına, tekrar uykuya dalabileceğine seviniyordu. Hâlâ uyuyan şişman karısına sokuluyor, başını onun iri memeleri arasına gömüyor, hiç dırdır etmeyen karısıyla, hık demiş burnundan düşmüş oğluyla geçireceği güzel günü düşünüyordu.

Kahvaltıdan sonra oğlu akvaryumu temizlerken Strutzer karısına, Rudi Goldammer'in yine hasta olduğunu, *Illustrierte Woche*'nin tüm sorumluluğunun her zamanki gibi kendisinin omuzlarına yüklendiğini anlatır. Bunun karşılığı da sadece yayın yönetmeni yardımcılığı, yardımcı maaşıdır, adil olmak gerekirse, yardımcılık pozisyonunda kendisi değil, Goldammer olmalıdır.

Karısı Strutzer'e parlayan kahverengi gözlerle bakar. "Sen fazla iyi niyetlisin," der, "senin yerinde başkası olsa Goldammer'e çoktan çelme takmıştı. Sen fazla yumuşaksın."

Strutzer iç geçirir, ayağa kalkar. Vahim siyasi hataları bu şekilde de engelleyebildiği sürece, uğradığı haksızlığa aldırmadığını söyler. Partinin çizgisini yılmadan savunmanın ne kadar önemli olduğu şu Nadler'in röportajından da bellidir; kadına fırsat verse sınıf düşmanının ekmeğine yağ süreceği ortadadır.

Strutzer kurşunkalemiyle koltuğun kolçağına vuruyordu. "Bu haliyle yazının sorumluluğunu üstlenmem imkânsız," dedi, "Rudi'nin ne zaman döneceği de belli değil."

Pes et artık, Luise, başaramayacaksın. Belki de gerçekten bir misyonu olduğuna inanıyordur, bizim ona illet olduğumuz gibi o da bize illet oluyordur.

Doğru rotadan sapanlara karşı verdiği mücadelenin yorgunluğunu karısının kocaman memeleri arasında atıyordur Strutzer. Strutzer karısıyla yatıyor mudur acaba? Josefa paketten bir sigara aldı. Strutzer sigarasını yaktı. Parmakları kalın ve beyazdı. Strutzer'in şişko karısının üzerinde gezinen kalın, beyaz parmakları. Josefa, Strutzer'in karısının üzerine abandığını, boşalana kadar içinde gidip geldiğini, sonra yana devrildiğini gördü. Strutzer'in sırtında pijaması vardı, karısının tiftiklenmiş geceliğini ihtiyacını görecek kadar yukarı sıyırmıştı.

"Josefa," dedi Luise, "kabul ediyor musun?" Pazarlığı yürüten Luise'ydi, işkadını olan Luise'ydi. Josefa hiçbir şeyi berbat etmemeye söz vermişti. Luise başını kabul et der gibi sallayarak Josefa'ya baktı.

"Evet," dedi Josefa.

Kâğıda bir şeyler yazan Strutzer'i inceledi. Strutzer her şeyi not alır, her şeyi yazıya dökerdi. Her telefon görüşmesinin notu alınır, dosyalanırdı.

Strutzer'in pazar günü cansızdı, peltemsi, gözlüğünün kolormatik camlarının ardındaki gözleri gibi muğlak. Josefa, Strutzer'i, karısını ve oğlunu bu defa vitrinli dolap, oturma grubu ve televizyon arasında hayal ederek, Strutzerlerin pazar gününü hayalinde üçüncü kez canlandırdı. Kral Siegfried partinin gazetesini okumaktadır, kaliteli bir tıraş losyonu sürmüş, sigarillosunu tüttürmektedir. Bayan Strutzer kahvaltı masasını toplamakla meşguldür. Oğul Strutzer

odada salak salak dikilirken, babasına açıkça belli etmeye çalıştığı bir ilgiyle Ortadoğu'daki son siyasi gelişmeleri sorar. Strutzer gazetesini elinden bırakır, baş ve işaretparmağıyla gözlerinin kenarını ovuşturur. Strutzer evdeyken gazete okurken bile gözlük takmaz. "Otursana," der Strutzer oğluna. "Evet, şu anki durum çok kritik," der ve oğluna bir sigarillo ikram ettikten sonra Ortadoğu'daki son siyasi gelişmeleri anlatır. Karısı üzerine birkaç bardak dizdiği bir tepsiyle mutfaktan gelir. Bardakları kurularken, kocasının açıklamalarına kulak verir. Bu kadar akıllı bir kocası, tastamam babasına çekmiş bir oğlu olduğu için mutludur.

"Bize bir bira getirsene," der Strutzer karısına. Kadın bira getirir, bardakları kurular. Strutzer'le oğlu böyle öğleye kadar otururlar. Kadın yemek yapar.

Strutzer'in pazar gününü canlandırmak imkânsızdı. Josefa'nın hayalinde gördüğü şeyler, Doğu Almanya'nın gündelik hayatını anlatan televizyon oyunlarındaki sahnelere benziyordu, sıradan ve sıkıcı, klişe. Josefa'nın hayal gücü Strutzer'e sökmüyordu ya da Strutzer gerçekten de klişeydi.

Josefa, Strutzer hakkında çok az şey biliyordu. Sadece bir kez çakırkeyif olup Josefa'ya okul yıllarını anlatırken farkında olmadan iç dünyasını da açmıştı. Strutzer Thüringen'in küçük bir köyündendi. On dört yaşındayken, köyünden yüz kilometre uzaktaki yatılı liseye gönderilmişti; bu lise daha bir yıl öncesine kadar nasyonal sosyalistlerin hapishanesiydi. Strutzer orada yatılı olarak okumaya başladığında, binanın eski geleneğinin yeni öğrencileri bile bağladığını görmüştü. Strutzer büyük öğrencilerin itaat etmeyen küçüklere uyguladığı cezaları anlatmıştı. Bir keresinde Strutzer'e kendi

idrarını içirmişlerdi. Büyüklerden birinin göz koyduğu bir kıza ilgi duyduğu ortaya çıkınca, gece cinsel organına siyah ayakkabı boyası sürmüşlerdi. Çok iğrençti, demişti Strutzer, boyayı çıkarmak için akla karayı seçmişti.

Josefa ona neden okuldan kaçıp köyüne, evine dönmediğini sormuştu. Ne de olsa faşizm sona ermişti. O zamanlar bunları normal karşıladığını söylemişti Strutzer. Adalet duygusuyla çelişen bir durum yoktu. Daha sonra, o da büyüklerden biri olduğunda, o da küçüklerin cinsel organına siyah boya sürmüştü.

"Yazıyorum o zaman," dedi Strutzer, "Nadler'in yazısının perşembe günü kurula sunulmasına karar verildi. Tamamdır."

Luise ayağa kalktı. Strutzer koltuğunun bir kenarını hafifçe odaya çevirerek masaya ittirdi. Aynı sol ayağı gibi, diye düşündü Josefa. Kolormatik gözlük camlarının ardında on dört yaşındaki Strutzer'in yüzünü aradı. Zayıf, sarışın, kendi idrarını içmek zorunda kalan küçük, kavisli ağız. Ağız bunu unutmaz, bir kez daha böyle bir şey olsun istemez. Diğerini de istemez. Siyaha boyamayı ya da boyanmayı. Strutzer üniversitede okudu. Strutzer partinin okuluna gitti. Strutzer büyüklerden birinin göz koyduğu bir kıza bir daha asla ilgi duymadı. Kimin büyük, kimin küçük olduğunu çok iyi ayırt edebiliyordu. *Illustrierte Woche*'de büyüklerdendi Strutzer.

Koridoru, biri önde, diğeri arkada sessizce geçtiler. Luise odasının kapısını açarken de hâlâ susuyorlardı. Luise kapıyı arkalarından kapatınca Josefa nefesini koyverdi: "Şişko domuz." Luise güldü. Sonra başıyla beyaz duvarı işaret etti. "Biraz daha sessiz konuş." Luise naylon poşeti çanta-

sından çıkardı, küçük bir meyan şekeri kedisini ağzına attı ve Luise'ye de ikram etmeden poşeti yine çantasına tıktı. "Rudi'nin yazıyı okuyup okumadığını öğrenmek lazım. Eğer okumamışsa, hâlâ bir şansımız var. Okuduysa, bugün neden işe gelmediğini anlamış oluruz." Telefona uzandı. "Kahve getirsene bize," dedi Rudi'nin numarasını çevirirken. Luise'nin bir görüşme yaparken yanında kimseyi istememesi, kendini bile aşacağı anlamına geliyordu. Luise son rakamı çevirmek için Josefa'nın odadan çıkmasını bekledi.

Zavallı Rudi, Luise ensenden yakalar şimdi seni. Josefa beyaz koridoru koşarak geçti. Koridor uzundu. Yavaş yürüdüğünde gözüne daha da uzun görünüyordu. Sekreterlerden biri kırgın bir ses tonuyla onu kendini beğenmişlikle suçladığından beri koridorda karşılaştığı herkese selam vermeyi alışkanlık haline getirmişti Josefa. O gün sekretere selam vermemişti, çünkü koridorda onunla daha bir saat önce de karşılaştığından emindi. O bir saat önce değil, dündü, demişti sekreter; Josefa'nın kibirli olduğuna inanmıştı bir kere.

Koridorda bütün günler birbirinin aynıydı. Beyaz, sonsuz bir monotonluk, kahve kokusu, açılıp kapanan kapılar. Günler arasında hiçbir fark yoktu. Ortak çalışma alanındaki boş ya da dolu masalar hafızaya bir nebze yardımcı oluyordu, o kadar: O gün Günter yoktu, demek ki günlerden perşembeydi. Hava durumu da işe yarıyordu: Mesela, fırtınanın çıktığı o gün...

Josefa Rudi'nin hasta olduğuna inanmıyordu. Cuma günü yazıyı okuduğundan emindi, keskin sezgileri sorun çıkacağını söyleyince, bu işe bulaşmamayı tercih etmişti. Şimdi o sessiz fare deliğinde oturmuş, çocuk kitapları çeviriyordur.

Rudi İngilizceyi anadili gibi bilirdi, boş zamanlarında ya da hasta olduğunda İngilizce çocuk kitapları çeviriyordu; oysa, Rudi'nin söylediğine göre, İngiliz mizahını çevirmek, hele hele Almancaya çevirmek imkânsızdı. Rudi çeviri yaparken çok hoşuna giden komik bir ifadeyle karşılaşınca, o lafı ağzına sakız eder, çocuksu bir sevinçle her fırsatta kullanırdı. Rudi şimdiye kadar yaptığı hiçbir çeviriyi bir yayınevine teklif etmemişti. Çevirdiği kitapların çoğu daha önce çevrilmişti, bunların genelde kötü çeviriler olduğunu söylerdi.

Rudi Mozart'ın keman konçertosunun plağını koymuştur şimdi. Yanı başında koca bir çaydanlık çay, az demli. Rudi çevireceği sözcüğün kulağa İngilizcedeki gibi komik gelecek karşılığını ararken bahçesindeki upuzun çamlara, çıplak kayınlara bakar. Arada bir düşünceler üşüşür beynine, aklına Luise, Strutzer, yüz seksen ton uçucu kül gelir ama bunları düşünmemeye çalışır. Öğle vakti bir çorba pişirir, hasta midesi için kremalı kuşkonmaz ya da kremalı mantar çorbası. Rudi Goldammer hasta olmadığı zamanlar her gün saat on üçte "Ganymed" restoranına götürtür kendini ve çorbasını orada içer. Berlin'deki hiçbir çorbanın "Ganymed"deki kadar iyi olmadığını söyler. Oraya gitmeye vakti yoksa, şoförünü gönderip çorba aldırtır. *Illustrierte Woche* çalışanları Rudi'nin bu acayip alışkanlığını kendi aralarında sık sık eleştirmiş, Rudi'yi gösteriş yapmakla, görevini kötüye kullanmakla suçlamışlardır. Bazıları arkasından alay etmiştir. Josefa Rudi'nin çorba takıntısını anlayabiliyordu. Köpekleri seven Rudi, köpek eti yemek zorunda kalmıştı. Onları yakalamış, derilerini yüzmüş, haşlamış ya da kızartmış ve yoldaşlarına yedirtmişti, yoksa hepsi aç-

lıktan ölecekti. Bazen kendisi de biraz yemişti köpek etinden. Bu hikâyeyi anlattığı zaman güler, sonuçta köpeklerin kamptaki subayların karılarının köpeği, yani Nazi köpekleri olduğunu söyleyerek hem kendini hem bizi teselli ederdi. Ama Rudi artık et yiyemiyordu. Ancak "Ganymed"in beyaz, hafif çorbalarını içebiliyordu.

Kantin doluydu. Kantin hep doluydu. Binada beş kantin vardı, beşi de hep doluydu. Kantinler koridorların orta kısmındaydı, her birinde dokuz masa, otuz altı sandalye, bir büfe. Kantinlerin koridora bakan duvarları camdı. Devamlı kantinde oturanlar, koridorlarda bir aşağı bir yukarı koşturan çalışkan editörler ve şefler tarafından şöyle geçerken bile göz ucuyla teşhis edilebiliyorlardı. Cam duvarın önünden hızla geçerken bile görülebiliyordu kantinde ne amaçla bulunulduğu; orada karın doyurmak için mi oturuluyordu, yoksa keyif kahvesi içmek için mi—hatta ve hatta, yasak olmasına rağmen yemekhanede içki mi içiliyordu yoksa. Cola içenlere kuşkuyla bakılıyordu. Cola'nın içinde konyak olabilirdi. Bitter-Lemon içene de kuşkuyla bakılıyordu. Bitter-Lemon'ın içinde votka olabilirdi. Sosis zararsızdı. Sosis lezzetsiz ve yavandı. Bazen ev yapımı sosis oluyordu. O zaman tezgâhın önündeki kuyruklar daha da uzuyor, kimileri hazır bulmuşken iki sosis birden yiyor, kadınlar akşam yemeği için eve götürmek üzere dört beş soğuk sosis paketletiyordu.

Josefa iki seramik fincanı kahve otomatında ağzına kadar doldurdu, Luise'nin kahvesine süt koyup iki de küp şeker aldı. Merdivene ulaşabilmek için üç ağır cam ve alüminyum kapıdan geçmesi gerekiyordu, kapıları bir eliyle, hele hele dirseği ya da ayağıyla açması mümkün değildi. Jose-

fa oradan geçen birinin ona kapıları açmasını bekledi. Sonra kahveleri dökmemek ve Luise'ye biraz daha zaman tanımak için yavaş yavaş bir kat aşağıdaki *Illustrierte Woche*'ye indi. Luise'nin odasından daha epey uzaktayken bile duydu bağırtıyı. Luise'nin sesi haşin ve sertti. Josefa onun "Bıktım usandım bu tiyatrodan," diye bağırdığını işitti. Zavallı Rudi, diye düşündü. Ellerinde fincanlarla koridorun ortasında dikilirken, Ulrike Kuwiak salına salına yanına geldi. "Dışladılar mı seni?" diye sordu ve yayın yönetmeninin odasına doğru salınmaya devam etti. Josefa koridorun sol yanına mı, yoksa sağ yanına mı yöneleceğini düşündü. Sağında büyük ofis vardı. "Bu kadar sorumluluğu kaldıramıyorsan, görevi devret o zaman," diye bağırıyordu Luise. Josefa sol tarafa yöneldi. Hans Schütz odasında olabilirdi belki. Ayağıyla kapıya vurdu, cevap alamayınca kapıyı açıp içeri girdi. Odada kimse yoktu, ortalığa tütün kokusu sinmişti, İngilizce ve Fransızca dergiler masanın üzerine güzelce istiflenmişti. Oda sessizdi, pencereler binanın arka cephesindeydi, yayın binasının bulunduğu cadde, şehrin devasa yeni merkezi ile Reni'nin meyhanesi arasındaki sınırı oluşturuyordu; Josefa sıcak yaz günlerinde bu daracık, şirin sokaklarda dolaşmıştı Tadeus'la—sonra da başkalarıyla.

Josefa dergileri karıştırdı, kahvesini yudumladı ve tüm gözlerden uzak yalnız kalmanın tadını çıkardı. Luise ya da Hans Schütz gibi en azından bölüm şefi değilseniz, bu binada başkalarının bakışlarından kaçmanız imkânsızdı. Rahat rahat ağlamak ya da beş dakikacık yalnız kalabilmek için sığınılabilecek tek yer tuvaletti. Ama orada bile uygun ânı kollamak gerekiyordu, çünkü beş kabinin biri ya da ikisi genel-

likle dolu olurdu. Ağlamaktan şişmiş suratınızı kimse görmeden yıkayıp, akmış makyajınızı rahat rahat tazeleyebilecek kadar şanslı olsanız bile, yeşil fayanslarla kaplı o mekâna beş on dakikadan fazla dayanamazdınız. Ondan sonra sığınağınız gerçekte olduğu şeye, kenefe dönüşürdü yine.

Josefa kazağını yukarı sıyırıp karnını kaşıdı. Telefon çaldı, açmadı. Luise'yle Rudi Goldammer'in kavga etmesinden huzursuz olmuştu. İçini bir suçluluk duygusu kapladı. Bu huzursuzluğa o sebep olmuştu. Rudi'nin sorumluluğunu üstlenmek istemediği karar ona aitti. Rudi'nin neden korktuğunu sık sık sormuştu kendine. Nazi rejiminin kurbanlarından biri olarak istese iki sene önce emekliye ayrılabilir, sabahtan akşama kadar İngilizce çocuk kitapları çevirebilir, beyaz çorbalar pişirebilir ve Mozart dinleyebilirdi. Suskunluk içinde sürdürülen evliliğinden korkuyordu belki de. Ya da Strutzer'den, çünkü emekliye ayrılırsa, *Illustrierte Woche*'nin başına Strutzer geçecekti. Ya da emekliye ayrıldığını açıkladığında çıkacak münakaşalardan korkuyordu. Rudi karar almaktan korkuyordu. Önemli kararlar almak zorunda kaldığında paniğe kapılıyordu. Rudi toplama kampında mahkûmken gardiyanlığa zorlanmış, ölüm ve yaşam hakkında karar vermek zorunda kalmıştı. Ölüm kamplarına nakledileceklerin listeleri onun elinden geçmişti, kimlerin nakledileceğinden o sorumluydu, vazgeçilemeyecek yoldaşların ismini listelerden çıkarıp onların yerine adi suçluların ya da oradan sağ çıkamayacakları bilinen güçsüz ihtiyarların adını yazmıştı. Rudi isimleri partinin emrine göre değiştiriyordu. Geceleri rüyasında ismini listeye koyduğu kişileri görüyordu. Bazıları bugün de hâlâ rüyalarına giri-

yordu. Listeye yanlış isimleri yazdığı düşüncesinden bir türlü kurtulamıyordu. Sanki doğru isim olabilirmiş gibi. Şimdiyse, Strutzer ile Josefa arasında seçim yapmak istemediği için Luise ona bağırıyordu.

Josefa Luise'nin numarasını çevirdi, telefonu hâlâ meşguldü.

Josefa Rudi Goldammer'la ilk kez altı yıl önce karşılaştığını hatırladı. Alman dili ve edebiyatı diplomasını cebine koyabilmesi için orta yüksek Almanca sınavını vermesi gerekiyordu. Üniversiteden gına gelmişti. Zorunlu okuma listeleri, yoklama kâğıtları; özellikle de sınavlardan bıkmıştı; mosmor ellerle, kemirmekten kanattığı tırnak etleriyle, tir tir titreyerek girerdi sınavlara. Karşısındaki sandalyede oturan herkes ona o anda aklına gelen her şeyi sorabilir, verdiği cevapları, kendini ona beğendirip beğendiremediğine bağlı olarak, bir ile beş arasında bir rakamla yaftalayabilirdi. Üniversitedeki öğrenimi zihinsel varoluşun sefil bir biçimi olarak görüyordu; her fikir, daha kanatları büyüyemeden, bu kanatlarla başka fikirlere uçamadan, başka fikirlerle birlikte yeni bir düşünce kuşağı yaratamadan birilerinin verdiği notlarla tırpanlanıyordu. Boğazlanarak öldürülen ya da öldüğü sanılarak öğrencilerin beyinlerindeki morglara kaldırılan fikirler orada yeniden dirilmeyi bekliyorlardı. Üniversitede Josefa'nın lanet okumadığı tek hoca Euler'di; çağdaş edebiyat dersi veren Euler savaştan sonra sınıf öğretmenliği eğitimi almıştı. Sonra taksicilik yapmak zorunda kalmıştı, çünkü bir kız öğrencisiyle ilişkiye girdiği dedikodusu çıkmıştı. Daha sonra üniversiteyi bitirmiş, üniversitede asistan olarak kalmıştı. Euler'in pedagojik bir kişiliği vardı. Man-

tıklı düşünürdü, sabırlıydı, başkalarının fikir üretmesinden zevk alırdı. Bu zihinsel aktivitelerde küçücük bir payının olması bile onu mutlu ediyor gibiydi. Euler parlak bir hoca değildi. Parlak hocalar ironi ustalarıdır, öğrencileri onların esprili anekdotlarını yaşlılıklarında bile zevkle anlatmaya devam ederler. Euler'e yakıştırılabilecek renk, onun da tercih ettiği griydi. Şahane bir doktora tezi yazdığı, ama tezini yeterince iyi bulmadığı, geliştirmesi gerektiğini düşündüğü için kurula sunmadığı söyleniyordu. Euler'in tek hırsı, her yıl iki üç öğrenciyi himayesine alıp onlara yardım etmekten ibaretti sanki. Euler derslerde herkese eşit ilgi gösterse de, her öğrenim yılında bazı öğrencileriyle daha fazla ilgilenir, kendisinden yardım istediklerinde boş vakitlerini ve hafta sonlarını onlara ayırırdı. Euler'in öğrenci seçimi keyfi gibiydi, beş yıl boyunca fidan yetiştirir gibi özenle yetiştirdiği öğrencileri nadiren en parlak olanlar arasından seçerdi.

Josefa'nın Euler'le dostluğu üniversitedeki ilk yılının sonlarına doğru başlamıştı. Yeni kültür politikasını gazeteden öğrenen Josefa, üniversitedeki kaydını sildirmek için soluğu öğretim görevlileri odasında almıştı. Odada kimse yoktu. Euler'in önünde üç dilim pastayla kanepede sessiz sedasız oturduğunu ancak kapıyı kapatıp çıkacağı sırada fark etmişti. Josefa bu kararını Euler'e bildirmek isteyip istemediğinden emin olamamıştı. Euler parti üyesi değildi, üniversitedeki önemli siyasi kararlara da dahil edilmezdi. Protestosunu neden tam da Euler'in yüzüne haykıracaktı ki?

"Kimi aramıştınız?" diye sormuştu Euler.

"Kaydımı sildirmek istediğimi bildirmeye gelmiştim," demişti Josefa. Euler'in yetkili olmasa bile, film ve kitaplara

getirilen yasaklar, yazar ve yönetmenleri aşağılayan yazılar hakkında ne düşündüğünü öğrenmesinde bir sakınca yoktu.

Euler içeri girip kapıyı kapatmasını rica etmiş, "Buyurun, oturun," dedikten sonra ona bir dilim pasta ikram etmişti.

"Neden?" diye sormuştu sonra.

"İleride bir yayınevinde çalışmak istiyordum," demişti Josefa, "editör olarak; kendim de yazardım belki. Kitap yayımlamak istiyordum ben, kitapların çıkmasını engellemek değil. Bugünden yarına içi boşaltılabilen bir mesleğimin olmasını istemiyorum; bu durumda, fırıncı ya da doktor olmayı, sanatla alakası olmayan bir işte çalışmayı tercih ederim."

Josefa, Euler'in o gün alçak sesle yaptığı uzun konuşmanın son cümlelerini hatırlıyordu.

"Tatilde klasikleri okuyun," demişti Euler, "özellikle de Engels'i. Onların ne kadar karanlık bir dönemde yaşadıklarını unutmayın; buna rağmen, dönem hakkında yazıp çizerken ne kadar neşeli olabildiklerine dikkat edin."

Tatilde Josefa Tadeus'la birlikte Kuzey Denizi'ne gitmişti. Bir çadır ve ispirtolu ocak kiralamışlardı. Birlikte geçirdikleri ilk tatildi. Ondan sonra birbirlerini uzun süre göremeyeceklerini biliyorlardı. Fizik öğrencisi Tadeus T. iki yıllığına Moskova'ya gidiyordu. "Bu benim için büyük bir onur, dostum." Klasiklere vakit kalmamıştı.

Yeni öğrenim yılının ilk gününde dersliğin koridorunda Euler'le karşılaşmıştı. Pek neşeli görünmese de, onu gördüğüne sevindiğini söyleyen Euler'in sesinde hafif bir ironi vardı. Josefa'nın fırıncı ya da doktor olmaması sanki onun kararıymış gibi Josefa'dan sorumlu hissediyordu kendini.

Belki de öyleydi gerçekten. Euler'in müfredata bağlı olmayan bir düşünce özgürlüğünü savunduğu o vaazları olmasaydı, üniversiteye dört yıl daha dayanamayabilirdi. Euler Josefa'ya hiçbir okuma listesinde yer almayan kitaplar vermiş, saçma bir konu seçmiş olmasına rağmen, proje ödevine danışmanlık yapmıştı. Euler bir tek Mohnkopf Josefa'ya savaş ilan ettiği zaman yardımcı olamamıştı. "Partiye neden ille de üye olmak istiyorsunuz ki?"

"Siz de üye olsaydınız, şimdi bana yardım edebilirdiniz. Belki o yüzden," demişti Josefa.

"Korkarım, bu bir hayal," demişti Euler hüzünle, "ama deneyin bakalım."

Beş yılın sonunda üniversite bitince Euler'le vedalaşmakta pek de zorlanmamıştı. İyi ki o vardı, diye düşünüyordu. Ama nihayet geride bırakmak istediği, bir daha asla özlemeyeceği bir döneme aitti Euler. Üniversite döneminin hoşluğunu anlatan hikâyelere, "O günleri mumla arayacaksın," kehanetlerine hiç inanmıyordu.

O zamanlar *Illustrierte Woche*'nin yazı işleri Berlin'de gazete binalarının bulunduğu semtteki daracık, gri bir apartmandaydı. Josefa, Unter den Linden'de bir espresso içmiş, yarım saat daha vakti olduğu için Friedrichstraße'de Duvar'a doğru yavaş yavaş yürümüştü. Kafasında, Rudi Goldammer ismine uyacak bir insanın imgesini canlandırmaya çalışıyordu. Yarım saat sonra karşısında kanlı canlı duran Rudi Goldammer'e elini uzatırken, hayal dünyasındaki imgeye ne kadar benzediğini görerek şaşırmıştı: Ufak

tefek, yüz hatları yumuşak, dudaklarının kenarında buruk, hüzünlü bir ifade, sevimli gözlerde çocuksu bir bakış.

"Josefa sensin demek. Yoldaşsın, değil mi? E o zaman birbirimize sen diyelim, böylesi daha rahat. Bir konyak ister misin?" Kendisi bir şey içmiyordu. "Midem yüzünden, anlarsın ya."

"Yetenekli misin?" diye sordu.

"Evet," dedi Josefa.

Rudi kıkır kıkır güldü. "İyi, iyi," dedi, "bunu söylemene sevindim. Yetenekli olduğuna sen kendin inanmazsan, başkası hiç inanmaz."

Rudi oturdu, ellerini kucağında kavuşturup sağ bacağının bileğini sol dizine koydu ve Josefa'ya gizlemeye çalışmadığı bir hoşnutlukla uzun uzun baktı.

"Gençsin," dedi, "iyi. Burada çok fazla ihtiyar var. Ben de fazla yaşlıyım." Yasak bir şeyi gizlice söyleyen ve anne babasının duymadığına sevinen bir çocuk gibi kikirdedi.

"Güzelsin de," dedi Rudi, "iyi bir şey, erkek meslektaşlarınla daha kolay geçinirsin. Herkesin işine karışmasına sakın izin verme. En aptal olanlar en çok konuşur. Ama sen bunları biliyorsun zaten, hakkındaki değerlendirmeyi okudum." Rudi yine kikirdedi. "Bayağı yüklenmişler sana. Önemli değil. Kafa karıştıranları severim."

Josefa daha o ilk karşılaşmada bile, Rudi Goldammer'in aslında büyük bir Viyana kafesinde oturması, kahve içip krema yemesi, gazete ve şiir okuması, tanıdıklarının anlattığı hikâyeleri dinlerken arada bir "Buna sevindim işte, Franzl," ya da, "Senin için çok iyi olmuş, Josef," diye haykırması gerektiğini düşünmüştü. Rudi onu beğendiği için de

hoşlanmıştı Rudi'den. Onun o çocuksu dürüstlüğünü pek dokunaklı bulmuştu. Ama Rudi'nin hem bu kadar saf olup hem de manşetleri diğer gazetelerin manşetlerinden sadece tarz bakımından daha iyi olan bir gazeteyi nasıl yönetebildiğini kendine neden daha o zaman sormadığını bugün anlamıyordu.

Luise'nin midesi ya da dişi ağrıyan Rudi'ye bağırması neyi değiştirirdi ki? Rudi şimdi bu yüzden ağlıyordu belki de. Rudi'nin evde gizli gizli ağladığından sık sık kuşkulanırdı Josefa. Yaşlı insanlar ağlarken çirkin görünür.

Josefa Luise'nin numarasını bir kez daha çevirdi. Hat müsaitti şimdi.

Luise odasındaki pencereleri sonuna kadar açmıştı. "Nerede kaldın?" diye sordu öfkeyle. Neyse ki kahveyi unutmuştu. Josefa bu arada iki kahveyi de içip bitirmişti.

"Yazıyı okumuş," dedi Luise.

"Ne diyor peki?"

"Okumadığını söylüyor."

Luise sinirlendiği zaman boynunda kırmızı lekeler oluşurdu. Boynu kıpkırmızıydı şimdi. "Yazıyı ona göndereceğimi söyledim. Ama zavallı adam herhangi bir şeyi okuyamayacak kadar hasta. Ülseri gözlerine de bulaşmış."

Josefa yorgundu. Kendini iyi hissetmiyordu. Yatağında yatsa. Biri ona papatya çayı yapsa, yeşil jöle tatlısı pişirse. Hiçbir şeyle ilgilenmese, ne B.'yle, ne de çocukla. Josefa Rudi'yi anlıyordu. Ancak Strutzer gibiler hastalanmadan idare edebilirdi.

"Odun yığını üzerindeki Jean d'Arc gibi bakmaya başladın yine," dedi Luise. "Gidip kahve getirsene bize." Kantin

doluydu. Kantin hep doluydu. Binada beş kantin vardı, beşi de hep doluydu.

Tam da o gün güneş açmıştı B.'de. Gerçeği çürüten bir kanıt. B.'de güneş açmaz. Bazen mat sarı bir ışık buzlu camdan yansır gibi sisi zar zor delip geçer, o kadar. Ama o gün güneş açmıştı. Beyaz küçük top gökyüzünde parlıyordu. Kuvvetli bir poyraz, sisi şehirden kovmuştu. Oysa rüzgâr genellikle ters yönden eser, şehir santraldan ötürü rüzgârın kuytusunda kalırdı.

Yazı masasında kamburunu çıkarıp otururken daha da silikleşen Alfred Thal, Josefa'nın yazısını okuyordu. Ağır ağır okuyordu. Josefa Alfred Thal'in, bir kez daha okumak istediği cümleyi ya da paragrafı bulmak için hüzünlü gözlerini arada bir kâğıdın üzerinde dolaştırdığını görüyordu. Güneş masanın üstünden aksediyor, Josefa, sekreterin genel müdürün buz dolabından getirdiği portakal suyunu yudumluyordu. Thal'in yüz ifadesinden, yazıyı onayladığı mı, yoksa reddettiği mi belli değildi. Yan odadaki sekreter diktafonu kapatarak genel müdürü susturdu. Alfred Thal sayfayı çevirdi.

"Hodriwitzka öldü," dedi.

Josefa ağzının kenarlarının asabi bir sırıtışla kıvrıldığını hissetti. Ne zaman tanıdığı bir insanın öldüğünü duysa, elinde olmadan sırıtırdı. "Affedersiniz," dedi. Alfred Thal başını salladı. "Bir kaza," dedi. "Lanet olası santral," dedi Josefa. "Santralda olmadı," dedi Thal, "sokakta oldu. Araba çarptı. Siz buradan ayrıldıktan bir hafta sonra. Cenaze töreni evvelsi gündü. Suç ondaymış. Bisikletle sola dönerken

eliyle işaret vermemiş. Aniden otobüsün önüne çıkmış, hemen oracıkta ölmüş."

Kare kafalı, kare elli Hodriwitzka ölmüştü. Demek Josefa Luise'ye Hodriwitzka'yı anlatırken o çoktan ölmüş, bir sedyeye yatırılmıştı ya da formaliteler halledilene kadar, vaiz ve müzik ayarlanıp sırası geldiğinde mezara götürülene kadar çürümesini engelleyen bir tabutta bekletiliyordu. Tertemiz ellerle yatıyordu bir tabutta ve suç ondaydı. Bronşit vakalarının başka yerlere göre beş kat daha fazla olduğu, kiraz çiçeklerinin zehirli bir esinti yüzünden bir gece içinde dallarda kuruduğu bir şehirde yaşamış, güvenlik sözcüğünün ağza alınması yasak bir termik santralda çalışmış, ama kendi kabahatiyle otobüsün altında kalarak can vermişti.

Kazada Hodriwitzka'nın suçlu olduğunu Thal nereden biliyordu? İşaret vermediyse sola sapacağını nereden biliyordu? Belki de Hodriwitzka yüz seksen ton uçucu külün zerrecikleri gözüne girdiği için dengesini kaybetmişti. Ya da fırınlardaki cürufu beş metre uzunluğundaki ateş demiriyle günde yirmi kez karıştırdığı için bisikleti tek elle sürecek gücü kalmamıştı. Hodriwitzka'nın bu şehir yüzünden ölmesi için yeterince neden vardı. Bunun için otobüse ihtiyacı yoktu, otobüs sadece bir tesadüftü. Sızıntı yapan bir vana veya karbondioksit veyahut o eski demir merdiven yüzünden de ölebilirdi. Thal kazanın otobüs yüzünden olmasından memnundu. Santralda değil, sokakta. Suç onda.

Hodriwitzka'nın bisikletiyle eve gittiği on yedi yıl boyunca kolu, o köşede elektrikli sinyal gibi otomatikman havaya kalkmıştı. Fakat o gün Hodriwitzka'nın beyni koluna emir vermemiş ya da kolu emri yerine getirmeyi reddetmiş-

ti. Ama neden tam da o gün, neden Josefa'nın B.'ye gelmesinden bir hafta sonra?

Hodriwitzka eve giderken kafasında bakana mektup yazmışsa ve bakana nasıl hitap edeceğini düşünmüşse bu kimin suçuydu? "Değerli Bakan Yoldaş..." Hodriwitzka parti üyesi değildi, onun için: "Değerli Sayın Bakan..." Bu da aşırı kibar olmuştu. "Değerli Bakanım..." Hodriwitzka, bakanın arkadaşça bir hitabı fazla kaba ya da saygısızca bulup bulmayacağını kestirememişti. Hodriwitzka, İşçi ve Çiftçi Devleti'ndeki bir işçinin bakanına nasıl hitap edebileceğini, edeceğini, etmesi gerektiğini bilememesine şaşırmıştı. Sonra birden o viraj; az kalsın kaçıracaktı, sola işaret vermeden viraja sapmıştı. Onun suçu. Hodriwitzka'nın? Bakanın? Josefa'nın? Fakat Hodriwitzka gülünç bir bakan hitabı yüzünden neden otobüsün altına girsindi ki? Büyük bir ihtimalle bakana yazılacak mektubu çoktan unutmuştu. Hodriwitzka'nın o mektubu gerçekten yazacağına Josefa da bir an bile inanmamıştı. Hodriwitzka'yı tekrar görmekten, birbirlerini anladıkları o on dakikayı hatırlayarak mahcup mahcup gülümsemesinden korkmuştu; o anlaşma anları Hodriwitzka için kömür kurumu ve su buharı arasında silikleşirken, Josefa hiç unutmadığı o belli belirsiz onayı kâğıda dökerek belirsizliğini ortadan kaldırmış, kesin bir onaya dönüştürmüştü. Karşılaşmış olsalardı, mektubun sözünü etmezlerdi artık. Çünkü Hodriwitzka bu arada bunun üzerinde düşünmüş olur, mektubu neden yazamayacağını bilirdi. Josefa da sözünü etmezdi, çünkü kendisinin Hodriwitzka için bir teğet olduğunu, ona şöyle bir dokunup geçtiğini bilirdi. Mesleğinin en kötü tarafı teğet olmaktı. Her şe-

ye kenarından şöyle bir dokunup geçiyor, doğası gereği, daha dokunduğu anda kesişme noktasından uzaklaşıyordu.

Uzağa, hep her şeyden uzağa. Hodriwitzka bir otobüsün altında can vermişti. Josefa bir iki kere santrala geliyor, kiri pası gözünden ovuşturup atıyor ve bir sonraki çembere teğet geçiyordu. Bir hijyen denetçisi santralı teftişinin ardından hamamböcekleriyle mücadele edebilir, bir hekim kurulu fazladan bir iki kişiyi kaplıcaya gönderebilirdi; güvenlik müfettişi uzun saçlıların başörtüsü takmasını isteyebilir, yangın müfettişi acil çıkış kapısının önündeki çöplerin kaldırılmasını emredebilirdi. Kendisiyse demokrasi denetçisiydi. Ne emredebilir, neyle mücadele edebilir, ne isteyebilirdi ki? Bakana bir mektup yazılmasını.

Thal başını kaldırmadan sayfaları bir araya topladı. Dudağının kenarında bastırmaya çalıştığı bir tebessüm titreşiyordu.

"Pekâlâ," dedi.

"Ee, ne diyorsunuz?" diye sordu Josefa.

"Hiçbir şey. İnsanlar size bunları anlattılarsa, yazacaksınız tabii," dedi Thal alçak sesle, hâlâ gülümsüyordu.

"Ama şu güvenlik konusu..."

"Doğru ama, öyle değil mi?"

Tabii ki doğruydu. Ama: Bu ufak tefek Alfred Thal, Josefa'nın basın danışmanlarıyla yaşadığı tüm deneyimleri geçersiz kılıyordu. Basın danışmanları genellikle bağıra çağıra konuşurlar, kendilerini sadece genel müdürlerine bağlı hissederlerdi, anlayış gösteriyormuş gibi yaparlar, eskiden yerel basında çalıştıklarını söylerler, laf arasında şu ya da bu tanınmış gazeteciyi sorarlar, zamanında üniversitede birlikte oku-

duklarını, hatta onlardan birinin yaptığı, Josefa'nın da mutlaka okumuş olması gereken o bomba gibi haberin kaynağının kendileri olduğunu söylerlerdi. "Şaşırdınız galiba," dedi Alfred Thal, "bakın, hava kirliliğinden genel müdür de etkileniyor, Hodriwitzka etkilendi, ben de etkileniyorum. Bacalardan savrulan o pislik kimseyi takmıyor, üzerine yağdığı çiçeklerin kimin olduğuna bakmıyor." Alfred Thal güldü. Çürük dişlerini Josefa'dan gizlemek için eliyle ağzını kapattı. "Genel müdürümüze basın yasağı getirildi," dedi. "Her röportaj onaylanmak zorunda, genellikle de reddediliyor. Şimdi, termik santralla ilgili sıkıntıları kamuoyuna aktaracak birinin çıkmasından memnun elbette. Geçenlerde öfkeden deliye döndü, çünkü buraya gelen televizyon ekibi yeni yüzme havuzundan başka bir şeyi filme çekmedi." Thal bir anda sustu. Nikotinden sararmış parmaklarına hüzünle baktı, bir kibrit çöpünü ayırıp ince kıymığıyla tırnaklarını temizledi.

"İnanılır gibi değil," dedi, "kimsenin adım atmaya cesaret edemediği lanetli bir ormanda yaşıyoruz sanki. Buraya es kaza yolu düşen de gözünü kapayıveriyor, çünkü eğer görmezse kötü büyüden kurtulabileceğini sanıyor. Bir kimyagerimiz küçük kızına bir masal yazdı. Masalda santral yedi başlı bir ejderha, her başı bir baca. Ejderha şehre kara büyü yapıyor. İnsanlar gülmeyi unutuyor. Şehir zifiri karanlık, çünkü güneş sadece gülmeyi bilenlerin olduğu yerlerde açıyor. Çok hüzünlü bir masal; sonra ejderha avcısı geliyor, ejderhanın başlarını kesiyor ve şehri büyüden kurtarıyor. Masalı santral gazetesinde bile yayımladık. Sonra da bölge yönetimiyle bozuştuk tabii." Thal eliyle ağzını kapatarak güldü yine. "Ne düşünüyorsanız onu yazın; üretim sırlarını ifşa

etmediğiniz sürece, içinde bulunduğumuz durumdan daha kötü bir duruma düşemeyiz nasılsa."

Güneş parlıyordu. Genel müdürün basınla görüşmesi yasaklanmıştı. Rudi Goldammer'in midesi ağrıyordu. Siegfried Strutzer yazının basılmasına karşı çıkıyordu. Hodriwitzka ölmüştü. Bakan, B.'de Hodriwitzka adında bir ateşçinin yaşadığını, kendisini bir toplantıda şehrin geleceğini konuşmak üzere B.'ye davet etmek istediğini öğrenememişti. Kendi kabahati yüzünden bir otobüsün altında kaldığını bilmiyordu. Josefa genel müdürün portakal suyunu içiyordu. Kimyager bir masal yazmıştı. Thal çürük dişlerinden utanıyor ama diş doktoruna gitmiyordu. Josefa, Thal'in çaresizce gülümsediğini gördü, içi sızladı. Burada fuzuliyim, diye düşündü, hiçbir şeyi değiştiremeyeceğim.

Thal, moral bozukluğunun en iyi ilacının yemek olduğunu söyleyerek yemeğe gitmeyi önerdi.

Kantin hayli salaştı, koyu yeşil yağlı boya duvarlar, yıpranmış ve solmuş muşamba örtüler, berbat bir bayat yemek kokusu, tezgâhın önünde yirmi metrelik kuyrukta mavi ve gri önlük ya da tulumlar içinde kadın ve erkekler. Hepsinin yüzleri, santralda işledikleri tozun rengine göre beyaz ya da mavi pudralanmış gibiydi. Josefa'nın önünde, yüzü yara izleriyle kaplı kızıl saçlı bir adam vardı. Yara izlerinin kıvrımlarına gri siyah bir toz sinmişti. "Grafit," dedi, Thal, "ömür boyu kurtulamazsın, derinin içine işler." Kızıl saçlı adam dönüp baktı, gülümsedi, omuzlarını silkip tekrar önüne döndü. İki porsiyon beyaz lahana kavurması ve köfte. Thal gidip gazoz getirdi. Tuvaletin kapısının hemen yanında iki sandalyeli bir masa buldular. Thal patates ve lahanayı çatalına yığmadan

önce hızla küçük lokmalara böldü. Yemeğini ağzında diş yokmuş gibi geveliyordu. Josefa pek bir şey yemedi.

"Benim büyük kız sonbaharda burada işe başlayacak," dedi Thal, "uzman mühendis olarak. Ortanca zaten burada, PVC atölyesinde stajyer. İki sene sonra da ikizler gelecek. Dördü de B.'de kalacak."

Josefa Thal'in bundan memnun olduğu izlenimine kapıldı.

"Karıma tek başıma dayanamazdım," dedi Thal.

Josefa Thal'in karısını tanımıyordu. Thal sabah kadının ikizlere sütü döktükleri için nasıl bağırdığını anlattı. "Huysuz biri," dedi ve Josefa'ya, karısının huysuz olduğunu onaylamasını istermiş gibi baktı. "Sesi öyle cırtlak ki," dedi Thal. "Ben aldırmıyorum artık ama oğlanlara bağırmasın öyle. Pazar günü ikizlerle bisiklet gezisi yaptım. Güzel bir gündü. Karım bisiklete binmeyi bilmiyor."

Josefa, yabancı birinin evliliğini anlatmasından utanıp sıkılanlardan değildi. Dört bacaklı varoluşa diğerlerinin nasıl katlandığını merak eder, birinin dört bacakla aksadığını duyunca bir anlamda rahatlardı. Ida Teyzenin yaşlarla dolu açık mavi gözleri ve yapayalnız bir yaşlılık tehditleri, Alfred Thal'in bir pazar gününü karısından ayrı geçirebildiği için duyduğu memnuniyet karşısında önemsizleşmişti.

"Neden boşanmıyorsunuz?" diye sordu.

"İki yıl sonra," dedi Alfred Thal. "İki yıl sonra," diye tekrarladı kararlılıkla, "ikizlerin okulu bitince."

Tabağındaki yemek artıklarını bıçağıyla özenle bir araya topladı, kalın gözlük camları ardındaki gamlı baykuş gözleri dalgın dalgın parlıyordu. Aniden hain bir kahkaha atarken, onun durumundaki biri için biraz acayip kaçan bu kahka-

hanın kırık dökük dişlerini sergilemesine aldırmadı. "Gümüş yıldönümü yerine boşanma," dedi. Sonra yine omuzlarını çökertip özenle ezdiği son lokma patatesi ağzına tıktı. Gerçekten doktora gitmeli, diye düşündü Josefa.

Etrafındaki insanlar kuyrukta bekliyor, yemek yiyor, kirli tabaklarını kaldırıyordu. Yer arayanlar sol ellerinde bir elma, sağ ellerinde tabak, masa bulmak için sağa sola bakınıyorlardı. Sağ ellerde bıçak, sol ellerde çatal; bir iki solak dışında her şey gayet sıradandı. Masadan kalkanların sağ ellerinde kirli tabak, sol ellerinde çatal bıçak; gri mavi önlükler, tozla kaplı yüzler, boğucu bir tekdüzelik.

Kızıl saçlı adam tam o sırada kahkahaya boğulan bir grup gri suratlı arasında parlıyordu. Büyük tesisler Kızılderili rezervasyonlarını hatırlatıyordu Josefa'ya. Kimse insanları oraya zorla tıkmıyor, onlara ayrılan bölgede kalmaya zorlamıyordu elbette ama bu duvarların arkasında, zehirli gazlar ve gümbürdeyen canavar makineler arasında olmaları, tesadüfen içine doğdukları aileden, yedinci sınıftaki başarı ortalamasından, yeteneklerinin görülememesinden de kaynaklanmıyor muydu? Onlar olmadı, başkaları. DDT, çamaşır yumuşatıcısı, suni gübre. Hiç olmazsa çamaşır yumuşatıcısından vazgeçilemez miydi?

Thal ona bir sigara uzattı. Sigarayı bırakma kampanyaları bile sökmüyordu B.'de. Kantinde sigara içmenin yasak olduğunu belirten bir levha da yoktu. Bütün o zehirler dururken azıcık nikotinle mücadele etmek saçma olurdu zaten. Kızıl saçlı, gri suratlıların arasından ayrıldı, tabağını kirli tabak tezgâhına götürdü, çatal bıçağını teneke kovada duruladı, sonra yavaş yavaş yanlarına geldi. Yan masadan boş bir

sandalye aldı ama sandalyeye oturmayıp dizini dayadı. "Siz gazetecisiniz, değil mi?" diye sordu Josefa'ya.

"Evet."

"Madem öyle, elektrolizi de yazın. Şunun, deriye sinen tozun zararı yok, yakmıyor bile. Ama elektrolizdekilerin eklemlerinde yumrular oluşuyor." Kızıl saçlı, bileğini göstererek domates büyüklüğünde bir yumru tarif etti.

"Buna flüoroz diyorlar. Havadaki flüordan oluyor. Bunu yazabilirsiniz. Meslek hastalığından bile saymıyorlar. Kayınbiraderim kırk dokuz yaşında öldü. Yirmi yıl elektroliz. Gidip bir bakın."

Kızıl saçlı yüksek sesle konuşmamıştı ama haşin ses tonu etraftaki masalardaki konuşmaları susturmuştu. Yüzleri tozla kaplı erkekler ve kadınlar konuşmanın nereye varacağını bekleyerek onlara bakıyorlardı, bazıları da, sanki hiçbir şeyin farkında değillermiş gibi gözlerini tabaklarından kaldırmadan yemek yemeye devam ediyordu.

"Otursanıza," dedi Josefa kızıl saçlıya.

"Teşekkür," dedi kızıl saçlı ve ayakta durmaya devam etti.

Thal kızıl saçlıyı kolundan hafifçe çekiştirdi. "Saçmalama, Herrmann, otur hadi. Onun suçu değil ki."

Kızıl saçlı elini boş versene gibilerden salladıysa da sandalyenin kenarına ilişti. Kızıl saçlının kavgacılığı Josefa'yı biraz ürkütse de, içindeki sıkıntıyı dağıtmıştı. Hodriwitzka'nın termik santral hakkında verilecek kararı kaderine boyun eğerek sakince beklemesi; Thal'in huysuz karısının olmadığı bir hayatı çaresizce düşlemesi Josefa'yı karamsarlığa sürüklüyor, elini kolunu bağlayan bir umutsuzluk duygusu yaratıyordu.

"Havuzda bir tur yüzmeye gittiniz herhalde, ha?"

Josefa yazısını çantasından çıkarıp kızıl saçlıya uzattı. Kızıl saçlı kâğıt tomarını umursamaz bir tavırla eline aldı, bir süre sonra sırıtarak başını salladı: "Vay vay vay, termik santrala gitmeye de cesaret etmiş. Bir ara ben de oradaydım. Ama bayağı oldu."

Termik santral, kızıl saç, çiller, Hodriwitzka'nın bahsettiği anarşist bu, diye düşündü Josefa. "Santralda sendika temsilcisi miydiniz?" diye sordu.

Kızıl saçlı ona kuşkuyla baktı, Belmondo'nun düşünürken yaptığı gibi sigarasından derin bir nefes aldı. "Nereden biliyorsunuz?"

Thal ayağa kalktı. "Ben gidip bize kahve getireyim," derken kızıl saçlı Herrmann'a soran gözlerle baktı. Herrmann itiraz etmedi.

"İşletme temsilcisinden, değil mi?"

"Hodriwitzka'dan," dedi Josefa ve kızıl saçlının Hodriwitzka ismine ne tepki vereceğini merakla bekledi.

Kızıl saçlı hüzünle göğüs geçirdi. "Çok iyi adamdı, biraz fazla iyi niyetli, fazla saftı ama çok dürüsttü. İyi bir ekiptik. O ustabaşı, ben sendika temsilcisi. İnsanlar için bayağı uğraştık. İşletme temsilcisi ikimizi karşısında görünce gözlerini döndürürdü. Halledilmesi gereken bir şeyler olduğunu anlardı çünkü. Neyse, geçmişte kaldı."

Herrmann iç geçirerek masanın üstündeki tütün kırıntılarını eliyle süpürdü. Bir müddet sustular. Kızıl saçlı Josefa'ya aniden kuşkuyla baktı. "Buraya dört hafta önce de gelmiş miydiniz?" diye sordu.

"Hodriwitzka hayattaydı," dedi Josefa.

Kızıl saçlı bu cevabı beklemiş olmalıydı, başını salladı. "O zaman şu bakana mektup yazma saçmalığını Hodriwitzka'nın aklına siz soktunuz, öyle mi?"

Kızıl saçlının hakarete varan kabalığı Josefa'nın sinirine dokundu. Gri yara izleriyle deforme olmuş çirkin suratı içini, az önce yemek kuyruğundaki gibi acımayla değil, tiksintiyle doldurdu. Dönüp Thal'e bakındı, kahve kuyruğunda bekleyen Thal'in önünde üç kişi daha vardı.

Hodriwitzka mektubu unutmamıştı demek. "Mektubu yazacak mıydı?" diye sordu Josefa.

"Bununla bir de gurur duyuyorsunuz, öyle mi? Sevgilisine ilk mektubunu yazacak biri gibi salak salak dolanıyordu etrafta, 'Yahu sen kafayı mı yedin,' dedim, 'ondan sonra bakanı anca gazetede görürsün ama burada istihbarattan tipleri başına sararsın.' Yıllar önce, yıl sonu ikramiyelerimizi kuşa çevirdikleri için imza toplamıştık. Altı ay boyunca kaza üstüne kaza yaşamıştık, çünkü tesis tam bir hurdaydı ve yenisi yapılmıyordu. Planlar gerçekleştirilememişti ve açığı bizim kapatmamız isteniyordu. Seksen kişi imza verdi, hiç fire yoktu. İkramiyeyi aldık almasına ama ondan sonra kaç kişinin tesise gelip kim bilir ne aradığını ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Bakana mektup ha, yahu, ya siz haddinden fazla safsınız ya da... neyse, geçelim bunu..."

Thal kahve fincanlarını koyduğu açık yeşil plastik tepsiyi masaya bıraktı. "Bu kadar güzel bir kızla tek yaptığın kavga etmek Herrmann," dedi.

Herrmann gülümsedi. "O benimle başka bir şey yapmaz nasılsa. Yoksa kızıl saçlılara özel bir zaafınız mı var?"

Herrmann gülünce gamzeleri çıkıyordu. O kadar da fena görünmüyor, diye düşündü Josefa ve kızıl saçlıya gülümsemeye çalışarak, "Hayır, yok," dedi.

Kızıl saçlı, kahvesine batırdığı küp şekerin kahveyi emmesini bekleyen Thal'e, "Bak gördün mü," dedi. "Yokmuş. Kızıl saçlı bir doktor ya da oyuncuya hayır demezdi belki ama kızıl saçlı bir işçiyi istemez. Bir işçiyle yatmış mıydınız hiç?" diye sordu alaycı bir tavırla.

Josefa, kızıl saçlının sorusunu başkalarının da işitip işitmediğini anlamak için etrafına bakındı.

"Fazla ileri gittin Herrmann," dedi Thal yavaşça.

Kızıl saçlı kıs kıs güldü. "Sordum sadece. İlle de kızıl saçlı bir işçi olması gerekmez tabii. Yine de ham'fendilere böyle şeyler söylememek lazım." Sigarasını küllük niyetine kullandığı fincan tabağında söndürüp bir sigara daha yaktı. Josefa'nın onun bu edepsiz sorusu karşısındaki utancı geçmişti. "Sormanızda bir sakınca yok," dedi, "şimdiye kadar yatmadım. Bir tanesi eskiden işçiymiş ama tanıştığımızda iyi bir mesleği vardı." Kızıl saçlıya meydan okuyarak baktı. "Bir akademisyen kadınla yatmış mıydınız hiç?"

"Vay vay, karşı saldırıya geçti," dedi Herrmann, öyle eğlenmişti ki, eliyle bacağına vurdu. "Kötü bir niyetim yoktu, gerçekten yoktu." Josefa'ya bir sigara ikram etti. "Buyurun bir barış çubuğu yakın."

Thal rahatlayarak gülümsedi.

"Bir bakayım şu paçavraya," dedi kızıl saçlı ve hâlâ önünde duran yazıyı eline aldı.

Kızıl saçlının az önceki sorusu Josefa'nın aklına takılmıştı. Tamam, şimdiye kadar bir jeologla, heykeltıraşla ya da

matematikçiyle de yatmamıştı. Ama kızıl saçlı, daha önce bir tesviyeci, bir tornacı ya da montajcıyla yatıp yatmadığını sormamıştı zaten. Josefa'nın aklını kurcalayan başka bir şeydi. Yakınlaştığı erkekler arasında hiç işçinin olmaması bir tesadüf olarak görülebilirdi. Ama tesadüf değildi. Altı yıldan beri gittiği fabrikalardaki geniş omuzlu, kaslı erkekleri, onların atölyelerde devasa parçaları oradan oraya taşırken özgüvenle sergiledikleri fiziksel güçlerini, kalın damarlarla kaplı kollarını gördüğünde, böyle bir bedenin altında yatmanın nasıl olacağını, böyle birinin onu okşarken neler söyleyeceğini, nasıl sevişeceğini, şefkatli mi yoksa kaba mı davranacağını, cinsel fantezilerinin olup olmadığını zaman zaman düşünmüştü. Ama onlardan biriyle yatıvermeyi aklından bile geçirmemişti. Alışkın olduğu iletişim düzleminden ayrılmaktan, kendisine yabancı bir değerler sistemine maruz kalmaktan, ataerkil ya da tutucu ahlak vaazları dinlemekten, bunları Christian'la tartıştığı gibi tartışamamaktan korkmuştu. Belki de, kendine bile itiraf edemediği sınıfsal bir önyargıdan, hatta sınıf engelinden başka bir şey değildi bu.

Yataklara da egemen olmayan bir egemen sınıf olmuş muydu hiç?

Josefa kölelikten kapitalizme kadar tarihsel dönemleri hızla aklından geçirdi: Kadın köleler, metresler, zifaf gecesini prensin yatağında geçirmek zorunda olan bakireler, saygıdeğer unvanlarını şişko göbekli bir kapitaliste çeyiz olarak veren soylu kadınlar, efendilerinin oğulları tarafından hamile bırakılan hizmetçi kızlar. Sonuç şaşırtıcı derecede netti. Sosyologlar için biçilmiş kaftan: "Sınıflar arasındaki cinsel ilişkiler ışığında siyasi ve ekonomik iktidar ilişkilerinin

bir analizi." Analizin varacağı sonuçtan hiç kuşkusu yoktu Josefa'nın. Yataklara egemen olanların oyuncular, şarkıcılar, hekimler ve zanaatkârlar olduğu ortaya çıkacaktı. Fakat bu meslek gruplarının birleşmesi hiçbir sınıf tanımına uymuyordu ve sosyalist koşullarda cinsel hayatı artık sınıflar arasındaki konumların belirlemediğini gösteriyordu, çünkü işçi ve çiftçi sınıfından başka sınıf yoktu. Eğer bu hesap doğruysa, egemen işçi ve çiftçi sınıfı cinsel ilişkilerde müttefik tabakaların egemenliği altındaydı. Bu doğru olamazdı. Bu çıkarımlarında bir hata yapmış olmalıydı.

Kızıl saçlı metni masaya bıraktı. "Tamam, peki," dedi, "az önce söylediklerimi geri alıyorum. Ve bu basılacak öyle mi?" diye sordu inanmayarak.

"Tanrı izin verirse," dedi Josefa.

"Kimmiş sizin tanrınız? Yayın yönetmeni mi, yoksa daha üst düzey biri mi?"

"Tanrı bilir," dedi Josefa; kızıl saçlının fikrini değiştirebildiği için memnundu.

Kızıl saçlı güldü. "Eh, o zaman bol şans. Benim artık işe dönmem lazım. Robotluk yapmaya." Ayrılırken veda niyetine masayı tıklattı.

Alfred Thal, vardiyası bittikten sonra birlikte bira içmeyi teklif etti.

"Olabilir," dedi kızıl saçlı. İki adım attıktan sonra dönüp baktı. "Bu arada, karım öğretmen," dedi.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Josefa, hem etrafındaki konuşmalardan hem de, daha önce on kere söylediği bir şeyi yine söylediğine sonradan kızdığı halde devamlı konuşup durmaktan kaçmanın bir yolunu bulur bulmaz rüyalara teslim oluyordu. Bilinçaltının farlarıyla aydınlattığı karanlığın içinden, tanımadığı, kapalı gözlerinin ardında kendilerini utanmazca sergileyen suretleri ortaya çıkarabilmesi için daha bir yıl öncesine kadar gözlerini sımsıkı kapatması gerekiyordu. Oysa şimdi, kulaklarını etrafındaki gürültülere kapatması, gözlerinin önüne kimsenin algılamadığı, ama onu kendisi dışındakileri görmekten kurtaran bir perde indirmesi yeterliydi. Ondan sonra da, suratlarına ciddi bir hava vermeye çalışan şeytanlar ve zavallılar ortaya çıkıyor, yapmadıkları şey kalmıyordu. Josefa gördükleri karşısında dehşete kapılıyordu; böyle bir korkunçluk vardı demek, olmalıydı, çünkü onun içindeydi; kafasından daha büyük bir alana ihtiyaç duyan gerçeklerden oluşan keskin bir zehir gibi içine işlemişti. Masanın parlak yüzeyine ya da gri bulutlara dalıp gittiği anda, gözlerinin önüne bir perde kuruluyor, fazla laf etmeden kim olduklarını fütursuzca ortaya döken yaratıklarını çağırabiliyordu. Hep başka başka yaratıklardı bunlar, bir kez bir sureteye bürünüp rollerini oynamaları ölmeleri anlamına geliyordu sanki. Yüzlerini ona kısmen gösteriyor, ya ağızları ya burunları ya da sadece çeneleri görünüyordu. Josefa sabahları

genellikle yataktan kalkmak istemiyordu, oysa uykusu, hızla geçen arabaların, takırdayarak geçen tramvayın gürültüsüyle, hâlâ uyuyup uymadığına bakmak için gözkapaklarını yavaşça kaldıran oğlunun parmaklarıyla delik deşikti zaten. Öyleyse, yaratıklarının ona oynadığı ya da olanca hainlik ve kötülükleriyle onu da oynattıkları oyunun sonunu görmek istiyordu. Josefa'yı dünyalarına aldıkları zaman onu asla koruyup kollamazlardı. Josefa'nın bir şeytanı, en zayıf şeytanlardan birini oynamasına bile asla izin vermemişlerdi. Ona zavallı rolünü uygun görmüşlerdi, ama Josefa bu rolü oynamak istemediğinden, izleyici rolüyle yetinmek zorundaydı. Zavallı rolündeyken bile asla vakitlice uyanmak istemiyor, başına neler geleceğini anlamak, kendisine eziyet ve hakaret ettiklerinde bile nefret etmediği kötücül yaratıklara karşı kendini savunup savunmayacağını görmek istiyordu. Yaratıkların elinden kurtulması, onları özleyip oyunlarına izin verinceye kadar sandığa hapsetmesi için tek yapması gereken gözlerini açmaktı.

Josefa yorganı omzunun üstüne çekti. Yatağının üstündeki pencereden içeriye soğuk bir esinti giriyordu. Gözlerini araladı: Açık mavi gökyüzü, evinin önündeki ıhlamur ağacının henüz çıplak dallarıyla düzensizce süslenmişti. Gözlerini tekrar kapatırken siyah zemin üzerinde bir ırmağa dönüşen göğün imgesini de yanında götürdü. Irmak, Spree'ydi. Spree ırmağı Tuna nehri kadar genişti. Dev bir merdivenle çıkılan üç köprüden biri dümdüzdü, diğer ikisi ırmağın üzerinde sağa ve sola kıvrılarak uzanıyordu. Köprüler, birer tünele bağlanırmış gibi, karşı yakadaki üç evde son buluyordu. Birer tiyatro olan bu evlerin ara-

sında üç yüzer metre vardı. Josefa düz köprüde ilerledi, izleyici salonuna vardığında ortalık kararmıştı. Arkadaşları Josefa'ya yavaşça seslenerek ona yer tuttuklarını söylüyorlardı. Oyun başlamıştı. Sahnede iki kadın vardı. Kadınlar mordu. Tepeden üzerlerine düşen ışık, duvar kâğıdı, yatağın ipek örtüsü de mordu. Kadınların ikisi de çok yaşlıydı ama biri daha yaşlıydı. Daha yaşlı olanı uzun boylu ve sıskaydı, daha genç olanının saç örgüleri sarkık göğüslerine iniyordu. Tenleri, saçları, dişleri mordu. Kadınlar hiç hareket etmiyor, fısıldamaları kulağa keskin bir tıslama gibi geliyordu. İzleyiciler artık sabırsızlanmıştı. Kadınlar yavaş yavaş, sanki ölüm katılığından sıyrılır gibi hareket etmeye başladı. Daha genç olanı gülümseyerek saç örgülerine mor kurdeleler bağladı. Upuzun dişleri vardı. Daha yaşlı olan kadın sahnede kıpırdamadan dikiliyor, genç olanı küçümseyerek süzüyordu. Bir şey söyledi, genç olanı ağlamaya başladı. Daha yaşlı olanı gülümsedi, onun dişleri daha da uzundu. Derin uçurumları andıran gözleri çukurlarında delice parlıyordu. Genç olanı hâlâ ağlıyordu. Daha yaşlı kadın eline bir sopa alıp diğerinin başına vurdu. Genç olanı ağlamayı kesti ve sopanın başından kaydırdığı peruğu düzeltti. Daha yaşlı kadın bir kahkaha attı, gülerken kasıklarını tutuyordu. Sonra perdenin arkasındaki dolaptan bir şişe içki çıkardı, iki bardağa içki doldurup birini daha genç olana uzattı. İçki mordu. Bardakları bir dikişte bitirdiler. Genç olanı daha yaşlı olanının kucağına oturup buruşuk yanaklarını okşadı ve mızırdanan bir çocuk sesiyle, "Yazı yazmayı hâlâ bilmiyorum, anne," dedi. Yaşlı olanı daha genç olanın kurdelesini düzeltti.

"Acelen ne, öğrenirsin," dedi, "daha seksen yaşında bile değilsin."

"Okuyabilmeyi o kadar isterdim ki," dedi genç olanı, "burada her şey çok sıkıcı."

"Resimli kitapların var ya."

"Ama ben devamlı odada oturmak istemiyorum, oda öyle mor ki."

Daha genç olanı, çok ama çok yaşlı bir kadının kırık dökük sesiyle konuşuyordu. Daha yaşlı olanın önünde diz çöküp, kocaman benlerle kaplı buruş buruş ellerini kavuşturdu.

"Lütfen anne, lütfen."

Yaşlı annenin yüzündeki kraterler ateş saçıyordu. Mor bir cam kâseyi alıp yaşlı kızın başında paraladı. "Neden yalan söylüyorsun?" diye bağırdı.

Yaşlı kız kendini yere atınca kemikleri çatırdadı, yaşlı annenin bacaklarına sarıldı. "Yalan söylemiyorum," diye mızıldandı, "gerçekten yalan söylemiyorum."

Yaşlı anne oturdu, hâlâ yerde yatan yaşlı kızın elini okşadı. "O zaman neden odanın mor olduğunu söylüyorsun?"

"Oda çok mor görünüyor anne."

Yaşlı anne yerden aldığı mor cam kırığıyla yaşlı kızın elini kesti. "Bak," dedi ve yaşlı kızın elindeki buruşukların arasından ince kırmızı bir ip gibi akan kanı gösterdi. "Mor bu."

Yaşlı kız elindeki kanı yaladı.

"Ceza olarak mor sözcüğünü on kere söyleyeceksin," dedi yaşlı anne.

Yaşlı kız sözcüğü hızla ve tekdüze bir sesle on kere söyledi. Ellerinin ve ayaklarının üzerinde sürünerek yatağa gidip

yatağın önündeki mor paspasa uzandı ve ipek örtüye gürültüyle sümkürdü.

"Aferin," dedi yaşlı anne; masanın altından bir gazete çıkarıp okumaya başladı. Gazete mordu. Bu arada yaşlı kız ona belli etmeden karnının üzerinde usulca sürünerek yaklaşmıştı. Yeterince yaklaşınca kudurmuş bir köpek gibi yaşlı annenin üzerine atladı ve bluzunu yırttı. Yaşlı annenin göğüsleri yoktu. Yaşlı kız sevinçten çığlık atıp sıska bacaklarıyla yaşlı annenin etrafında hoplayıp zıplıyor, parmağıyla onun o bir deri bir kemik kalmış vücudunu gösteriyordu.

Yaşlı anne uzun dişlerini bir hayvan gibi gıcırdattı. Masanın üzerinden örtüyü çekip alarak omzuna attı. O ana kadar görülmeyen bir kapıdan hemşire kılığında bir kadın içeri girdi. Giysisi beyazdı. "Geliyor," dedi.

Yaşlı kız çığlık atmayı kesti, alnına düşen peruğu geriye ittirdi, eteğini yamru yumru dizlerine kadar kaldırdı ve gidip kapının yanında dikildi. Yaşlı anne de onun önünde durdu.

Ve geldi. Başında silindir şapka vardı, frak giymişti. Tepeden tırnağa siyahtı. Kadınların yanından geçip sahnenin ortasına kadar yürüdü. Kapının yanındaki ihtiyarlar ilk baştaki gibi donup kaldılar. Siyahlı adam da donup kaldı. Josefa'nın anlayamadığı bir şeyler tısladılar.

Arkasında biri ağlıyordu. Dönüp baktı ama kimseyi göremedi. Tiyatroda ondan başka kimse yoktu. Tiyatro mordu.

Josefa uyandı, oğlu ağlıyordu. Çocuğun karnı acıkmıştı. Josefa yavaşça kalktı, aniden ayağa fırladığı zaman beyni uyuşuyor, gözü kararıyordu. Oğlanı sakinleştirdi, mutfaktan ekmek ve süt getirdi ve sokakların üzerinde asılı yu-

muşak, güneşli güne başladı. Uyku sersemliğini hâlâ üstünden atamamıştı, pencerenin önünde durup aşağıdaki sokağa daha önce hiç görmediği, gerçekdışı bir şey görüyormuş gibi baktı. Hızlı teneke kutular arasından aceleyle geçerek karşı taraftaki kaldırıma ulaşmaya çalışan küçük yaratıkların hepsi de aynı binanın girişinde gözden kayboluyor, bir süre sonra ellerinde poşet ve şişelerle tekrar dışarı çıkıyorlardı.

Çalar saat dokuzu gösteriyordu; Josefa, saatin neden her zamanki gibi yedide çalmadığını düşünürken, sabah oğlanı kreşe bıraktıktan sonra saat dokuzda *Illustrierte Woche*'deki masasında oturmadığı, geceliğiyle pencerenin önünde durup dışarıyı seyredebildiği bir günün hangi gün olduğunu yavaş yavaş idrak etti. Bunun tezahürü, midesinde bir kasılma, giderek artan bir iç bulantısı oldu. Dişlerini fırçaladı, elini yüzünü yıkadı, ilk bulduğunu üstüne geçirdi, yatağı olduğu gibi bırakıp çocuğu kreşe götürdü. Dönüşte, her ihtimale karşı bir şişe şarap ve sigara aldı, belki yine uyku tutmaz, Luise'den telefon beklemek dayanılmaz bir hal alırdı.

Evi ısıtsa mıydı acaba, zira geceleri sıcaklık sıfıra düşüyor, daire en üst katta olduğu için hemen soğuyordu. Ama bunun için önce bodruma inip kömür getirmesi gerekirdi; günü yatakta geçirmeye karar verdiği için, fazladan birkaç derece ısınma lüksünden vazgeçti. Ocağa kahve suyu koydu, üstünü çıkardı, yatağın yanındaki taburenin üzerine fincanı, şekerliği, şarap şişesini, kadehi yerleştirdi, sağa sola fırlatılmış giysileri toplayıp dolaba kaldırdı ve çaydanlığın düdüğünün ötmesini bekledi. Saat dokuz kırktı. Toplantı üç saat yirmi dakika sonra başlayacaktı. Muhtemelen on dakika daha bekler, sonra nerede kaldığını öğrenmek için telefon

açarlardı. Toplantıya gitmeyeceğini sadece Luise biliyordu. Luise kimseye bir şey söylemeyecekti. Sabırsızlanmaya başladıkları zaman, Josefa'nın nerede kaldığını, hastalandığını mı, yoksa yolda mı olduğunu öğrenmek için ona telefon etmeyi önerecekti. Sonra yoldaş Nadler'in sorumsuz davranışını masaya yatırmak için toplanılan büyük toplantı salonuna dönecek, dün kararlaştırdıkları gibi, yoldaş Nadler'in bu toplantıya katılmayı anlamsız bulduğunu söylediğini, toplantıyı onsuz gerçekleştirmelerini rica ettiğini bildirecekti.

Nal biçimindeki toplantı masasının etrafına dizilmeleri, sanki çok sevdikleri birini defnediyorlarmış gibi, bu vahim olaya uygun vakur bir yüz ifadesi takınmaları Josefa'nın umurunda bile değildi artık. Cenaze konuşmasını hazırlamışlar, matem suratlarını aynanın önünde çalışmışlar, ölünün ruhuna kadeh kaldıracakları restoranı ayarlamışlardı. Ama ceset orada olmayacaktı. Cenazeyi onsuz kaldırmaları gerekiyordu.

Josefa kahveyi hazırladıktan sonra tekrar yatağa uzandı. Onun durumundaki birinin asla yapmaması gereken en olmayacak, en cüretkâr şeyi yaptığı için içten içe sevindi. Son altı hafta boyunca, kendi camiasından dışlanmasına aslında neyin yol açtığını, neden yası tutulan bir cesede dönüştüğünü hem etrafındakilere hem kendine çok sık açıklamak zorunda kalmıştı. Hodriwitzka'yı, Hodriwitzka'nın yaşadığı şehri, o içler acısı pislik yuvasının üzerine günbegün yağan yüz seksen ton uçucu külü anlatmıştı onlara. Yorulmuştu artık. Fakat onlar açıklama dinlemekten yorulmamış, bıkmamışlardı: Hayır, yazıyı değiştirmeyeceğim, evet, Yüksek Kurula bir mektup yazdım, ben haklıyım, haklıyım

ben, haklıyım; sanki Josefa hiç söylemedikleri cümleleri onlar adına söyleyebilirmiş gibi.

Josefa raftan bir kitap almak için kalktı, oysa pek okuyamayacağını biliyordu. Oval aynanın önünde saçını tararken, yüzünün altı hafta öncekinden farklı görünmemesine şaşırdı, biraz süzülmüştü belki, o kadar. Bütün bunlar şu karşısındaki kadının başına gelmişti demek; geniş elmacık ve çene kemikleri, çekik olduğu söylenen ama Josefa'ya hiç öyle gelmeyen gri gözler, fazla ince olduğundan kuşkulandığı normal büyüklükte bir ağız, hafif kemerli, ucu yassıca bir burun. Motoru çalıştırılan arabaların gürültüsü açık pencereden beynine girdi, üşüyordu, pencereyi kapattı, tekrar yatağa girdi, kendine, burada olmak istediği için burada olduğunu söyledi. Artık hiçbir şey ilgilendirmiyordu onu. O kadar zaman onu parmaklarında oynatmalarına, yatıştırıp eğitmelerine, ne yalan ne de doğru olduğunu bildiği röportajlarını her ay teslim etmiş olmasına sonradan ne çok hayret etmişti. Luise onu B.'ye göndermeseydi, Hodriwitzka ve kızıl saçlı anarşistle, suratları griye ve beyaza kesmiş o insanlarla karşılaşmasaydı, kim bilir daha ne kadar böyle sürüp gidecekti.

Önceleri, başına gelen olayları korkunç bir kaza gibi algılamıştı. Çok sağlam gözüyle baktığı bir şey hiç uyarısız aniden sona ermişti. Çocukluğun güvencelerinin birbiri ardına değerini yitirmesiyle, hayatındaki hiçbir şeyi çantada keklik olarak görememişti; Tadeus'la ilişkisi bitmişti, evliliği bitmişti; ama çocuk vardı, çocuk ve mesleği. Emekli

olana kadar otuz yıl boyunca, ya da emekli olamadan ölürse, ölene kadar her gün, önce tramvayla metroya, metroyla da şehir merkezine gideceğini, Alexanderplatz'ın altındaki rüzgârlı geçitten geçeceğini, yayın binasının ancak bedeninin tüm ağırlığıyla yüklenerek açabildiği ağır cam kapısından içeri gireceğini, ağzına kadar dolu asansöre binip on altıncı kata çıkacağını düşünmek bile ürkünçtü. İki bin yılındaki bir pazartesi sabahının, bu yılın herhangi bir pazartesi gününe benzeyebileceğini tasavvur etmek bile korkunçtu. Koridor hâlâ bembeyaz, arı kovanını andıran küçük odalar, büyük ofis hâlâ aynı ama salon bitkileri arasında başka yüzler var; Luise yok artık, Rudi Goldammer yok, ama neyse ki Siegried Strutzer de yok... Öte yandan, depreme dayanıklı bu devasa binanın bir parçası olmak, bir milyon tirajlı bir gazetede arada bir adının kalın harflerle basıldığını, otuz yaşında, boşanmış, bir çocuk annesi Josefa Nadler'in varlığının belgelendiğini görmek içini rahatlatan bir şey de olmuştu. Şimdi bütün bunlar geçmişte kalmıştı. En geç altı yedi saat sonra telefon çalar, Luise toplantı hakkında rapor verirdi; Josefa'nın toplantının nasıl sonuçlanacağından hiç kuşkusu yoktu.

Haftalardan beri maruz kaldığı, fizik yasalarına göre işlediklerini kavrayamadan deli gibi karşı koyduğu olayların mantığını, ancak izne ayrılmadan önceki günlerde yavaş yavaş idrak etmeye başlamıştı. Sonradan fark etmişti ki, bu dramda yer alan kişilerin hiçbiri bundan farklı davranamazdı. Her adım önceden belirlenmişti, dolayısıyla hesaplı kitaplıydı. Bunu artık biliyordu, zira Strutzer birazdan son monoloğunu da yapacaktı. Herkesin içini, adeta teşrih

edilmiş balıklar gibi apaçık görebiliyordu artık. Luise, Strutzer, Rudi Goldammer, Ulrike, Hans Schütz, kendisi, herkes, nal biçimindeki toplantı masasının açık renk ahşabı üzerine başları ve kılçıklarından güzelce ayrılmış olarak fileto halinde dizilmişti.

B.'den döndüğü gece tren garından bir taksiye atlayıp Christian'a gitmişti. Christian'ı evde bulamadığı takdirde gece eve tek başına yürümemek için taksiyi beş dakika evin önünde bekletmişti. B.'deki tren garına Alfred Thal ve kızıl saçlıyla birlikte akşam saat beş buçukta gitmiş, ama B.'den ancak sekiz treniyle ayrılmıştı. Tren gara girerken kızıl saçlı, gitmeden önce bir bira daha içmeyi teklif etmişti. "Öyle ya," demişti, "kim bilir bir daha ne zaman bir araya geliriz." Thal bu öneriye pek sevinmişti. O gece ikizler diskoya gidecekti, gece evde kadınla yalnız kalmak istemiyordu. Sigara dumanı, gürültü ve erkekten geçilmeyen bekleme salonunda bira ve şnaps içmişler, Hodriwitzka ve termik santraldan artık hiç söz etmemişlerdi. Birbirlerine çocuklarını anlatmışlar, en sevdikleri yemeklerden bahsetmişlerdi; kızıl saçlı tarçınlı sütlaca, Alfred Thal patates toplu rostoya bayılıyordu, bir tek Josefa karar verememişti en çok hangi yemeği sevdiğine. Kızıl saçlı, ömründe bir kez olsun İrlanda'ya gitmek istediğini söylemişti, duyduğuna göre, İrlandalıların hepsi kızıl saçlı ve anarşistti. Kızıl saç rengi ile kişilik arasında nasıl bir ilişki olduğunu İrlanda'da mutlaka öğrenirdi. Alfred Thal'in hayalindeki tek vize Yunanistan vizesiydi; o kültürü, Akropolis'i ölmeden görmek istiyordu. Peronda vedalaşırken kızıl saçlı, gençliğinde denizlere açılan amcasından öğrendiği bir denizci şarkısı söylemişti.

Brommel'e gittikleri o günden sonra Christian'la Josefa birbirlerinden sadece birkaç saatliğine, Christian enstitüye, Josefa yazı işlerine gittiği zaman ayrılmışlardı. Sabahları Christian çok da istekli değilmiş gibi Josefa'ya akşam evde olup olmayacağını soruyor, akşam olunca da gelip onda kalıyordu. Birbirlerine davranışları hâlâ aynı, on beş yıldan beri nasılsa öyleydi; rahat ve samimi. Sadece geceleri, Josefa'nın geniş yatağına uzandıklarında, dilsiz varlıklara, meşe yaprağı kanatlı mürekkepbalıklarına dönüşüyor, o zamana kadar birbirlerinden gizledikleri ne varsa ifşa ediyorlardı. Diğer tüm hisleri uyuşturan bu duygunun içinde eriyip bütünleşme arzusu; bedenin sadece o tek parçası olmak, kim olduklarını unutmak, altlarında okyanus olmadığını hatırlamamak için susmak. Ortak hayatları kesin bir çizgiyle gündüz ve geceye, dostluğa ve tutkuya ayrılmıştı. Christian süt kamyoneti sabahından beri kaçırdıklarını telafi etmeye çalışıyor gibiydi; Josefa ise Christian'ın müşfikliğine eklenen bu doymak bilmezliğe hayret ediyor, kendini benzer şekilde özgür hissettiği başka bir erkek daha hatırlamıyordu. Ama sabahları, gece yaşadığı çılgınlık ile, kahvaltıda gazetesini karıştırırken alaycı bir ifadeyle Josefa'nın yorgun gözlerinden dem vuran Christian arasında ilişki kurmakta zorlanıyordu.

Josefa'nın B.'den döndükten sonra çok iyi hatırladığı, hangi günün gecesi olduğunu da hâlâ bildiği tek gece, Christian'da geçirdiği geceydi. Bir geceliğine, *Illustrierte Woche*'yle, iktidar ilişkileri ve ideolojilerle, yaşadığı dönemin keyfiliğiyle hiçbir ilgisi olmayan bir hayatın mahluku olmuştu. Diğer her şey hayat değildi aslında, hayatın ken-

disi değil, gölgesiydi. Hayat nefes almak, sevişmek, yemek yemek, çocuk yapmak ve doğurmak, geçimini sağlamaktı. Hepsi bu. Daha önce de hissetmişti bu tür arzuları ama bir şey onu içindeki mahlukun gölgesine kaçmaktan, yirminci yüzyılı önünde ya da ardında bırakmaktan, sadece var olmaktan hep alıkoymuştu. Böyle bir hayatın imkânsızlığını bilmesi ya da bunun varoluşun onursuz bir biçimi olabileceği, asıl hayatın, insanın kendini içinde bulduğu koşulları bir ömür boyu değiştirme çabasından ibaret olduğu kuşkusu elini kolunu bağlamıştı. Fakat o gece, doğumundan ölümüne kadar uzanan düz bir çizgi çizilivermiş, doğal olan saçma olandan ayrılmıştı ve Josefa mesleğinin hemen hemen tüm niteliklerinin, çizginin saçma tarafında kaldığını görmüş, mesleği ona, hem onu hem de başkalarını, doğal hayatından başka bir anlam arayışıyla oyalamak için uydurulmuş, doğaya aykırı bir şey gibi gelmişti. Çılgınca bir sevme, sevişme tutkusuna kapılmıştı, acıyı hissetmek ve hissettirmek tutkusuna; Christian'ı seviyordu, çünkü kurtuluşu bulacağını sandığı hayvani uçurumlara son sürat ilerlerken Christian da onunla geliyordu.

O gecenin düşünce izleğini yeniden yakalamaya, kendini yaşayan, hisseden bir varlığa indirgemeye çalıştı. Ama daha şu indirgemek kelimesi bile işi bozuyordu; neden yüceltmek demiyordu, kendini yaşayan, hisseden bir varlığa yüceltmek? Josefa yatakta gözleri kapalı yatıyordu, sol elinde, sayfaları açık ama şöyle bir göz bile atmadığı kitabı tutuyordu. Diğer eliyle, Christian'ın o gece bulduğu yolları ararken, Christian'ın onu okşadığını hayal ederken birden ürktü, doğrulup oturdu, bir sigara yaktı. O hayat tasavvu-

runa ait imgeyi tekrar yakalayamıyordu. Yeşil bir çayırda uzun saç örgülü küçük bir kız ve bir inek görmüştü, ama bu imgeyi kafasında canlandırdığında görüntü anlamsız, kiç bir kartpostalı andırıyordu, oysa o gece çok canlıydı ve Josefa kızla ineği, hem uzaktan hem de çok net göründükleri bir perspektiften yakalamıştı. O saatlerin ya da sırf birkaç dakikasının berraklığını yeniden yakalamaya çalışmanın bir anlamı olmadığını biliyordu. Daha ertesi gün, asansörle on altıncı katın beyaz koridoruna çıktığında yitirmişti o netliği. Koridorda, seçkin bir mağazada koyu kırmızı kravatla birlikte takım halinde satılan koyu pembe yeni bir gömlek giymiş olan Siegfried Strutzer'le karşılaşmıştı. Strutzer ona günaydın dışında bir şey dememişti ama Josefa'nın hayatındaki yerini başarıyla koruması için bu kadarı da yeterliydi. Strutzer iğrenç bir tıraş losyonu kokuyordu, belki de iyi bir tıraş losyonuydu ama Strutzer süründüğü sürece Josefa için hepsi birdi. O sabah, burnunda hâlâ Strutzer'in losyonunun kokusu, gazeteyi açtığında erkeklere müthiş bir öfke duyduğunu hatırlıyordu; belli bir erkeğe değildi öfkesi, hatta Strutzer'e bile değildi, Strutzer kadın olsaydı da sevmezdi onu, onun cinsinden yeterince kadın vardı zaten. Birinci sayfada, kalın kırmızı harflerle "Kadınlarımıza ve kızlarımıza selam olsun" yazıyordu. Demek Strutzer'in ağzı bu yüzden gülümsüyordu. Yılın bir günü kadınlarındı, Strutzer işi biliyordu. Sayfanın üçte birini kaplayan resimde dokuz erkek görülüyordu. Yan yana dizilmişler, yuvarlak kıçına daracık siyah bir etek çekmiş bir kadına gülümseyerek bakıyorlardı. Adamlardan biri kadının elini sıkıyordu, belli ki öncesinde kadına bir ma-

dalya verilmişti, çünkü kadının beyaz bluzunun sol göğsünün üzerinde bir nişan parlıyordu. Kadın o sırada reverans yapar gibi dizlerini kırmıştı. Kadın mutlu görünüyor, birbirlerine tek yumurta ikizi gibi benzeyen adamlar ise kendilerinden hoşnut kalmışa benziyorlardı.

Josefa, bir gün, sol göğüslerine bir nişan takılan kadınlardan olmayı diledi. O zaman epeydir dilinin ucunda olan teşekkürlerini sunabilir, kadın olmanın mutluluğu hakkında bir konuşma yapabilirdi.

Hayal kurarken pencereden giren ışıktan rahatsız olmamak için sol tarafına döndü, sokağın gürültüsünden, aşağıdaki Rickert karısının her gün saat tam on birde evin her köşesine saldırttığı elektrik süpürgesinin homurtusundan kaçmak için yorganın altına sığınıp gözlerini kapadı. Josefa, bir nişanla onurlandırılacakların oturtulduğu birinci sıradaki yerinden kalktı, omuzlarından sık kıvrımlarla dökülen, beli kendir halatla toplanmış uzun, beyaz elbisesiyle birkaç basamaklı merdivenden çıkıp sahneye ilerledi; sahnede gözlerini yavaş yavaş salonun ötelerinde gezdirdi, sonra konuşmacı kürsüsüne gitti ve arkasına geçer geçmez kürsüyü kenara ittirdi. Saçları kısa kesilmişti. Josefa, kısa saçlı Josefa'nın, onurlandırılacak kadınların ve onları onurlandırmaya karar vermiş erkeklerin önünde konuşmaya başlamasını memnuniyetle izledi.

"Kadınlar ve erkekler," dedi Josefa, kendinde daha önce hiç duymadığı yumuşak bir ses tonuyla. "Kadınlar ve erkekler," diye tekrarladı daha yüksek bir sesle, "bizler, biz kadınlar burada onurlandırılmak için bir araya geldik; siz erkekler de bizleri onurlandırmak için. Kadınlar; bize bahşet-

tikleri onur için erkeklere teşekkür etmenin zamanı geldi. Çünkü erkeklerin bizde yarattıkları muazzam değişimlerin kıymetini hâlâ bilmeyenler var aramızda. Ailesindeki erkeklere oranla daha düşük ücret aldığından yakınan bir kadını dinledim. Oysa o erkekler güçlüydü, eşya taşıyabiliyor, kamyon sürebiliyorlardı. Herkes kapasitesine göre ücret alır kadınlar; o kadın narindi, kocasının gözbebeğiydi, tozdan arındırılmış bir ortamda birbirine lehimlediği o incecik teller için yaratılmış gibiydi. Güç erkeklerin işiyse, kadın gücün fiyatını tartışma hakkını nereden alıyor?

Bir başka kadını ele alalım; çocuğunun ne zaman ateşi çıksa, işini değil, sadece çocuğunu düşünüyor, oysa sendikanın adamları, çocuğun ateşli hastalığını rahat rahat geçirebileceği hasta odaları kurmuşlar, bu arada kadın da işini aksatmadan vinci kullanmaya devam edebilir. Ama kadın anne sevgisinden söz ediyor, hasta çocuğunu özlediğini, annesini görmeyince çocuğun iyileşmesinin daha uzun süreceğini söylüyor. Ama aynı kadın, inanması güç ama, hasta çocuğuna baktığı için bir kuruş alamadığından şiddetle yakınıyor. Hayvani içgüdülerden kurtarılmış bu kadın, kendi cinsinin ilerlemelerine gözlerini kapamakta, doğası olarak nitelediği şeyi ısrarla savunmakta, bunun hesabını vermesi istendiğinde de, sosyalizmi başka türlü hayal ettiğini söylemektedir. Sosyalizmde, isteyen herkesin anne olabileceğini sanmaktadır. Böyle bir safdillik gericiliktir, kadınlar. Bu kadın ciddi ciddi, uğruna milyonların can verdiği bir mücadelenin amacının, kadınların erkekler kadar yararlı olduklarını göstermeleri yerine, çocuklarını her gün öpebilmeleri olduğunu mu sanıyordu yoksa?

Şimdi de, hassas olduğunu kabul ettiğim bir diğer konuya değinmek istiyorum. Son zamanlarda erkekler bedenimizin özgürlüğünden ve kadının yeni keşfedilen cinselliğinden sık sık söz ediyorlar. Gülümsediğinizi görüyorum; erkeklerin aydınlanmış kardeşlerinin gazetelerinde o şeyin yatay ve dikey kesit çizimlerinin yayınlandığını, bizde büyük bir hevesle aradıkları o küçük noktanın ok işaretiyle gösterildiğini görünce ben de gülümsüyorum; halbuki bize sorabilirlerdi, zira biz hepimiz o noktayı üç dört yaşımızdan beri biliyoruz. Fakat bizim için onca çaba içine girmeleri, gazetede okudukları şeyin olmasını beklerken o çocuksu, arsız gülümsemeleri, hatta ve hatta, bunca işgüzarlık karşısında kaskatı kesildiğimizde yüzlerinde beliren o hoşnutsuzluk, bizi orgazm olmayı beceremeyen frijitler olarak sınıflandırmaları bile onlarla alay etmemizi gerektirmez. Uçakla buradan sadece birkaç saat uzaklıktaki bir yerde, kadınların o küçük parçasını, kocalarını aldatma arzusuna kapılmasınlar diye kesip atıyorlar. Bizim erkeklerimiz bunu yapmıyor. Aksine, ne bizi ne de kendilerini bu zevkten mahrum bırakıyorlar. Onlara tepeden bakıp alayla gülümsemek yerine, bize kolaylık gösterdikleri için teşekkür etmeliyiz. Çünkü yarın bugün Yüksek Kurul bizim de o parçamızın kesilip atılmasına karar verirse, vay halimize. Kurulun tek kadın üyesi de kurtaramaz bizi o zaman. Sırf bu yüzden bile aklınızı başınıza toplamalı, elde edilen kazanımları takdir etmelisiniz kadınlar. Erkekler küçük şeylerden pek anlamaz, o iri vücutlarıyla nasıl anlasınlar ki zaten. Fakat biz onların büyük hizmetler verdiğini kavramalı ve yeni döneme gözlerimizi kapatmamalıyız, zira bizde klitoral dönem başlatılmış bulunuluyor.

Beni endişelendiren bir şey daha var. Kadınlar arasında, ilk başta insana haklı gelen bir soru sık sık soruluyor, fakat zekânıza başvurmaktan çekinmezseniz, bu sorunun sağduyudan yoksun olduğunu siz kendiniz de anlarsınız kadınlar. Neden hep genç ve güzel olmak zorundaymışız ki, diye soruyorsunuz. Erkekler şakaklarının kırlaşmasını erkeklik onurunun bir işareti olarak görürken, biz neden saçımızın beyazlaşan her telinden utanalım, diyorsunuz. Yağ ve kırışıklıklara eşit muamele talep ediyorsunuz, fakat kulağa ne kadar haklı gelse de, bu talebin adil olmadığını size kanıtlayacağım şimdi. Bizde güzellik neyse, erkeklerde de cinsel güç odur. Yaşla birlikte etimizin sıkılığı, cildimizin gerginliği nasıl azalıyorsa, onların da cinsel gücü azalır. Yatakta, fazla içki ya da hastalık yüzünden uğradığı her başarısızlığı kaygıyla izler erkek. Bir gün güçten düşeceğini, kadınları düzmek yerine, onları kasıklarında hiçbir kıpırtı hissetmeden seyredeceği günlerin geleceğini düşünmekten henüz gençken bile korkar. Oysa kadınların böyle korkuları yoktur. Bu adaletsizlik karşısında, yaşlandıkları zaman güzelliklerini kaybeden ama erkeklerin aksine cinsel güçleri hâlâ yerinde olan kadınların şehvetine dur diyen bir denge yaratmaktan daha adil ne olabilir? Nitekim bu düzende korkular da adil bir biçimde paylaştırılmıştır kadınlar; öyle ya, karnımız ve baldırlarımızın sarkmasından, göz altlarımızın torbalanmasından korkmayacağız da neden korkacağız? Hatta biz daha avantajlı durumdayız, zira saçlarımızı boyayabiliyor, göğüslerimizi sutyenlerle dikleştirebiliyoruz; bunlar da işe yaramıyorsa, tenimizi fazla bol elbiseler gibi kesip biçen cerrahlardan yardım alıyoruz. Bundan daha adil bir durum

olamaz. Onun için, yaygarayı kesin, böyle bağırıp çağırmakla hiç iyi etmiyorsunuz. Çünkü kadınların eleştirilerinden etkilenen erkekler dümdüz karınlara, kılsız göğüslere merak salıyor, cilt bakımına gidiyor, sakallarını boyuyor, karı gibi rengârenk çiçekli gömlekler giyiyorlar. Daha da fenası: Aralarındaki yumuşaklar, erkeklik bilinci pek gelişmemiş olanlar, kadınlara daha şimdiden erkek muamelesi ediyor. Kadınların önce performansına, sonra bacaklarına bakıyorlar. Böyle bir şeyi, üzerimizdeki baskılara bir baskı daha eklenmesini istiyor olamazsınız kadınlar. Eşitlik için böyle yaygara koparmaya devam ederseniz, maazallah bir gün bizi hükümete de alırlar, işte o zaman ellerine düşeriz ve erkeklerin kurallarına göre oynamak zorunda kalırız. Soruyorum size kadınlar, bu mu istediğiniz?"

Kısa saçlı Josefa sustu. Salondaki kadınlar alkışlamaya başladı, alkışlar giderek arttı, ön sıralardaki alkışların ağır ritmine yavaş yavaş diğerleri de katıldı.

"Neden alkışlıyorsunuz?" diye bağırdı Josefa. "Neden bir soruyu alkışlıyorsunuz?"

Kadınlar alkışlamaya devam etti. Sonra ritim bozuldu, yüzlerce elin düzensiz alkışı giderek azaldı ve ortalık nihayet sessizliğe büründü.

"Neden alkışladınız?" diye sordu Josefa.

Kadınlar yine alkışladı, ama bu sefer alkışı kısa kestiler.

"Neden hiçbir şey anlamıyorsunuz?" diye bağırdı Josefa ve yumruğunu kürsüye indirdi.

Kadınlar yine alkışladı.

Telefon çalıyordu. Luise, adını söylemeden, merhaba bile demeden hemen söze girdi: "Dinle, Josefa." Her şeyi bir kez

daha iyice düşünmüş, kocasıyla da konuşmuştu ve Josefa'nın toplantıya gelmesinin daha iyi olacağı kanaatine varmışlardı. Gerçi bu, sonucu değiştirmeyecekti, bunu biliyordu. Ama Josefa bu insanları ne diye kışkırtmak istiyordu ki. Fazla bir şey söylemesine gerek yoktu, meselenin olduğundan daha vahim bir hal almaması için orada bulunması yeterliydi. Şayet gelmeyecekse, elbette sözünü tutacak, önceki gün ne kararlaştırmışlarsa onu iletecekti. "Ama sonrasını da düşün biraz," dedi Luise, "sonuçta bir yerde çalışmak zorundasın. Her şeyi yoluna koymak için çok geç değil. Ama onları bugün de çileden çıkarırsan..."

"Luise," diyerek sözünü kesti Josefa, "bir fabrikada işe gir, zanaat öğren demiştin ya bana. Montaj bandına işçi alırken fazla titiz davranmazlar herhalde. Bütün bunlar beni ilgilendirmiyor artık. Toplantıya gelmiyorum."

Luise bir müddet sustuktan sonra, az önce öğüt verirkenki anaçlığından eser kalmamış bir ses tonuyla sordu: "Gerçekten bir fabrikaya mı gireceksin?"

"Evet," dedi Josefa.

"Bunu daha sonra konuşuruz," dedi Luise, "toplantıdan sonra ararım seni."

Josefa yatağın kenarına oturdu, yarısı boşalmış kadehe şarap doldurup bir yudum içti, Christian'ın doğum gününde hediye ettiği Yunan müziği plağını koydu, elini raftaki bisküvi kutusuna daldırdı, bisküviyi ısırdı. Bayatlamıştı, bisküviyi kutuya geri attı, tekrar yatağa oturdu, uzandı, yorgana sarındı. Evet, demişti, evet, bir fabrikada işe girerim. Bu olasılığı son haftalarda sık sık aklından geçirmiş ama hep bir kenara itmişti, çünkü durumun o raddeye gelmesi-

ni engelleyecek bir şeyler olacağına inanmıştı. Neyi ya da kimi beklediğini bilmiyordu, durumunu aydınlığa kavuşturacak hoş bir tesadüfü belki. İlk başta, Strutzer'in bacağını kırmasını ya da apandisitinin patlamasını ümit etmişti. Altı hafta önce olsa bir çözüm olabilirdi bu belki, diye düşündü Josefa. Strutzer kadınlar için düzenlenen törende iki kadeh şarap daha içseydi, beyaz koridorun cilalı zemininde kayıp düşseydi, ayak bileğini kırsaydı, Yüksek Kuruldaki yetkili yoldaşa gidemez, B. hakkındaki yazıyı onun kararına sunamaz, yetkili yoldaş tam da onun gönlüne göre bir karara varınca, yetkili yoldaşa, yoldaş Nadler'in ne kadar düşüncesiz davrandığını, bu meselede diğer yoldaşların da kendisine pek destek çıkmadıklarını anlatamazdı. Ama Strutzer kaldırabildiğinden daha fazlasını içmemişti ve törenden üç gün sonra Josefa'ya, yetkili yoldaşla konuyu görüşmeye çağrıldığını, ertesi gün saat onda beklendiğini bildirmişti.

Josefa binanın yan cephesindeki küçük bir kapıdan geçmiş, bol ışıklı bir salona girmişti; koltuk, masa, kül tablası, soldaki ahşap kaplanmış duvarda bir pencere, danışma. Josefa, görevlinin ziyaretçiyle, ziyaretçinin görevliyle, ancak buğulu cam ile ahşap banko arasındaki küçük aralıkta ses geçirgen delikli camdan iletişim kurabileceği danışmanın önünde durmuştu.

Danışmadaki memur, kiminle görüşeceksiniz, kimliğiniz lütfen, derken, Josefa'nın kimliğini uzatmasını istediği cam ile ahşap arasındaki açıklığa bakıyordu. Josefa'nın, kimliğini kontrol ederken öne eğildiğinde profilini seçebildiği, ama tekrar doğrulunca delikli camdan yüzünü göremediği memur telefonda bir numara çevirdi. Yetkili yol-

daşın ziyaretçisinin geldiğini bildirdi. Danışmaya gitmek, kimliğini uzatmak, kontrol edilmek, kabul edilmek ya da edilmemek Josefa'nın mesleğinin bir parçasıydı. Bu tür prosedürleri genellikle soğukkanlılıkla yerine getirirdi ama yüzünde delikli cam olan memurun önünde dikilirken soğukkanlı olamıyordu. Yetkili yoldaşın kendisini neyle suçlayabileceğini düşünmüş, bütün olasılıkları gözden geçirmişti; kendini savunmak, gerekirse de saldırıya geçmek için kullanabileceği bütün argümanları kafasında sıraya koymuştu. Yetkili yoldaşla görüşmesinde nasıl konuşacağını, çeşitli varyasyonlarıyla birlikte Christian'la çalışmıştı. Yetkili yoldaş rolündeki Christian, hata affetmeyen yoldaşın devlet düşmanı addedeceği ifadeler kullandığı için Josefa'dan odayı terk etmesini isteyerek konuşmaya iki kez son vermek zorunda kalmıştı. Üçüncü görüşmeyi ise, Josefa'nın küstahlığa varan safdilliğini kendisi de gülünç bulduğu için yarıda kesmişti. Diplomalı yavrukurtlar gibi konuşuyorsun, demişti. Christian dördüncü denemeyi beğenmişti gerçi ama Josefa neden beğendiğini anlamamıştı. Bu alıştırmalar onu rahatlatacağına güvenini sarsmıştı.

Yetkili yoldaş kararını vermiş, kesin bir dille hayır dediğini Strutzer aracılığıyla bildirmişti. Luise bile pes etmiş, buraya kadarmış, demişti, bir de: "Yazık." Josefa, yetkili yoldaşla konuşacak daha ne kaldığını bilmiyordu.

Memur camın altından bir kart uzatarak, ana kapıdan bu kartla geçeceğini, yoldaşın onu beklediğini söyledi, kapı köşeyi dönünce soldaydı. Ana kapı binanın ön cephesindeydi, altı yedi metre yüksekliğindeki kapıya ulaşmak için aşağı yukarı yirmi metre genişliğindeki merdivenlerden çık-

mak gerekiyordu. Halılar ve portrelerle süslü, yüksek tavanlı giriş salonunda bir asker Josefa'nın kimliğini giriş kartıyla karşılaştırdı, her sayfayı büyük bir titizlik ve ciddiyetle tek tek inceledi. Sonra Josefa'ya kimliğini ve kartını geri verdi, sağ elini kasketinin siperine götürdü ve hiçbir şey söylemedi. Josefa fuayenin sağ köşesindeki paternosteri* gördü. Paternostere binmeyi pek beceremezdi. Ne zaman binmek zorunda kalsa, ya erken ya geç inip biniyor, doğru ânı kollarken zamanlamayı tutturamıyor, ya bir sonraki kabini bekliyor ya da paternosterle bir kat geri gitmek zorunda kalıyor, o zaman da yine aynı sıkıntıları yaşıyordu. Kabin yavaş yavaş yükseldi. Josefa tetikte bekledi. Henüz değil. Ancak kabinin zeminiyle ayaklarının altındaki zemin aynı hizaya geldiği zaman atlaması gerekiyordu, az sonra, şimdi, ayağını öne attı, boşluğa bastı, kabine tutundu. İki, en geç üç dakika sonra yetkili yoldaşın odasını bulduğunda, Strutzer'in her fırsatta adını andığı bu adamın neye benzediğini görecekti. Josefa birinci kattan geçerken bir adam onu kayıtsız gözlerle izledi. Josefa etek giymişti, kabinin arkasına doğru geriledi. "Sakın ha oraya kot pantolonla gideyim deme!" demişti Luise. Luise yetkili yoldaşı tanımıyordu. Saksonyalı kaba saba bir adam olan ve hep aşırı kısa pantolonlar giyen eski yetkili yoldaşın yerine bir yıl önce geçen bu yeni yetkiliyi, Rudi Goldammer ve Siegfried Strutzer dışında *Illustrierte Woche*'nin hiçbir çalışanı henüz görmemişti.

* Paternoster asansörlerin kapısız kabinleri sürekli hareket halinde olduğundan, asansöre binmek için uygun ânı kollayıp kabine atlamak gerekir—ç.n.

Josefa bir yerlerde şöyle bir şey okumuştu: "Önemli olan, savaştan önce korkuya kapılan ilk kişi olmak, onlar korkmaya başlayana kadar da savaşı geride bırakmaktır." İyi de, neden korkacaktı ki Josefa, kimden korkacaktı? Yarım saat sonra paternostere atlayıp yine aşağı süzülecek, binadan ayrılacak ve yeterince uzaklaşıp kapıdaki nöbetçinin görüş alanının dışına çıkınca, o gün kuzeydoğudan esen ilkbahar rüzgârına kendini bırakacak, gökte sayısız daire çizip takla atarak, depreme dayanıklı yayın binasının olduğu Alexanderplatz'a uçacaktı. Işıklı bir "Üç" Josefa'nın göz hizasına doğru kaydı. Josefa kabinin önüne iyice yaklaştı. Doğru anda yere basabilmek için sağ ayağını kaldırdı. Yirmi santim daha, on santim daha, şimdi—inmek daha kolaydı.

Paternosterin önündeki fuayede üç ayrı koridor uzanıyordu. Josefa hangi koridora yöneleceğinden emin olamadı. Kartın üzerindeki oda numarasını üç koridorun başındaki odaların numaralarıyla karşılaştırdı ama numaralar aradığı numaranın devamı değildi. Yolu sorabileceği ne bir erkek vardı koridorda ne de bir kadın. Danışmanın camı gibi üçte biri buzlu camla kaplı bir kapıdan yapay ışık yansıyordu. Josefa kapıyı tıklattı. İçeriden ses gelmedi. Bir kez daha tıklattı kapıyı, bu kez daha hafif, çünkü ilk tıklatışında çıkan ses kulağına gereğinden fazla yüksek gelmişti. Kapının kolunu, şayet odada biri varsa korkutmamak için yavaşça aşağıya bastırırken yasak bir şey yaptığı duygusuna kapıldı. Ama kapı açılmadı, kapalıydı. Josefa bu kez ortadaki koridora yöneldi. Birkaç metre ilerledikten sonra fuayeye başka bir yönden yaklaşan telaşlı adımlar duydu. Adımların sahibine yolu sorabilmek için geri döndü. Paternosterin önünde antra-

sit renkli takım elbiseli bir adam duruyordu. Güçlü ve uzun parmaklarıyla sportif bir havası vardı adamın; Josefa onun evde yürüme bandında koşan, ultraviyole lambanın altında bronzlaşan biri olduğunu düşündü. Adam elli yaşlarındaydı, biraz daha genç de olabilirdi. Ceketinin sol yakasında tokalaşan eller rozeti vardı; bu oval rozet Josefa için çocukluğundan beri iyi insanların işaretiydi. Yolunu kaybettiği ya da saatin kaç olduğunu öğrenmek istediği zaman, bu rozeti takan birinin geçmesini beklerdi. Onlar senin dostun, demişti annesi. Josefa yıllar sonra, rozeti takan ama dost olmayan yoldaşlarla tanıştığında bile, içinde hemen bir güven duygusu yükseldiğini hissetmiş, ama bu duyguyu çabucak bastırmıştı, çünkü bu safça güven duygusu kendi izlenimlerini edinmesini engelliyor, ne yaşına ne de görüşlerine uygun çocuksu, inançlı bir ruh haline sokuyordu onu.

Paternosterin önünde duran adam Josefa'ya doğru birkaç adım attı. "*Illustrierte Woche*'den gelen yoldaş Nadler siz misiniz?" Adam kendini yetkili yoldaş olarak tanıttı, ziyaretçilerin bu devasa, korkutucu binada yolunu bulmalarının zor olduğunu söyledi. O nedenle, ziyaretçilerini paternosterin önünde karşılıyordu, zira korkutucu olan sadece binaydı, binanın sakinleri değil. Güldü, Josefa da güldü. Adam onu dolambaçlı koridorlardan geçirirken, Josefa nerede sağa, nerede sola saptıklarını aklında tutmaya çalıştı.

Yetkili yoldaş bir kapıyı açıp Josefa'yı önden buyur etti, odadaki sekreter daktilodan başını kaldırıp Josefa'yı nazikçe selamladı. Yetkili yoldaş sekreterinden kantine gidip kahve getirmesini rica etti, iki ya da üç fincan, nasıl arzu ederse. Sonra Josefa'yı ara kapıdan geçirip diğer odaya götürdü, otur-

ma grubuna buyur etti, panjurları güneş gözleri kamaştırmayacak kadar aşağı indirdi. Sehpaya Bohemya kristalinden bir küllük koyarken, son zamanlarda hafif bir göz nezlesinden mustarip olduğunu söyledi. Yoksa, etrafındaki insanlara ve nesnelere ışık vurmasına bayıldığını söyleyerek Josefa'ya anlamlı anlamlı baktı. Josefa'ya, ona siz diye hitap etmesinden rahatsız olmayacağını umduğunu, yakından tanımadığı kişilere sen diye hitap etmekte zorlandığını söyledi. Özellikle de kadınlarla senli benli konuşurken laubali davrandığı duygusuna kapılıyordu, hele hele böyle güzel kadınlarla. Birden ciddileşti. "Yoldaşımız Strutzer'i çok üzmüşsünüz, öyle mi?"

Josefa, yetkili yoldaşın tebessümünde bir alay görür gibi oldu ama bu alaycı ifadenin Strutzer ya da kendisiyle mi ilgili olduğunu, yoksa adamın yüz hatlarından mı kaynaklandığını kestiremedi.

"Yoldaş Strutzer'i onun beni üzdüğünden daha çok üzdüğümü sanmam," dedi Josefa. Yoldaş cevabını küstahça bulursa işi şakaya vurup durumu kurtarabilmek için gülümsedi. Ama yetkili yoldaş Josefa'nın böyle çekinmeden konuşmasından hoşlanmış gibiydi. Güldü ve Josefa'ya, "Kahvenin yanında konyak alır mıydınız?" diye sordu. Bir perdenin arkasındaki dolaptan bir şişe konyak çıkardı, iki kadehi tepeleme doldurup birini Josefa'ya uzattı.

"Ama şaka bir yana, yazınızı okudum," dedi yetkili yoldaş. "Neden bu kararı aldığımızı anlamanızı istiyorum." Röportajı beğendiğini, tutku ve hevesle yazıldığının hemen anlaşıldığını söyledi. Metinde nesnel olarak da herhangi bir hata görememişti. İtiraf etmeliydi ki, Josefa'ya ve yaptığı işe saygı duymuştu.

Sekreter kahveleri getirdi. Josefa konyağı ve kahveyi sırayla yudumlayarak sigarasını tüttürdü. Mobilyalara ve yere düşen güneş şeritleri, yoldaşın melodik sesi—kuzeyden olmalıydı, Josefa R'lerin vurgulandığı kuzeyli şivesini severdi—Josefa'nın aklını karıştırdı. Sanki daha az önce binanın devasalığına, kapıdaki kontrollere, kendi güvensizliğine sınır olmamış gibi, koltuğunda rahatça oturmuş, yoldaşın övgüleri karşısında hafifçe kızarırken ve eskiden onun gibi adamlara saati ya da bir sokağı sorduğu zamanlarda olduğu gibi, toplumun bir parçası olmanın rahatlatıcı duygusunu hissederken, ani bir güvensizlikle silkinip kendine geldi. Sonuçta, kendisine net bir dille hayır diyen, üstelik de bunu Strutzer aracılığıyla ileten, bu yoldaştı.

Yetkili yoldaş, "Keşke bütün muhabirler davamıza, bizim davamıza sizin gibi dürüst ve mücadeleci bir tavırla sahip çıksalar," dedi.

"Keşke gazete yerine bomboş kâğıtlar dağıtsak diyorsunuz yani," dedi Josefa.

Yoldaş memnun memnun başını salladı. Josefa'nın bu sözlerle önemli bir kusurunu ortaya koyduğunu söyledi. "Fazla keskinsiniz," dedi. Ona göre, sınıf mücadelesinde her zaman taktik ve stratejik hedefler olmuştu. Stratejik hedeflerden biri de, B. gibi bir şehrin boşaltılması olabilirdi elbette. Yıllar önce, B.'de konutların tasfiye edilmesi, şehir sakinlerinin daha sağlıklı yerlere taşınması, B.'deki işlerine otobüslerle gidip gelmeleri üzerinde düşünüldüğünü Josefa da biliyor olmalıydı. Ama yeterli miktarda konut olmadığı için bu proje unutulup gitmişti. B.'nin ne zaman ve nasıl boşaltılacağı artık taktik bir meseleydi. Kendisiyle Josefa arasında-

ki yanlış anlama—bunu yanlış anlamadan öte bir şey olarak görmek istemiyordu—sadece taktikle ilgiliydi. Yoldaşın yüzünde tek bir kas bile oynamamıştı ama aniden donuklaşan gözleriyle Josefa'ya dik dik bakmaya başlayınca yüzünün ifadesi tamamen değişmişti. Başka taktik düşünceler de olduğunu söylerken sesindeki monotonluk Josefa'nın yüreğini daralttı, bu düşünceler sınıf düşmanlığıyla ilgili olmasa da, son derece önemliydi ve elinde olsa hemen değiştireceği bazı imkânsızlıklara özellikle de en değerli yoldaşların bu kadar az anlayış göstermesi esef vericiydi. Yoldaş her sözcüğü uzatarak söylemiş, sanki başka sözcüklere de yer açması gerekiyormuş gibi aralarında boşluk bırakmıştı; o donuk gözleriyle sözcükleri Josefa'nın beynine sokmaya çalışıyor, bir yandan da cevabını bekliyordu.

Josefa yoldaşın ona az önce ne söylediğini kavramaya çalıştı. Christian'la prova yaparken kafalarında canlandırdıkları kişiden çok farklı biriydi. Beklenen suçlamalarda bulunmuyordu. Onun yerine, ısrarla Josefa'nın onu anlamasını talep ediyordu, oysa anlaşılıp anlaşılmamak hiç umurunda olmayabilirdi. Burada, güneş panjurlarının ardında neden ihtiyaç duyuyordu ki buna?

"Bu şekilde düşünemiyorum," dedi Josefa, "anlamıyorum."

"Çok sabırsızsınız," dedi yoldaş. "Aynı yazıya gelecek sene acilen ihtiyaç duyarız belki. Ama şimdi değil. Brecht'i düşünün, Galilei'yi. Söyleyecek çok şeyiniz varsa, susmak bazen daha akıllıcadır."

Sustular.

"Yoldaş Nadler, ben sizi neden buraya çağırdım? Kararımızı anlamanız için çenemi neden bu kadar yoruyorum?" Yol-

daş, sorusunun cevabını vermeden önce bir an bekledi. "Sizin gibi yoldaşlardan vazgeçmek istemediğimiz, vazgeçemeyeceğimiz için. Bize güvenmeye devam etmeniz için. Aramızda kalmasını istediğim bir şey söyleyeceğim şimdi size: Bir gazetede ya da kurumda işlerin pürüzsüz yürümesi için yoldaşınız Strutzer gibi insanlara ihtiyaç vardır. Ama sosyalizmi sadece bu tür insanlarla kuramayız. Bunun için hayal gücü zengin, cesur, evet, zor insanlara da ihtiyacımız var. Yoldaş Nadler, ki şimdi sen demeden edemeyeceğim, senin bu duruma anlayış göstermen için bunca çaba harcamamın nedeni bu."

Yetkili yoldaşın söylediği bütün o kelimelerden Josefa'nın aklında bir tek anlayış kelimesi kaldı. Anlayış göstermesi gerekiyordu demek. Anarşisti ve de Thal'i anlamıştı, özellikle de Hodriwitzka'yı anlamıştı. Şimdi de bu yoldaşı anlaması gerekiyordu. Fazla anlayış iyi bir şey değildi. Bir anlayış diğerini ortadan kaldırıyordu. Bu kadar anlayışa katlanamazdı.

"Hodriwitzka öldü," dedi, "mektup yazamaz artık. Ama birinin yazması lazımdı."

Hodriwitzka'yla görüşmesini anlattı, yetkili yoldaşın durumu anlayabilmesi için bunu bilmesi gerekiyordu. Anarşistin ona nasıl hakaret ettiğini ve Strutzer'in düşüp bacağını kırmasını ümit ettiğini anlattı. Luise'nin Strutzer hakkında ne düşündüğünü, Rudi Goldammer'in neden hasta olduğunu, neden bir gün Strutzer yüzünden öleceğini anlattı.

Josefa odanın sesi ve kelimeleriyle nasıl dolduğunu hissediyor, artık susması gerektiğini düşünüyor, ama konuşmaya devam ediyordu. Adam onu anlıyor gibiydi, başıyla onaylayarak onu yüreklendiriyordu. Strutzer'in şişko yalakanın

teki olduğunu, yetkili yoldaşın da tutup onu desteklediğini söyledi. Korkuyordu Strutzer'den, korkusu kulaklarını uğuldatıyor, öfkeye dönüşüyordu. Strutzer'e dair hiçbir şeyi anlamak istemiyordu. Yeterince anlayış göstermişti, hatta ona acımıştı, kendi idrarını içmek zorunda bırakıldığı için. Ama şimdi, Hodriwitzka öldüğünden beri, canına tak etmişti artık ve bu taktik saçmalığını anlamayı reddediyordu.

Yetkili yoldaş üzülmüştü. "Sadece yoldaş Strutzer'i anlamamakla kalmıyorsunuz," dedi, "beni de anlamıyorsunuz. Siz hiç kimseyi anlamazken, benim sizi, yoldaş Strutzer'i, yoldaş Goldammer'i ve kendi amirimi anlamak zorunda oluşum adil geliyor mu size? Sizi anlıyorum yoldaş Nadler, sizi, devrimci sabırsızlığınızı, her şeyi daha iyi yapma isteğinizi çok iyi anlıyorum. Bir kızım var, sizden birkaç yaş küçük, güzel bir kız, zeki, bana onu hatırlatıyorsunuz. Onunla devamlı konuşuyorum, bak kızım, diyorum, sen bile sabrını yitirirsen, kim yitirmez. Yenilgileri göğüslemeyi öğrenmemiz gerekiyor."

Yetkili yoldaş Josefa'nın kadehini ikinci kez doldurdu. Kendi kadehi hâlâ yarı yarıya doluydu. "Dayanın, kızım, dayanın ve ölçülü olun. Küçücük bir serçeye topla ateş etmeyin."

"Strutzer bildiğiniz serçelerden değil," dedi Josefa, "ölümsüz bir serçe o. Top ateşinden başka bir şey sökmez ona."

"Sizin derdiniz termik santral mı, yoksa Strutzer mi?" diye sordu yetkili yoldaş.

"Termik santral," dedi Josefa, "ve de Strutzer." Yorulmuştu, bir anda ölesiye yorulmuştu. Christian'la yaptığı provalar, binaya girmeden önceki korkusu, doğru kapıyı ararken de hâlâ geçmeyen endişesi, konyak, yetkili yoldaşın R'leri vurgulayan sesi. Josefa geniş karınlı kadehi eline aldı, par-

maklarının kadehi kavradığı kısımda rengi daha koyu görünen kahverengi sıvıyı salladı. İçinde iki parmağın yüzdüğü sıvıya bakakaldı. Küçük, rengârenk bir şişe cini diğer figürü suya daldırıp sırtına bindi. Şişe cini görünmez bir kırbaç sallıyordu. Balığı andıran ama yanlarından yüzgeç yerine iki kol çıkan figür, kuyruğunu şiddetle sağa sola savurarak, kollarıyla deli gibi çırpınarak şişe cinini sırtından atmaya çalıştı. Küçük cin kırbacını şaklatıp bir şarkıya başladı: "Uyanın, bu dünyanın lanetlileri, uyanın ..."

"... ve bunun gibi daha bir sürü şey," diye bitirdi yetkili yoldaş. Josefa dinlememişti. Yorgunluk, örümcek bacaklarıyla ayak tabanlarından kafasının derisine doğru ilerliyordu. Bu adam daha ne istiyordu ondan. Karar verilmişti. Dayanmalı, adama dayanmalı.

"Evet," dedi.

"Neden evet?" dedi yetkili yoldaş.

"Evet, neden," dedi Josefa. Şimdi Alex'e bile uçamayacağım artık, diye düşündü, yürümem gerekecek. Neden bu kadar yorgundu, böyle aniden, yok yere. Adam kol saatine bir göz attı.

"Affedersiniz, saatin kaç olduğunu söyleyebilir misiniz lütfen?" diye sordu Josefa cılız bir çocuk sesiyle.

Adam saati söyledi. Josefa'dan özür dileyerek, amirinin odasında acil bir toplantının başladığını söyledi. İyi misiniz, size yardımcı olabilir miyim, diye sordu. Josefa'yı koridorun köşesine kadar geçirip paternosterin yolunu tarif etti.

II

Sonraki haftalarda Josefa yetkili yoldaşı ne zaman düşünse, muğlak bir korkunun yarattığı bir sancı hissetti midesinde. O gün daha binadan ayrılırken bile, gözlerini kırpıştırarak parlak mart güneşine bakan ya da belediyenin koymakta geciktiği bankları gözleriyle arayan yayaların arasına tekrar karışıp köprünün korkuluğuna yaslanarak başkentin en önemli ırmağının köpüklü sularını seyrederken bile, ağzında tuzlu bir tat bırakan bir korkunun tüm benliğini kapladığını hissetmişti. Yetkili yoldaşın Strutzer'e, Josefa'nın onun hakkında söylediklerini anlatmasının ya da Josefa adındaki birinin işçileri hükümete karşı kışkırtarak onları mektup yazmaya teşvik ettiğini amirine söylemesinin önünde ne gibi bir engel ne vardı ki. Yetkili yoldaş Rudi Goldammer'e, ağır hasta olduğunu duyduğunu söyleyebilir, yorucu görevini bir başkasına devretmeyi düşünüp düşünmediğini sorabilirdi. Josefa gözlerini suda bir noktaya dikmişti, su baktıkça kabarıyor, üstüne üstüne geliyordu. Su düzeyinin değişmediğinin tek kanıtı, ırmak yatağının kenar duvarlarındaki nemli çizgilerdi.

İki hafta sonra, yetkili yoldaşın *Illustrierte Woche*'deki yoldaşlara basındaki sosyalist yarışmayla ilgili bir sunum yapacağı bir toplantı düzenlendi. Josefa toplantı salonuna geldiğinde, yetkili yoldaş kürsüde Strutzer'in yanındaki yerini almıştı bile. Strutzer ona alçak sesle bir şeyler an-

latırken, arada bir kurşunkalemiyle önündeki belgelere vuruyordu. Yetkili yoldaş başını Strutzer'e yaklaştırmış, aklı başka yerdeymiş gibi salondakilere dalgın dalgın bakıyordu; Josefa, yoldaşın ağzının ve burnunun kenarlarında yine o alaycı ifadenin olduğunu fark etti. Adam gözlerini salonda amaçsızca gezdirirken bakışları Josefa'ya takılınca, başını hafifçe eğerek masaların ötesinden mesafeli bir selam verdi, bu arada Strutzer hâlâ konuşmaya devam ediyordu. Josefa Strutzer'in hareketlerinde kazanılmış bir zaferin belirtisini, muzaffer bir kralın tebessümünü, kolormatik gözlük camlarının ardındaki yorgun gözlerde apaçık bir hoşnutluk görür gibi oldu. Ayağa kalkmasını, sessiz olunması için kurşunkalemini masaya tıklatmasını ve gücenmiş bir sesle, "Yoldaşlar, aramızda beni şişko bir yalaka, özel türden bir serçe olarak niteleyen ve başka hayvani yakıştırmalarda bulunan bir yoldaş var. O yoldaşın bunun açıklamasını yapmasını istiyorum," demesini bekledi. Luise, Günter Rassow, Hans Schütz başlarını ellerinin arasına alır, gülmemek için zor tutarlardı kendilerini, diğerleri ise sinirli sinirli ya da pis pis sırıtarak Josefa'nın bu durumdan paçayı nasıl kurtaracağını izlemeye hazırlanırlardı.

Josefa Yüksel Kurula yazdığı mektubu o sırada çoktan göndermiş bulunuyordu. Böyle bir şey yapabilmesini sonradan kendisi de delice bulmuş, mektup yüzünden başına gelebileceklerin korkusu, sabah uyanınca, işten sonra eve dönünce posta kutusuna bakma zevkinin içine etmişti. Adresi daktiloda yazdığı uzun zarfı sarı posta kutusuna atmasının üstünden bir hafta geçmişti, o zamandan beri tek umudu, mektubun adrese ulaşamadan yolda kaybolması ya da Yük-

sek Kurulun gelen evrak bölümünde yanlışlıkla atık kâğıt kovasına atılmasıydı. Bundan ötürü mektuptan kimseye bahsetmemişti. Mektubu, bir akşam eve dönerken yaşadığı bir olayın etkisiyle yazmıştı. Konut İdaresine gidip yeni bir banyo kazanı siparişi vermek için gazeteden her zamankinden bir saat önce ayrılmıştı. Ofisten evlerine dönen insan ırmağına karışıp metronun merdivenlerinden yavaş yavaş inerken, henüz hiçbir şey fark etmemişti. Sadece tramvay durağının her zamankinden çok daha kalabalık olduğu dikkatini çekmiş, bir ya da birkaç tramvayın çalışmadığı sonucuna varmıştı. Josefa'nın sadece üç durak gitmesi ya da yirmi dakika yürümesi gerekiyordu, yeterince vakti vardı, hava da gayet ılıktı, o yüzden yürümeye karar verdi. İnatla bekleyen kalabalığı yarıp sokağın karşı tarafına geçti, o yakada yolun tekdüzeliğini bozan mağazalar vardı; elli ya da yüz metre yürümüştü ki, havada bir tuhaflık hissetti. Önce bunun ışıktan kaynaklandığını sandı. Keskin bir alacakaranlık, sokakları ve cisimleri, birkaç santimlik bir kaymayla üst üste duran iki tabakaya ayırmış gibiydi. Josefa gözlerini kapadı, ama etraftaki tuhaflık geçmiyor, hatta duyulabiliyordu. Josefa sesin nasıl, ne tür bir ses olduğunu çıkaramadı; havada sessiz bir uğultu titreşimi, yaprakların ya da kanatların uğultusu. Ağaçların çıplak dalları arasından göğe baktı ama uğultunun kaynağı olabilecek herhangi bir şey göremedi. Bir dalda siyah bir kuş vardı, ötecekmiş gibi sarı gagasını açtı, uçacakmış gibi kanat çırptı ve sessiz sedasız yere düştü. Havada bir hareketlenme oldu, Josefa arkasına dönüp bakınca, motosikletli ve siyah üniformalı adamların eşlik ettiği bir limuzinin caddeden ağır ağır geçtiğini gördü.

Sessizlik motorların gürültüsünü yutuyor, Josefa'nın kulağına sadece boğuk bir ıslık sesi geliyor, yarılıp geçilen havanın dalgaları yüzüne vuruyordu. Limuzin caddenin sonundaki virajda gözden kayboldu. Tiz bir ıslık sesi havayı kâğıt gibi yırttı. İki polis gizlendikleri duvarın dibinden caddeye atlayıp beyaz kolluk taktıkları kollarını havaya kaldırdı.

Yan sokaklarda kilitlenen trafik büyük bir gürültüyle ana caddeye hücum etti, koyu kıvamlı kan gibi ağır ağır yolunu bularak ölü damarlara aktı, telaşlı seğirmeler yerini sakin bir ritme bıraktı ve gürültü çatıların üzerine çekildi. Uğultunun nedeni sessizlikti, diye düşündü Josefa, ölüm sessizliği. İnsanlar sessizliği önleri sıra itiyorlardı sanki; nereye giderlerse gitsinler, sessizlik onlardan önce oradaydı. Bu yüzden sağır oldular herhalde, diye düşündü. B. hakkında hiçbir şey öğrenemeyecekler, öğrenemezler zaten. Banyo kazanı siparişini başka bir güne erteleyerek mektubu yazmak için eve gitti. Mektupta, otuz yaşında bir gazete muhabiri olduğunu, hükümeti muhtemelen bilgi sahibi olmadığı bir konuda haberdar etmeye mecbur kaldığını, bu mektubu haftalar önce yazmaya niyetlenen B. sakinlerinden ateşçi Hodriwitzka'nın, bisikletiyle sola dönerken eliyle işaret vermediği için bir otobüsün altında kalıp can verdiğini yazdı. Yetkili yoldaşlar basının konuyu kamuoyuna yansıtmasına müsaade etmedikleri için, sosyalizmi inşa ederken yapılan ihmal ve kusurları hükümete bizzat bildirmeye mecbur kaldığını ekledikten sonra B.'deki termik santralda yaşananları kısaca anlattı. Josefa kenarları yıpranmamış temiz bir zarf buldu, adresi telefon rehberinden bakarak daktiloda yazdıktan sonra, büfeden aldığı pulu yapıştırıp mektubu sarı kutuya attı. Ertesi gün, mek-

tubu posta kutusundan almak için, o civardaki posta kutularını boşaltan adamı yakalamaya çalıştı. Ama geç kalmıştı, artık tek umudu, mektubun postada ya da kurumda kaybolmasıydı, ama bu umudu gerçekleşmeyecekti.

Josefa, mektubuna cevap gelmesini beklediğinden beri ilk kez korku duymuyordu, ama buna hâlâ inanamadığından, son zamanlardaki kargaşayı sırf düşündüğünde bile baş gösteren çarpıntı ve krampları sessizce bekledi. Kaz tüyünden barikatına uzanmış, kapalı gözlerinin ardından, açık kırmızı kanın kalbinde nasıl pompalandığını, incecik damarlardan geçip parmaklarının ucuna nasıl aktığını görüyordu. Bu işleyen organizma kendisiydi. Christian'la geçirdiği o unutulmaz geceden sonra peşine düştüğü ama bir türlü yakalayamadığı zihinsel berraklığı bir an yine hissetti. Doğumundan ölümüne kadar uzanan yolun ortasında durduğunu gördü, hiçbir yerde durmadan, geriye dönmeden yürüyor, dünya kendi acısına ve diğerlerinin acısına, kendi çaresizliğine ve diğerlerinin çaresizliğine, kendi sevincine ve diğerlerinin sevincine bölünüyordu. Sadece onun içinde biriken, onunla ilgili olan, ondan gelen, en sonunda onun hayatı oluyordu.

Josefa geleceğini düşündü. Geleceğini düşünsene evladım cümlesi, Ida'nın en sevdiği cümlelerden biriydi. Hayattaki tek yeğeninin geleceğinin artık garanti olduğunu düşünen Ida'nın, Josefa'nın geleceğini düşüncesizce fırlatıp attığını duyunca, açık mavi gözlerinin berrak yaşlarla dolacağı kesindi.

Saat dört buçukta çalan bir saat, oğlan seneye okula başlayacak. Josefa saat beş buçukta evden çıkmak zorunda, oğlan saat altı buçukta kalkmak, yedi buçukta evden çıkmadan önce tek başına kahvaltı etmek zorunda. Bütün bunları nasıl kotaracağını birilerine sorması gerekecek. Öğleden sonra üçte eve gelecek, bu bir avantaj tabii, ama akşama kadar yorgunluktan turşusu çıkmış olacak ve sekiz ya da dokuzda yatağa girmezse sabahları kalkmakta çok zorlanacak. Fabrikada önce ona alaycı alaycı gülecekler, arıza bir tip herhalde diyecekler, üniversite okumuş bir de, ama zamanla alışacaklar. Sonra, dişli biri çıktı diyecekler, ensesine vurup lokmasını elinden alamazsın ve içlerinden biri sendikada görev alması için onu önerecek, muhtemelen kültür işleri için, operet için bilet ayarlasın diye. En kötü ihtimalle onu bir de kursa yollayıp işçi temsilcisi yapacaklar. Ama o buna karşı çıkacak. Onları şöyle cezalandıracak: Beni unutun. Kalifiye olacak, ama ancak o kadar işte. Arada bir Yüksek Kurula bir mektup yazıp sosyalizmi inşa ederken yapılan ihmal ve kusurlara dikkat çekecek ve bunun için kimse ondan hesap soramayacak. "Sayın baylar," diye yazacak, "işim çok tekdüze olduğu için düşünmeye bol vaktim var. Nitekim, benim yaptığım işe, aylık ücretimin miktarından da anlaşılabileceği üzere, diğer işlere kıyasla neden çok daha düşük bir değer biçildiğini düşündüm. Sizi temin ederim ki ..."

Josefa ayağa kalktı, kitaplıktan bir dosya kâğıdı aldı, tükenmezkalemini aradı, bulamayınca daktilosunu alıp yatağın kenarına oturdu ve daktiloyu dizlerinin üzerine yerleştirdi. Kâğıdı, arkasına kopya kâğıdı koymadan daktiloya taktı, asla kopya kâğıdı kullanmaması Luise'yi hep kız-

dırmıştı. "Sizi temin ederim ki, yıllarca oturarak çalışmak, sakin bir elle lehimlenmesi gereken minicik parçalara pür dikkat bakmak, insanın doğasına aykırı ve çok yıpratıcı bir iştir. Bundan daha fazla performans gösteremem ben. İş arkadaşlarım da. Hiçbir hekim, hiçbir sanatçı bizim gibi doğasını inkâr etmeye zorlanmıyor. Fakat bunca emeğin karşılığını alamıyoruz. Temizlikçilik, vidanjör şoförlüğü, çöpçülük, postacılık, balıkçılık gibi işler için de benzer şeyler geçerli. Her bürokratın yeri doldurulabilir ama Alexanderplatz'daki tuvaletçi kadının yeri doldurulamaz. Gün boyu o iğrenç kokuyu çekmek; yine de, bunun basit bir iş olduğunu söyleyebiliyorsunuz. Ben, vasıfsız lehimci Josefa Nadler şunu öneriyorum: Her işe eşit ücret verilsin, işin niteliği değil, iyi ya da kötü yapılması belirleyici olsun. Kötü yapılan işe daha az, iyi yapılan işe daha çok ücret ödensin, kadın ya da erkek, bakan ya da postacı, hiç fark etmesin. Çocuk sahibi olanlara daha fazla ücret ödensin. Vardiyalı işçiler, madenciler ve de insanı yiyip bitiren diğer mesleklerde çalışanların çalışma saatleri daha kısa, yıllık izin süreleri daha uzun olsun, yoksa kimse o işlerde çalışmaz. Sayın baylar," diye yazmaya devam etti Josefa, "bu önerimin şöyle bir avantajı var: Ahşap yontmayı seven, çocuk kitabı yazarı değil, marangoz olur, çünkü bu zevkinden vazgeçmesi için bir neden kalmamıştır; marangoz da, güzelim masaları, kötü çocuk kitapları yazan yazarın kitapları kadar para etmediği için yazarın yeni evine hınçla bakmak zorunda kalmaz. İnsanlar zevkleri için kesenin ağzını açar. Marangoz bizim bugün ancak hayalini kurabildiğimiz masalar yapar. Karşılığında da devlet tarafından İsveç'e gönderilir ve oradaki marangozlarla fikir

alışverişinde bulunur. Geriye, benimki gibi el mahkûm yapılan işler kalıyor; bu işler, insanı ezip geçerek sakat bırakan araba lastikleri gibidir. Bizden geriye kalan sadece, işi yapmak için gereken sabır, bönlük, becerikli parmaklar ve devamlı üzerinde oturacağımız yağlı, yumuşak bir kıçtır. Sayın baylar, asrımızda teknolojinin boyunduruğu altında olduğumuz, fakat yatırımlara para ayrılamadığı, ne var ki bu işlerin de yapılması gerektiği benim de malumum. O yüzden şunu öneriyorum: Bu ülkenin her vatandaşı, altını çiziyorum, her vatandaşı bu durumun gereğini yapsın. Ömrünün bir ya da iki senesi günde dört saat bu tür bir işte çalışsın, kalan zamanında da, duyarlığını korumak ve vaktini anlamlı kullanmak için bir dil ya da bir müzik aleti çalmayı öğrensin. —Cevabınızı büyük bir merakla bekliyorum. Yeni önerilerde bulunacağım zaman size yine yazarım. —Josefa Nadler, vasıfsız işçi."

Josefa, mektubu yüksek sesle okudu, alıcının şaşkın suratını gözünde canlandırdı ve üç ay işçilik yaptıktan sonra mektubu göndermeye karar verdi. İşçi olunca onlara her ay bir mektup yazacaktı. Yüksek Kurulun yazışan bir üyesi olacaktı. Ve bir gün pazar yerine gidecek, önleri hep kalabalık olan sebze tezgâhlarının arasında duracak ve Yüksek Kurulla yaptığı yazışmaları halkın bilgisine sunacaktı.

Josefa malum sabah daha erken kalksaydı, posta kutusunu boşaltan adamı kaçırmasaydı, Yüksek Kurula yazdığı mektubu geri alabilseydi, hayatında her şey muhtemelen aynı kalırdı; eğer adam mektubu ona vermeyi kabul ederse tabii,

çünkü posta nizamnamesine göre böyle bir yetkisi olmayabilirdi. Josefa'nın tahminine göre, zor durumda olduğunu gören adam ona anlayış gösterir, üzeri daktiloyla yazılmış zarfı geri verirdi. O zaman *Illustrierte Woche* ekibi bir röportaj yüzünden yaşanan tartışmayı unutur giderdi. Bu meseleye çene yoran pek kimse kalmamıştı zaten. Sadece Luise arada bir röportaja yazık olduğunu, gerçekten yazık olduğunu söylüyordu. Rudi Goldammer'in ülseri iyileşmiş, Strutzer yığınlarca dergi ve gazeteyi, suratında kırgın bir tebessüm, kendi odasına geri taşımak zorunda kalmıştı. Josefa, Alfred Thal'e bir mektup yazmıştı: Anarşiste selam söyleyin lütfen ve ona deyin ki: Yapabileceği bir şey yokmuş. —Josefa her zamanki gibi, etrafında büyük ofisin gürültüsü, masasında, suni deri siyah koltuğunda oturuyor, önünde Günter Rassow'un cılız sırtını görüyor, kütüphaneye telefon açıyor, bir sonraki röportajı için araştırma yapacağı işletmeyle telefonlaşıyor, fotoğraf çekimi için randevu ayarlıyor, okur mektuplarını çözüyor, yanıtlıyordu. Ve bekliyordu. Her gün, her saat mektubuna cevap gelmesini bekliyordu. Çalan her telefon, üzerinde adı yazan her zarf yüreğini ağzına getiriyordu. Rudi Goldammer'in sekreteri Erna ona telefon açıp sert bir sesle, —Erna yazı işlerindeki herkesle sert bir sesle konuşurdu—müdürünün onunla görüşmek istediğini söyleyince, Josefa'nın dizleri titredi. Rudi'nin odasına giderken ağzı kuruduğu, yutkunmakta zorlandığı için küçük mutfağa uğrayıp bir bardak soğuk su içti. Rudi onu kucaklayarak selamladı. Çok üzgün olduğunu, yazıyı ancak şimdi okuyabildiğini söyledi. İşin böyle sarpa sarması çok üzücüydü. Ah şu Strutzer; neyse, olan olmuştu. Ülseri hep ama hep en olma-

yacak zamanda azıyordu. Ama şuna inanmalıydı: Eğer hastalanmasaydı, her şey bambaşka olurdu. Rudi kendine yüklediği misyon yüzünden acı çekiyor, Josefa da onunla birlikte acı çekiyordu. "Biliyorum," dedi, "biliyorum, burada olsaydın..." Rudi minik adımlarla odada volta atarken ayaklarının ucuna bakıyordu, sonra, herhalde az önceki sözlerinde ne kadar ciddi olduğunu anlamak için Josefa'nın önünde durup gözlerinin içine baktı. Masanın üzerinde kırmızı karanfiller vardı. "Çiçekler ne güzel," dedi Josefa. "Evet," dedi Rudi, "Erna koymuş. Erna hastalandığım zaman masama hep çiçek koyar."

Rudi kapıya gitti, Josefa ayağa kalktı. Rudi, "Bir dahaki sefer..." diye söze başladı, sonra Josefa'nın omzuna hafifçe vurdu. Josefa başını salladı. Ofise dönerken, bir türlü geçmeyen ağız kuruluğunu gidermek için bir bardak su daha içti. Aslında rahatlaması gerekiyordu ama ağlamamak için kendini zor tuttu.

Josefa, Rudi'nin odasından çıktıktan birkaç dakika sonra Siegfried Strutzer'e onunla ilgili bir telefon geldiğini o sırada bilemezdi. Yüksek Kurulun Vatandaş Şikâyet Bürosu'ndan aradığını söyleyen kadının, "Sizi Vatandaş Şikâyet Bürosu müdürüne bağlıyorum," dediğini duyan Strutzer, herhalde yine odasında olmayan ve günah keçisi rolünü ona yükleyen Rudi Goldammer'e içinden küfretti. Hata avcısı manyağın teki *Illustrierte Woche*'yi Yüksek Kurula şikâyet etmişti herhalde; kabak kimin başında patlamıştı peki? Tabii ki onun, Strutzer'in. Strutzer'in içinden ettiği küfürler, bir erkek sesiyle yarıda kesildi; telefondaki sesin sahibi, *Illustrierte Woche*'nin parti sekreteri yoldaş Strutzer'in hattına mı bağ-

landığını soruyordu. "Bakın, ben Yüksek Kurulun Vatandaş Şikâyet Bürosu'nun müdürüyüm," dedi ses, "yoldaş Strutzer, burada, sizleri de ilgilendiren bir meseleyle uğraşıyoruz."

Al işte, diye düşündü Strutzer ve övgüden ziyade başına bela almasına yol açan vekilliğine içinden veryansın etti. Strutzer, sabahları Erna Rudi'ye çay demlerken göz attığı gelen evrak kutusundaki geniş, zarif zarfı daha az evvel görmüş, tecrübelerine dayanarak bunun yüksek, hem de en yüksek yerden gelen bir davetiye olduğunu anlamıştı. Ama ona göre en iğrenci, bu tür davetiyeleri görür görmez oflayıp puflayan ve böyle davetlerden hiç hazzetmediğini, zaten midesinin rahatsızlığı yüzünden ne yiyeceklerin ne de içeceklerin tadını çıkarabildiğini söyleyen Goldammer'in ikiyüzlülüğüydü. Gelen davetiyelerden birini de bana vermek hiç ama hiç aklına gelmedi ama, diye düşündü Strutzer buruklukla.

"Yetkili müdür olan yoldaş Goldammer'e değil, doğrudan sana başvuruyoruz," dediğini duydu Strutzer adamın, "çünkü yoldaş Nadler'in üyesi olduğu parti grubunun konu hakkında bilgilendirilmesi ve yoldaş Nadler'in bazı konulardaki görüşlerinin parti grubunda acilen ele alınması gerektiği kanısındayız."

Strutzer'in içinde çıt çıkmıyordu artık. Kendisinden hiç aklına gelmeyen bir şey isteyen sese kulak kesildi. Muhatap oydu, Strutzer'di. Telefonun diğer ucundaki yoldaşın, Goldammer'e ulaşamadığı için onunla yetindiği falan yoktu, baştan beri bizzat onunla görüşmek istemişti.

Belgelerin, yoldaş Nadler'in o müphem mektubuyla birlikte sonraki günlerde kendisine iletileceğini duydu Strutzer; Strutzer'e, neden doğrudan kendisine başvurulduğunu

anlaması için konu hakkında önceden bilgi vermek istemişlerdi. Büro, bugün şikâyet sahibine mektubunun alındığını teyit eden bir yazı göndermişti. Kendisine, yasa gereği, sorularının ayrıntılı bir cevabı da gönderilecekti. Fakat yoldaş Nadler'in kafa karışıklığının, büronun vakit ayırabileceğinden daha kapsamlı bir biçimde irdelenmesi gerektiği düşünülüyordu.

Strutzer, güya ciddiyet ve kaygıyla sakız gibi uzattığı bir "eee" ile araya girdi. Ona göre, yoldaş Nadler'in tutum ve davranışları epey bir süreden beri sorunluydu zaten ve şimdi bu noktaya gelinmesine hiç şaşmamıştı. Strutzer yoldaşa, kendisine itimat edip bilgi verdiği için teşekkür etti. Parti grubunda, yoldaş Nadler'e nasıl yardımcı olunabileceği elbette gözden geçirilecekti.

Strutzer ahizeyi yavaşça yerine bıraktı, masasının en üst gözünden beyaz bir dosya kâğıdı çıkardı, üzerinde tek bir kırışık olmadığı halde eliyle özenle düzlediği kâğıdın sağ üst köşesine tarih atıp sol üst köşesine, Konu: J. Nadler, tel. gör., YK'nın VŞB müd. trf. verln. bilg.lr, yazdı. İçi içine sığmıyordu. Mektubu eline almadan, atacağı her adımı önceden ince ince planlamadan kimseye bu görüşmeden bahsetmeyecekti. Hata yapmak istemiyordu. Bu onun meseleseydi ve parti toplantısında ele alınmadan ne Goldammer'in ne de Luise'nin müdahale etmesine fırsat verecekti. Strutzer, Vatandaş Şikâyet Bürosu müdürünün söylediği her şeyi not etti. Zamanı gelince bu notlara başvurmak istiyordu. Dosya kâğıtlarının arasından mavi bir telli dosya çıkardı, etiketini kontrol etti, karton kapağın iç kısmında küçük harflerle "B. Olayı" yazıyordu, telefon görüşmesini yazdığı sayfayı da-

ha önce yazdığı diğer sayfaların üzerine yerleştirdi. Strutzer midesinin kazındığını ancak o zaman fark etti, saate baktı—on ikiye dört vardı—ve yemeğe gitti.

Ertesi gün Jauer çıkageldi yazı işlerine; uzun bir aradan sonra tekrar aralarına dönmüştü. Pazartesi sabahıydı, Günter Rassow, Luise, Hans Schütz ve Jauer'e meraklı gözlerle bakan Eva Sommer, hep birlikte Luise'nin odasındaki küçük toplantı masasında oturuyorlardı. Eva Sommer Jauer'in saçını okşadı ve buğulu sesiyle, "İyi görünüyorsun, evlat, gerçekten iyi," dedi. Jauer, tedavisinde kullanılan yöntemlerden birinde, unla dolu bir çanaktan bir yüzüğü dişleriyle çıkarmasını istediklerini, o sırada tabii çok komik göründüğü için grup üyelerinin ona nasıl güldüğünü anlattı. Ama un çanağında dişleriyle yüzük ararlarken diğerlerinin hali de çok komikti sonuçta. Herkes birbirine gülmüştü yani, ama kötücül bir gülme değildi tabii, insanı rahatlatan bir kahkahaydı.

Josefa, hastaların una bulanması düşüncesinden rahatsız olmuştu. "Bir de körebe oynatsalardı bari," dedi. Bu oyundan hep nefret etmişti, ittirilip tökezlendiğinde duyduğu kör çaresizlikten, nereden geldiğini, nereye gittiğini bilememekten, gözleri bağlı olmayan diğer oyuncuların ortasında kalakalmaktan, düştüğü zaman ona gülmelerinden nefret etmişti.

"Bunun sana faydası oldu yani, öyle mi?" diye sordu.

"Gördüğün gibi," dedi Jauer sertçe. Kendini savunmaya geçmiş gibiydi. Sesinde bir defans tonu vardı. Bunun terapinin sadece küçük bir parçası olduğunu söyledi; grup konuş-

maları, teke teke konuşmalar da oluyordu; ama en önemlisi, insan gündelik hayattan uzak kalıyor, tamamen inzivaya çekilebiliyordu. "İşyeriyle kesinlikle temas kurmak yok," demişti doktor. Jauer bu sözleri söylerken tek tek herkese sitemli ve gururlu bir ifadeyle baktıktan sonra, gözlerini Luise'ye çevirdi.

"Pekâlâ," dedi Luise, "tekrar aramızda olman güzel." Ağzına bir meyan şekeri attı. Hans Schütz siyah deriden pipo kutusunu masanın üzerine çıkarmış, sırayla bütün pipolarını temizlemeye koyulmuştu. İncecik pelüşle kaplı pipo temizleme çubuğunu piponun filtresinin içinden büyük bir sükûnetle, adeta tapınır gibi geçiriyor, sonra filtreyi tekrar gövdeye takıyor, içinde hiç kir kalmaması için kuvvetle üflüyor, her bir piposunun profilindeki o soylu kavise yüzüncü ya da bininci kez zevkle baktıktan sonra, pipolarını tekrar kutuya yerleştiriyordu. Hans Schütz kuşkulu bir sesle, "Baksana, geceleri uyuyabiliyor musun artık?" diye sordu Jauer'e.

Jauer gülümsedi. "Evet."

"Hayatta çok şaşırtıcı şeyler olabiliyor," dedi Günter Rassow. Gençliğinde bir arkadaşı ergenliği atlattıktan hemen sonra birdenbire, nedensiz yere topallamaya başlamıştı. Kas atrofisine yakalandığı tahmin ediliyordu, tedavisi imkânsızdı. Uzun lafın kısası, sonunda delikanlı bir de psikiyatriste görünmüş, psikiyatrist Oidipus kompleksi tanısı koymuştu. O dönemde Rassow'un arkadaşının annesi, oğlanın ayaklarını sürüyerek yürümesini, kamburunu çıkarmasını sık sık eleştiriyordu. Rassow'un dediğine göre, son derece hassas bir yapıya sahip oğlan kendini iyice kasmıştı; ama daha da önemlisi, ki doktora göre hastalığın asıl sebebi buy-

du, annesinin ikazlarından kurtulmak için bilinçaltında yürüyüş ve duruş tarzına nesnel bir neden yaratmıştı. Doktor delikanlıya, annesinin sevgisine ve kaygılarına daha fazla direnmemesini tavsiye etmişti.

"Ee, faydası oldu mu?" diye sordu Eva Sommer.

"Gerçekten de topallamayı kesti," dedi Rassow. "Fakat bu sefer vücudunda başka tuhaflıklar başgösterdi." Rassow ayrıntıya girmekten rahatsız olmuş gibiydi, uygun ifadeleri bulmaya çalışırken sesi çatallaştı. "Fiziksel olarak bazı gerilemeler olduğu gözlemlenebiliyordu; bunlar çok belirgin değildi ama bayağı vahimdi. Sesi bile değişmiş, geçici de olsa incelmiş, çocuksulaşmıştı." Rassow boğazını temizledi ve hikâyeyi derinlerden gelen bir sesle, "İşte böyle," diyerek bitirdi.

Eva Sommer güldü. "Topallamaktan iyidir."

"Kim bilir," dedi Hans Schütz.

Josefa aklından geçirdiği şeyin, yani o olağanüstü hassas delikanlının aslında Rassow olduğunu diğerlerinin de düşünüp düşünmediğini anlamak için yüzlerine baktı. Hans Schütz, nihayet temizlenmiş ve tütünle doldurulmuş olarak dişlerinin arasına soktuğu piposunun tadını çıkarmaya vermişti kendini. Psikiyatristlere ve ruhsal zırvalara hiç tahammülü olmayan Luise ağzındaki meyan şekerini çiğniyordu. Sadece Eva Sommer Rassow'un anlattıklarına kafayı takmış, hâlâ hikâyeyi düşünüyordu.

"Jauer'in Oidipus kompleksinin müsebbibi Luise'dir herhalde," dedi Josefa.

Jauer'in bir anda beti benzi attı. "Böyle şeylerin ciddiye alınması lazım," derken sesi titriyordu; ne olursa olsun kendini hayatında daha önce hiç olmadığı kadar iyi hissettiğini,

saçma sapan laflarla moralinin bozulmasına izin vermeyeceğini, ortada dalga geçmek için bir sebep göremediğini, bu şakaların ancak kişinin cehaletini gösterdiğini söyledi.

Josefa şaşkınlıktan donakaldı. O sözle Jauer'den çok Luise'nin damarına basmak istemişti. Son haftalarda Jauer'in eksikliğini sık sık hissetmiş, doktor kesin olarak yasakladığı için kalkıp onu görmeye gitmemişti. Kekeleyerek özür diledi, bu kadar şiddetli bir tepki gösterdiği için sonradan rahatsız olmuşa benzeyen Jauer ise "tamam, tamam" gibi bir şeyler homurdandı. Tedirgin sessizliğin üstesinden gelen ilk kişi Hans Schütz oldu. Jauer'i uzun uzun süzdükten sonra, "Kilo almışsın," dedi. Jauer'in yüzündeki değişim Josefa'nın da dikkatini çekmişti. Avurtları dolmuş, yüzü düzgün bir oval biçimini almıştı. Teninin hastalık çağrıştıran sarımsı rengi ve elmacık kemikleri üzerindeki uçuk pembe lekeler kaybolmuştu. Cildi daha açık renk, yanakları pembe pembeydi. Ama en çok da, gözlerindeki ifadenin değiştiği dikkati çekiyordu. Josefa bunu kelimelere dökemezdi herhalde ama o ezeli yaralı, kırgın ifade kaybolmuştu.

Jauer saçını alnından geriye ittirince, Josefa Jauer'in alnında, sağ kulağından başlayıp sol kulağına kadar uzanan kırmızı bir çizgi olduğunu fark etti. Bu kırmızı çizgiyi daha önce gördüğünü hatırlamıyordu. Şimdiye kadar fark etmemiş miydi, yoksa bu çizgi yeni miydi, bilemedi. Sıkı oturan bir kasketin bıraktığı ize benziyordu; bir çizik ya da yara izi gibi ince ve kırmızıydı. Belki de çocukluktan kalma bir izdir, diye düşündü Josefa, kaykaydan ya da merdivenden düşmüştür. Jauer'in alnındaki kırmızı çizgi hep vardı da, o görmemişti herhalde.

"Sigarayı bıraktım," dedi Jauer.

Birdenbire Josefa'ya Jauer'in sesi de değişmiş gibi geldi, ses tellerine artık tamamen hâkimmiş gibi daha yüksek, daha kesin bir sesle konuşuyordu. Genel olarak, Jauer'in o eski iğreti havası gitmiş, diye düşündü Josefa. Jauer'deki değişimleri hastalığını daha yeni atlatmasına ve üç aydan beri tam bir inzivada yaşamasına bağladı. Josefa Jauer'deki değişimin boyutlarını, üç gün sonra Jauer annesinin ona on yıl kadar önce hediye ettiği, boynu terden kararmış eski deri ceketi giymeyi bırakıp takım elbise ceketine benzer güderi ceket, içine de açık renk gömlekler giyip gömleklerin renkleriyle uyumlu kravatlar taktığında bile anlamadı. Bunu ancak daha sonra, Yüksek Kurulun mektubu bir ulakla Strutzer'e iletildiğinde ve Strutzer'in "yoldaş Nadler'in akıl almaz küstahlığı" dediği mesele parti toplantısında tek gündem maddesi olarak ele alındığında fark edecekti.

Josefa telefonun ahizesini ancak üçüncü çalıştan sonra kaldırdı, halbuki telefonu yatağın yanına koymuştu. Kimsenin, telefonun başında oturup aranmayı beklediğini düşünmesini istemiyordu.

"Neden yazı işlerinde değilsin?" diye sordu Christian. "Hasta mısın?"

"Hayır."

"Ne peki?"

"Hiç."

"Bugün seninle ilgili toplantı var sanıyordum."

"Evet."

"E hadi ama. Bir şey mi oldu?"

"Bir şey olmadı. Toplantıya gitmiyorum."

Sessizlik.

"Josefa, belli ki bir şey olmuş..."

"Hayır."

Sessizlik.

"Son günlerde arayamadım. Çok işim vardı, üstelik tezim üzerinde değişiklik yapmam gerekiyordu."

"Tabii tabii."

"Çocuklaşma lütfen. Şu anda ne yapıyorsun?"

"Yatakta yatıyorum."

Sessizlik.

"Yanına geleyim mi?"

"Hayır."

Sessizlik.

Josefa iki beyaz plastik parçasını parmaklarıyla telefonun siyah gövdesine bastırdıktan sonra ahizeyi yerine koydu. Boğazındaki yumruyu yutabilmek için bir yudum kırmızı şarap içti. Sanki evin içinde birileri varmış da, hıçkıra hıçkıra ağladığını duymalarını istemiyormuş gibi yastığı yüzüne bastırdı.

Tam bir hafta beklemişti bu telefonu. Christian'ı en son gördüğü o üzücü çarşamba gününden beri. Her gün ona telefon etmek istemişti ya da atlayıp evine gitmek, ziline basmak; iki ay önce ya da bin dokuz yüz yetmiş yedi yıl önce olduğu gibi. İki saat boyunca karşılıklı sustuktan sonra Christian'ın kalkıp gittiği o çarşamba gününden beri her gün son haftaların hatalarını telafi etmek istemişti. Şimdiyse artık çok geçti. Ya da o gün de, rayların bittiği yere son

sürat ilerleyen bir trende oldukları duygusuna kapıldığı o çarşamba günü de çok geçti zaten. Tek hedef yolun sonuydu. Tren hiç durmadan ilerliyordu. Ancak baş üstü kuma saplandığında inebileceklerdi. Felaketi bekliyorlardı, ne zaman imdat frenini çekmeye çalışsalar, trenin sürati daha da artıyordu. Bir haftadır kafa yoruyordu; ne olmuştu da öyle hiç konuşmadan oturmuşlardı.

Her günü tek tek aklından geçirmiş, bizzat oynarken, şimdi dehşet içindeki izleyici konumuna düştüğü o sahneleri zihninde yeniden canlandırmıştı. Neden hiçbir şey anlamamıştı? Ağzından çıkanı kulağı duymuştu, fakat aklı ancak sonradan kavramıştı, Christian'ın söylediği cümleleri de aslında hiç duymamıştı. Yok, duymuştu duymasına da, algılayamamıştı, yaşantıya dönüştürememişti. Başlarına gelen, çarşamba günü iki saatlik suskunlukta biten şey, son haftalarda her şeye, herkese damgasını vuran mantığın devamı gibiydi.

Christian Josefa'nın bunalımlarından bıkmıştı; bunlara mantıklı bir açıklama bulamıyordu artık. Josefa'nın yaşayacağı kaçınılmaz sıkıntılar yüzünden telaşlanmasını anlasa da, olaylar karşısında korkuya, hatta paniğe kapılmasını yadırgıyordu. Yüksek Kurula yazdığı mektup en hafif tabirle gülünçtü. Josefa'nın safdilliği, çocuk gibi aklına eseni yapması, bu davranışlarındaki saflık derecesine göre eğlenceli ya da sinir bozucu bulduğu bir şeydi eskiden beri. Tamam, B. gibi bir şehir karşısında derinden sarsılmak için aşırı hassas olmak gerekmiyordu. Ki Josefa hassas biriydi. Nitekim salya sümük ağlayarak gulaş çorbasını kaşıklarken, sanki cehennemle az önce yüz yüze gelmiş gibi dehşet hikâyeleri an-

latırken de anlamıştı onu. Ama bu mektup çok çocuksuydu. Josefa ona parti yönetiminin toplantı davetiyesini gösterip mektup konusunu ilk kez açtığında, "Onlara pişman olduğunu söyle," demişti, "mektubun aptalca olduğunu bildiğini, o sırada sarhoş olduğunu ya da havale geçirdiğini söyle."

Josefa sandalyesini sobanın yanına çekmişti, sırtını ve ellerini sobanın sıcak çinilerinde ısıtırken titriyordu. "Mektup neden aptalcaymış? Yazdığım her şey doğru değil mi?" Alt-dudağını kemiriyor, dişleriyle derisini koparıyordu.

Christian inledi: "İyi de, hükümetin tamamını salak bulduğunu bir de yazıyla beyan edemezsin ki."

Josefa ona çaresizce baktı. "Ben sadece ne gördüysem onu yazdım, belki onların bunlardan haberi yoktur diye. Neden bir kez olsun anlamıyorsun beni?"

"Jo-se-fa"—Christian Josefa'nın adını üç, iki, bir der gibi heceledi, "sosyal hayatta genelde her yetişkinin bildiği bazı teamüller, normlar vardır. Beğensen de beğenmesen de, bir şeyleri iletirken bunları dikkate almak zorundasın. B.'nin ne halde olduğunu bilmeleri için senin mektubuna mı ihtiyaçları var sanıyorsun? B.'nin hali ortada zaten..."

Josefa yüzünü acıyla buruşturdu. "Bana nutuk atma," dedi, "ne dediğini anlamıyorum nasılsa."

"Bunda anlamayacak ne var? Balık yakalamak istiyorsan, flüt değil, olta kullanırsın. Ben burada yöntemden bahsediyorum, hepsi bu."

"Sanki tepelerine bomba atmışım gibi davranıyorsun." Josefa dudağını elinin tersiyle sildi. Dudağı kanıyordu. Christian sustu. Josefa'ya acıyordu. Bir şey anlamıyordu gerçekten. Oyunun kuralları olduğunu kavrayamıyordu. Onu

tanıdı tanıyalı hiçbir terminolojiyi de umursamadığı gibi. O anki ruh haline göre kendi terminolojisini icat ediyor, Christian onu düzeltmeye kalktığında sinirleniyordu. Sözlerini düzeltebildiğine göre ne demek istediğini Christian'ın bal gibi anladığını söylüyordu. Tutup da laflarını kendi bilimsel diline çevirmesi gereksizdi.

"Pekâlâ," dedi Christian, "o zaman doğru bildiğini yap, insanları akıl almaz mektuplarınla bombardımana tut. Sonra korkudan tir tir titreme ama. Bunun doğru bir yöntem olduğunu düşünüyorsan, gerekçelerini de açıklayabilirsin herhalde."

Josefa oturduğu yerde büzüldü, "Lütfen mantık dersi vermeyi bırak artık," dedi, "nasılsa anlamam. Bir mektup yazdım. Ee, ne var bunda? Hoşlarına gitmediyse çöpe atsınlar. Kimseye bir zararı var mı? Ama bak, sen bile sinirleniyorsun. Bunların hiçbirini tam kavrayamadığım için korkuyorum galiba. Hep de şu Strutzer çıkıyor karşıma. Yetkili yoldaşla konuşuyorum, Yüksek Kurula mektup yazıyorum, ama sonunda masanın bir ucunda hep Strutzer oturuyor, diğer ucunda da ben."

Christian sobanın başına geçip Josefa'nın yanına oturdu. Josefa teninde onun omzunu ve kolunu hissetti, duygularını elektrik akımları gibi birbirlerine iletebildiklerini hayal etti. Öyle bir şey olabilse, korkusunun birazını Christian'a iletir, ondan da birkaç amper sükûnet çekerdi.

"İstifa etmek mi istiyorsun?"

"Hayır."

"O zaman şu mektup meselesini hallet. En azından uyarıları itiraz etmeden dinle, en sonunda da ikna olduğunu söy-

le," dedi ve en sevdiği cümlelerden birini söyledi: "Önemli olan, haklı olmak değil, haklı kalabilmektir."

Josefa bu cümleyi ne zaman duysa kendini çaresiz hissederdi. Bir çorbanın içine koyacağı malzemeyi ayarlar gibi önceden hesaplayamıyordu cevaplarını, tepkilerini, telefon görüşmelerini. Strutzer'in bir sonraki adımını kestiremediğinden, kendisinin ne yapması gerektiğini de bilmiyordu. "Peki, denerim," dedi. Ve yine, Brommel'in kır evindeki gece de düşündüğü gibi, Christian'la olduğu sürece kendi ikilemlerine daha kolay katlanacağını düşündü. Bir gün ayrılabileceklerini düşünmek bile hayati bir tehlikeyle karşı karşıya kalmak gibiydi.

Parti yönetimi pazartesi günü toplantı yapacaktı. Strutzer'in kısa bir toplantıda bilgilendirdiği yönetim kurulu üyeleri konuyu gizli tutmakla yükümlü oldukları halde, daha pazartesi sabahı bile *Illustrierte Woche*'nin bütün çalışanları Josefa'nın işlediği büyük günahı öğrenmişlerdi. Josefa Luise'nin odasına girdiğinde Luise siyah suni deri koltuğunda doğruldu, elindeki çaydanlığı masaya bıraktı ve "Eh, pes yani," dedi, başını iki yana salladı, "kapıyı kapat," dedi, "aklına bundan daha aptalca bir şey gelmedi herhalde."

"Hayır," dedi Josefa, odada dikilirken, bir şey açıklayıp açıklamamayı düşündü, sustu.

Luise derin bir nefes aldı. "Yaaani, var ya..." diye söze başladı, arkasını getirmedi, avucuyla alnına üç kere vurdu, bu hareket söylemek istediği her şeyi ifade ediyordu herhalde. Önündeki gazeteyi açıp okumaya koyuldu. Göz yuvarlarının gergin kıpırtısına bakılırsa, belki de okumuyordu. Jo-

sefa odadan sessizce çıktı, beyaz koridorda karşılaştığı Ulrike Kuwiak çok sert ve ciddi bir yüz ifadesiyle selam verdi. Josefa'nın masasının önünde dikilen Günter Rassow, elindeki ahizeyi telaşla sallıyordu. "Luise," diye fısıldadı ve Josefa'ya acıyarak gülümsedi.

"Niye öyle kaçıp gittin. Çabuk geri gel," dedi Luise ve telefonu kapattı.

Luise yönetimde değildi, son seçimde Strutzer salondakilere, Luise'nin sağlığı nedeniyle artık aday gösterilmek istemediğini bildirmişti. Buna derinden üzüldüğünü, teşekkürlerini sunduğunu ve onu özleyeceklerini söylemişti... Luise'ye, Erna'ya aldırılan yirmi kırmızı karanfili vermiş, Luise'nin gevşekçe sarkan elini beyaz kalın parmaklarıyla yakalayıp sıkmıştı. Oysa işin gerçeği, Luise'nin Strutzer'le devamlı kavga etmekten yorulmuş olması, her yönetim kurulu toplantısından sonra siniri tepesine çıktığı için çayına tansiyon ilacı damlatmak zorunda kalmasıydı.

"Baksana," dedi Luise, "fazla ümitlenmesen iyi olur." Yönetimdeki yedi üyeyi parmaklarıyla saydı; olumsuz oy kullanabilecek olanları sağ elinin, olumlu oy verecekleri sol elinin parmaklarıyla sayarken, sağ elinin beş parmağı yetmedi, yumruk yaptığı sol elindeyse sadece başparmağı havaya kalktı. "Hans Schütz. O da şansın varsa. Şansın yoksa, piposunu çiğner durur, ağzını açıp tek laf etmez."

"Peki Günter?" diye sordu Josefa.

Luise başını iki yana salladı. "Onunla konuştum," dedi, "sinir krizi geçirip ağzına geleni söylemezse, kolunu uslu uslu kaldıracaktır. Hem, yazdığın mektup onun düzen duygusuna aykırı. Bir gerekçesi de var yani."

Josefa, Luise'nin sivri burnuyla havayı çapalamasını izledi. Luise'nin kafadan hesap yapabilmesine, güç dengelerini pazarda balık tartar gibi tartabilmesine, cevapları, arz talep ilkesine göre inceden inceye hesaplanan fiyatlar gibi önceden kestirebilmesine bu kez minnettar olamadı. Bu becerilerin bu sefer işine yaramayacağını düşündü. Son haftalarda beklentilerini minimuma indirmişti. Tek isteği, doğru anlaşılmaktı. Luise'nin dara, brüt ve net hesabının ona ne faydası olabilirdi ki? Bu ambalajdaki cümle hafif, şu ambalajdaki cümle ağır, aynı cümle zarf içindeyse okkalı. Doğru anlaşılmak istiyordu, o kadar. Onun amaçladığı şey hiçbir taktiği kaldıramazdı zaten; yarım doğrularla yetinmek bile hedefe ihanet etmek, başarıyı daha en baştan satmak anlamına gelirdi.

Luise, sonucu bildiği halde hâlâ hesap kitap yapıyordu. Söylediğine göre, Josefa'nın hiç olmazsa itiraz etmemesi, suçlamaları dinlemesi ve en azından bir pişmanlık belirtisi göstermesi gerekiyordu.

Christian'a da bunun için söz vermişti zaten.

Birkaç saat sonra, bahar ikindisinin loş ışığında, masanın iki yanında üçer yönetim kurulu üyesi, bir ucunda kendisi, diğer ucunda Strutzer, toplantı başladığında, Josefa konuşulan her sözü daha önce duyduğundan, toplantının ayrıntılarını zaten bildiğinden emindi.

Strutzer mektubu yüksek sesle okumaya başladı. Özellikle sorunlu bulduğu cümleleri alaycı bir vurguyla okuduktan sonra başını kaldırıp yönetim kurulu üyelerine bilmiş bilmiş bakıyor, dudaklarındaki tebessümle onları tepki göstermeye davet ediyordu. "... bazen bana öyle geliyor ki, ziyaretlerinizde önden giden motosikletlerin, hummalı hazırlıkla-

rın, yanlış raporların etrafınızda yarattığı sessizlik, olayları olduğu gibi görmenizi engelliyor," diye okudu Strutzer. Kurşunkalemini her heceye vurarak. Ulrike Kuwiak, bu ne küstahlık gibilerden bir şey tıslarken, Elli Meseke Josefa'ya kınayan gözlerle bakarak, "Kızım, sen nasıl böyle bir şey iddia edersin," dedi. Strutzer okumaya devam etti.

İki farklı mektup olsa gerek, diye düşündü Josefa. Bir mektup yazmış, upuzun adresini daktiloyla üzerine dövdüğü zarfı sarı posta kutusuna atmıştı, ama alıcıya başka bir mektup ulaşmıştı. Posta kutuları, posta çuvalları, tasnifler, alıcıların posta kutuları, memur gözleri, memur beyinleri mektubunu küstah bir hakarete dönüştürmüştü. Evinden çıkıp bir kuruma, kurum üzerinden Strutzer'in beyaz parmaklarına, Strutzer'in ağzına, Josefa'nın kulaklarına giden yolda gizemli bir metamorfoz geçiren bir dilin artık kendisinin olmaktan çıkan bu sinik, kibirli sözcüklerini o yazmamıştı, bu şekilde yazmamıştı.

"Mektubumu ben kendim okuyabilir miyim?" diye sordu.

"Tabii ki." Strutzer'in kırmızı ağzı gülümsüyordu. Mektubu Elli Meseke'ye uzattı, Elli Meseke kâğıda görmekten bile korktuğu ve hiç görmemiş olmayı dilediği iğrenç bir hayvana bakar gibi baktıktan sonra mektubu Ulrike Kuwiak'a uzattı, Ulrike Kuwiak da Josefa'nın önüne itti. Hiç kuşku yoktu, bu onun yazdığı mektuptu; kâğıdı, daktilosunun hep bir milim yukarı kaydırdığı basık e harfi. Elinde hafifçe titriyordu; mektubu masada önüne koyup, Strutzer okurken araya girdiği cümleyi tekrarladı: "... bazen bana öyle geliyor ki, ziyaretlerinizde önden giden motosikletlerin, hummalı hazırlıkların, yanlış raporların etrafınızda yarattığı sessizlik,

olayları olduğu gibi görmenizi engelliyor." Alçak sesle okuyordu, nefes nefese, hiçbir sözcüğü diğerlerinden daha fazla vurgulamadan, nokta ve virgüle dikkat etmeden. Böyle okuyunca cümleleri yine tanıdık geliyor, nasıl bir düşünceyle yazıldıklarını görebiliyordu. Etrafındakilerin yüzüne bir bakış fırlattı. Hans Schütz, ağzının sağ kenarıyla gülümsüyordu. Günter Rassow başını önüne eğmiş, yüzünü, at gözlükleri gibi şakaklarına dayadığı ellerinin arasına gizlemişti. Diğerlerinin yüz ifadesi, acıma ile açıkça belli ettikleri bir anlayışsızlık arasında hiç değişmeden kalmıştı. "Bu durumda," diye okumaya devam etti Josefa, "mesleki görevimi yerine getirmem ve acilen yapılması gereken değişiklikleri kamuoyuna bildirmem imkânsız hale getirildiğinden, B.'deki durumu size anlatabilmek için bu yola başvurmak zorunda kaldım. Konuyu incelemenizi ve kararınızı değiştirmenizi rica ediyorum." Josefa mektubun dilini, kendi günlük dili olduğunu bildiği halde, kireç beyazı duvarlardan ve etrafındaki rahatsız yüz ifadelerinden etkilenerek, yabancı bir dil gibi algıladı. Sözcükleri diğerlerinin kulaklarıyla duydu, onların düşündüklerini düşündü ve satırların arasına gizlenerek itaatkâr ruhlar karşısında ortaya çıkıveren küstahlığı bir şamar gibi yüzünde hissetti. Şimdi gönderen ve alan konumundayken, mektubunun gizli karakterini nihayet algılamıştı. Yazarının edepsiz, ukala, hatta tehlikeli, asla kabul edilemeyecek talebini yadırgadı ve asıl niyetinden kuşkuya düştü.

"Yoldaş Nadler'in mektubuyla ilgili açıklamalarını dinleyelim şimdi," dedi Strutzer.

Masadakilerin bu sözler üzerine rahat bir nefes aldığı duyulmakla kalmadı, açıkça görüldü; sırt ve omuzlardaki ger-

ginlik kayboldu; tükenmezkalemleri sımsıkı kavrayan eller gevşedi.

Josefa'ya sıcak basmıştı. Ya herkes haklıysa, ya bu mektup gerçekten devlet düşmanıysa? Gerçekten hiç haddi olmayan bir role mi soyunmuştu yoksa? B. hakkında tüm kurumlar ve yetkili yoldaşlardan daha fazla bilgi sahibi olduğunu iddia etmemiş miydi? Hâlâ önünde duran mektuba baktı. "Değerli yoldaşlar," harfler iç içe geçti, gözyaşlarının arasında "Değdaşlar" diye titredi sözcük; kafayı kaldırma sakın, gözyaşlarını yut.

"Buyur bakalım Josefa, söz sırası sende," dedi Strutzer.

Josefa ağzını açmaya çalıştı. Dudakları birbirine yapışmış, kenetlenmişti. En azından bunu bu şekilde kastetmediğini söyleyebilse. Ağzını açabilmek için dilini dudaklarının arasına ittirse. Dili şişmiş, kurumuştu. Ağzı felç olmuştu. Dilsizleşmişti.

"Yoldaş Nadler'in susmasından, bize söyleyecek bir şeyi olmadığı sonucunu çıkarmak zorundayım," dedi Strutzer, "esef verici bir durum. O halde, sözü diğer yoldaşlara bırakıyorum."

Josefa bu ruh halini biliyordu. Daha önce de yaşamıştı. Yine böyle kireç beyazı duvarlar arasında. Ama başka bir renk daha vardı. Yeşil. Devlet töreninde tabutun üzerine serilen bayrak gibi, onun üzerine de yeşil örtüler örtmüşlerdi. Ezberlenmiş bir merhametle dolu bir ses, "Korkacak bir şey yok, o kadar kötü bir şey değil, bizim hademe bile beceriyor bunu," diyordu. O kadar kötü bir şey değil. Yine de bileklerinde deri kayışlar, ağzını ve burnunu kapatan plastik maske, "derin derin nefes al, oksijen maskesi bu." Sol koluna bir

iğne. Son düşüncesi: Asla uyanamayacağım. Sonra gene de uyanıyor. Bilinci yavaş yavaş yerine geliyor. Karnında soğuk bir kasılma. İdrak ediyor, korkmadan. Birisi karnını keserken o uyanık. Şimdi, şimdi hissedecek o korkunç acıyı. İnlemek istiyor. Çabalıyor. Hiç ses çıkmıyor ağzından. Gözlerini aç. Sadece bir milim. Sadece bir gözünü. Olmuyor. Hiçbir şey olmuyor. Kıpırdatamıyor hiçbir yerini. Parmağını bile. Şimdi hissedecek acıyı. Yaşayan bir cesedim ben. Kıpırtısız. Aklım başımdayken içimi açıyorlar. Bir çamaşır yıkama makinesiymişim gibi düğmeye basıp kapatıyorlar. Ona neler yaptıklarını biliyor. Kendini kurtarmak için ne yapması gerektiğini biliyor. Sadece bilebiliyor. Ölü. Ama ölmedi. Katlanmaya mahkûm. Onların elinde. Bıçaklıların elinde. Sonra bir erkek sesi: "Hâlâ uyanık. Yüz elli daha verin şuna." Sonra boşluk. Daha sonra, ameliyat esnasında kaslarının uyuşturulduğunu açıklamışlardı. Fakat kasları tepki vermeye devam etmişti. —Sen fazla canlısın, hâlâ hissediyorsun.

Elli Meseke kolunu hafifçe kaldırıp işaretparmağını havaya dikerek söz istedi. Josefa'ya sadece tek bir soru sormak istiyordu: Madem böyle sorunları vardı, bunları neden onlara, yoldaşlarına da anlatmamıştı?

Diğerleri yine bir nefes aldılar. Söz Josefa'nındı. Neden mi anlatmamıştı? Neden mi? İyi de, onlarla konuşmaya çalışmıştı. Onlara her şeyi, B. hakkındaki her şeyi yazmıştı. Yazıyı Strutzer okumuştu, Rudi okumuştu, yetkili yoldaş okumuştu. Bilmiyorlar mıydı bunu. Şişko bunu neden soruyordu?

Günter Rassow'un cılız sırtı kasıldı ve kolu yavaş yavaş havaya kalktı, sanki paslı bir zırh giymiş gibi hareket ediyordu; kolunun gacırdamaması ne garipti. Ama zırh denen

şey gıcırdayıp gacırdar. Bu kol gıcırdamıyordu. Günter, aklına bir soru takıldığını söyledi. Yine bir soru. Josefa'nın bir cevap bulamayacağını neden anlamıyorlardı? Günter'e göre, bu soru çok önemliydi. "Her gün gördüğümüz, birlikte çalıştığımız bir yoldaşın, sonunda böyle umutsuz bir eyleme kalkışmasına yol açan dertler ve sorunlarla cebelleşmesini biz nasıl oldu da anlayamadık? Evet, bana göre bu mektup çaresizlikten yazıldı. Ve size soruyorum; Josefa nasıl o hale gelebildi? Biz bunu nasıl fark edemedik?"

Neyse ki Josefa'ya sormuyordu bunu. Ama delirmişti herhalde. Çaresizlik eylemiymiş. Sanki gerçekten bir yeri bombalamış gibi. Ya da cinayet işlemiş gibi. Günter ona göz kırptı. Josefa anlamıyordu. Günter ona yardım ettiğini mi sanıyordu yoksa? Diğerlerine bir soru sormuştu, o kadar. Artık bir şeyler söylemesi gerekiyordu. Çaresizlik eylemi değil, vatandaşlık hakkım, şikâyet yasası filan. Ama ağzı kenetlenmişti. Dili damağına yapışmıştı. Filmlerde insanlar heyecanlanınca bu yüzden devamlı su içiyordu demek. Ama burada su yoktu, bir bardak su da isteyemezdi. Rol kestiğini zannederlerdi. Strutzer Günter'in kaldığı yerden devam etti. Kurşunkalemini havaya kaldırdı, derin bir nefes aldı. Yoldaş Rassow'un özeleştirel tavrını takdir etse de, bu konuda kimsenin kendini suçlamasına gerek yoktu. Yoldaş Nadler'le bizzat uzun uzun konuşmuştu. Yetkili yoldaş bile büyük çaba harcamıştı. Ama yoldaş Nadler inadından vazgeçmemişti. Üstelik son derece kibirli olduğu yetkili yoldaşın da gözünden kaçmamıştı.

İşte. Josefa neredeyse unutmuştu bunu. Yetkili yoldaşın yanında çenesinin düştüğünü. Strutzer hakkında ettiği aşa-

ğılayıcı lafları ona hemen yetiştirmişti demek. Ya da Strutzer yalan söylüyordu. Josefa Strutzer'in yüzünde bir gücenmişlik ifadesi aradı. Fakat kavisli ağzında sadece o kendini beğenmiş gülümsemesi görülüyordu. Gözleri kolormatik camların ardında gizli. Şişko yalaka demişti onun için. Yetkili yoldaşın bu sözleri aynen tekrarladığına inanmıyordu Josefa. Ama Strutzer'e, yoldaş Nadler'in onda genel olarak tuhaf bir izlenim yarattığını söylemiş olabilirdi. Demek kibirliydi, öyle olsun bakalım.

Strutzer sustu. Masadakilerin yorumunu beklerken, Hans Schütz'den tarafa bakmaktan kaçındı. Şimdi Hans Schütz'ün de söz alması hiç işine gelmezdi. Josefa salonun bir duvarını boydan boya kaplayan pencereden gökyüzüne, ağır ağır iç içe geçip yeni biçimler oluşturduktan sonra yine yavaş yavaş dağılan beyaz ve gri bulut dağlarına baktı. Dünyayla temas etmeyen, soğuk bir gökyüzü; bu yükseklikten gördüğü gökyüzüne bir ağacın dalı ya da bir evin çatısı uzanamazdı. Sonsuz gökyüzü Josefa'nın üzerinden geçip gidiyordu, ondan öncekilerin, ondan sonrakilerin de üzerinden geçtiği, geçeceği gibi. Gökyüzü oradaydı işte, hep orada olacaktı. Bunu düşününce birdenbire içini bir sıcaklık kapladı. Oysa bunu zaten biliyordu ya da bilmesi gerekirdi. Gökyüzü bölünemez, hayır, bölünebilir aslında, hava üstünlüğü sahalarına bölünebilir, böyle bir sözcük vardı, ama bulutlar hava trafiği kurallarına uymaz, sadece rüzgâra boyun eğerler. Bu kesindi. Uzun, dikdörtgen masadakilerden kendisi dışında hiç kimse bulutların nereye gitmeleri gerekiyorsa oraya gittiklerini bilmiyormuş, o nedenle de gökyüzü o anda sadece kendisi için pencereden içeriye giriyormuş gibi geldi. Strut-

zer, doğa dostu olduğunu söylese de, bu gökyüzünün nesine ilgi duyabilirdi ki. Evinin önündeki küçük bahçede lale yetiştiriyordu Strutzer. Ebruli laleler, mor laleler; görevli olarak gittiği Hollanda'dan getirdiği lale soğanlarını *Illustrierte Woche*'deki bazı lale meraklılarına göstermişti. Lalelerin çiçek açtığı dönemde, yetiştirdiği lalelerin en güzel örneklerinden birini arada bir yazı masasının üzerine koyar, çiçeği gören herkese, lalenin böyle bir performans gösterebilmesi için neler yaptığını anlatırdı. Fakat geçen yıl Strutzer'in lale mevsimi mahvolmuştu. Lale bahçesini yaban tavşanları keşfetmişti; Strutzer her sabah lalelerine bakmaya gittiğinde, birkaçının sadece sapının kaldığını görüyordu. Bunun üzerine Strutzer av tüfeğiyle pusuya yattı. Ama uyanık büyük şehir tavşanları, ancak Strutzer beklemekten yorulup lalelerinin o geceyi kazasız belasız atlatmaları umuduyla yatmaya gittiği zaman bahçeye giriyorlardı. Morali bozulan Strutzer yazı işlerinde günlerce beş karış suratla dolaştı. Bir hafta sonu bütün gece nöbet tutmaya karar verdi. Tavşanlar şafak sökerken geldiler. Strutzer tavşanlara ateş etti. Askeri eğitim almasına rağmen, iyi bir nişancı değildi. Strutzer'in daha sonra söylediğine göre, o sabah hava nemli ve puslu olduğundan görüş kötüydü. Strutzer tavşanlardan birini vurdu ama tavşan hemen ölmedi. Yaralı halde çalıların arasına kaçmış, orada yavaş yavaş ölmüştü. Can çekişirken bağırıyordu. Strutzer intikamını almaktan memnun yatmaya gitti. Evin diğer sakinleri o sabah yaralı hayvanın bağrışlarıyla uyandılar. Evde Strutzer dışında kimsenin hayvanı vurabileceği bir silahı yoktu, Strutzer ise uyuyordu. Pazartesi günü Strutzer, daha önce üç lale hediye ettiği ve bahçesinde ba-

harat yetiştirdiğini bildiği Luise'ye, komşularının o olaydan sonra selamı sabahı kestiklerinden yakınmıştı.

Strutzer'i ilgilendirmezdi bulutlar.

Josefa dalgalı camdan göğe, giderek kararan havaya bakmaktan alıkoyamıyordu kendini. Koyu bir morla karışık siyah. Etrafındaki sesleri de camın ardından duyar gibiydi; dünyanın bütün kara bulutlarının onların önündeki bu dikdörtgende toplanmasını, sonra da beş on dakika içinde, korkunç bir gök gürültüsüyle tepelerinde patlamasını diledi. Gök gürültüsü, şimşek, tufan, hepsi bir arada olsundu, pencere camları eğilip bükülsün, depreme dayanıklı duvarlar zangırdasın, gök gürültüsünün korkunç çatırtısına sesler ve çığlıklar karışsındı... Herkes yerinden kalkıyor, gökyüzüne, ne olup bittiği anlaşılmayan sokaklara bakıyor. İnsanların paniğe kapıldığını, şiddetli yağmurla apartman girişlerine yapıştıklarını, arabaların sular altındaki yollarda çaresizce kalakaldığını ancak tahmin edebiliyorlar. Gümbürtünün içinde canavar düdüklerinin tiz iniltisi. Tanrım, sen bizi koru, diye düşünüyorlar, göğün ruhları ve tufan gibi sözcükler geçiyor akıllarından. Strutzer ellerini kavuşturuyor, Ulrike Kuwiak ağlayıp zırlıyor, Josefa korkmuyor, çünkü bulutların sadece insanların hürmetsizliklerini, unutkanlıklarını ve yüreksizliklerini protesto ettiklerini biliyor. Sonra: sessizlik. Bulutlar sessizce gülüyor, geldikleri gibi sekiz yöne dağılıyorlar ve arkalarında bekleyen güneş ortaya çıkıyor. Herkes yine göğe bakıyor, dehşet içinde, derin düşüncelere dalarak. Josefa'yı ve mektubu unutuyorlar.

Strutzer'in keskin sesi Josefa'yı hayallerinden sıyırıp aldı. "Bize söyleyecek sözünün olmaması bir yana, konuştuk-

larımızı da dinlemiyorsun. Buradaki herkesin seninle uğraşmaktan başka yapacak işleri de var." Strutzer konuşurken kırmızı ağzı büzülüp buruştu. Masaya devrilmesin diye tutması gerekiyormuş gibi elleriyle abandı, kurşunkalemi bloknotun üstündeydi. Josefa irkildi, ağzını açtı, bir şey diyemeden tekrar kapadı. Kan yavaş yavaş beynine yürüyor, alnının gerisi ve kulakları usulca uğulduyordu.

"Gerhard Wenzel'in söylediklerini özel olarak yoldaş Nadler için özetliyorum: Küstahlığın sadece yetkili yoldaşın dikkatini çekmemiş. Aramıza daha yeni katılan Gerhard bile, senin anlayışsızlığına, başına buyrukluğuna sık sık hayret etmiş. İş disiplininden de söz edildi, öyle değil mi Gerhard?"

Gerhard Wenzel başıyla onayladı. Wenzel'in alnını üç yatay boğuma bölen ve hep müthiş sıkıntılı olduğu izlenimini uyandıran derin çizgiler birbirine daha da yaklaştı. "Şöyle diyeyim; yoldaşlar, ben burada kimseyi karalamak istemem ama biz işletme gazetesinde böyle davranamazdık, her sabah geç gelemez, akşam bir saat erken çıkamazdık. Fabrikadaki meslektaşlar böyle şeylere çok dikkat ederlerdi. Yoksa diğerlerine karşı haksızlık edilmiş olurdu. Bir şey daha: Yanlış anlamadıysam, mektupta B.'deki bir işçinin, adı şimdi aklıma gelmedi, bu mektubu zaten yazacağından söz ediliyor, ama bildiğiniz gibi o işçi artık hayatta değil. Yani, bilmiyorum ama, inanın işçileri iyi bilirim ben, işletme gazetesinde dört yıl çalıştım, bir işçi bu kadar başına buyruk davranmaz, böyle bir mektup yazmaz, hele hele kendi kolektifinden habersiz asla yazmaz."

"Tuhaf doğrusu, Josefa" dedi Elli Meseke, "işçiler hakkında bir sürü iyi şey yazıyorsun. Senin de onlardan bazı

şeyler öğrenebileceğin, mesela disiplin, mesela tevazu, hiç aklına gelmedi mi peki?"

Josefa'nın kulaklarındaki uğultu arttı. Hayallerinden hiç etkilenmeyen gökyüzü sakin bir geceye karardı. Günter Rassow'un usulca yerinden kalkıp açtığı ışık acımasız çiğliğiyle masadakilerin içindeki son insaf kırıntısını kökünden silip atmadan önce neon tüplerde mavi-beyaz titreşti. Hans Schütz bir rüyadan uyanmış gibi gözlerini kırpıştırdı, ışıktan gözleri kamaştığı için gözlüğünü çıkarıp silmeye koyuldu. "Tartışmaya açılan konu üzerinde konuşmak daha yerinde olmaz mı?" diye sordu. "Josefa yönetim kuruluna işteki disiplinsizliğinden ötürü değil, itiraf etmeliyim ki son derece safça bulduğum mektubu yüzünden çağrıldı."

"Benim saflıktan anladığım bu değil," dedi Ulrike Kuwiak.

"Olabilir ama benim gözümde bu mektup onun kötücüllüğünden ziyade saflığını gösteriyor."

"Saflıktan ne anladığını bize de anlatman iyi olur belki Hans," dedi Elli Meseke alttan alarak ve gülümsedi.

Hans Schütz, toplantı başladığından beri ilk kez piposunu ağzından çıkarıp yerinde doğruldu. "Saflıktan anladığım, kelimenin *Meyers Lexicon*'da yazan anlamıyla tıpatıp aynı, ama gerekirse bazılarımız için bir kez daha açıklayabilirim..."

Strutzer kurşunkalemiyle masaya sertçe vurdu. "Yoldaşlar, rica ederim, bu tartışmalara girmeyelim. Zamanımız çok kıymetli, Lenin'i düşünün, zaman ekonomisini. Hem, mesele bu tür atışmalar için fazla ciddi. Konuya dönelim lütfen."

Elli Meseke, bir şey söylemek istediğini anlatan bir işaret çaktı Strutzer'e. Strutzer sözü ona verdi.

Elli, pembe yüzünü bir iç çekişle düzleyip ellerini kavuşturdu. "Evet, yoldaşlar, nasıl söylesem. Şöyle diyeyim, Hans'ın haklı olduğunu düşünmüyorum. Mektubun Josefa'nın meslektaşlarına ve disipline bakışıyla da ilgisi var bence. Buna, Gerhard gibi başına buyrukluk mu deriz, yoksa yetkili yoldaş gibi kendini beğenmişlik mi—son kertede hepimiz aynı endişeleri taşıyoruz. Ve eğer Josefa'ya yardımcı olmak istiyorsak, ki burada bunun için toplandık sonuçta, bu sorudan kaçamayız. Biliyor musun Josefa, kişisel bir tavır olarak alma, söyleyeceklerimi iyi niyetli bir eleştiri olarak düşün, sabahları, mesainin başlamasından yarım saat sonra koridordan başın dimdik, çizmelerini takırdatıp pelerinini savurarak hızla geçtiğini gördüğüm zaman kendime sık sık şunu sorarım: Yahu, bu kız bu kadar özgüveni nereden alıyor acaba?"

"Aynen öyle," dedi Ulrike Kuwiak ve usulca kikirdedi. Gerhard Wenzel başını memnun memnun salladı. "Bu tasvir, hani derler ya, cuk oturdu," dedi. Okur mektupları bölümünün asla ağzını açıp bir şey demeyen sekreteri solgun yüzü, sıska vücüduyla sandalyesinde oturuyor, gülümsüyordu. Aniden kolunu kararsızca havaya kaldırdı. "Yoldaş Nadler'in burada kendisine yöneltilen suçlamalar üzerinde bir düşünmesi lazım bence de. Teknik personelle ilişkisi üzerinde düşünmeli mesela. Bir süre önce, çok sıkışık bir zamanımda stres içindeyken, onun için üç mektup yazdım; halbuki bilindiği gibi iç politika bölümü benim görev alanımda değil. Ama ağzından bir teşekkür lafının çıktığını duymadım. Üzerinde durmaya değmez belki ama bu davranışı doğru bulmuyorum."

Toplantıyı o ana kadar çok iyi hatırlıyordu Josefa, söylenen her kelimeyi, her el hareketini kafasında yeniden canlandırabilirdi, sesler ve ses tonları teypten dinliyormuş gibi kulağındaydı. Ama o andan sonra film koptu. Ondan sonra olan biten her şeyi beyni bir duygu karmaşası, uğultunun içinden kesik kesik duyulan sert, keskin cümleler olarak kaydetmişti. Nihayet konuştuğunu hatırlıyordu. Hans Schütz'ün ona sonradan anlattığına göre, ilk başta sakin, neredeyse soğukkanlı bir hali vardı. Suçlamalara hiç beklenmedik bir tevazuyla karşılık verince, Hans Schütz meselenin tatlıya bağlanabileceğini düşünmüştü. Ama sonra kulaklarına inanamamıştı; Josefa hâlâ o uyurgezer sakinliğiyle, mektubu hangi olaydan yola çıkarak yazdığını anlatmaya çalışmıştı; siyah limuzin, ölü kuş, sessizlik; tüyler ürperticiydi.

Josefa Strutzer'i hatırlıyordu. Sandalyesine muzaffer bir edayla yaslanarak anlattıklarını dinlemişti. Josefa o sırada Strutzer'in ayaklarını görüyor olamazdı ama o sahneyi hatırlarken Strutzer zihninde boylu boyunca canlanıyordu; sandalyesinde dimdik oturuyordu Strutzer; sol kolu destek almak için değil, zarif dursun diye sandalyenin kolçağında, sağ eli baldırının üzerinde, sol ayağı hafifçe önde, Kral Siegfried pozlarında. Sonra, Josefa'nın gerçekten o sırada mı, yoksa sonradan Hans Schütz'ten mi duyduğundan emin olamadığı o cümle: "Yoldaş Nadler hastalıklı bir biçimde kibirli olduğunu, kendini dev aynasında gördüğünü az önce bize bizzat kanıtlamış bulunuyor."

Josefa o anda içinde kopan isyanı, vücudunu hissizleştirip yine kendinin kılan o korkunç öfkeyi hatırlıyordu. Uçu-

rumun kenarında duruyordu. Dünya ile içine düşmek üzere olduğu tehlike arasında yarım metre vardı; etrafını kuşatan, uzun sivri mızraklarını her yerine, bacaklarına, göğsüne, karnına batıran, onu sarp kayasından uzaklaştırmaya çalışan o yaratıklara karşı kendini savunamazsa, uçuruma düşecekti. Kendini vahşi çığlıklarla mızrakların üzerine atabilmesi, düşmanlarını korkutup kaçırabilmesi için hissetme ve acı çekme hakkından feragat eden bedenine minnettardı. Etrafını saran saldırganlar, Josefa'nın başa çıkamayacağı kadar kalabalıktı. Kendi etrafında hızla döndü ve burada, bu sarp kayalıkta durabilme hakkını bir sopa gibi savurdu, düşmanlarını şiddetli darbelerle sersemletip saldırıyı savuşturduktan sonra, ancak tırmanılarak ulaşılabilen, derinliğe bakmaktan korkanlar için ulaşılmaz olan sarp kayanın kenarındaki mağaraya yaralı halde topallayarak kaçtı.

Şimdi, üç hafta sonra, tehlike Josefa'nın gözündeki korkunçluğunu yitirmişti. Yorgan ile çarşaf arasında, yer ile gök arasındaymış gibi yatarken ve birkaç günden beri içini dolduran huzurla dinginleşirken, tehlike bir uçurum olmaktan çıkmış, kavranabilir, üzerinde düşünülebilir bir hale gelmiş, yaşamın ihtimalleri arasındaki yerini almıştı. Bundan da öte: Çocukluğundan beri bildiği o işe yarama halinin dışına çıkma, başkalarının kendisiyle ilgili planlarına sırt çevirme düşüncesinin müthiş bir cazibesi vardı. Bir şeyleri hep yanlış yaptığından kuşkulanmasına yol açan huzursuzluğundan bu şekilde kurtulabileceği düşüncesi, daha doğrusu ümidi, aradığı asıl şeyin ne olduğu, hayatta bundan sonra ne yap-

ması gerektiği sorusunun cevabını kendi içinde bulabileceği ihtimaliyle keyifleniyordu.

Josefa insanların özel hayatla neyi kastettiklerini ancak o zaman kavramıştı. Özel hayat ile diğer hayat arasındaki gizemli sınırın nereden geçtiğini, kimseyi ilgilendirmeyen ve hakkında konuşulmayan bu özel hayatın nerede başlayıp nerede bittiğini daha önce hiç anlamamıştı. "Kocam," "karın," "benim meselem," "senin olayın," "özel hayat," "girmek yasaktır," "dikkat köpek var" gibi mülkiyet belirten sözcüklerle anlatılabilen farklı türden bir hayattı bu. Josefa evliliğini de, çocuğunu da, Luise, Hodriwitzka ya da Strutzer'le yaşadığı hayatından ayırabileceği bir şey olarak görmemişti.

Başkalarının sürdürdüğü çifte yaşamı o zaman anlamaya başlamış, kendi seçtiği hayat ile kendisine dayatılan hayatı birbirinden özenle ayırmayı dilemişti. Akşamları, bir elinde çocuk, diğer elinde alışveriş filesi apartmanın merdivenlerinden çıkarken, günün hedefine ulaştığını hissediyordu. Yatmaya gitmeden önceki şu son birkaç saat için sabahtan akşama kadar ava çıkmıştı. Şimdiyse ganimetini, kendisinin ve yavrusunun saldırganlara karşı güvende olduğu mağarasına götürüyordu. Sırf bunun için saçma sapan okur mektuplarına cevap yazmış, Günter Rassow'un cılız sırtını görmeye katlanmış, Strutzer'in muzaffer gülümsemesini ister istemez yutmak zorunda kalmıştı. Şimdi başlayan şey, sadece ona aitti, burası bütün Strutzer'ler için ulaşılmazdı. İsterse evinin bütün duvarlarını siyaha boyayabilirdi ya da kırmızıya ya da mora. Bütün gün dört ayak üstünde yürüyebilir, köpek gibi havlayabilirdi. Aklına gelen herkese ağız dolusu küfredebilirdi. Kimseyi ilgilendirmezdi; üstelik kim-

seye anlatması da gerekmezdi. "Küçük olsun, benim olsun," "Evim benim kalemdir" gibi hep gülüp geçilen lafları anlamlı bulmaya başladığını hayretle ve eğlenerek fark etmiş, karşı koymaya da kalkmamıştı.

Bazı günler akşam yemeğini üçü birlikte yiyordu. Josefa çay demliyor, masayı mumlar ve peçetelerle donatıyordu, ki Christian'ın dalga geçerek söylediği gibi, onun evinde yepyeni bir şeydi peçete. *Illustrierte Woche*'den daha az söz ediyor, gerilim ya da huzursuzluk yaratabileceğinden korktuğu konulara hiç girmiyordu.

Christian ondaki bu ani değişim karşısında hem rahatlamış, hem de şaşırmıştı. Strutzer'in her cümlesini, belki de sadece Josefa'nın hayal gücünde yaşayan sinsiliği kanıtlanana kadar didik didik etmekten kurtulduğuna sevinmişti, çünkü Josefa'nın bu duruma düşmesinde kendisinin de payı olduğunu düşündükçe üzülüyordu. Ne de olsa konunun iki ayrı versiyonunu yazma fikri ondan çıkmıştı. Bundan sonra daha huzurlu olacaklarını, son zamanlarda bayağı ihmal ettiği işiyle daha fazla ilgilenebileceğini düşünüp seviniyordu. Josefa halinden memnun gibiydi, hatta neşeli olduğu bile söyenebilirdi, ama bu kadar sakin olması Christian'ın zaman zaman garibine gitmiyor değildi. Josefa'nın sükûnetinin yapmacık olabileceği düşüncesini bastırıyordu, zira onun bildiği Josefa duygularını kontrol edemeyen, bir anda öfkelenen biriydi, dolayısıyla yapmacık davranamazdı; şimdi koltukta sessiz sakin bağdaş kurup polisiye dizinin başlamasını bekleyemez, şişko karısının yanında uyuklayan Strutzer'i lime lime ederdi.

Geceleri, uyku ile uyanıklık arasında, Josefa'nın onu nasıl okşadığını ya da hafifçe öptüğünü çok defa hissediyordu

Christian; ama uyanmak ve kollarını ona uzatmak için fazla yorgundu. İlk haftalarda onları sabahlara kadar uyutmayan açlıkları doyurulmuştu. O geceden sonra başka bir gece olamayacağı korkusu da ortadan kalkmıştı. Josefa, korkunç yaratıkların, şeytani suratların başrolde oynadığı, gözlerini açıp pencerenin ardındaki sokak lambasının boş ışığına baktığında bile peşini bırakmayan kâbuslarıyla, kanlı fantezileriyle baş başa kalmıştı yatakta. Öyle zamanlarda Christian'a dokunmak, yanındaki canlının sıcak tenini, inip kalkan göğsünü hissetmek istiyor, ancak ondan sonra yeniden uykuya dalıyordu.

Sabahları kahvaltıda Christian'a rüyalarını anlatıyordu, ama hepsini değil, sadece önemli bulduklarını. Bir tanesini, korkunç bir rüyayı çok iyi hatırlıyordu.

O sabah, kalkması gereken saatten çok önce, şafak vakti uyanmıştı. Bir tramvay sessizliğin içinden hızla, dizginsizce takırdayarak geçerken, tramvayın gürültüsünden içinde kimsenin olmadığını kestirdi. Mutfağa gitti, buz gibi su içti, ne yesem, diye düşündü, hıyar turşusundan iki ısırık aldıktan sonra tekrar yatağa girdi. Christian, yüzü duvara dönük, derin derin uyuyordu. Josefa başını onun sırtına dayadı. Christian uykusunda ondan uzaklaşınca, Josefa da öbür tarafa döndü. Böyle sırt sırta yatarken tekrar uykuya dalabilirdi belki. Gözlerini kapatınca bir odada iki insan, bir kadınla bir erkek gördü. Onları daha önce gördüğünü hatırlamıyordu Josefa, ama ikisi de tanıdık geliyordu. Adamla kadın, aralarındaki çıplak masa üzerinden bakışıyordu.

Okyanusa gitmek istiyorum, dedi kadın, insanlık ötesi enginliğe inanıyorum, görülmemiş olana, okyanusa inanıyorum.

Çok geç oldu, dedi adam, artık gitmen lazım.

Peki, dedi kadın.

Tepelerindeki lambanın beyaz ışığı adamın gözünü aldı. Adam eliyle lambayı parçaladı.

Seni artık göremiyorum, dedi kadın. Kadının sesinde korku vardı.

Adam ayağa kalktı. Tek bacaklıydı. Bacağının üzerinde zıplayarak pencereye gitti, mumu getirip masanın üzerine koydu.

Kibritim yok, dedi.

Taşları kullan.

Adam sobaya zıpladı, taşları alıp ateş yaktı. Mumun ışığı kadının gözlerine vurdu. Gözleri tutuşmuş gibiydi.

Sen de benimle gelsene, dedi kadın.

Adam sandalyede kaskatı oturuyordu. Kadına bakmadı. O kadar uzağa gidemem, dedi.

Fazla tembelsin de ondan. Ve de korkak. Fazla tembel ve korkaksın. Kadın bağırıyordu.

Adam kadının tiz sesiyle oturduğu yerde büzüldü kaldı. Konuşmak için ağzını açtı ama sadece boğuk bir hırıltı duyuldu.

Mumun alevi tavana uzanıyordu. Adam tek bacak üstünde odanın bir köşesine zıpladı ve kırık dökük bir sesle, sen beni öldürmek istiyorsun, dedi.

Kadın dolaptan bir bardak aldı, bardağı suyla doldurup köşeye sinen adama götürdü. Bu ben değilim, dedi, rüzgâr. Bugün okyanustan esiyor.

Adam titriyordu. Bardağı tutamıyordu. Kadın bardağı adamın ağzına götürdü. Adam suyu aceleyle, lıkır kıkır içti.

Öyle sesli sesli yutkunma, dedi kadın, çok iğrenç. Bardağı adamın ağzından çekti.

Gitme, dedi adam.

Gitmem, dedi kadın.

Soyun, dedi adam ve yatağa zıpladı. Kadın soyundu. Yuvarlak karnında kırmızı bir işaret parlıyordu.

Hamile misin? diye sordu adam.

Evet, dedi kadın, özel bir çocuk, işaret o yüzden.

Yatağa uzandı. Dikkatli ol, dedi, yoksa çocuğu parçalarsın.

Adam kadının üzerine uzandı. Kadın adamın kesik bacağındaki kırmızı yara izini okşadı.

Canım istemiyor, dedi.

Adam kadının suratına bir tokat attı. Kadının gözlerinden kan fışkırdı.

Keşke gitseymişim, dedi kadın. El yordamıyla musluğa giderek ıslak bir havluyla yüzünü dikkatle sildi. İnliyordu.

Adam yatakta oturmuş ağlıyordu. Çarşafı kesik bacağının üzerine çekmişti. Bunu unutamaz mısın, dedi.

Hayır, ama artık göremiyorum. Artık hiçbir şey göremiyorum.

Adam delice güldü. Artık göremiyormuş, diye bağırdı, kadının yanına zıpladı, kadını da kucağına alıp yatağa geri zıpladı. Artık göremiyormuş, artık göremiyormuş, diye tekrarlıyordu nefes nefese, artık göremiyormuş.

Kadın yatakta kıpırdamadan yatıyordu. Adam kadının bacaklarını kavrayıp iki yana ayırdı. Mum tavanda siyah bir is lekesi bırakmıştı. Al sana okyanus, dedi adam ve penisini kadının içine sapladı. Kadın inledi. Adam kadını evi-

re çevire düzüyordu. Kadını yüzüstü, sırtüstü, yan çeviriyordu. Çarşaf kadının gözlerinden akan kandan kıpkırmızı olmuştu. Sonra adam kadını bıraktı. Kadının yüzüne bakmadan, iyi miydi, diye sordu. Ağır eliyle kadına dokundu. Kadın ölmüştü.

Sabah Christian'ın morali bozuktu, gece iyi uyuyamamıştı. Tek kişilik yatağa iki kişi sıkışarak yatmaktan daha önce de şikâyet etmiş, sabahları kendini çok yorgun ve bitkin hissettiğini söylemişti. Üstelik de, cereyan yapan pencerenin altındaki soğuk duvarın dibinde uyumaya devam ederse romatizmaya yakalanmaktan korkuyordu. Josefa yer değiştirmeyi önerdi. Duvarın dibinde uyumaya alışkın olduğunu söyledi. Christian odada sinirli sinirli dolanıyor, raflarda, sehpada, masada gözlüğünü arıyordu. "Senin ev üç kişi için çok küçük," dedi, "burada çalışmaya fırsat bulamıyorum, kitap bile okuyamıyorum. Sadece gazeteye bakabiliyorum. Ancak o kadar. Gözlüğümü gördün mü?"

Josefa, kendini küçültürse Christian'ı gözlüğünü ararken daha az rahatsız edecekmiş gibi ayaklarını koltuğa çekti. Hayır, gözlüğü görmemişti. Christian eski gazete yığınının altına baktı. "Bunları bir ara kaldırsan iyi olur," dedi. Gözlüğü ceketinin cebinde buldu. Josefa güldü. "Sen de her boka gülüyorsun," dedi Christian, kendine bir fincan kahve koyup gazeteye uzandı. Josefa, Christian'ın önemli haberleri seçip bulmadaki ustalığıyla gazeteyi karıştırmasını, manşetlere göz gezdirmesini, ekonomi sayfasına şöyle bir bakıp, kültür, spor sayfalarını ve ölüm ilanlarını atlamasını izledi.

"Çok tuhaf bir rüya gördüm," dedi. Rüyasını baştan sona anlattı, kanlı ayrıntılara girmekten haz aldığı belli oluyordu.

Christan ona sarsılarak baktı, gazetesini katlayıp koltuğun dibine, yere koydu. "Bu öfkeyi nereden biliyorsun sen?" diye sordu.

"Bilmem," dedi Josefa. Ve Christian'ın sorusu bilincine olanca ağırlığıyla nüfuz etti.

Bu öfke. Bu. Herhangi bir öfke değil, Christian'ın bildiği, sırrı olduğunu sandığı öfke. Şimdi, Josefa'nın onun bu öfkesini bildiğini görünce irkilmişti Christian. Ama Josefa'nın bir şey bildiği yoktu aslında, sadece seziyordu. Christian kollarındaki bedenin kime ait olduğunu unuttuğunda, Josefa kendini o kollarda artık bulamaz olduğunda. Christian ona direndiğinde, hayır, ona değil, ondan gizlice çaldığı vücudunu yenene, boyun eğdirene kadar direndiğinde ve ancak ona tamamen sahip olduktan sonra Josefa'yı yeniden hatırladığında. O zaman, gizlice çaldığı gibi gizlice geri veriyordu bedenini Josefa'ya, pişmanlıkla yüzünü öpüyordu.

"Sen bana karşı böyle bir öfke hissetmiş miydin?" diye sordu Josefa.

Christian gözlüğünü çıkardı. Nahoş bir şey söylemeye hazırlanırken genellikle gözlüğünü çıkarırdı. Josefa bu bağlantıyı daha önce de kurup kurmadığını hatırlayamadı. Onun bu kararsız jestini, elini şakağına götürmesini, gözlüğünü çıkarıp ağır ağır katlamasını, yarı kör bakışını yeni yeni tanıyor, bu bakışın altında sadece yüzü değil, bedeni de olmayan, puslu, çözünen bir Josefa'ya dönüştüğünü yeni yeni hissediyordu. Ancak böyle ulaşılmaz olduğunda, Josefa'nın ne gülümsemesinin ne de gözlerindeki korkunun delip geçebildiği, sadece sesinin duyulduğu bir sisin ardına gizlendiğinde konuşabiliyordu Christian.

"Belki senin düşündüğünden farklı biçimde. Bu öfke insanın içinde hep var herhalde ama çoğu zaman uyuyor, algılamıyorsun. Bazen bir anda ortaya çıkıyor. Aslında sana karşı bir öfke değil bu, daha ziyade kendime yönelik; içimde ağır, ilkel bir öfke var, üstelik neden kaynaklandığını da bilmiyorum. Bu öfkeye direndikçe ondan kurtulamıyorsun. Onu kabullenmek ve göstermek zorundasın. Ama sonrasında kendimi kötü hissediyorum. Çoğu erkek az çok bu durumda galiba, hatta benimki yine iyi sayılır. Zevk için cinayet işleyenler de böyle hissediyordur muhtemelen; ama daha farklı, daha korkunç boyutlarda tabii; sonuçta arada bir fark var, bazıları cinayet işler, bazıları da işlemez. Ama sebep aynı herhalde."

Christian sustu, gözlüğünün saplarını açtı, katladı, açtı, gözlükle kararsızca oynayıp durduktan sonra tekrar gözüne taktı. "Böyle dehşetle bakma bana, seni öldürecek değilim ya. Kadınların da böyle hissetmediğinden emin misin? Belki böyle fiziksel değildir öfkeleri, en azından erkeklere karşı, ne de olsa erkekler genelde daha kuvvetli. Ama su birikintisine düştü diye ya da edepsiz bir soru sordu diye çocuklarını döverken kadınlar ne hissediyor sence? Veya ayaklarını sürüyor, kötü kokuyor veyahut sakalı batıyor diye kocalarının başının etini yediklerinde? Benzer bir şey değil mi bu? Eskiden beri kadınlar erkekleri vurup öldürmek yerine zehirlemişlerdir."

Josefa bacaklarını iyice kendine doğru çekip çenesini dizlerine dayadı. Sabahları soğuk oluyordu oda, soba henüz ısıtmıyordu. Belki de öyleydi. Herkeste vardı bu öfke, kadınlarda, erkeklerde, kendinde. Boşanma süreci aklına gel-

di. Bunu hatırlamaktan hiç hoşlanmazdı. Beş yılı gömmüşlerdi karşılıklı sitemler, suçlamalar, iğrenmelerle. Kitaplar, mobilyalar, hatta sonuna doğru iki marklık bir mutfak bıçağı için edilen kavgalar. Diğerinin siperden çıktığı, yaralanabilir hale geldiği ânı kaçırmamak için tam altı ay tetikte beklemişlerdi. Josefa ne kadar öfkeli olabileceğini, ne kadar ilkel bir kötücüllük sergileyebildiğini o zamandan beri biliyor, bundan korkuyordu. "Bizim bütün özelliğimiz, kendimizi, senin beni, benim seni bu öfkenin dışında tutmamız değil mi?" diye sordu. "Herkes için olamasa da en azından bir insan için gönlümüzdeki gibi bir insan olmak değil mi?"

"Keşke öyle olabilse," dedi Christian; Josefa Christian'ın göz ucuyla kol saatine baktığını fark etti. "Ama özellikle de saldırıya en açık, en savunmasız kişileri seçmenin cazibesi ağır basıyor korkarım. Fazla çaba harcamana gerek kalmıyor, hatta zevk bile alıyorsun; bence de çok kötü bir şey bu. Ama öyle işte, çoğu kişi için öyle."

"Senin için de mi?" diye usulca sordu Josefa.

"Bazen," diye kaçamak bir cevap verdi Christian. Acelesi vardı, Josefa'yı da acele etmeye zorladı, "hadi acele et, yoksa geç kalacağız."

Yolda fazla konuşmadılar, köhne arabanın motoru bütün tonlarda gürültü çıkardığından birbirlerinin ne dediğini duyabilmek için bağıra bağıra konuşmaları gerekirdi.

Akşam Christian telefon açtı, geç geleceğini, onu beklememesini söyledi. Josefa sabahki konuşmayı unuttu.

Unutmak istemişti. Bu konuşmanın yaydığı tehlikeyi hissetmiş ama kabul etmek istememişti. Şimdi tüm planlar, hem başkalarınınki hem de kendininkiler artık geçerliliği-

ni yitirdiği için yeniden aklına geldi, her cümleyi, rüyasında gördüğü her sahneyi tekrar hatırladı ve Christian'la ilişkisinin gidişatını haftalar öncesinden göremediğine hayret etti. Christian, iyice geciktirdiğini söylediği doktora tezi üzerinde çalıştığı için ona artık daha seyrek gelmeye başladığında bile bu konuşma üzerinde bir daha hiç düşünmemiş, Christian'ın ona hâlâ duymaktan korktuğu bir cevap borçlu olduğu hiç aklına gelmemişti.

Christian hiç söylememiş olsa da artık bildiği cevabı iki hafta önce duysaydı ne yapardı? Artık hiçbir şeyi takmadığı ya da artık kimse onu takmadığı için yatakta geçirdiği bu günden kaçınmanın bir yolu kalmış mıydı ki?

Günlerinin sadece Strutzer ve *Illustrierte Woche*'yle belirlendiği dönemde Christiansız geçirdiği kasvetli geceleri düşündü. O dönemde, işgününü Strutzer'le kapatıyor, ertesi gün işe Strutzer'le başlıyordu. Arada başka hiçbir şey yoktu. Sadece oğluna karşı duyduğu vicdan azabı vardı, çünkü tiz sesine katlanamadığı çocuğa sık sık bağırıyor, oğlan yeni öğrendiği bir şarkıyı söylemek için yanına geldiğinde onu tersliyor ya da uykudan önce dinlemeye alışkın olduğu iyi geceler hikâyesini başının ağrıdığını bahane ederek ondan esirgiyordu. Çocuğu her zamankinden önce yatırıyor, ortalık nihayet sessizleşince de bir kitabı çok da ilgi duymadan karıştırıyor ya da televizyonda keyifsiz kanaldan kanala atlıyordu. Çocuğa bu kadar tahammülsüz davrandığı için kendini suçluyor, ama çocuk çoktan uyuduğu için istese de bir şeyleri telafi edemiyordu.

Koltukta bacaklarını yine kendine doğru çekmiş, çenesini dizlerine dayamış, hayal kuruyor, telefonun çalmasını ya

da evin kapısının tıklatılmasını bekliyordu. Telefon gerçekten çaldığında korkudan sıçrıyor, arayan Christian olmadığı için tekrar aynı tedirginliğe gömülüyordu. Sonunda, yaşadığı gerginliğe ve gecenin sonunu anlamsızca beklemeye daha fazla katlanamayarak, üzerindeki etikette "barbitüratsız uyku ilacı" yazan cam tüpten iki hap alıyordu.

Hap olayından hoşlanmıyordu. Beynine müdahaleyi ürkütücü buluyordu. Hapları içince hareketlerine yabancılaşıyor, elleri ve kolları onun olmaktan çıkıyordu. Hele de uykuya daldığını çok net algıladığı o an. Aniden yuvarlanıverdiği o baş döndürücü derinlikten, öleceğini sandığı için kalbi küt küt atarak can havliyle bir kez daha yüzeye çıkıyordu. Yeşil örtüleri hatırlıyordu, siyah maskeyi, iğneyi. Ölü. Ama ölü değil. Kendini sakinleştiriyordu. Sadece ilacın etkisiydi bu, beyin hücreleri uyuşmuştu. Yarın yine uyanacaktı. Sonuna doğru onu sımsıkı saran gri, sıcak bir umursamazlık. N'olmuş yani, ne olurdu sanki, farkına bile varmazdı. Ama çocuk ...

Böyle uyuşup kalmaktan iğrendiği ve korktuğu halde, dakikaların üzerine su damlaları gibi düzenli, tekdüze damladığı Christiansız geceleri çoğu zaman böyle bitiriyordu.

Sabahları kalkmakta zorlanıyordu. Uzuvlarının ve kafasının hissizliği, üretici firmanın ilacın prospektüsünde vaat ettiğinden daha uzun sürüyordu. Soğuk bir duş yapıp koyu bir kahve içtikten sonra ancak yavaş yavaş kendine geliyordu. Yine de, günün ilk saatlerini, sanki hızla giden bir trenden gördüğü manzara gibi ancak üstünkörü algılıyordu. Ama öğleye kadar zamanın nispeten daha hızlı geçmesi hoşuna gidiyordu.

O günlerde Jauer onu garip bir ilgiyle izliyor, Luise hasta olup olmadığını soruyor, gözlerinin çakmak çakmak olduğunu söylüyordu. Josefa bunu duyunca hemen lavaboya gitmiş, aynada gözlerine bakmıştı. Doğruydu, gözleri çakmak çakmaktı, gözbebekleri kocamandı, tıpkı tedavi görmeden önce Jauer'inkiler gibi. Josefa korkmuştu ama Jauer'in bu hapları, kendisi gibi arada sırada değil, yıllarca avuç avuç içtiğini düşünerek rahatlamıştı. Strutzer'in başına açtığı şu belayı atlatınca ya da Christian ona yine daha fazla vakit ayırmaya başlayınca bir daha hap map kullanmayacaktı. İki, üç hafta daha, ondan sonra her şey geride kalacaktı.

Christian'la Josefa'nın birlikte geçirmeyi planladıkları bir pazar günü Christian öğleden önce telefon edip gelemeyeceğini söyledi. Pazartesi doktora tezini sunmak zorundaydı, zorunda olmaktan öte bunu istiyordu da. O nedenle gelmesi mümkün değildi, Josefa'nın bunu anlayışla karşılaması gerekirdi.

Josefa yemek yapmıştı, üstelik de domates soslu makarna falan değil, yeşil fasulyeli garnitür ve patates toplu rostodan oluşan dört başı mamur bir yemek. Cuma günü kasapta kuyruğa girmiş, yabancı karınlar ve kıçlar arasında sıkış tıkış kuyrukta beklemek ona müthiş bir fedakârlık gibi gelmişti. Ama dayanmış, konserve reyonuna gidip alışveriş sepetine iki üç kutu kuşbaşı atmamıştı, oysa hafta sonları çocukla konserve etten başka bir şey yedikleri yoktu. Mükemmel bir aşçı olarak bilinen Luise'den patates topu tarifini almıştı ve bir saatten beri mutfakta patates rendeliyor, rostoyu fırında ağır ağır pişiriyordu.

"Yemeğe geliyorsun ama, değil mi?"

"Gelmesem daha iyi," dedi Christian, "gelirsem kalırım, bunu sen de biliyorsun."

"Yemekten sonra gidersin," dedi Josefa ama onu ikna edemeyeceğini biliyordu, kısa kesti, peki, sen bilirsin deyip telefonu kapattı, fırını kapattı, ocakta patates topları için su ısıttığı tencerenin altını kapattı, çocuğa omlet yaptı, kendisi bir şey yemedi, cam tüpten iki hap alıp yatağa uzandı.

Resimli kitabıyla yanına uzanan çocuğa, sabah kendisinden önce kalkarsa televizyon izlemesini söyledi. Yağmurun pencerelerdeki tıkırtısı boğuk bir homurtuya dönüşmüştü. Josefa yatakta çocuğa iyice yanaştı, oğlanın müzmin bronşitinden kaynaklanan hırıltılı nefesi onu garip bir biçimde yatıştırıyordu. Çocuğun boğuk öksürüğünü hafifletmek için elini göğsüne koydu. "Bahara az kaldı," dedi, "o zaman öksürüğün geçer."

"Paskalya yumurtalarını parkta saklayacak mısın yine?" diye sordu çocuk.

"Tabii ki. Hadi şimdi uyuyalım."

Çocuk hemen uykuya daldı; Josefa yanında yatan çocuğun havaya diktiği inatçı çenesine, başının iki yanındaki gevşek yumruklarına uzun uzun baktı. Napolyon, diye düşündü, o da bir erkek sonuçta. Gün gelecek kadınlarla yatacak ve telefonda onlara boş yere yemek yaptıklarını söyleyecek.

Uykulu duyarsızlık Josefa'nın üstüne yavaş yavaş çökmeye başladı. Sadece yağmurun gürültüsü tehditkâr bir biçimde artıyor, Rickert karısının elektrikli süpürgesinin sesini ve çocuğun nefesini yutuyordu, dünyadaki tek ses yağmurun sesiydi, boğuk bir gümbürtüyle uygun adım yürüyen

bir orduydu yağmur. Josefa bir imgeyi hatırladı: On yaşındaydı, yatağı o zaman da yine pencerenin dibindeydi. Dışarıda, pencerenin altındaki tramvay durağında, yerle göğün arasında duvar gibi yükselen yağmurda insanlar bekliyordu. Yağmurda iki büklüm, sırılsıklam olmuşlardı. Bazılarının şemsiyesi vardı ama rüzgâr şemsiyeleri iki de bir ters çeviriyordu. Josefa yatakta dizlerinin üzerinde durup yorgana sıkıca sarınarak dışarıda üşüyen insanları yorgunluktan başı yastığa düşüne kadar seyrederken, kendisinin üşümediğinin bilincine varınca derinden etkilenmişti. İliklerine kadar ıslanıp üşüyen insanları seyrederken anlamıştı sıcaklığın ne olduğunu. Hep gizlice, vicdan azabı duyarak tadını çıkardığı bu duyguyu hissetmek için bazen yağmur yağmasını, hatta kar fırtınası çıkmasını dilemişti.

Çok sonra, artık erişkin olduğunda, bu oyunu tekrarlamayı birkaç kez daha denemiş, dışarıda üşüyen insanları sıcacık battaniyelere sarınarak seyrederken içinde huzurlu bir güven hissetmeye çalışmıştı. Ama yağmurda, soğukta kalmayıp tam zamanında mağarasına kaçmayı başarmanın hoşnutluğundan, bu basit tespitten öte bir şey hissetmemişti. Yağmur sahnesi mistik özelliğini yitirmişti.

O pazar akşamı Josefa'nın uyuşmuş beyninde sesler ve duygular grotesk bir biçimde iç içe geçerken, incecik duvarlarının ardına sığındıkları evlere aralıksız bir taarruz gibiydi yağmurun tehditkâr gümbürtüsü. Dışarıda tufan vardı ve herkes Nuh'un gemisine ulaşmaya çalışıyordu. Bin, üç bin, on bin Nuh gemisi, bir Nuh gemileri medeniyeti, her gemide bir insan, kayıp, nesli tükenmeye lanetli.

Öğleden sonra Christian geldi.

Oğlan Josefa'nın karnının üstüne oturmuş, sırayla bir burnunu kapatıyor, bir gözkapaklarını çekiştiriyordu. "Uyan hadi," diye gakladı, "uyan. Christian geldi. Yemek yapman lazım."

Josefa çocuğun sabahın köründe neden giyinik olduğunu, o saatte neden yemek pişirmesi gerektiğini anlamadı.

"Saat kaç?" diye sordu.

"Dört buçuk."

Christian onu kuşkulu gözlerle süzüyordu. Josefa sarhoş gibi peltek peltek konuştuğunu düşündü. Ne berbat bir maddeydi bu. Rosto, patates topları ve telefon konuşması geldi aklına. Öfkelenemeyecek kadar yorgundu, tekrar uykuya dalmak için yüzünü duvara döndü.

"Hadi, kalk," dedi Christian.

"Kalkmıyorum," dedi Josefa sarhoş sesiyle, "yağmur yağdığı zaman asla kalkmayacağım artık. Yağmur yağarken yataktan çıkmayacağım."

Yorganı başının üstüne çekti. Konuşmak onu yormuştu. Ancak akşama doğru kendine geldi; rostonun ve fasulyelerin kesif kokusundan uyanmıştı. Oğlan masaya çatal ve bıçakları dizerken iki cümleyi hiç durmadan tekrarlıyordu: "Sessiz olalım. Yoksa anne uyanır. Sessiz olalım. Yoksa anne uyanır."

Josefa yataktan kalktı, Christian'a görünmemek için usulca banyoya gitti, aynaya baktı: fazla uyumaktan şişmiş donuk gözler, sarıya çalan, hastalıklı bir ten. Duş başlığını yüzüne tuttu. Soğuk su ağzına ve gözlerine doldu. Tenini yeniden hissetmeye başladı. Christian'a ne diyeceğini düşündü. Belki de en iyisi hiçbir şey söylememekti. Öğleden son-

rayı uyuyarak geçirmişti işte, ne vardı bunda. Giyindi, bir sürü kozmetik ıvır zıvırla yüzüne çeki düzen vermeye çalıştı. En sonunda aynadaki görüntüsüne gülümsedi, uyku sersemliğini gizlemenin en iyi yolu gülümsemekti.

Christian yatağı toplamış, pencereyi ardına kadar açmıştı. Yağmur durmuş, odaya serin, berrak bir hava dolmuştu. Yemekte Christian sadece çocukla konuştu, Josefa Christian'a ne diyeceğini düşünmek için zaman kazandığına sevindi; Christian ona ne olduğunu sorduğunda makul bir cevap verebilmek istiyordu. Başının ya da dişinin çok fena ağrıdığını, ağrı hapı yerine yanlışlıkla uyku hapı aldığını söyleyebilirdi. Kulağa inandırıcı geliyordu. Ya da gece hiç uyuyamadığını söyleyebilirdi... yok ama, bu durumda gündüz hap alması için bir neden yoktu. Gerçeği söylemeyi bile düşündü: Onu bekleyip durmaya artık dayanamadığını, bazen ölü olmayı dilediğini; ölmek istemiyordu, ölmekten korkuyordu, ama ölü olmayı, hiç yaşamamış olmayı, hiçbir şey yaşamadığı için herhangi bir şeyden ayrılmak zorunda kalmamayı dilediğini. Fakat Christian'a gerçeği neden söyleyemeyeceğini tam bilemese de bu fikirden hemen vazgeçti. Duygularının onu ürküteceğinin muğlak sezgisi elini kolunu bağladı. İştahsızca çiğneyip durduğu etin kokusu önceki gecenin serin, tatlımsı havasını hatırlatıyordu; bıkkınlığını, yalnızlığını bir kez daha hissetti. Neden daha o akşam her şeyi anlamadığını, Christian'ın "Sen sadece kendi adına karar ver, beni hesaba katma," cümlesini neden ancak birkaç gün sonra söylemeye mecbur kaldığını bilmiyordu.

Christian yemekten sonra da hiç soru sormadı. Televizyonda saçma sapan bir kovboy filmi izlediler; Josefa filmi

daha önce görmüştü ama Christian'ın da izlemiş olabileceğinden korktuğu için bunu söylemedi. Çünkü o zaman televizyonu kapatıp birbirleriyle konuşmak zorunda kalırlardı. Ya da daha fenası susarlardı. Josefa Christian'ın bir şey sormamasına sevinmişti. Yine de, bu kadar kayıtsız davranmasına kızıyordu. Onun yüzünden kasapta sıraya girmiş, patates rendelemiş, yemek yapmıştı. Onun yüzünden günlerini katlediyor, küçük beyaz haplarla sinsice zehirliyordu, o ise bütün bunlarla bir ilgisi yokmuş gibi davranıyordu. Arada bir kendisine baktığını hissediyordu. Ama yüzünü ona çevirdiği anda dosdoğru televizyona bakıyordu. Sonra nihayet: O duygusal, destansı müzik. Şerif gülüyor. Yardımcısı, şerif yıldızını utangaç ve gururlu bir edayla gömleğinin koluyla parlatıyor. The End. Josefa televizyonu kapattı, bir sigara daha yakıp pencerenin önüne dikildi.

"Tanıdığım bir psikiyatrist var," dedi Christian.

Josefa yavaşça döndü ve Christian'a anlamayan gözlerle baktı: "Eee?"

Christian gözlüğünü çıkarıp gözlerini ovuşturdu, yarı kör bakışlarını Josefa'ya dikti. "Sana yardımcı olabilir belki," dedi. "Bu işlerin şakası yok Josefa. Az önce mutfak dolabında boş ilaç kutuları buldum." Christian sustu, gözlüğüyle oynamaya başladı. Josefa açık pencerenin önünde dimdik ve kaskatı durmuş, hayretle Christian'a bakıyordu.

"Herkesin başına gelebilir," dedi Christian, "ama fazla uzatmadan kesmek lazım. Çok kötü durumdasın, onca tantanadan sonra olacağı buydu zaten. Bu ikilemden tek başına çıkamıyorsan, yardım alman gerekir. O sana mutlaka yardım eder."

"Bana sen yardım edebilirsin," dedi Josefa, "benim psikiyatriste falan ihtiyacım yok; psikiyatriste gideyim de, bana bir ayar çeksin, ileri ya da geri giden bir saati kurar gibi kursun, bir gün benim de Jauer gibi kırmızı tombul yanaklarım, donuk gözlerim olsun, öyle mi? Böyle birinin bana ne faydası olabilir ki? Strutzer gibilerini yok edebilir mi, yeni bir santral kurulmasını ya da senin buraya daha sık gelmeni sağlayabilir mi? En fazla, bütün bunlara karşı duyarsızlaştırabilir beni. Böyle bir terapinin en büyük başarısı şu olurdu: Strutzer'e bayılıyorum; B. de diğer şehirler gibi bir şehir işte; seni sevmekten vazgeçiyorum, çünkü artık sevmeyi bilmiyorum, dolayısıyla seni artık özlemiyorum. Ve iyileşiveriyorum. Rickert karısının elektrikli süpürgesinden de artık rahatsız olmuyorum, çünkü sağırlaşıyorum, tüm duyularım köreliyor. Artık hiçbir şeye sinirlenmiyorum, ağlamıyorum, ama aşağı indirilmiş pantolonları acayip komik buluyorum ve geceleri deliksiz uykular çekiyorum. Dünyayı olduğu gibi kabul etmeyi öğrenin, her şeye razı olun, huzuru kendi içinizde bulun. Sonunda da, salaklaştırıldığım için mutlu bir insan oluyorum. O zaman niye ağaçlardan indik, orada kalsaydık ya, medeniyet yüzünden dumura uğramamış mutlu maymunlar olsaydık ya. İnsanlık için en korkunç, en sinsi tehlike, atom bombası haricinde şu psikiyatristler." Josefa bağırarak konuşuyordu. Christian pencereyi kapattı, Josefa'ya sarılmaya çalıştı. "Bu kadar sinirlenme lütfen, beni yanlış anladın."

Josefa Christian'ın kolunu omzundan sertçe itti. "Sen bana psikiyatriste git dedin mi, demedin mi? Hem niye gitmeyeyim ki? Çocukların bile artık psikiyatriste ihtiyacı var.

Günde sekiz saat sessiz sakin oturamadıkları için, anne babaları günlerce televizyon izlediği için, çocuklarıyla hiç konuşmadıkları, elini yüzünü yıka, yatmaya git, gürültü yapma dışında bir şey söylemedikleri için. Çocuklar günün birinde öfkeden kudurup ağlama krizine girince de psikiyatriste ya da psikoloğa, adı psi ile başlayan birine götürülürler. Kıpır kıpır bacakları durdurmayı, sorularla dolu beyinleri felce uğratmayı o çok iyi bilir nasılsa."

Christian Josefa'yı yatıştırmaya çalışmaktan vazgeçti. Sobanın yanındaki koltuğa oturdu, başını ellerinin arasına aldı; derin düşüncelere dalmış gibiydi, ya da sadece sabırlıydı, her halü kârda bu kadar sakin olması Josefa'yı çileden çıkardı. Böyle bir durumda nasıl böyle sakin kalabiliyordu? "Sen beni dinliyor musun?" diye sordu daha alçak sesle. "Ne demek istediğimi anlıyor musun? Bizi öyle bir dolduruyorlar ki haplarla, artık hiçbir şeye üzülemiyoruz, hiçbir şeye sevinemiyoruz, sonunda bitkin düşüp mayışıyoruz ve artık hiçbir şeyi değiştirmek istemiyoruz, çünkü hissetmeyi, neyin değiştirilmesi gerektiğini unutmuş oluyoruz. Psikiyatristler ilerlemeyi engeller. Sense beni onlara göndermeye kalkıyorsun, çünkü en kolayı bu, ben, Christian, ben sana yardım edeceğim, demekten çok daha kolay."

Ancak sustuğunda ve son cümlesi ani sessizlikte havada asılı kalınca, tüm çaresizliği bu tek cümleye sığınmış gibi geldi Josefa'ya. İçinden ağlamak geliyordu ama ağlayamayacak kadar bitkindi. Bir koltuğa yığılıp kaldı; öyle kıpırdamadan otururken, Christian yerinden kalktı, önünde diz çöktü, onu çocuk gibi şefkatle okşarken bir yandan da usulca derdini anlatmaya çalışıyordu. "Öylesine aklıma gelen bir

düşünceydi. Unut gitsin, lütfen. Seni yüzüstü bırakacak değilim, inan ki sana yardım etmek istiyorum." Josefa'nın buz kesmiş ellerini ellerinde ısıttı. Ve Josefa'nın boğazındaki yumruk yavaş yavaş çözüldü; nihayet ağlayabiliyordu, çünkü içinde minicik bir ümit yeşermişti.

O gece, diğer tüm gecelerden başka türlü sevişmişlerdi. O zamanlar—o zamanlar, diye düşünüyordu, oysa on gün öncesiydi—o gece bunu ifade edecek bir ifade bulamamıştı. Şimdi aklına "hüzün" geldi. Ve aslında hiç kullanmadığı "feragat dolu" kelimesi. O gecenin, Christian'ın ya da kendi gözyaşlarından gelen tuzlu tadını hatırladı.

III

Ertesi gün gökyüzü haritadaki okyanus kadar maviydi, dünya amuda kalkmış gibiydi. Mavi, durgun su yerçekimsiz göğü kaplıyor, evler çatılarının üzerinde yükseliyordu; sokaktaki yayalar, çocukların güney küredeki insanları hayal ettiği gibi yere ayaklarından asılı baş üstü duruyor, ama ne hikmetse düşmüyorlardı. Josefa elini pencereden dışarıya uzatıp ılık, yumuşak havaya dokundu; akşam eve dönerken üşüyeceğini, metroda bir tek kendisinin mantosuz, ceketsiz olacağını, onun kadar tedbirsiz olmayanların hafifçe kınayan tebessümlerini üzerinde hissedince bozulacağını bile bile manto giymemeye karar verdi.

Çocukken bir yerlerden duyduğu ya da okuduğu menekşe suyunu hatırladı. O zamandan beri, akla hayale gelebilecek en güzel içeceğin menekşe suyu olduğunu düşünürdü. Açık mavi ve berraktı mutlaka, tadıysa hem hafif hem unutulmaz; menekşe suyuyla ilgili tasavvuruna en yakın imge bu sürpriz ilkbahar havasıydı; bir menekşe suyu gölünde yüzüyor gibiydi. Josefa yol kenarında durmuş, önünden geçen arabalar arasında bir boşluk oluşmasını beklerken, aniden ortaya çıkan pas rengi bir canavar tısss diye bir ses çıkararak trafiği durdurdu. En az iki beden küçük kırmızı bir tişört giymiş kıvırcık sarı saçlı bir delikanlı aracın açık penceresinden elini hararetle sallayarak, *please, madam*, diye seslendi. Delikanlının arkasında oluşan rengârenk araba kuyruğu, Jo-

sefa yolun karşısına geçene ve oğlana, teşekkür ederim, diye seslenene kadar sabırla bekledi. Delikanlı güldü, tekrar gaza basınca canavar böğürdü ve sanki belediyenin çöp kamyonu değil de, bir sirk atraksiyonuymuş gibi sarsılarak öne atıldı. Josefa, havayı ayarlayabilen bir hükümetin ülkeyi kolayca yönetebileceğini düşündü. Fiyat düzenlemelerinde güzel hava, açık hava konserlerinde ya da yaz turları satışlarında kötü hava, yabancı devlet başkanları karşılanırken ılık, sağlıklı bir hava, protesto gösterilerinde de öyle; çocuklar gününde, müzelere ve sergilere de gidilsin diye orta karar hava. Gün içindeki hava değişiklikleri de faydalı olur. Sabah saat sekize kadar sıcak ve güneşli, sonrasında sağanak yağmur ve fırtına; işe geç kalanlar ıslanır. Gündüzlerin bulutlu ve serin olması görev bilincine iyi gelir. Mesai bitimine doğru hava yine güneşli ve açık olsun ki, işgücünün yeniden üretimi hızlansın. Fakat sanayi bölgeriyle idari kurumların bulunduğu yerler arasında ayrım yapılması gerekir. Sanayi bölgeleri için özel düzenlemeler yapılmalı, gündüz, akşam ve gece vardiyası çalışanlarına eşit davranmak için her fabrikanın önüne özel olarak programlanmış fırtına tesisleri kurulmalı.

Josefa işe yirmi dakika geç geldiği halde büyük ofiste hâlâ pek kimse yoktu. İç politika bölümünden sadece Günter Rassow gelmiş, her zamanki gibi derli toplu masasında oturuyordu. Josefa, ofise henüz teşrif etmeyenlerin de muhtemelen yaptığı gibi, daha fazla ertelenemeyecek bir kütüphane ziyaretini ya da bir basın bürosuyla yapılacak görüşmeyi bahane edip işten iki üç saat kaytarmadığına, bir yürüyüş yapıp ardından da Espresso'da bir kahve içmediğine pişman oldu. Günter'in masasında laleler vardı. Josefa ne za-

man lale görse, içinden laleyi yemek geliyordu. Laleler yenilebilirmiş gibiydi. Bir keresinde kendine hâkim olamamış, iri, kıpkırmızı bir laleyi ısırmıştı. Tadı acıydı, Josefa laleyi hemen tükürmüştü.

Günter Rassow arkasına dönüp kapının üzerindeki elektrikli saate baktı. "Eee, iyi uyudun mu bari?" diyerek sitemle gülümsedi. "Baksana," dedi, "geç gelmen beni ilgilendirmez, demek istediğim, benim için sorun değil. Ama şu sıralar bu senin lehine olmaz. Hiç olmazsa birkaç hafta biraz özen gösteremez misin?"

"Ben gösteririm," dedi Josefa, "ama çocuk sabahları kalkmak bilmiyor. Biraz acele etmeye zorlasam zırlamaya başlıyor. Ayrıca, son gelen ben değilim herhalde."

"Sabahları kalkamayan başka çocuklar da var ama anne babaları her gün geç kalmıyor. Senin durumunda gerçekten biraz daha dikkatli olmalısın."

Josefa, işine bak dercesine elini salladı. "Bıktım sizin şu boktan dakiklik muhabbetinizden. Bütün bir hafta iş gezisinde olduğumda, hafta sonları veya akşamları yazı yetiştirdiğimde çocukla tek başıma nasıl idare ettiğimi hiç sorduğunuz yok ama. Bu saçmalığı duymak istemiyorum artık."

Günter omuz silkti, tekrar önündeki gazeteye dönüp bir paragrafın altını cetvel ve kırmızı kalemle satır satır çizdi.

"Kahve içmeye geliyor musun?" diye sordu Josefa.

Günter bu kez kolundaki saate baktı, evrak çantasından sucuklu, peynirli sandöviçini çıkardı ve hiçbir şey söylemeden ayağa kalktı.

Rassow meyveli yoğurdunu kaşıklarken, "Dün izledin mi?" diye sordu.

"Neyi?"

"Neyi olacak? Frankenştayn'ı."

"Tüh ya, unuttum. Güzel miydi?"

"Korkunç güzeldi. Annem bendeydi. Filmden sonra evine dönmeye cesaret edemedi."

Rassow eskaza bir kadından söz etse, o kişi mutlaka annesi olurdu. Kırk yaşını geçen Rassow'un hayatında kadınların olmaması ihtimal dışıydı. Ama bu konuyla ilgili bütün sorulara gülümsemekle yetinir, herhangi bir bilgi vermekten kaçınırdı.

"Pazar günü sabahtan akşama kadar bodrumdaydım," dedi, "yeni bir kitaplığa ihtiyacım vardı. Hiçbir yerde satılmıyor ki."

"Ben bütün günü uyuyarak geçirdim."

Günter iç geçirdi. "Keşke ben de uyuyabilsem."

"Uyu o zaman."

"Gündüzleri uyuyamıyorum. Hastanede bile beceremedim bunu. Aptalca bir alışkanlık işte. Ya da yetişme tarzı. Annem hep şöyle derdi: Ancak hiçbir işe yaramayan tembeller gündüz uyur. Böyle bir cümle insanın beynine işliyor. Bir daha kurtulamıyorsun."

"Anne babalar çok fena."

"Bir gün oğlun da senin hakkında böyle konuşursa, fikrini değiştirirsin belki."

"Kim bilir."

Günter meyveli yoğurdun kalanını cam kâseden iyice kazıdı, kaşığını tertemiz yaladıktan sonra kâseyi masaya ittirdi. Ağzını ve parmaklarının ucunu mendille silerken, "Bu arada," dedi, "az önce dakik likten söz ederken laf olsun diye

konuşmuyordum." Josefa'ya dikkatle baktı, önemli bir bilgi vermek için Josefa'nın ona soru sormasını bekler gibiydi.

"Tamam, anladım," dedi Josefa, "ama boşver şimdi. Bugün hava o kadar güzel ki."

"Mesele benim boşverip boşvermemem değil herhalde," dedi Rassow sesini alçaltarak. Etraftakiler dudaklarını okuyup ne söylediğini anlamasınlar diye başını eğip masaya doğru konuştu. "Strutzer'in seninle işi daha bitmedi."

"Eee, n'apayım yani," dedi Josefa sert bir sesle. Rassow'un en ufak meseleyi bile devlet sırrıymış gibi şişirmesine sinir oluyordu ama sesini çıkarmadan kahvesini karıştırdığını görünce, dayanamayıp "Niye? Yeni bir şey mi oldu?" diye sordu.

Rassow adeta fısıldayarak, "Aslında bunun hakkında konuşmamam gerekiyor," dedi ve Josefa'ya biraz daha yaklaştı. "Strutzer senin tutum ve davranışlarını üye toplantısında parti yönetiminin önünde tartışmaya açmak istiyor. Parti yönetimi kabul etti. Ama Josefa, lütfen... sakın kimseye bir şey söyleme. Luise'ye bile."

Josefa korkuyla irkildi, midesini yakan korku yavaş yavaş bacaklarına, kollarına yayıldı. Birazdan elleri titremeye başlardı. Endişesi parmaklarına da ulaşıncaya kadar ellerine baktı.

"Ama neden?" diye sordu.

Rassow cevap vermedi.

"Söylesene, neden?"

"Yavaş konuş," dedi Rassow ve Josefa'nın kolunu tuttu. "Bu kadar sinirlenme. Bunu sana söylememeliydim. Tanrım, bu konuda tek laf edersen, hapı yutarım."

"Tamam, tamam," dedi Josefa Rassow'a bakmadan. Rassow'un bu kadar korkması utanç vericiydi. "Kimseye bir şey söylemem. Peki, benim bunu neden bilmemem gerekiyor?"

"Toplantıya davet edileceksin, yazılı olarak."

Daha önce de olduğu gibi, diye düşündü Josefa, her şey sil baştan yani, sadece daha geniş çapta; o da tutmuş, menekşe suyu, sirk atlarına dönüşen çöp kamyonu gibi saçmalıklar düşünüyordu; ilkbahar falan umurunda değildi Strutzer'in.

"Sen de destekledin mi onu?" diye sordu.

"Desteklemek mi," dedi Rassow, "hayır, desteklemedim. Ama karşı çıkmak mümkün değildi; sen de akıllıca davranmadın hiç, hatta yangına körükle gittin. Strutzer bu meseleyi üye toplantısında ele almak istiyorsa, itiraz etmek için pek sebep yok. Yine şu mektup meselesine taksa farklı olurdu tabii, ama bu durumda..."

"Ya Schütz?"

"İlk başta karşıydı. Ama işte..."

Rassow birdenbire yapmacık bir tavırla hafifçe öksürdü, Josefa başını kaldırıp bakınca Jauer'in elinde fincan masanın yanında durduğunu gördü.

"Otursana, burası boş," dedi Rassow, konu böylelikle kapandığı için memnundu.

Jauer hastane günlerinden beri hafta sonları şehrin civarında yaptığı yürüyüşleri anlatmaya koyuldu. Her pazar günü arabaya atlayıp bir göle gidiyor, gölün etrafında tur atıyordu. Söylediğine göre, tedavinin bir parçasıydı bu. Yalnız kalmanın, doğayla ilişki kurmanın, gölün etrafını şöyle bir turlamak gibi somut bir hedefin, bedenini çalıştırma

sevincinin onda bambaşka bir özdeğer duygusu yarattığını anlattı. Jauer'in terminolojisi son haftalarda dikkat çekici bir değişime uğramıştı. Kendini nasıl hissettiğini anlatmak için, iyi, kötü, güvenli ya da güvensiz sözcüklerini kullanmak yerine, özdeğer duygusunun yüksek ya da düşük olduğunu söylüyordu. Artık kızgın ya da üzgün değil, dekompanseydi. Canının çalışmak istediğinden ya da istemediğinden değil, motivasyondan söz ediyordu. Jauer, şu sıralar müthiş motive olduğunu söyledi; sanki kendi ruhundan ve bedeninden değil de, ondan bağımsız olarak var olan ama tüm gelişmelerini hayret ve özenle kaydettiği yabancı bir şeyden bahsediyor gibiydi.

Jauer'in anlattıkları Josefa'nın kafasında şöyle bir dolandı, bir şeylerle kesişti ve hangi türden çağrışımlar yarattığını tam olarak bilemese de, içinde nahoş, rahatsız edici bir his bıraktı. Kendisini bekleyen günleri, haftaları düşündü, bütün o nasihatleri, korkuyu, Strutzer'i; hep ama hep şu Strutzer. Jauer donuk gözlerini Josefa'ya dikti. "Antrenman," dedi, "kaslar gibi ruha da antrenman yapabiliyorsun." Jauer, gölden, ağaçlardan ve ormanın kokusundan başka bir şey düşünmeden gölün etrafında yürüdüğünü söyledi. Bu, öğrenilebilen bir şeydi. Jauer bunu öğrenmişti. Josefa, şu kırmızı çizginin ne zamandan beri Jauer'in alnında olduğunu bir türlü hatırlayamıyordu. Ama onun işi Jauer'den daha kolaydı. Ne de olsa yalnız değildi. Tek bir insan için neysen o olmak... Jauer, kulağa artık kırık dökük gelmeyen sesiyle, yürüyüş yaparken müthiş yaratıcı bir ruh haline ulaştığını söyledi. Josefa, psikiyatriste ihtiyacı olmadığını düşündü. Bir an kalbi küt küt attı. Hayır, Christian onunla kalacaktı.

Dünden beri biliyordu artık kalacağını. Jauer gibi uykusuz, yapayalnız katlanmak zorunda değildi gecelere.

"Bunun nasıl bir ruh hali olduğunu biliyorum," dedi Rassow, "en iyi fikirler aklıma yazın balık tutarken gelir. Balığa çıkarken yanıma mutlaka kâğıt kalem alırım."

Jauer başını salladı. "Gerçi," dedi, "ben hiçbir şeyi kâğıda dökmem. İçselleştirmen, bilinçaltına nüfuz ettirmen gerekiyor, o zaman acayip kararlı oluyorsun."

"Neyi nüfuz ettiriyorsun," diye sordu Josefa, "yaratıcılığını mı?"

"Düşünceleri," dedi Jauer, "bilincini bilinçaltında içselleştiriyorsun yani. Düşüncelerini bastırmıyor, tamamen kendinle özdeşleştiriyorsun. Kendini düşüncelerinden ayırmıyorsun artık. Onları yutuyorsun, onlarla besleniyorsun, bilinçaltı bir tür sindirim organı. Seninle ve ifade etmediğin sürece o ilk halleriyle bir daha asla aklına üşüşemeyecek düşüncelerin arasındaki dengeyi o kuruyor; düşüncelerin hazımedilmiş ve bilinçaltı tarafından işlemden geçirilmiş olarak içselleştiriliyor."

"Bu mümkün yani?"

"Antrenman," dedi Jauer, "antrenman meselesi."

Rassow, bunu mutlaka deneyeceğini, yazın balık tutarken antrenmana başlayacağını söyledi.

"En önemli şey, düşünceleri ifade etmek yerine onlarla beslenmek. Bunu başarırsan arkası gelir zaten."

Josefa ayağa kalktı. "Benim bir telefon etmem lazım." Jauer'in sabah sabah psikoterapi deneyleriyle ahkâm kesmesinden sıkılmıştı. Bazen onun kaçık olduğunu düşünüyordu. Şimdi daha kiloluydu, geceleri uyuyabiliyordu, elleri de artık titremiyordu ama kaçığın tekiydi.

Josefa nereye gideceğini düşündü, her basamakta yaylanarak merdivenlerden ağır ağır indi. Merdiven sahanlığında durdu, alnını soğuk cam duvara dayadı, sonra cama tüm bedeniyle yaslandı. Cam kırılırsa düşerim, diye düşündü hiç korkmadan. Güneşli sokaklardan yükselen tozlu havayı camdan kokladı, aşağıdaki minicik insanların gülüşüp konuştuğunu duydu. Ne zamandır uçmuyorum, diye düşündü, yüksek binalardan birinin tepesindeki bayrağa bakıp rüzgârın hangi yönden estiğini anlamaya çalıştı. Ama bayrak direkten paçavra gibi sarkıyordu. Josefa içinde kıpır kıpır bir özlem hissetti. Gözlerini kapatıp bir imge aradı ama gözkapaklarının ardı zifiri karanlıktı. Tedirginliğini bastırmak için derin derin nefes aldı. Sevgi, dedi, sevgi istiyorum. Christian'a ya da çocuğa duyduğum sevgiden başka bir sevgi. Yıpranmış, bitkin bir sevgi değil, içinde yaşayabileceğim, herkese yeten bir sevgi; ben herkesi seveyim, herkes de beni sevsin.

Cam duvardan ayrılınca bir kafesin içindeymiş gibi hissetti: Sağında ve solunda kalın duvarlar vardı, sadece ön taraftan görülebilir, ancak merdivenlerden geriye çekilebilirdi. İnmeye, daha da aşağıya inmeye devam etti, *Illustrierte Woche*'nin önünden geçti, nereye gideceğini hâlâ bilmediği için basamaklardan ağır ağır iniyordu. Sakın duygusallaşma, diye düşündü, herkese sevgi diye bir şey vardı, adına da insan sevgisi deniyordu. Ama kastettiği bu değildi. Onun kastettiği, daha basit, çok basit bir şeydi: Bugün evden çıkmış, bir canavarın üzerindeki delikanlı ona el salamış, yolu onun için kapatmıştı. O da ona el sallamıştı. İlkbahardı, menekşe suyu aklına gelmişti. Sonra bu binaya girmişti, Rassow'dan Strutzer'le ilgili bir şey öğrenmişti, Jauer'in

vaazlarını dinlemek zorunda kalırken delikanlıyı, güneşli günü ve yakında yazın geleceğini unutmuştu. Oysa bunları unutmak istememişti. Bu kadar basitti işte.

Depreme dayanıklı binayı sonsuza kadar terk etmeyi, on altı katı inip binadan çıkıp gidivermeyi ilk o gün düşündü; bir daha geri dönmemek üzere gideceksem yürüyerek çıkar giderim, diye düşünmüştü. Bir mektup yazıp kararını nazik bir dille bildirebilir, belgelerinin evine gönderilmesini rica edebilirdi. Bunu hemen o gün yapmayı düşünmüştü, çünkü önemli kararlar almaya müsait bir gün gibi görünüyordu. Bu arada da hiç durmadan merdivenden indiği için sonunda başı dönmüştü. Üçüncü kata gelince kütüphaneye girip Afrika'yla ilgili bir fotoğraf albümü istemişti.

Kütüphaneci kadın şaşırmıştı. Son zamanlarda herkesin Afrika'yla ilgili kitap istediğini söylemiş, neden acaba, diye sormuştu. Josefa asansöre binip on altıncı kata çıkarken, binayı terk edip gitmeye niyetlendiğini unutmuş gibiydi. Albümü uzun süre karıştırmış, bu dünyada *Illustrierte Woche*'yle, Strutzer'le ve günlerini geçirdiği bu beton blokla ilgisi olmayan bir şeylerin varlığından emin olması gerekiyormuş gibi, kuşe kâğıda basılı renkli fotoğraflardaki her ayrıntıyı incelemişti. Kulaklarına kocaman halka küpeler takmış dazlak kafalı genç kızlar, fotoğrafın altındaki yazıya bakılırsa, küpelerini gece yatarken de çıkarmıyorlar, kameradan Josefa'nın gözlerine merakla bakıyorlardı. Kocaman sarkık memeli bir kadının kucağında karnı şiş bir çocuk... Kadın kim bilir kaç çocuk doğurmuştu, kim bilir bunların kaçı hayattaydı, diğerleri neden ölmüştü. Yüzü sineklerle kaplı bir çocuk. Josefa'nın bildiği, daha önce de benzerle-

rini gördüğü fotoğraflar. Hepsi de Avrupalı gözler tarafından görülmüş, profesyonel kameralarla çekilmiş; hepsinde de yabancı, tuhaf olan sergilenmiş; ortaklıklar, benzerlikler nadiren, belki de yanlışlıkla çekilmiş. Josefa annelerle kendisi arasında bağ kurdu. Bütün anneler birbirine benzer. Çocuklarını tutarken aynıdır hepsinin elleri, sakin, esnek eller, küçük bedenleri kavramak için hafifçe kıvrılmış parmaklar. Avrupa'yla ilgili bir fotoğraf albümünde ona da yer verilse nasıl bir poz verirdi acaba? Fotoğrafına bakan yabancı gözler neler düşünürdü? Josefa'yla çocuk. Ya da Josefa çalışma masasında. Ya da Josefa çalışma masasında, çocuk kucağında. En gerçekçi fotoğraf bu olurdu ama bir sanayi toplumundaki çalışma koşulları hakkında yanlış bir izlenim yaratırdı. Josefa çocuklu bir fotoğrafta karar kıldı; mat kâğıt üzerine siyah-beyaz. Dazlak kafalı gülen genç kızlar, vefakâr bakışlı annenin yanında nasıl dururdu acaba? Daha mı mutlu, yoksa daha mı mutsuz, farklı mı, benzer mi? Zengin ama maalesef veremli akraba. Kralın el bebek gül bebek kızı, loş odalarda güneşten korunurken, babacığının bakımlı parkının ötesindeki sokakta saklambaç oynayan yoksul, hırpani çocukları içi giderek seyrediyor.

Fotoğraflara bakarken bir kıskançlığa kapıldı, annesi, büyüannesinin çok zor geçen çocukluğunu anlattığı zaman Josefa'nın yeşil bir çayırda yalınayak dolaşmayı, geviş getiren ineğin, uyuyan ikizlerin yanında olmayı dilerken hissettiği, kendine bile ancak zar zor itiraf ettiği kıskançlığın aynısıydı bu. Fotoğraflardaki bir şey, içinde bir kıskançlık ya da duygusallığa yorduğu bir özlem uyandırmıştı. Sanki kıtlığı, protein eksikliğini, amipleri, bebek ölüm oranını, bula-

şıcı hastalıkları bilmiyormuş gibi. Yine de, bu kızların bakışında, dimdik sırtlarında, çıplak göğüslerinin duruşunda, her tür medeni ukalalığı yerle bir eden, Josefa'nın, bu dazlak kafalı, küpeli kızların kendisinden daha mutlu olduklarından kuşkulanmasına yol açan bir şeyler vardı. Öğleden sonra masasının üzerine bırakılmış açık yeşil renkli kâğıtta, Rassow'un devlet sırrı apaçık ve resmen bildiriliyordu: "Parti yönetimi, tutum ve davranışlarının üye toplantısında ele alınmasının gerekli olduğu kanaatine varmıştır."

"Kendi kabahatin," dedi Luise. Josefa beyaz koridorda Rudi Goldammer'le karşılaşınca, Rudi kolunu Josefa'nın omzuna koydu, başını sağa sola sallayıp "of of" diye iç geçirdi. Josefa Rudi'nin ağız ve göz kenarlarındaki derin çizgilerle, solgun yüzlü üzgün bir palyaçoyu andırdığını düşündü. "Başımıza ne işler açtın," dedi Rudi.

"Üzgünüm," dedi Josefa.

"Neyse," dedi Rudi, elini Josefa'nın omzuna bastırdı, "umarım bir şekilde hallolur."

Sonra kolunu, sanki Josefa'nın omzundan tesadüfen kaymış gibi, yavaşça çekti, "umarım hallolur," yorgun yorgun gülümsedi ve odasına gitti.

Josefa oradan bir daha geri dönmemek üzere çekip gitme isteğini o gün bir kez daha hissetti. Koridor, daktiloların takırtısı, kapıların ardında çalan telefon sesleri, pırıl pırıl cilalanmış yerler, "Dikkat! Yeni cilalandı" tabelası ona çok yapmacık ve gülünç geldi; devasa ama uyduruk bir film kulisi, duvarlar kartondan, sesler banttan. Niçin üzgün olacakmışım ki, diye düşündü. Herhangi bir şey için üzgün değildi ama bu filmin repliği böyleydi. Rudi üzgün bir palyaçoya

benziyorsa, ona da "üzgünüm" demek düşüyordu. Filmdeki rolleri çok önceden kararlaştırılmış, bu rolleri ebediyyen üstlenmiş olmalıydılar.

Yoksa neden "üzgünüm" demek zorunda kalsındı ki?

IV

Şimdi bir daha asla "üzgünüm" demek zorunda değildi. Rudi'nin üzgün suratı onu ilgilendirmezdi artık. Rudi, her şey için üzgün olan başka birini bulmak zorundaydı, öyle ya, bu rolü oynayacak birine ihtiyaç vardı; diğerleri için, sırf Jauer, Schütz ve Rassow için bile olsa, bu rol için başka birini bulmaları şarttı; böylece, onların üzülmelerine gerek kalmayacak, herhangi bir şey için üzüntü duymayacaklardı. Ama en azından bir kez olsun, bugün ya da sadece bir saat, onlara bu kaybı hissettirmek istiyordu. Bugün, ondan daha iyi, daha sorumlu, daha mantıklı oldukları duygusunun rahatlatıcılığından vazgeçmek zorunda kalacaklardı. Bugün, "buna üzülmesi gerekirdi" cümlesini sesleri kısılana kadar haykıracaklar, fakat kendi seslerinin boş yankısından başka bir şey duymayacaklardı.

Yine de, canavarın üzerindeki kırmızı tişörtlü delikanlı ve Günter Rassow'un lalelerine duyduğu iştahla başlayan o gün Josefa gitmemiş, kalmıştı. Ertesi gün, daha ertesi gün de gelmişti. Dosyaları incelemiş, klasörlere koyup kaldırmış, telefon görüşmeleri yapmış ve toplantı masalarında oturmuştu.

Koca kedi kafalı Brommel'i düşünmüş, gözlerini iyice kısıp Josefa'daki o kuşku mikrobunu artık göremediğini söylediği aklına gelmişti. "Artık epey bir zamandan beri onlardan biri olmadığınızı kabul etmek istemiyorsunuz bel-

ki de," demişti. Ne kadar zaman önceydi bu; taş çatlasa altı hafta önce. Sinsi bir hayat sürmek, bir gün okunsun ya da unutulsun diye bildiklerini gizlice kâğıda dökebilmek için Strutzer'le güya anlaşıyormuş gibi yapmak ona imkânsız bir şey gibi gelmişti o zamanlar. Strutzer'i artık hiç umursamayacağı bir hayatın sunacağı huzura özlem duyduğu anlar oluyordu. Yüzlerinde bomboş bir ifadeyle seminer ve toplantıların bitmesini bekleyen dilsizler, görünüşte beyinsizler arasına karışırdı o da, artık sorgulanmayan yazılarını kibirli bir tebessümle Strutzer'in masasına bırakırdı; ama akşamları, her şeye rağmen hâlâ eski Josefa olduğunu Christian üzerinden teyit etmek zorunda kalırdı. Eskiden söylediği cümleleri hâlâ söylediğini kendi kulağıyla duyması, bunları kendisi dışında da birinin duyduğunu bilmesi gerekirdi. Kim olduğunu unutmamak için her akşam hakikiliğini kanıtlamaya mecbur kalırdı.

Menekşe suyu sabahından iki gün sonra, açık yeşil davetiyeyi masasında bulduktan iki gün sonra Christian'a bunları söylemişti. Sonra da Christian'ın, Josefa'nın sonsuz güveninden tırsarak kesik kesik, kaygıyla söylediği o "Kendi adına karar ver, beni hesaba katma" cümlesi.

Josefa'nın aklı bu cümlenin anlamını kavramaya hazır değildi, katlanılmaz acılara maruz bırakılan bir beden gibi duyarsızlaşarak ölü moduna geçti.

"Sana bir şey açıklamam lazım," dedi Christian.

"Hayır."

"Lütfen beş dakika olsun dinle beni."

"Hayır," dedi Josefa, bu kez daha yüksek sesle.

Christian koltuğunu Josefa'nın önüne çekti, kollarını bal-

dırlarına dayayarak oturdu, ellerini dizleri arasında birleştirdi, Josefa kendisini dinleyene kadar onu böyle hem suçlu hem de bağışlayan bakışlarla süzerek beklemeye kararlı gibiydi.

"Benim içim rahat değil," dedi alçak sesle. "Kendimi çok kötü, berbat hissediyorum."

"Buna gerek yok."

Josefa fısıldayarak konuşuyordu, Christian onu duyamamıştı.

"Efendim?" diye sordu.

"Buna gerek yok," dedi Josefa.

"Nasıl anlatsam,"dedi Christian, kelimeler incecik bir buz tabakasıymış gibi ürkek ürkek konuşuyor, buzun ayaklarının altında kırılacağı ânı vakitlice fark edebilmek için milim milim ilerliyordu sanki. "Bir şey istersin, çok istersin, devamlı hayalini kurarsın, sonunda bunu gerçekten istediğinden emin olursun. Ama sonra, tutkuyla istediğin şey olunca, hiç de düşündüğün gibi olmadığını fark edersin. Böyle bir şey olamaz mı?"

"Hayır."

"Öyle ama."

"Sana göre öyle. Gerçekten tutkuyla isteseydin böyle olmazdı. Öylesine istedin, öylesine, daha önce yaşamadığın için. Hem de on beş yıl boyunca. Bu mu yani? Söylediklerine kendin de inanmıyorsun herhalde."

"Eskiden farklıydın."

"Sana öyle geliyor, çünkü ortada seninle ilgili bir şey yoktu."

"Hayır, sen farklı biriydin, daha soğukkanlı, daha güçlüydün. Seni bunun için beğeniyordum."

"Yanılmışsın o zaman."

"Ya da artık tek başına yapamadığın için sevmeye başladın beni. Josefa, tam on beş yıldır aklına gelmeyen şey, neden şimdi aklına geldi? Her şeyden elini eteğini çekmek istiyordun. Ayağının altındaki zeminin çekildiğini hissediyordun ve hiç olmazsa bir ayağınla sağlam bir yere basmak istiyordun. Bunu anlayışla karşıladım, ben de istiyordum bunu. Ama kendin olmaktan çıkarsan yapamam. Şu haplar, sitemler, devamlı bekleyip durman, korkuların. Söylesene, en son ne zaman içtenlikle güldün?"

"Neye gülecekmişim ki?" dedi Josefa kayıtsızca, zayıftı itirazı, anlamsızdı, ciddi değildi. Haftalardır bir şey kendisine doğru yavaş yavaş, kaçınılmaz biçimde ilerlemiş, ama bunu görmek istememişti, bir şeyin gizli gizli hareket ettiğini hissetmiş, kör, sağır, hissizmiş gibi yapmıştı.

"Şimdi ne olacak?" diye sordu.

Christian gözlüğünü çıkardı, yaa, diye düşündü Josefa, demek öyle. "Bilmiyorum," dedi Christian, oysa bildiği belliydi. "*Birşeylerindeğişmesilazım*," dedi, nedense hâlâ alıştıra alıştıra söylemeye çalışıyordu, "*tamamanlaşıldı*," dedi Josefa, masa örtüsündeki kahve lekesinden gözlerini ayırmadan, "*demeköyle*," dedi.

"Henüz söylemeyecektim aslında," dedi Christian.

"*Lütfensusartık*."

Christian sustu.

Ayağa fırla, diye düşündü Josefa, ona sıkıca sarıl, bağır, haykır, yalvar, gitme, bana bunu yapma, lütfen, yanımda kal de, saçlarını, kulaklarını kavra, boynuna sarıl, sımsıkı sarıl, kal, lütfen.

"Git öyleyse," dedi Josefa, "git şimdi," küçük kahverengi lekeye bakıyordu.

"*İnanbanabenimiçindekolaydeğil,*" dedi Christian.

"Defol," dedi Josefa.

Christian ayağa kalktı, Josefa'ya bakmadan gözlüğünü ağır ağır taktı, kapıda Josefa ona yaslandı. "Hayır, bekle biraz, biraz daha dur," ağlıyordu. Christian başını okşadı, "*dokunmabana,*" diye bağırdı Josefa. Ondan sonra sustular, iki saat boyunca.

Christian giderken Josefa onu kapıya kadar geçirmedi. "Seni ararım," dedi Christian ceketini iliklerken. Josefa peşinden baktı, kapıyı usulca çekip gittiğine inanamadı. Koltuktan kalkmadan umutsuzluğu bekledi, artık yalnız başına kaldığına ve kavramaya başladığına göre, umutsuzluğun da çıkagelmesi gerekirdi. Ama içindeki boşluk buz gibiydi, acı duymuyordu. Duvarlardaki resimlere, oval aynaya, sigara dumanından kararmış tavana yabancı gözlerle baktı; yan odada çocuk uyuyordu, tüm bunların arasında da kendisi, bir ya da iki yıl önce de olduğu gibi. Bir şey sona ermiş ama çaresizlik hissi eksik kalmıştı. Az sonra başlar nasılsa, diye düşündü, ayağa kalktığımda, hareket ettiğimde, kafama dank ettiğinde çaresizlik de gelir. Hiç kıpırdamadan oturmaya devam etti. Kafası allak bullak olmamalıydı şimdi, düşüncelerin katı düzeni bozulmamalıydı.

Bir şey yapmam lazım, diye düşündü. Kızmak, bağırıp çağırmak, öfkelenmek işe yarardı belki. İhanete öfkelenmek. Hain kimdi? Christian mı? Kendisi mi? Her ikisi de mi? Hiçbiri mi?

Büyükbaba Pawel Almanya'dan sınırdışı edildiğinde, Bap-

tist olan büyükanne Josefa'ya kocasından boşanıp çocuklarıyla Berlin'de kalması tavsiye edilmişti. Büyükanne bavula önce kendi giysilerini, sonra da büyükbabanınkileri koymuştu. Büyükbabayla birlikte ne Amerika'ya ne de Rusya'ya göç etmiş, göçmenliği kocasına da yasaklamıştı. Daha sonra onunla birlikte gettoya taşınmak istiyordu. Ama bunu yapmasına izin vermediler. Büyükanne yaşamöyküsünü değiştirmeye ya da ondan kaçmaya çalışmamıştı. Ölüm bizi ayırana kadar aşk ve sadakat. Resmi sözcük dağarcığından artık çıkarılmış kelimeler. Suiistimal edilmeleri engellenmiş. Kullanımları da engellenmiş ama. Böyle bakıldığında, Josefa'nın durumunda herhangi bir ihanet söz konusu değildi. İhanet edilecek bir şeyin olmadığı yerde ihanet de olamazdı. Hayır, Josefa'nın içinde öfke yoktu, ne Christian'a ne de kendine karşı. Beklenen şey sonunda gerçekleştiği için daha ziyade bir şaşkınlık içindeydi. Fizik yasaları gibi, diye düşündü, tepkilerimiz belli, feci biçimde hesaplı.

Christian haklı, diye düşündü, haklı.

Ertesi gün Luise'den birkaç gün izin rica etti.

Pencerenin önündeki ıhlamurun henüz çıplak dallarındaki tomurcuklar güneşte yapışkan yapışkan parlıyordu; iki üç hafta daha, ondan sonra açık yeşil yapraklar kıvrılıp açılacaklardı. İki üç hafta sonra da, sokağın tozundan donuklaşıp grileşeceklerdi. O zamana kadar ilkbahardı. Bir ardıçkuşu gökyüzünde tur atıyordu. Kanatlarını iyice açmış, bir aşağı bir yukarı süzülüyordu. Kanatlarının arasında beyaz bir şey vardı. Kuş biraz yaklaşınca, Josefa bunun bir oyun-

cak bebek olduğunu gördü. Bebeğin üzerinde beyaz bir dantel elbise vardı, plastik parmakları zarif bir biçimde ayrıktı. Yüzünü beyaz bir duvak gizliyordu. Uçur gelini, siyah kuş. Sulama kovasının hunisinden cennetin trompetleri yankılanıyor. Suyla birlikte son notalar da dökülüyor. Gelini sakın üstünden atma, siyah kuş. Baksana, çıplak mersinin altında nasıl da özlemle uçuşuyor duvağı, kaskatı parmakları nasıl da kıpırdamaya başladı. Gelini damada götür de evlensinler. Uyuyan bebeğin yuvalarında takırdayan gözleri açılıyor, dudakları duvağını yüzünden üflüyor. Bu gözleri nereden almış, bu dudakları. Onlar benim. Seni açgözlü siyah pislik, sarı gaganı açma öyle, bu gelin midene oturur. Onun damarlarında zehir akıyor, göğsünde kızgın kömürler yanıyor. Gelini damada götür, götür de öldürsün zehriyle, kül etsin ateşinde. Daha hızlı uç siyah ceset kuşu, rüzgârla yarış. Dikkat, bacaklarını oynatıyor, kollarını. O gıcırtı sesi yapay saçların altındaki yapay kafadan geliyor. Başını hareket ettiriyor. Canlanırsa, mahvoldun demektir. Duvağını çıkarıp rüzgâra tutuyor. İnmek istiyor şimdi. Kuş, daha hızlı uç. Atlıyor. Onu gagalama sakın, yoksa düşer. Kaskatı kollarını uzatıyor, yüzmek ister gibi, kendini rüzgâra bırakıyor ve uçuyor. Geri getir onu. Damarlarındaki zehrin donacağı, göğsündeki ateşin söneceği buz göğüne yükselmek istiyor.

Kuş ıhlamurun etrafında uçtuktan sonra alttaki dallardan birine konup tüylerini kabartmaya koyuldu. Sırtında, kanatlarının arasında beyaz bir leke parlıyor. Josefa daha önce hiç sırtında beyaz bir leke olan bir ardıçkuşu görmemişti. Bir inşaatın üstünden uçarken inşaat işçileri ona bir boya fırçası fırlatmışlardı belki de. Ayrık bacaklı çalar saat

halının üzerinde durmuş, zamanı tik taklıyordu. Yarım saat sonra çalacaktı. Yarım saat sonra Strutzer büyük toplantı salonunu açacak, bekleyenleri içeri alacaktı. Kalkıp giyinmek için hâlâ vakit vardı, taksiye atlarsa toplantıya yetişebilirdi. Josefa telefona uzandı, numarayı telaşla çevirdi. —"Bay Grellmann, lütfen."

"Bay Grellmann yemeğe gitti, muhtemelen yarım saat sonra dönmüş olur."

Josefa bir numara daha çevirdi.

"Luise? Ben Josefa."

"Sonra ararım seni," dedi Luise.

O sırada yanında Strutzer ya da Rudi Goldammer vardı herhalde, Rudi'nin diş ağrısı tutmamışsa tabii. Bugün Rudi'nin dişinin ağrıması kuvvetli bir ihtimaldi.

Josefa bacağını yorganın altından çıkarıp yataktan aşağı sallandırdı. Bacak halıya bastı. Sonra Josefa kolunu yataktan çıkardı. Kol halının üzerinde sıkıntıyla gidip geldi. On dakika sonra kalkarım, diye düşündü Josefa, on dakika sonra taksinin de bir faydası olmaz artık. Mutfağa koştu, ocağa su koydu, tekrar yatağa koştu, çay mı, kahve mi içeceğini düşündü. Çayda karar kıldı.

Yataktan nihayet kalkarken Luise aradı. "Bir şey mi oldu," diye sordu, "kararını değiştirdin mi yoksa?"

"Yok bir şey," dedi Josefa, "konuştuğumuz gibi. Onlara gelmeyeceğimi söyle, bir daha hiç gelmeyeceğimi."

Ihlamurdaki ardıçkuşu hâlâ tüylerini kabartmakla meşguldü; kanatlarının arasındaki leke küçülmüş gibi geldi Josefa'ya.

V

Illustrierte Woche'deki yoldaşların, yoldaş Nadler'in, onları fikir ve disiplin temelinde birleştiren partinin bir üyesi olarak kalmaya layık olup olmadığının incelenmesi gerektiği kanaatine vardıkları gün, Yüksek Kurul öğleden sonraki bir toplantıda, B. halkının sağlığının dikkate alınmasına ve kısa vadeli ekonomik yararların göz ardı edilerek B.'deki eski termik santralın kapatılmasına karar verdi.